

క థ లు

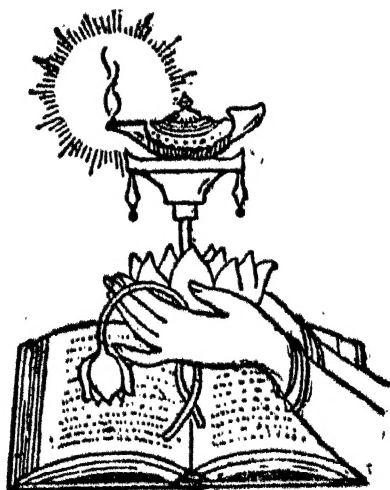
	పుటలు
జీరం జీరం వాతాపి జీరం	1
మూడు దోవలు	13
భాగ్యవంతుల పిల్ల	23
బాధ్యత గల భార్య	35
నెత్తురు కూడు	47
పెనిమిటా - పికాచమా?	55
బసవదేముడు	71
ఇల్లటికము	87
ప్రేమమూర్తి	106
రైతు కుటుంబం	150
బలే పెళ్లాం	139
అడతొడు	148
కమ్మని వలపు	173

ఓం

బ్రహ్మసంక తీర్థ పాదు కాభ్యామ్ నమో నమః.

సగుణ నిర్గుణైకత్వమ్మ సరణి తెలిసి
బ్రహ్మజీవై క్యమును జూపు ఫల విబుధులు
సచ్చిదానంద మద్గుతు సంయమిండు
పాదముల నుంతు శ్రీపాద పదవి మదిని.

క థ మః :

కో ట శ్రీ రా ము లు.

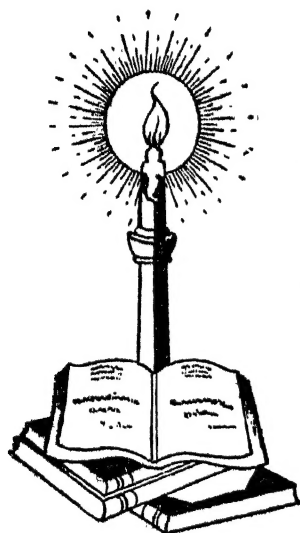
డాక్టరు : పుచ్చా వెంకటరామ స్వగారు.

నను హితునిగ తన వెంటనె
 యునిచికొని నుడుల యొడుపుల నొసగిన పుచ్చా
 ఘనయకు పేంకటరామయ
 కును నీ కృతిగూర్చి యిడుదు గూరిమితోడన్.

క థ కుఁ డు

శ్రీ కవిసామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఎం. ఏ. గారి

తొలి పలుకు

సారస్వతము అనేక విధాలుగా ఉండవచ్చు. నాటకం, నవల, ఖండకావ్యం, ప్రబంధం. కథ మొదలైన పద్ధతిగ చూచినా అనేకమే. ఇందులో ఏ ఒక విషయాన్ని తీసికొనిలయినా మళ్ళీ అనేక విధాలుగా ఉండవచ్చు. ప్రస్తుతము ఇది కథల సంపుటి. ఈ కథలే చూడండి. కాశీగుజులీలవంటికథలు, పిల్లలు చెప్పకునేటువంటి కథలు, దయ్యాల కథలు, నాములకథలు.

వీటిని వదలిపెడితే సారస్వత రూపంగా ఉండేకథలే అనేక రకాలుగా ఉండవచ్చు. బట్టి కథా దృష్టితో వ్రాసేకథ ఒకటి. రసదృష్టితో వ్రాసే కథ ఒకటి, లోకాన్ని మరమ్మతు చేద్దామని వ్రాసే కథ ఒకటి. రాచకీయ దృష్టితో ఒక సిద్ధాంతాన్ని వెల్లువెత్తుకుని వ్రాసే కథ ఒకటి. మతాన్ని ప్రచారంచేద్దామని వ్రాసే కథ ఒకటి. సంఘాన్ని చిత్రిద్దామని వ్రాసే కథ ఒకటి. ఇట్లా ఇదీ అనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చు. కాదు సంఘాన్ని చిత్రిద్దామనే కథే ఉంది. అదీ అనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చు. సంఘం ఎట్లా ఉండాలి అని వ్రాసే కథ ఒకటి. సంఘంలో ఉండే

దోషాలు చూపిద్దామని వ్రాసే కథ ఒకటి. ఈ దోషాలు చూపించడంలోగూడ మళ్ళీ దృష్టి భేదం ఉండవచ్చు. ఉన్న సంఘంలో ఈదోషం పరిహరిస్తే చాలు అన్నదృష్టితో ఒక కథ ఉంటుంది. ఆదోషం చూపించడం ఉన్న సంఘవ్యవస్థ పూర్తిగా పోవాలి - కొత్తమోస్తరు సంఘవ్యవస్థ రావాలి. అనే దృష్టితో వ్రాసే కథ వేరు. అట్లా ఒక్క కథే కాదు. ఏ సారస్వత శాఖ అయినా సరే అనంతమైన వైవిధ్యంతో ప్రకాశిస్తోంది.

కథావస్తు విట్లా ఉంటే కథారచన బహువిధాలుగా ఉండవచ్చు. భావ బహువిధాలుగా ఉండవచ్చు. మనుష్య సృష్టి ఎంత పృథక్కో సారస్వత మంత పృథక్కూ.

మనదేశంలో ఇప్పుడు కథాసారస్వత మెక్కువయింది. కథలు వ్రాసేవాళ్లు చాలామంది ఉన్నారు. చదివేవాళ్లు తక్కువమందేమో! వాడుక భాష ఒకటి ప్రబలింది. కనుక అందరూ యథేచ్ఛంగా తమ భావాలను చెప్పుకోవచ్చు. అంత భాషాపాండిత్యం లేనివాడుకూడా ఏదో వ్రాయవచ్చు. అందు చేత అందులో ఏదీ లేదనటానికి వీలుండదు. గోల్డ్స్మిత్ (Gold Smith) వ్రాసినట్లు ఒక గ్రంథంలో ఏ ఒక్కతపైనా ఉండకుండా ఉండవచ్చు. చదవటానికి చప్పగా ఉండవచ్చు. మరొక్క గ్రంథంలో చాలా తప్పులు ఉండవచ్చు. చదవటానికి అక్షరకంగా ఉండవచ్చు. జీవశక్తి లీల అనంతం.

ఈ గ్రంథకర్త చదువుకున్నవాడే. ఇందులో భాష అచ్చంగా వాడుక భాష గాదు. కాదనటానికి వీలు లేదు. శిష్ట వ్యవహారం అంటే తప్పులేదు. గ్రాంథికమార్గం మాత్రం గాదు. ఈరోజుల్లో కొందరు వ్రాస్తే ఇంగ్లీషు భావాలకీ,

వాక్యాలకీ తరుమాయిగా ఉంటున్నవి. ఈ పుస్తకంమూల్యం అట్లా లేదు. కారణం ఈ గ్రంథకర్త అంత ఇంగ్లీషు పరిచయం లేదు. ఏ కొంతవచ్చినా దాని మీద అంత వ్యామోహం లేని వాడు.

ఈ కథల్లో నూటికి తొంభై మన సంఘంలో ఉన్న అనేక దురలవాట్లను గూర్చి వ్రాసిన కథలు. అట్టే మాట్లాడితే ఏకుటుంబంలో ఒకకుటుంబంలో జరిగిన కథలు. వాటినే పేర్లు మార్చి ఊళ్లు తప్పించి వ్రాయటం ఎక్కువగా బ్రాహ్మణ కుటుంబాలలో ఉన్న పిచ్చి వేషాలను గుఱించి వ్రాయటం.

ఈయనికి కథారచనాకళి ఉందా లేదా! అని విచారించే ఆ శక్తి అంటే ఏమిటి? అను ప్రశ్న పుడుతుంది. హాస్య హాస మొదట చెప్పిన వాక్యం మొదట చక్కగా అర్థం కావాలి. ఆ వాక్యం అరుపు తెచ్చుకున్నట్లుగా ఉండగూడదు. తరువాత విషయం తరువాత విషయం. అంశం తరువాత అంశం అను బంధంగా ఉండాలి. శిల్ప విషయికంగా కథకు ఆద్యంతాలు చిగించడం. విషయం వదలిపెట్టి వేయండి, కథకు ముక్కూ ముఖం ఏర్పాడాలంటే అది ఒక అంశంతో మొదలు పెట్టాలి. ఆ అంశం క్రమంగా సాగి ఒక కొన తేలాలి. ఇది సామాన్యంగా ఏ కథకైనా ఉండవలసిన లక్షణమే కదా! ఇది కూడా లేని కథలు కొన్ని లేకపోలేదు. ఈ పుస్తకములో ఉన్న కథలకు మూల్యం ఆ దారిద్ర్యం లేదు. ఒక్కొక్కప్పుడు కథాద్యంతాలు స్ఫూర్తికి వదలిపెడతాడు కథకుడు. మహా మేధావియైన కథకుడు అట్లా చేస్తే గొప్పగా ఉంటుంది, బుద్ధి రసిస్తుంది. కాని ప్రతిచక్కాయీ చమ్మాయీ చేస్తే

శుద్ధిపరక- సమలిస్టలుంటుంది, కారాకూడా లేకుండా, ఈ కథలు అంత ఎత్తుపావు. సామాన్యంగా సులభంగా వండిత పామరై కవేద్యంగా ఉంటవి.

ఈ కథకుడు మన దేశంలో ఉన్న పూర్వగ్రంథాలు, సంప్రదాయాలు వాటియందు అభిమానంకలవాడు. ఇందులో ఒక కథ “దివికేగలేక బ్రతికియున్నాడ జీవచ్ఛవంబ నగుచు” అని మొదలుపెట్టింది. ఈ మొదలుపెట్టడం పూర్వ కవుల యందూ, కావ్యాలయందూ కల అభిమానాన్నే చెప్పటం లేదు. కథను ప్రారంభం చేయుటలో ఉన్న ఒడుపు గూడా తెలియచేస్తోంది.

ఈ పుస్తకంలో వర్ణనోమాలు వస్తవి- సత్యనారాయణ ప్రాతాలు వస్తవి, కృష్ణా స్నానాలు వస్తవి, గంగాపతే గౌరీ పతేలు వస్తవి. కోడళ్ళని బాధపెట్టడం, దుష్టుడైన భర్త, అడతోడు, ఒకటేమిటి నోటికి చేతికి కలవటాన్ని గురించి ఇబ్బందులు పడే సామాన్య సంసారాలు, వాళ్ళ విశ్వాసాలు, వాళ్ళ మూర్ఖత్వాలు, వాళ్ళ దురాచారాలు, వీటన్నిటితోపాటు ఆ సంసారాల్లో ఉన్న మాధుర్యం సాంప్రదాయాలను వట్టుకు వేళ్లాడటం, ఒక విషయ మేమిటి? ఈ జిల్లా చుట్టుపట్లండే సంఘమంతా సమృద్ధిగా ఉంటుంది.

ఇంత మాత్రముచేత సారస్వతికంగా వాక్యవిన్యాసం ఉండదనుకో కూడదు. “నీ ఔదార్యానికి లొంగిపోయా నన్నాడు శ్రీధరం” అనే వాక్యం 181 వ పేజీలో ఉంది. ఇది వాడుకభాష అంటామా? వాడుకలో ఇట్లా అంటామా?

అనము, భావం గ్రాంథికమే, ఇట్లా గ్రాంథికాలైన అనేక భావాలు వాడుక భాషా ప్రత్యయాలపై వ్రాస్తూ వాడుక భాష అనుకుంటునే ఉన్నారు. ఈ దృష్టిలో చూస్తే గ్రాంథిక భాష అంటే నాగరికభాష అన్నమాట. దుఃఖాలు అనుభవించడం లోకములో ఉండిగాని గ్రంథాలలో ఉండే వ్యక్తులు వాటిని అనుభవించడం వేరేపద్ధతిగా ఉంటుంది. “ఆసాయంత్రం ఆ స్మశానాల్లోకి వెళ్లి ఆ చితిచూచుకున్నా - మల్లీలలిత స్ఫురించింది. ఇంత బూడి తీసుకున్నా” ఇది 129 పేజీలో ఉంది. ఇట్లాంటి సంఘటన సామాన్యమానవ జీవితంలో సామాన్యంగా ఉంటుందా? సామాన్యం అనివాడాను, ఏక-ఉండడనికాదు. గ్రంథంలో ఉండేదానికీ, లోక సామాన్యమైన దానికీ ఇదీ భేదము, గ్రంథములో ఉండేదీ లోకంలో ఉంటుంది. లోకంలో ఉంటుందంటే కొన్ని విశిష్టప్రకృతుల్లో ఉంటుందన్నమాట. గ్రంథంలో ఉండేవిశిష్టములైన పరిస్థితులన్నీ ఊహచేత సంభావ్యాలుగా ఉంటవి. అంటే ఊహాయందు సంభావ్యతా సిద్ధిని పొందుతవి. మనస్సు రూపకాలంకారానికి రూపమైన పదార్థము, అంటే దాని ఆలోచన అంతా ఆరోపితమని అర్థము. అసలు ఆలోచనలోనే ఆదోషముఉంది. ఒకదాన్ని చూచి ఒకటి అనుకుంటాము. కార్య కారణ సంబంధములో కారణ పరంపరలో కొన్ని కారణాలను చాటవేస్తాం. మనస్సు ఎప్పుడూ సాధ్యమైనదాన్ని యథార్థంగా భావిస్తుంది. లేకపోతే కావ్యా లకు జీవితంలేదు.

ఈగ్రంథకర్త ఇంతమాత్రమేగాదు. ఈయనకు ప్రకృతి వైద్యమంటే యిష్టం. ఆ యిష్టం పుస్తకం మొత్తమీద కనుపి

స్తునే ఊంటుంది. ప్రధానంగా మొదటి కథలోనే ఉంది.
 “జీరంజీరం వాతాపి జీరంలో.”

ఈ కాలంలో పురాణకథలను అన్యథా వ్యాఖ్యానం చేయటం, లేకపోతే ఆధునికంగా వ్యాఖ్యానం చేయటం చాల మంచిచేస్తున్న పని. ఈ కథలో అది ఉన్నది. ఇది ‘కథ’ అనటంకంటే ‘నాటిక’ అంటే బాగుంటుంది. ఇందులో వాతాపి ఏదో ఒక సిద్ధుని సంపాదించాడు. దానితో వాడిని చుప్పి వండినా మల్లీవాడి శరీరావయవాలు సరిగ్గా అంటుకుని రూపకంకట్టి మల్లీవాడవుతాడు. ఇది ఒక ప్రక్రియగా వ్రాయటం చాలా ఆధునికము.

ఈ కథలలో ఈ గ్రంథకర్త ప్రకృతివైశ్యాభిమాని అని చెప్పానుగాదా. ఈ కథలు ప్రకృతి పత్రికలలో ప్రకటించబడినవే. ఇప్పుడు గ్రంథరూపమున ప్రకటించబడినవి. ఈ కథలకు పాఠకలోకం సమృద్ధిగా ఉంది. ఉండంటే ఈ కథలయందలి గుణబాహుళ్యం నిర్వీణవాదాంశం.

ఈయన పేరు కోట శ్రీరాములుగారు. సాధువు, వినయ వంతుడు. చక్కని భాషాజ్ఞానము కలవాడు. ఈ విషయం పుస్తకంచూస్తేనే తెలుస్తుంది కూడా.

ఈ పుస్తకం చదివితే ఈ ప్రపంచకంలో ఈయనకెన్ని విషయాలు తెలుసో తెలుస్తుంది. ఎంత ఊహాశాలోగూడ తెలుస్తుంది. కథారచనలో ఎంత గడుసుగా చేస్తాడోగూడ తెలుస్తుంది. వాడుకభాష ఎంత చక్కగా వాడుతాడో తెలుస్తుంది.

ఇందులో 13 కథలు ఉన్నవి. చాలా కథలు అనేక భాగాలుగా వెళుతూ ఉంటుంది.

ఒక భావం రావచ్చు. దానికిరూపం ఇవ్వటం కష్టం. కవి యంటేవాడే. ఈయన ఏదో ఉద్యోగం చేసుకుంటున్నాడు. ఆ ఉద్యోగం కాళ్లుచేతులు ఆడనిచ్చేదిగాదు. అదిచేస్తూ ఇల్లా వ్రాస్తున్నాడంటే ఆయన హృదయంలోనున్న సారస్వతాభిమానం పైకిపొంగివచ్చే సారస్వత ప్రక్రియ.

ఇంకొక విషయంగూడ చెప్పతాను. ఈయనకు అచ్చంగా తెనుగుకవులంటే మాత్రం తెలియటంగాదు. సంస్కృత కవులంటేగూడా తెలుసు. వాళ్లంటే చాలాఅభిమానం. కాదంటే మొదలయిన గ్రంథాలలో ఉన్న అనేక విషయాలు గూడ చాలాచోట్ల పరామర్శించబడుతాయి.

ఈకథ యిట్లాఉంది. ఈకథ యిట్లాఉంది అని వ్రాయటం నిజంగా చదువుదా మనుకున్న సాతకుడికి రుచి చెడగొట్టడం. లేకపోతే మనరుచి వాడికి వట్టిచదవం. ఎవడికి వాడు చదువుకోవాలి. వాడి అర్థాలు వాడికి స్ఫురించాలి. వాడిఅనందం వాడు పొందాలి.

ఈయన వ్రాసిన కథలు ఈ సంపుటమేకాదు. ఇంకా సంపుటమవుతాయి. ఈయన ఇంకా గ్రంథాలువ్రాసి, ... ఇంకా మంచివి వ్రాసి... న్యాయంపడితే యిలా అరగూడదు. అంటే యీ గ్రంథములో మంచి తక్కువగా ఉండన్న అర్థం వస్తుంది అయినా ఎంత మంచి కన్నా అంతకంటే మంచి ఉండగూడదూ? ... వ్రాసి దీర్ఘాయుష్షుతున్న సారస్వతంతో కలిపి దేశసేవచేస్తాడని విశ్వసనీయ విరమిస్తున్నా.

తె జ వా డ

16-12-47

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఎం. ఎ.

ఆ శీ స్సు

ఉ. పక్కనికూర్పు యోగ్యతయు

సాహస మున్నుతభావ మెంతయున్

మకుటవయైన పోకడలు

మాధురిమన్ నెలకొల్పు వార్తలున్

మిక్కిలియైన లోకముల

మేలిమి రీతులు సేర్పి యేర్పి పెం

పెక్కఁగ నీతులన్ దెలుప

సీకవి వ్రాసెను సతకథావళుల్.

పీ. చిన్నతనమునుండి చెప్పిన చొప్పునఁ

జేయుచునుండెడి చిన్నవాఁడు

తన భావమేదియో యనునది యొకయిత

దెలియనీయని మేల్పితీరువాఁడు.

శాంతమార్గమ్మునఁ జాల విజ్ఞానమ్ము

నేర్పి పెంపొనరించు నేర్పువాఁడు.

తలవంచుకొనియును దనదారి పరమార్గ

మంతయుఁ దలపోయు నట్టివాఁడు.

గోచిపెట్టినదాది నీకుఱ్ఱవాని

నేను గాంచుచునుంటి నింతైనలోప

మీతనికి లేదు నెప్పుడి నీతియుతము

కోట శ్రీరాము లనుకూలుఁ డరయఁ గరము.

శీ. ఈతని పాలలోఁడరఁగలేనయి చూచుటచేసి యచ్చునం

“దీ తెలివేమియంచునుది నెంతయుమోదమునందినాను”మేల్

నీతియొకంట నొక్కటను నెవ్వగ సంస్కృతియొక్కచోట నం
తోతగి క్రొత్త క్రొత్తరుచితో నలరారుచు నున్న దద్దిరా!
చ. ఇది పఠనీయమాట జనులెల్లరు నాయయివేళలందు స
మ్ముదమునఁ జూచుచుండుటయే ముఖ్యముచూచుటతోనై
యాచరిం

పఠగును. మిత్త్ర బాంధవుల పద్ధతి మార్పఁగ నాను

మంచి శుభ

పదయగు జ్ఞాన మెచ్చు. నవభాగ్యమునందుడు మీరలెల్లరుక.

సీ. కోట శ్రీరాములు కూరిమి మీఱంగ

నీ “పాల తరగలు”నిచ్చు మనకు

మదినుంచి చదివిన మనలోని లోపముల్

వెల్లడియతాను వివేకమునను

సంఘవృద్ధినిగోరి సాహసమైనను

సుందఁజ వేయు టానందమగును

నామమాత్రమెకాదు నేమమ్ము కల్గిమై

సారంబు చవిచూచి సత్కథలను

గీ. మీఁగడనుగ్రోలు కృష్ణుని మేల్కొంగుంచి

“ప్రాతగోంగూర పచ్చడి రీతి”వదలి

సంస్కరణమందు నూత్న ప్రచారమొంది

వృద్ధిగాంచుట విద్యాభి వృద్ధియగుట.

విద్వాన్ శతావధాని :

భమిడిపాటి అయ్యప్పకావ్రి

11—12—1947.

ఉ పో ధ్వా త ము

శ్రీ కోట శ్రీరామలుగారు రచించిన యీ కథల సంపుటి యిది వజ్ర పుష్పతి పత్రికలో విడివిడిగా ప్రచురింపబడెను. అప్పుడు పత్రికా పాఠకులు, ఈ కథలను మిక్కిలి ఆదరణతో చదువుచుండిరి. తర్వాత కూడా ఈ కథలను చదివించి, అందులో నాణ్యంగా ఉండే కథలనే యీ సంపుటముగా కూర్చినాము. ఇందులోని కథ ఒక్కటికూడా, కేవల కల్పనాకథగాదు. ఈ కథలు చదివినపుడు కేవల కల్పనాకథ చదివినప్పటికంటె నెక్కువ ఆనందం, కలుచున్నది.

అమెరికాలో నిజమైన కథలను ప్రచారం చేయుటకు "ట్యూత్ ఫోరీ" అను ఉత్తమతరగతి మాసపత్రికను బెర్నార్ మెక్ వెడెక్ అనే ముప్పైనిద్ర వ్యాయామవేత్త స్థాపించియున్నాడు. ఆ కథల చదివినపుడు, మన భావలోకూడా ఓట్టి మాసపత్రిక ఒకటి ఉంటే బాగుంటుందే అని పించింది. పుష్పతి ఉద్యమవ్యూహ పైద్యవ్యూహి చేసుకుంటూ, కొన్ని కథలను వ్రాయించి, పుష్పతి పత్రికలో ప్రచురించాను. పాలసముద్రపు తరంగాలవలె, ఆనందములోను దుఃఖములోనూ కూడా; తల మునకలుగా ముంచివేసే, యిందలి కథలు లోకములో ఉన్న దుఃఖకారణాలను, బాగుగా వెల్లడించి, జీవితములోని లోటులను ట్టాళన చేసుకునేందుకు ఉపయోగిస్తవి.

భాషా ప్రావీణ్యము లేకపోయినా, హృదయము కలవారు ఎంత మంచి కథలను వ్రాయగలరో, మనకీ కథలవలన తెలియుచున్నది.

మా పుష్పతి గ్రంథములలో ప్రచురించుచున్న కథల సంపుటములలో నిది మొదటిది. ప్రతినిబంధములు అనే రెండవ సంపుటము, త్వరలోనే వెలువడుతుంది. మా యితర గ్రంథములను ఆదరించినట్లే యీ కథల సంపుటాలను కూడా ఆంధ్రప్రజలు తప్పకుండా ఆదరిస్తారని మాకు నమ్మకమున్నది.

పుచ్చా వెంకటాద్రిమయ్య

పుష్పతి పత్రికా సంపాదకులు

మ న వి

కథలివిగావు చోద్యమవు గాథల కొన్నిటి నేర్చిపెర్చి, ఈ
విధముగ గూర్చినాడ. అది పేరుప్రతిషేషకు ప్రాకిగాదు వా
రధికు లటంచు గాని మరి యన్యులటంచనికాదు గాని. ఏ
విధిని బ్రాశాంత చిత్తములు వేగెనునో వ్రాయుటె నాయభీష్టమో;

కథకు కాల్లుండవు. అనేకవిధాలుగా ప్రవహిస్తుంది.
కథావస్తువును బుచ్చుకుని అనేకరీతులుగా లోకానుభవంతో
జోడించనగును. అట్టి సారస్వతచర్చ సంతయు గురుతుల్య
లైన కవిసామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు తమ
తొల్పిలుకులో క్లుప్తముగ వరామర్శించియున్నారు. అది
సారస్వతిక విషయము సర్వజనాదరణీయము. అట్టి విషయమున
నిక పిస్తరించుట నాకు తగనిదని. వాఁతోవ సదా
స్మరణీయము.

నా విద్యాగురువులు విద్వాన్ శతావధాని: శ్రీ
భమిడిపాటి అయ్యప్పకాశ్రిగారు నా యీ రచనను పరికించి
వారికి గల సహజమగు శిష్యవాత్సల్యతనుజూపి కథావిషయిక
గుణమునుజెప్పి కథలను ప్రశంసించుచు నన్ను ఆశీర్వదించి
యున్నారు. అది నాకమోఘ ఫల దాయకము.

నా ప్రకృతివైద్య బోధకులు శ్రీ పుచ్చా వెంకట
రామయ్యగారు. వారు నాచే కొన్ని గ్రంథములు చదివించి
యును, స్వానుభవములను బోధించియును, రుజువుచూపించి
యును, లోకవిషయములను బహుగా హృదిస్థితము గావించిరి.
కృపణవై రాగ్యమున మోడువారిస నా హృదయమున విశ్వ
ప్రేమవస్తువును జూనిపి చిగుర్పడేసిరి. ఆ చిగురుఫలమే ఈ

గాధలయొక్క స్వరూపము. వారికి కృతజ్ఞతా సూచకముగా ఆ ఫల మందినాను.

నన్ను బహువిధముల ప్రోత్సహించి నారచనను ప్రజలకు చూపిన మహారాజశ్రీ అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య పంతులవారికిని, శ్రీ ఏ. కె. మూర్తి ఎం. యస్. సి. గారికిని, - ప్రస్తుతవారికిని నా కృతజ్ఞతాభి వందనములు.

నాజ్ఞానగురువులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పరమహంస, పరివ్రాజకాచార్య సచ్చిదానందేంద్ర సరస్వత స్వామివారు ఈలోకచరితమందు నాకుగలదై న్యయుత ప్రేమభావములను చాటించి “అహ మాత్మా గుడాకేశ! సర్వభూతాశయ స్థితః, ఈశ్వరో జీవకళయా ప్రివిష్టో భగవానితి. క్రీడారూప మఖిలంజగత్తని - సర్వం సాదాశ్రితత్వమను నుజాత సరణిని నాయందు న్యాసముచేసి నాహృదయాంబుధిని నుయ్యాల లూగు నుప్పు కెరటములను విఱచి పాలతరగలుగ మార్చి లోకమును లోకవత్ లీలాకైవల్యముగ ప్రవచనముచేసి సన్ననుగ్రహించినారు. క్రీవారి సేవాభాగ్యమునకు ఆబ్రహ్మవి డాశీర్వాచనమునుదలంచి క్షీరసముద్రునిరీతి పొంగుచున్నాను. ఈ గాధలలో ఏవ్యక్తుల పరామర్శలును లేవు. “సర్వులు సచ్చి దానందమూర్తు” లను నాగురు సూక్తి సనుసరించి సర్వులును సద్రాపులు గనుక సర్వము సమాధిరూపమైన “కర్తు - మకర్తు - మన్యథా కర్తు” మను మధురాధినాథు లను భావము హృద్గతముచేసి శ్రీ సద్గురు వందనములతో విరమించు చున్నాను.

సర్వజ్ఞు
కారీకము }

కథకుడు

కోట శ్రీరాములు.

1. జీర్ణం-జీర్ణం-వాతాపి జీర్ణం

౧

[ఇల్లులుడు వాతాపి రాక్షస సోదరులు-సురుచి అక్క
నండ కారణ్యములో గౌతమియొద్దన నివాసం]

ఒ క నా టి డ ద యం

సురుచి — ఒకేయ్ తమ్ముడూ...వాతాపి !

వాతాపి — అ!... అక్కా !

సురుచి — ఏమిరా ! అట్లుంటిని ! నీ తప్పుడు దోషము మానవుగదా !

వాతాపి — ఓళ్లు తిరుగుచున్నదే.

సురుచి — ఒళ్లు తిరుగుచున్నదేమా ?

వాతాపి — కల తిరుగుచున్నదే.

సురుచి — (పరీక్షించి) పానలు కదలుచున్నవికే. వత్సక చెట్టుకొమ్మలలో
తిరుగునపుడు పుడకేదైనా గుడ్డుకు తగిలినదా ? ఏమి ?

వాతాపి — లేదే-అబ్బా ? (దోహ)

సురుచి — మరల ఇప్పరసము త్రాగితివా ? తియ్యని ఇప్పపువ్వుకన్న ఆ
మురిగి పులిసిన ఇప్పరసము మధురమటోయీ ?

వాతాపి — అక్కా ! నీవు పురిమెను త్రాగదవా ?

సురుచి — గోవావరి నీటికన్న గుదియని త్రాగమందువా ?

వాతాపి — పోనీ, అనీటిని త్రాగువానిని యా నీటియారు తిరుగు మత్స్య
ములనుకూడ తినవా ? నీటికంటే నూనెకన్నగా కఠిన చిన్న మెర్రు
వలె మెరయుమా నేత్రానంద మొనరించునే ?

సురుచి — అని కలదనుంపలకంటె గుదియూ ?

వాతాపి — వానిని అగ్నియారు మృగ్నిదినవో మరొకరుచి.

మరుచి—కాల్చినచో వగలెక్కవా ?

వాతాపి—వగరనుకొన్నచో ఇంత లక్షణమూ, మిరియములపొడి చల్లని కొనకూడదూ ?

మరుచి—నాలుక మండదటరా ?

వాతాపి—నీరు త్రాగక్కా ! మంటలారును.

మరుచి—గోక్షీరములు బహురుచినుమా !

వాతాపి—క్షీరములకంటె గోవప మరెంతరుచే! అక్కా!

మరుచి—వా! గోవపనుగూడా రుచించితివా, వాతాపి ?

వాతాపి—అంతేనా, సమూలముగ నే భక్షించితినే ! ఎంతరుచే ?

మరుచి—అన్నగారికి నాల్గుపండ్ల నింటిలో పార్శ్వైచిపోయి కనవధ్య మున నేర్చుచున్న విద్య యిదియో ? చెప్పుతూ ?

వాతాపి—అన్నగారికి వ్యాఘ్రాసనముకొఱకు ఎంత ప్రియత్నము చేయు చుంటిననుకొంటివి ?

మరుచి—తల్లితోగూడా వ్యాఘ్రములనుగూడా వేటాడదలచితివా ?

వాతాపి—లేడిని తిను వ్యాఘ్రపు మాంసముమరింత రుచ్యమే! అక్కా !

మరుచి—వ్యాఘ్రమునుకూడ రుచించిన నీకు తక్కిన జీవు లేమిలేక్కరా ? తమ్ముడూ !

వాతాపి—అన్నగారు వచ్చువేళయినది. ఏవో రెండు ఫలమాలను పుజికి కొని వచ్చెదను. నా సంగతులు అన్నతో చెప్పుకుమా !

౨

[ఇల్లులుడు ప్రవేశము]

ఇల్వః—చెల్లీ! మరుచీ! భగవన్ని వేదనకు ఫలములు సిద్ధముచేయుము. గౌతమిలో మాధ్యాహ్నాకము చేసికొనియే వచ్చితిని.

మరుచి—అన్నియూ సిద్ధముచేసితిని.

ఇల్వః—వాతాపి ఎక్కడ ?

మరుచి—ఇప్పుడే వచ్చెదనని చెప్పి వెళ్లినాడు.

ఇల్వః—ఈ ఈశ్వర నిర్మాల్యము తులసికొటలో పరిహరించి రమ్మ.

మరుచి:— పనసపేళముగాబోలు మాని నుంచి కమ్మని వాసన వేయు చున్నది.

ఇల్వ:— ఈశ్వర నిశేధన యయినది. ఇద్దరము కలసి ఫలహారమును చేయుదము, నీవుమాడ రమ్మ.

మరుచి:— అరటికూడ వడ్డించెదను. బాగుగ మృగిణి.

ఇల్వ:— ఇట్టి తియ్యని మధుర ఫలములను తినుచునూ ఏదియో గొణుగు చుండునేమే తమ్ముడు?

మరుచి:— అతని కీ యాహారములతో తృప్తిలేదట. కొంత రుచుల మీదబడి పరిశోధించుచున్నాడు.

ఇల్వ:— ఏవనీ? యీ ఫలములకన్న రుచ్యములా ఏమి ?

మరుచి:— అతని యిప్పుపానీయమును చూచితివిగాదా?

ఇల్వ:— అబ్బే ! ఆ యిప్పువువ్వనట్లు మరుగ బెట్టుకొని త్రాగునేమే ? తమ్ముడు వట్టి పిచ్చివాడు.

మరుచి:— ఆ పిచ్చిలోనే గొప్ప శక్తి కలదట !

ఇల్వ:— ఏమాశక్తి ! ఈశ్వరుని తన దారుణ తపస్సుచే సంతోషపెట్టి వరములు పొందగలగునా?—పోనీ దేవతలనైన భయపెట్టగలుగునా?—

తుదకు బక్క— బడుగుల బవిరిగడ్డములు గుంజుటకైనా శక్తి పుట్టునా?

మరుచి:— చూచెదముగా, ఆశక్తిగూడ.

ఇల్వ:— నాతపస్సు పూర్తిమగు లోపల అతని శక్తి బయల్పడునా ?

మరుచి:— తమ్ముడు ఇంద్రజాలము, తంత్రము అంచు నిధి యగుచున్నాడు.

ఇల్వ:— అబ్బే. ఆసుర బాలకుల కవి ఒక లెక్క—లోనివి కావు, కనీ సము ఇంచాజీనైన స్పృశించి రావలె.

మరుచి:— తమ్మునికి తప్పకమృతత్వము సిద్ధించునులే !

ఇల్వ:— శివా ! ఆటలు అమరగళము పలికినవేమే చెట్లీ ! ఈ సాయం కాలము తమ్ముని నన్నొకసారి చూడమనుము.

3

[నాతాపి (పవేశము)]

నాతాపి:— అక్కా! అక్కా!!

సురుచి:— ఇటు రమ్మ.

నాతాపి:— ఈ ఫలకేమో చెప్పగలమా?

సురుచి:— కాల్చిన చిలగడమేమో!

నాతాపి:— కాదు.

సురుచి:— వీటి కొత్త రకపు వాసన వేసుచున్నది. మంచి రుచిగ నున్నదిరా! ఇది నీ వంటకమా.....

నాతాపి:— లేదికాలేదును అగ్నితప్తము చేసి రుమలు కలిపి తయారు చేసిన ఆమృత మిది.

సురుచి:— వీటి మరొకటి తెచ్చియిమ్ము నీ వేర్పరిచేము పరీక్షించెదను.

నాతాపి:— అన్నకుగూడ చూపింతువా?

సురుచి:— వీటికిమిలే - నీవేమో యఖిండుడవు గాలేదని పిక్క యోగమున నైనా సిద్ధిని బొందితివి నావని అన్నగారు విచారపడుచున్నారు.

నాతా:— అటులనా? కామయాశమును బొందుటలోనూ - ఖిండు యోగములోనూ ప్రవీణతకు సంపాదించితివని చెప్పును. పరీక్షింప తలకురేని నాశరీరమును ముక్కలు ముక్కలుగ తరిగి నా బుర్రకు పొడి పొడి క్రింద గొట్టి చివరకు నా పేదన కిలుపుము. అంతచాలు, ఆ ముక్కలను అతుకుకొని ఎప్పుటి యట్లు శరీరమును చేర్చుకొనగలను.

సురుచి:— మంచికట్టి వాడవైతివితే! సరికాని ఆ ఆమృతపుమాద్ర నింకొకటి తెచ్చి యిత్తువా! లేదా?

నాతాపి:— అక్కా! ఆకాలేదుమును అగ్గోఘృశముతో నుడుకబెట్టి చవిని కలిపినచో మరింత రుచిగ నుండునేమో?

సురుచి:— తప్పక జాగుండిగలము. అట్లు చేసిన అన్నగారికిగూడ ఫలము తో పెట్టుదము. కనుగొనగలడేమో చూతము.

నాతాపి:— మరికొన్ని మత్స్యములనుగూడ తెచ్చెదను. తైలమున వేల్చి పెట్టుము - చెఱకురసమును కాచి బెల్లపుముద్ద తీసి యిచ్చెదమా? అన్న ఏమనునో చూతము.

సురుచి:— తమ్ముని శుభస్సునకు అచ్చెరు వొందును.

వాతాపి:— సరిగాని - అక్కా! ఇంతవఱకు వరమాంసము మాత్రము రుచిచూచి ఎరుగను. ఆ కోర్కె తీర్చుకొనవలెనే.

సురుచి:— అన్న వచ్చువేళకు అన్నియూ సిద్ధము చేయఁజము. త్వరగ వెళ్లిరమ్ము.

౪

[ఇల్లులుడు ప్రవేశము]

ఇల్వ:— సురుచి! ఈ దినము వాతాపి యింటికి రాలేవా ?

సురుచి:— రాకేమి ? గొట్టిలో ఈమలాడ పోయినాడువలె నున్నది. అలస్యమగునేమో ? అన్నను ముందుగా ఫలహారమును పుచ్చుకొనుమని చెప్పిపోయినాడు.

ఇల్వ:— ఇంత హద్దులు మీరిపోవుచున్నాడే ? — సరికే—నా సంధ్యా వందనమైనది. వడ్డన చేయుము.

సురుచి:— వడ్డనయినది.

ఇల్వ:— ఏదో కమ్మనివాసన వేయుచున్నది. కొత్తరకపుపండ్ల నేను యినా తెచ్చినా ఏమి ? ఇది ఏదో దుంపయను కొంటిని. కారము ఉప్పు కలిపి తయారు చేసినవలె నున్నది.

సురుచి:— వాతాపి తయారు చేసినాడు.

ఇల్వ:— ఈ గడ్డ లేమి ?

సురుచి:— చెరకురసము ఎల్లప్పుడూ తెచ్చుట కష్టమని ఆ రసమువంటి ఘనరూపమున నిలువ చేసి నాడు.

ఇల్వ:— పండ్లుకూడ పొగమారిన వాసన వేయుచున్నవే.

సురుచి:— ఇంట్లోనే వండినాడు.

ఇల్వ:— ఏమీ మరికొన్ని పెట్టుము బహురుచిగానున్నవి. నీవు తినవేమి ? నీకు హితవుగ లేవా ?

సురుచి:— తమ్మునికొఱకుంచుచుంటిని.

ఇల్వ:— ఇట్టి పదార్థము లింకా కొన్ని తయారు చేయువనుము. నీ వాతా

నీకి సాయపడుము..... (చప్పుడగుచున్నది నచ్చుచున్నాడేమో...
తమ్ముడు! వాతాపి!!)

వాతాపి:— అ! నచ్చుచున్నాను.

ఇల్వ:— ఇంతవఱ కేమి చేయుచుంటివి! ఈదినమున నీవంటకములు బహు
రుచిక నున్నవిరా! అక్కకు కూడ మిగిలినవో శేవో- మరికొన్ని
తయారు చేయుమురా.

వాతాపి:— కొన్ని మృగములు తలచినపుడెల్ల దొరకునవిగావు.

ఇల్వ:— అటులనా! ఇక వృక్షజాతిని దాటి జంతుజాతినుండి ఆహారము
తీయుచుంటివా? తరువాత మానవులనే పీడ్కుతిందువు గాబోలు...
ఏమయిన నేమి, వంటకములు బహురుచికరములుగా నున్నవి.....
కొన్ని విషజంతువులు విషపూరితములు నుమా? బాగుగ గమనించు
వలెను. పద, పోయి పరుండుము.

౨౪

[వాతాపి ప్రవేశము]

అక్కా! అక్కా!! గౌరిమిలో కొందరు కటువులు స్నానము చేయు
చున్నారు. నే బోయి బ్యాదకి పారజకని భోక్తలుగ దీనుకొనవచ్చెదను.
వారలకు ఈ ఫలములు ఈ వంటకములు పెట్టి చివరకు నాయూ దేహభాగ
ములు కొన్నిటిని ముక్కలుగ తరిగి వండి వారలలో మంచి శేతవానికి తిన
బెట్టుము. భోజనానంతరము ఊరక నాపేరుపెట్టి పిలువుము. అంతేచాలా,
తరువాత జరుగునదిచూతువుగాని.

సురుది:— తపస్వీలను దీసికొనిరాకు నుమా! శపిండాఅరు? ఊరక
చచ్చిపోగలవు. వారసలే సత్వలు, సాధువులు.

వాతాపి:— వారు బ్రతికియుండినాదా శపించునది. నీవు చాకచక్యముతో
నుండవలయునునుమా! లేకున్న వారనుమానించెదరు.

సురుది:— నేను వాతాపి కక్కనోయి!

౬

(గౌతమి యొద్దను అనుష్ఠానములను ముగించుకొని వటువు లందరూ స్వాధ్యాయవ్రతచనములకు గురువులకడకు బోవు చుండురు. సోమరులైన వెనుక చిక్కిన యిద్దరు వటువులను వాతాపి దర్శించును.)

వాతాపి:— విద్యద్వరేణ్యులగు వటువులకు వీడు నమస్కరించుచున్నాడు.

౧ వటువు:— శిష్యుమేక ఇష్టకామ్యార్థసిద్ధిరస్తు.

౨ వటు:— నీ జెవరవోయీ !

౧ వ:— ఎందుకు వచ్చితివమ్మా ?

వాతాపి:— మాయక్క ఎకాదశీవ్రత మనుష్ఠించుచున్నది. ద్వాదశిపార జకు మిమ్ములను ప్రార్థించుటకు వచ్చితిని.

౧ వ:— అసలు మీరెవరు ?

వాతాపి:— ఈ ప్రాంతవాసులముగాము. గౌతమియొద్దను అన్నగారితో తపస్సు చేసికొనుటకు కొలిదికాలముక్రిందట వచ్చినాము. అసామయ లోనే మా కుటీరము.

౧ వ:— సరే ! సాంబా ! నేను పోయెదనుగానీ నీ పీఠంగతి గురువు గారితో చెప్పుము.

౨ వ:— నీవు సంత చెప్పించుకొనవలయునుగదా ! నే పారణకు పోయి వచ్చెదనులే.

వాతాపి:— స్వామలిద్దరూ దయచేయవచ్చును. రెండు ఘడియలలో ప్రార్థనచేసి పల్లెకు బోవచ్చునులెండు.

౧ వ:— మంచిది పద. ఇంకేమయిన ఆలస్యమున్నదా ?

వాతాపి:— లేదుస్వామీ ! అంతయు సిద్ధమయినది.

౧ వ:— పోవుదము పదరా ! గాయత్రి తరువాయి రాత్రికి పూర్తిచేసు కొనవచ్చును. పద.

(సారణ జరుగుచున్నది.)

౧ వ:— అమ్మా నీది అపూర్వహస్తమమ్మా! చచ్చిపోయిన, జిహ్వ లేచి వచ్చును.

సురుచి:— స్వామిలు తృప్తిగా భోజనముచేయుదు. పేదవారము.

౨ వ:— ఆరే! ఏమిరుచిరా? యివిపండ్లు వాతే?

౧ వ:— పద్యములు కలియబోసి చేసినదిరా! యిక ఈ జన్మలో భోజనం చేయలేం.

౨ వ:— ఆరే! యివి ఏమి మక్కలురా యింత రుచిగా నున్నవి-వహ్వలీ (తెమ్మగి) ఇది ఏమి యిందులో చచ్చిన చేపపిల్ల ఉన్నదేమిరా? యిటు చూడు. యిది మత్స్యమేనా?

౧ వ:— పొరపాటెవరికైనవచ్చును. ఒకవేళ గౌతమి జలముతోనచ్చి ఈ భక్ష్యముతో కలిసినదేమో... విస్తరింపదన తోయుము. తెలిసి నచో ఆయమ కించపడగలను.

(పైకి) అమ్మా! మీ తనయుడేడీ!

౨ వ:— ఏమిరా! భద్రవా! గుడ్లు తెక్కుకొచ్చునట్లు తిరుటచే బుద్ధితల్పిబుద్ధి పడుచున్నదా? సందించుచున్నదా? 'తమ్మునకు' బదులు 'తనయు' డను చున్నావు?

౧ వ:— తమింపును తల్లీ! తమ్ముడేడీ!

సురుచి:— దొడ్లో యున్నాడు. పిలచెదను. తమ్ముడూ! వాతాపీ!! యికరారా!!

౧ వ:— సాంటూ! పొట్టగఃగబలాడుచున్నదేరా? చేతులతో పొడుచు చున్నట్లున్నది?

సురుచి:— ఒరే! వాతాపీ!!

౧ వ:— అమ్మా! నొప్పి. అతనిని పిలిచినప్పుడల్లా నా కడుపులో పొరలు పగులునంత నొప్పిగాఉన్నది. తల్లీ, యింక మేము పోయె దను. కొంచెము నేపాతని పిలవకుము.

సురుచి:— మంచిది. తెళ్లుచుంటిరా! అతనికి చెప్పిపోరా! ఒరేవాతాపీ!!

౧ వ:— అయ్యో! సాంబా!! పొట్ట పగులుచున్నది. పడిపోవుచున్నాను. ఇక బ్రతుకలేను. అమ్మతో చెప్పు.

వాతాపి:— అక్కా! ఒడవంతయు రక్తమయినది. నదికి స్నానమునకు పోయెదను.

జీర్ణం - జీర్ణం - వాతాపి జీర్ణం

మరుచి:— త్వరగ పోయిరమ్మ.

వాతాపి:— నే వచ్చి యితని వ్యాధయము కాలేయమునీ గోఘృతములొ
వేయించి ఆ సుగంధ ద్రవ్యములనుకలిపి పాకము తయారుచేయుదును.

మరుచి:— (ఆ పండిత పదార్థమును తని) ఇదెంత రుచిగనున్నదమ్మా!
వీడి కడుపుదక, ఈ రుచులు వీ డెటుల గ్రహించెనో - తమ్ముడా!
బుద్ధిమంతుడవోయీ!

వటువులకు మనము నిత్యము సంతర్పణలు చేయుచూ తిరిగి వారిట్లు మన
లను తృప్తులను చేయుచుండుటయు జరిగిన నెంత బ్రహ్మనందముగ
నుండునోయీ.

[ఇల్లులుడు ప్రవేశము]

మరుచీ! ఇల్లంతయూ అప్పుడు కరుగిబోసిన కమ్మని నేతివాసన
వేయుచున్నదేమీ?

మరుచి:— వాతాపి సరామృతమును తయారు చేసినాడు.

ఇల్లు:— ఏదీ? (కొంతని) ఎంతబాగున్నదే! వానికి లేకుండచేసినదనేమా
సుమా! ఎటుల పండినాడే?

మరుచి:— 'గౌతమికి పోయి' యిద్దరు వటులను ... చివర కీ పాకము
తయారయినది.

ఇల్లు:— భేష్ బిడ్డా! నీ వేమో యనుకొంటిని- భూసురాంతకుడ వైతివా
... సంతోషము.

వాతాపి:— అన్నగారి ఆశీర్వాదసలమున ఆమృతమునే రుచి చూపగలను.

ఇల్లు:— తథాస్తు! నీకు మంగళ మగుగాక!

2

[అగస్త్యాశ్రమము - ఋషి ఎదుట నొక ముసలి స్త్రీ
ఏడ్చుచూ తనకుమారుని మరణమును గుఱించి చెప్పుచున్నది.]

స్త్రీ:— (తండ్రి!) సాంబుడూ నాబిడ్డడూ కలిసి గౌతమికి స్నానమునకు
బోయిరట. ఎండో దుర్మార్గుడు ద్వాదశిపారణకు ఇద్దరనూ తీసికొని
పోయినట. భోజనానంతరము నా బిడ్డడు చిరుచుకు పడెనట! పొట్టు

రెండు భాగములై అందుండి ఎవడో బయటికి వచ్చెనట! సాంబుడు చూడలేక పరుగెత్తుకు వచ్చి నాకు చెప్పలేక ఏడ్చుచున్నాడు.

అగస్త్యులు:— సాంబా! సత్యమటరా ?

సాంబుడు:— చిత్రము, స్వామీ!

అగ:— జిహ్వచపలత్వమునకు లోనై పరుగెత్తునాని పని ఏ నాటికైననూ అటులనే జరుగును.

శిష్యులు:— స్వామీ! వారెవరో మాయావులు, సమిధలకు పోవుచున్నట్లు అను హింసించుటకు భయమగుచున్నది.

అగ:— (దృష్టికారించి) ఓహో! ఈ రాక్షసులు నరభక్షణకు మొదలి డిరా! వీరి దుండగములు పెచ్చు పెరిగినచో ఈ మునిపల్లెలు నిలువవు. ఓరి వీరి రుచులు ఏటగలవా? కమ్మని పండ్లకంటె నరమాంసము మధుర మయినదా? సరియే నేను పోయివచ్చెదను. తిరిగివచ్చు వఱకూ అగ్ని హోత్రములను రక్షించు చుండుడు. నే బోయి వచ్చెదను.

౮

రాత్రి) సమయము - ఇల్వలుడు - వాతాపి - సురుచి యిష్టాగోష్ఠి సలుపు కొనుచూ అనందించుచున్నారు.

[అగస్త్యుల ప్రవేశము]

అగ:— నాయనా! ఈ కుటీరములో ఎవరు కాబూ! యీ రాత్రి పరుండుటకు చోటు చూపించెదరా? పెద్దవాడను.

వాతాపి:— అన్నా! అగుము. ఎవరో పిలుచు చున్నట్లున్నది.

ఇల్వలుడు:— శివుడు తన నివేదనకు పశువును తానే చూపుకొనుచున్నాడేమో ?

సురుచి:— (మాది) అట్లే పసలేదు. వట్టున నొకరికైనా సరిపోవునట్లుం లేదు.

అగ:— నాయనా! లోపల పరుండనా! శీతవాధ తప్పిందిదిరి. బుద్ధి మంతులు.

వాతా:— ఈ భక్ష్యములను భుజించి పరుండెదరా యీ రాత్రికి?

అగ:— నాయనా పెద్దవాడనైతిని. దేహము వదిలిపోయినది. ఏకాశనము మాత్రమే చేయుచుంటిని. జిహ్వాచాపల్యమునకు వశమైన పాప త్యాగ మగును.

వాతా:— పోనీ, యీ గంగాబండమును త్రాగి పరుండుడు, పెద్దలు.

అగ:— సరియే, తెమ్ము నాయనా! యిటుల పెద్దలను పూజించి సత్వ సంపన్నులై వృద్ధిపొందుడు.

వాతా:— తాతగారూ! కొంత బలకరమగు అహారమును తిని దేహ పటుత్వము పొందుడు. శరీరము తపస్సునకు ముఖ్యమే గదా?

అగ:— కేవల ఈశ్వర ప్రీతికొఱకైన కర్మకొఱకే దేహమని ఎరిగితివేని మోక్షమును బొందగలవు. అటు ఇంద్రియ విషయ దేవతారాధనమునకు దేహమును వదలితివా, చెడెదవు.

వాతా:— దేహము లలముగ నుండిన గదా దేవపూజ చేయగలుగునది?

అగ:— అంతకన్న బుద్ధిబలము ఎక్కువని ఎరుగుము. మధుపానముచే బిడ్డలు మత్తైక్కించుకొనుటకన్న ఈశ్వరచింతనామృత పానముచే బిడ్డలు మత్తైక్కించుకొనుట శ్రేయము.

ఇల్వ:— అయ్యో! నాడింకనూ ఉడుకు రక్తమువాడు లెండు. తమర నిద్రింపుడు.

అగ:— నుంచిది, బుద్ధిమంతుడవు నాయనా!

[తెల్ల వానినది]

అగ:— నాయనారా! యిక నేను పోయితిన్నా?

వాతా:— అయ్యో! తాతగారూ! దేవతార్చన చేసికొని పొండని మా పార్థన. చాల దూరమువఱకు మనిషిలైలు లేవు.

అగ:— వలదు నాయనా! నన్ను ఇబ్బంది పెట్టి మీరు ఇబ్బందిపడకుడు.

ఇల్వ:— ఏదో కుక్కవాడు కోరుచున్నాడు. వలదనుచుండగ ప్రయాణము తగని పని గదా?

అగ:— అటులయిన నుండెదను. మీ ప్రయాత్నమున మీరుండుడు.

[సురుచి ప్రవేశము]

అన్నా! తాతగారిని మడిగట్టుకొనుమనుము.

అగ:— మంచిదమ్మ! అనుష్ఠానమైనది. లేచుచున్నాను.

ఇల్వ:— తమ్ముడా! ప్రేమమీదిగా ఈయన తపస్విలాగున్నాడు. ఈయనతో చెలగాట మాడకుము.

వాతా:— అన్నా! ఆ తపశ్శక్తి చూతును. ఇటువంటి వానిపసయే పట్టరయును,

సురుచి:— భయపడకుమురా!

ఇల్వ:— పడియే మీయివ్వను.

వాతా:— త్వరగా వాడేహమును తరిగి వేయించుము. ముసలి త్వరపడుచున్నాడు.

అగ:— అమ్మా! యిక వడ్డించవచ్చును. నా యవశిష్టములు తీరినవి.

ఇల్వ:— అయ్యో! ఫలము లంత పక్వములైనవి కావేమో? తినటంలేదు.

అగ:— లేకేమి నాయనా! వేనినైననూ సరియే హుతము చేయుటకు నాజీరగువాడందు జతర అగ్నిరూపమున శతసహస్ర జిహ్వలతో వైశ్వానరుడు ప్రజ్వలించుచున్నాడు నీయిష్టమువచ్చినదానిని అందులా వేయుము.

సురుచి:— ఈ భక్త్యులనుగూడ పుచ్చుకొనుడు, తాతగారూ!

అగ:— ఇల్వలా! పుచ్చుకొమ్మందుగా!

ఇల్వ:— ఆ! ఆ!! పుచ్చు.....

సురుచి:— అయ్యో! పుచ్చుకొనుడు తాతగారూ!

అగ:— మంచిది. వైశ్వానరార్చనమును, మరచితిని...తమ్ముడేదీ!

సురుచి:— తోటలో ఉన్నాడు. పికచెదను. తమ్ముడూ వాతాపీ!

అగ:— జీర్ణం - జీర్ణం.

ఇల్వ:— అయ్యో! తమ్ముడా! వాతాపీ!!

అగ:— జీర్ణం - జీర్ణం.

వాతా:— అయ్యో! యికని పొట్టలోపడి మాడిపోవుచున్నావే అక్కా!
అక్కా! బయటికి లాగవే! అన్నా, రక్షింపవయ్యా!!

అగ:— ఇల్వలా! ఈ అర్చధ్వని ఎక్కడనుండీ...

ఇల్వ:— నాయనా! వాతాపీ!!

అగ:— జీర్ణం - జీర్ణం. వాతాపీ జీర్ణం. మూల్గు అగిపోయినదే, ప్రేపుకూడ వచ్చినది.

ఇల్వ:- అయ్యో, తమ్ముడా! వాతాపీ!!

అగ:- ఛీ! పాపాత్ములారా! దైవచింతలెరుంగక జీహ్వకృష్టిక ప్రాతలొడడి పాపులారా! తత్తణమే నూకరజన్ములై ఛందాలాది పురీషము భక్షించి దేహము నిలుపుకొనుడు.

నేను నురన్నభోక్తృత్వమున పొందిన పాపపరిహారమునకు దక్షిణము నకు పోయి తపస్సుచేసికొనబోయెదను. అంతకంటే సర్వజనులు నీతి మంతులై, సుఖముగ మందురుగాక! క్షుద్రభూమిలో మీరు నిస్సంతులై పోదురుగాక. పోవుచున్నాను. ఎట్టి దురన్నములునను వాతాపీ 'జీర్ణ' స్మరణతో జీర్ణమగునుగాక.

2. మూడు దోవలు

౧

సుబ్బన్న పండితుడు ప్రమాంకిస్వాధ్యాయం, మోహంసా శాస్త్రాధికారం చేయుగలిగియున్నాడు. గాని కించిత్రయినా శరీర శాస్త్రం చదువుకోలేదు. మాన అనుభవజ్ఞులైన పెద్దలు చెప్పగానైనా వినివచ్చుగా. ఇక కాకపోతే "మత మాంసమయం దేహ" మనే పాత్ర మాత్రం తెలుసు నా మోహంసకుడికి. కొడుక్కు తండ్రిపేరు పెట్టుకోకుండా హయగ్రీవుడని పేరు పెట్టు కొంటానా అనున అశరీరతనమంతా బయటపడింది. 8 వ సంవత్సరం వచ్చి రాకంటోనే ఉపనయనంచేసి వేదం ప్రారంభించాడు కొడుక్కి. సంవత్సరం గడిచిందో తనో పంచశాస్త్రాలు ప్రారంభించాలన్నాడు. మరుసటి సంవత్సరం జాతకభాగం మొదలెట్టాలన్నాడు. ఏ బట్టాయినా సరే మన హయగ్రీవుడిని సార్థక నామధేయుడిగా చేయాలని నిశ్చయంతో చెప్పినాడు. అ మొక్కు చచ్చలారని బుకరడిని ఒక్క భుజియనేపైనా తోటి కుర్రవాళ్ళతో చుగు చుగుగ గంకులెక్కుటానికైనా నెలవిచ్చే నాడు కాదు. పోనీ రాత్రిపూటైనా విశ్రాంతిచేసేవాడా అంటే రామరామ, పుష్కల, పసుకొ బెట్టుకొని ఏదో దువ్విస్తునే ఉండేవాడు.

అరిపోయే దీపానికి కళాకాంతులు హెచ్చయినట్లు ఆ కుర్రవాడి చరిత్ర చాటింది. చెప్పింది తడవుగా తిరిగి వచ్చుచెప్పేవాడు. 14 వ ఏట గద్వాల నగరలో కూర్చున్నవాడు కూర్చున్నట్లు వంద పనసలు పరిక్షయిచ్చి వార్షిక పు ప్తా పుట్టించి బహుమానం పొందాడు. అంత నగరలో ముద్దు పలుకులతో సంధ్యావంశన భాష్యప్రకచనం చేశాడు హయగ్రీవుడు. పండితులు మెచ్చారు. పామరులు ముగ్ధులైపోయారు. ఆ కుర్రవాడిని పెంటపెట్టుకొని సత్కారాలుపొంది యింటికి తిరిగొచ్చాడు ముబ్బన్న పండితుడు.

కుర్రవాడి కుశాగ్రబుద్ధికి మెచ్చుకుని ఒక గొప్ప పండితుడు “హయగ్రీవు డిని నాపెంట పండితే తర్కవ్యాకరణాల్లో నిధించేసి పంపుతా. ఏమంటా” వన్నాడు ముబ్బన్న పండితుడిని.

దోళ్ళోవున్న స్వామలవారు ముబ్బన్నపండితుడిని పిలిచి ‘కుర్రవాడి కయస్సేమిటి ? దానికి మించిన విద్యేమిటి ? నీ కేసున్నా మతి పోవోందా? వాడు నానాటికీ ఊరించిపోతున్న సంగతే గుర్తించలేకపోతున్నావే ? నీయంత పండితుడు కాకపోడులే. మన ఆశ్రమంలోకి వంపితే అట్టే గాలికి తిరుగుతూ నాకొచ్చిన నాల్గయిక్కలూ చదువుపంటాడు. కయస్సేమి మిదపడిందని వాడి కా విధి విరామంతకుండా నూరిపొయ్యటం ? నామాట వింటే సరి. లేకపోలే అఘోరిస్తా’వని చీవాట్లు పెట్టాడు. ముబ్బన్న భార్య “మన హయగ్రీవుడు అన్నం సరిగ్గా తినక నలతగాడండి చిక్కి శత్రువువుతున్నాడు.” “ఏదైనా జలానికి నుందిప్పించడంటూ” పార్శ్వరంభించింది,

హయగ్రీవుడికి రెండురోజులు గొంతువాచి హీనస్వరం పడింది. అప్పటికీ పంతులుగారు హయగ్రీవాన్ని విడిచిపెట్టక కొత్తపాతం నోటితో చెప్పిం చక శిష్యులు వల్లవేస్తుంటే కూర్చుని ఏంటూ యుండేటట్టు ఏర్పాటు చేశాడు. కొడుకు రుగ్మతను గమనించలేడు తండ్రి. తండ్రిమూర్ఖత్వాన్ని అకటటలేదు కల్లి. ఇవ్విధంగా నడుస్తోంది సంసారం.

౨

దశరథరామ దీక్షితులకు తండ్రంటే బహుభక్తి. తండ్రి శతవృదు. ఇవాళ్లో లేపో అనేట్లుగా ఉన్నాడు. ఆయన పార్శ్వం వారి అశోలోగా తన

కొడుకు సర్వేశ్వరానికి, మాతకు ఆస్తి పూర్ణమూ వివాహంచేసి తండ్రి యొక్క ఆమోహశీర్షచనం పొందాలని నిశ్చయించాడు దీక్షితులు. అప్పుడే ఆ 14 ఏళ్ళ కొడుక్కి, ఆ 9 ఏళ్ళ పిల్లకి, వివాహం తొందరపాటుని స్నేహితులు దుశ్యుబట్టారు దీక్షితుల్ని.

తల అడిచుకుంటూ ఆ మనలితండ్రి “నాయనా! కన్యాదానఫలం నా కంట పడినీ - ఇంకా బ్రతికినంతకాలం బ్రతుకపోయినానా? ఇంకా శుభకార్యాలు చూడబోయినానా? అది పుణ్యవతురాలు గాబట్టి నాకంటే ముందుగా పెళ్ళిపోయిందని కంటికిపెట్టాడు.

“నాన్నా! నే నెంత అవివేకిడి ననుకన్నావా? నేను శుభకార్యం చేయజేస్తుంటేకీ ఆమ్మ తనేకేకపోయింది. ఇంకా నీకళ్ళి ఎదుటైనా యీ కార్యాలు చేయకపోతే నా బ్రతుకెందుకని ధైర్యమిచ్చాడు దీక్షితులు. తండ్రి మనశ్శాంతి పొందాడు.

దీక్షితులు ఎకాయోగిని ముబ్బన్న పండితుడితో వియ్యపొండటావికి పెళ్ళాడు. చదవు పూర్తి అయితేనేగాని వాయగ్రీవునకు వివాహం తలపెట్టినవాడు ముబ్బన్న. “అప్పుడే చెయ్యాలని నాకూ జరుగు లేదుగాని ఆమనలాయన కళ్ళి ఎదుట కన్యాదానం చేయాలని నిశ్చయం. తక్కిన సంబంధాల మాత్రం దుకగానీ మీ కయితే 100 కట్నం లాంఛనాలూ యిచ్చి పిల్లకొక ఎకరం యాయగిలచుకున్నా. ఆమీ, తమి, పెంటనే చెప్పే య్యోలన్నాడు, దీక్షితులు. మన కింత కట్నం లాంఛనాలూ యింకా ఎవ్వ రియ్యబోతారని పెంటనే తథాస్తన్నాడు పండితుడు. “కర్తవ్యాది జబ్బుమీట తొందరా? వివాహం తొందరా? ఆంజికంజకు అలోచన లేక పోతుండేమిటంది ముబ్బన్న భార్య.

పండితుడు ఉగ్రుడై “కథన పెత్తనం చెయ్యబో. నోరేమూసుకు పడి వుండు. నాకంటే నీకక్కడ తలనునా? అన్నీ నాకు తెలుసు. మందు మాటకూడా విచారిస్తున్నా. ఇప్పుడు కాదంటే యింత కట్నమిచ్చే యిటు వంటి సంబంధం రావచ్చిందా? మద్దొచ్చినప్పుడే చంక కెక్కాలి. జబ్బు జబ్బంటావు. జబ్బు ఎప్పుడూ మోస్తోవచ్చిందా? ఇంకా నోరెత్తి కన్నాడు.

దీక్షితులు, తలయ అగ్నం బాగుండన్నాడు. ముబ్బన్న ఆ అగ్నానికి మేమూ నీడమన్నాడు. పెళ్ళి అట్టహాసాలు జరుగుతున్నాయి.

ఆ ఫిర్యా రవిన్యాయనస్పెక్టరుగారు తన కూతురు వివాహ సంబంధానికి తిరుగుతూ దీక్షితులుగారింటి కొచ్చాడు. దీక్షితులుగారి ఆస్తి పాస్తులు చూచుకొని “మీ సర్వేశ్వరానికి తెయ్యమాటపదార్లు కట్టుమిచ్చి మాలిక్ నిస్తా వివాహం చేసుకొందా”డన్నాడు.

దీక్షితులుగారి తండ్రి బహుసంతోషముతో తథాస్తన్నాడు. దీక్షితులు తన పిల్లల వివాహాలు తండ్రి కళ్ళెదుట చేయగలుగుతున్నందుకు ధన్యమియినా సనుకున్నాడు.

తనయ లగ్నానికి అన్నపూర్ణ వివాహమైనది, తాత ఆశేకంగా ఆశీర్వాదించాడు. నాకబలికి కూర్చోలేనంత జ్వరమొచ్చింది హయగ్రీవుడికి. మల్లారణానికి రాలేకపోయినాడు. 16 వ పండుగరోజుకి 10 లంకబాయి. నెలాఖరుకు పథ్యం పుచ్చుకొన్నాడు గాని యింకా నలతగానే యున్నాడు, హయగ్రీవుడు.

దీక్షితులు మరుసటి నెలలో సర్వేశ్వరానికి ఇనస్పెక్టరు కూతుర్ని పెళ్ళిచేశాడు. ఆ సంతోషంలో తండ్రిని ఆగ్రహితులలో కూర్చోపెట్టుకొని కొడుకుని కొడల్ని ఒక జైల్లా కూతుర్ని అల్లడిని యింకోవయిపు కూర్చోపెట్టుకుని ఫాటో తీయించుకుని వాటిని బందుగులందరికీ పంపాడు.

3

చినికి చినికి పెద్ద వానయింది. ఆ జ్వరం సంక్రమం ఏడిపించింది, హయగ్రీవుడిని. కొడుకు చదువు జబ్బుమూలంగా నట్టకపోయిందని సుబ్బన్నకు దిగులుపుట్టింది. అప్పటికే శిష్యులు వల్లవేసుకునే చోటునుంచి వదిలేశాడు కాదు కొడుకుని. “ఇప్పటికైనా హయగ్రీవుడిని మన ఆశ్రమంలో విడిచి గాలి - పండ్లు తిని బ్రతకనిస్తావా” అని సుబ్బన్నని స్వామిలా రడిగారు. ఒక జైల్లుడు సుబ్బన్న దగ్గరకు జాతకం చూపించుకునేందుకు కచ్చాడు. శిష్యులదగ్గర కూర్చున్న హయగ్రీవుడిని చూచి “పాపం ఆ కుర్రవాడికి భాతుత్వం మయింది. తల్లి దండ్రులను పిలిపించి చిత్తచేయించండి, లేక పోతే ప్రమాదం కలుగుతుందని చెప్పాడు.

సుబ్బన్న వాడలిపోయాడు. గుండె తపతపా కొట్టుకుంది. “బాబూ! వాడు మనవాడే. కాస్త చెయ్యిచూచి ఏవాదో నిర్ణయించు”మన్నాడు

నుబ్బన్న పండితుడు. ఇది మేధావ్యుడు మని నామకరణంచేకాదు తెద్యుడు. హయగ్రీవుడితల్లి బావురుమంది. స్వాములవారు “నుబ్బన్నా ! నీ తెలివి దిబ్బలుగాను. ఇప్పటికైతే నా మన ఆశ్రమంలో వదలిపెట్టరా ? అచ్చెట్టూ చేమలో తిరిగి ఆకూ పళ్ళూ తిరి ఆ పురుగుల్లో పాలు ఒక పురుగు బ్రతుకు తా”డన్నాడు. దీక్షితులు గారొచ్చి హయగ్రీవుడిని రోగచికిత్సకు బయలు దేరదీశారు. వీరు ఘనవైద్యులనీ, వారు ఘనవైద్యులనీ, ప్రతివాళ్ళవగ్గరకూ తిరిగాను. గృహజపాలు చేయించారు, చివరకు తొట్టిన్నానంకూడా చేయించారు.

ఆ యూరి పెద్ద మాదిగవాడు సింహద్వారానికి ఎరుగుగా కొత్తకుండలు ముందు పెట్టుకుకూర్చుని ‘దొరసానిగారూ!’ ‘పాసిపోయినకూడు పదును కొస్తుందా ?’ అంటున్నట్టూ; ‘ఒరేయ్’ అనాచికంగా అట్లా గడపముందు గూర్చుని అట్లా అంటావేరా ?’ అని అవిడ అంటున్నట్టు కలవచ్చి ఏడుస్తూ లేచింది, హయగ్రీవుడి తల్లి.

౪

అరేళ్ళు గడిచింది.

అన్నపూర్ణ వైధవ్యదశ చూడలేక తాత మరణించాడు. దీక్షితులు ఊళ్లో తిరిగొచ్చి వాళ్ళోంచి “అమ్మా!” అని పిలిచి ద్వారం ముందు రెండడుగులవిఘ్న రెడ్డిగంపేసి ముక్కుమీద వ్రేలేసుకుని అలోచనా ముద్ర వేసి కొని కూర్చునేవాడు. “అమ్మా!” అని పిలిచేపిలుపు అయినలోని దుఃఖ సమద్రములోంచి బయలుపడలే బడబాసలక్ష్మణుని యని కొత్తవాళ్ళకే వ్యక్తమగు తుంది.

హఠాత్తుగా అన్నపూర్ణనిపిలచుకొని “అమ్మా! ఎట్లాగే” అని అసందిగ్ధంగా పలికేవాడు. “నీముందు గతి ఎట్లాగే” అని అయిన కళనకపడే వ్యవయం లోంచి అయినకు తెలియకుండానే జారిపడేఅమాటలు ఏమి అర్థమగుతవి? అనిన్నె పిల్ల. పాపం అపిల్ల “నాన్నా!, అమ్మా! ఎట్లాగే నంటావేమిటి ?” అని ప్రశ్నిస్తుంది. దీక్షితులు గుడ్లనీళ్ళు గుడ్ల ప్రుక్కులని అరటితోటలోకి వెళ్లి మంచారచెట్టు క్రిందకూర్చుని కడుపు చెఱువు చేసికొని ఏడ్చి ఏడ్చి నూతికిపోయి న్నానంచేసి తిర్పణాలు వదలి రెండు మెతుకులు తిని మధ్య హాల్లోకొచ్చి పడుకునేవాడు.

ఈవిధంగా రెండుఏండ్లు గడుపుకుని ఒడ్డున బడ్డాడు దీక్షితులు.

28

తలిత కాపురాని కొచ్చింది. సర్వేక్షరంలోని సరసత ఉచికింది. అన్నపూర్ణ అంతస్తుతో అతడన అధికమయింది. అత్తవారింటికొచ్చినా ఉద్యోగస్థుల బోకడ వదిలిందికాదు అలిత. పొద్దున్నే కాఫీ త్రాగేది. ఊరిదిని త్రాగి మనేది. సరదాగా సర్వేక్షరం వారంరోజులు తాగాడుగాని తరువాత పెట్టు పది “10 గంటలకు భోంచేసేవాడికి నా కందు కాకుడిది. నే తాగ నన్నాడు” “మానాన్నగారు త్రాగుకొరండి - మీరుకూడా త్రాగండి” అంది అలిత. “మీనాన్న చుట్టూకూడా త్రాగుతాడు. అదికూడా త్రాగి మంటావు ఇకముందు, 7 గంటలకే ఏవో ఒకటి పొట్టుబోవేయటం మాయంటా వంటా లేదన్నాడు” సర్వేక్షరం.

కాపురాని కొచ్చిన మొదట్లో “వదినగారూ! కాస్త కాఫీ కాచిపెట్టరూ!” అని అన్నపూర్ణకు పురమాయించేది అలిత. తరువాత తరువాత లేవటంతోనే కాఫీకాయటం నిర్ణయించుకుంది అన్నపూర్ణకు. ఎట్లామంటుందో త్రాగిచూద్దామనుకునేది అన్నపూర్ణ. పట్టాటాన పెద్దవ్యాళ్లున్నానంటేనే గాని ఏమీ తినగూడదు గాబోలునని అలిత ఒకాళ్ళేసి. ఒక్కొక్కప్పుడు కాఫీ తగలజ్జట్టు కాచావని అలిత అన్నపూర్ణని గదియేది. ఉద్యోగస్థుల పిల్లకు ఎక్కడో మర్యాదసరిగ్గా జరపలేకపోతానోయని అన్నపూర్ణ అమర్దా పడేది. అన్నపూర్ణ వంట ఎంతబాగా చేసినా “మావదిన ఎచ్చిడివంటకే గాని నాజాకువంటకు పనికిరా”దని అలిత నిర్మోళిమాటంగా అనేస్తుండేది అన్నపూర్ణ చిన్నబోయేది.

“పొద్దున్నే కాఫీతో పొట్టునింపుకుని 10 గంటలకే మళ్ళీతినబోతే అపనా రాల్లా ఏంకమృతం కనిపిస్తుందని సర్వేక్షరం అలితనన్నాడు. తేపూ మాత్రా అన్నపూర్ణే వంటచేసి అన్నా వదినలకు ఏకపక్షిలో వడించి చివరకు తాను వంటగా తినేది. అలిత తను వచ్చిన కొత్తలో అన్నపూర్ణకు తోడుగా కూర్చునేదిగాని తరువాత తరువాత మొగుడుతో పాటు లేచి పెళ్లి తములపాకులనీ, గదివదిరింపనీ. పక్కలా వేసుకోవాలనీ పనిపెట్టుకుని యింకా వంటింట్లోకే వచ్చేదికాదు. అన్నపూర్ణ, భోంచేసి వంటిల్లు సర్దుకుని బయటికి కొచ్చేది.

“నే నది వండమందా మనుకున్నా, ఇది వందావా! కొన్ని పదార్థాలు వండేవిధమే నీకు తెలియదు. నేర్చుకుందామనే బుద్ధి లేదని” అన్నపూర్ణని సంబాడిస్తూంది లలిత.

“వదినా! నాకు చేత కాకపోతే నువ్వుచేసి చూపిస్తే నే చేస్తాగా. నన్ను వాదావిడిచిడిలే నే నసలే చేయలే”ని నేని అన్నపూర్ణ. “నే చేస్తే నువ్వెందుకూ” అంటూ దీర్ఘప్రశ్న పడకగనలోకి పోయేది లలిత.

“నువ్వెందుకూ” అంటే నేను వంటచేసి పెట్టేందుకేనా? వంటచేసి దానినా అంటూ తర్కించుకుంటూ వంటింట్లోకి వెళ్లేది అన్నపూర్ణ.

సర్వేశ్వరం సాయంత్రాని కొస్తావని బెజవాడల్లోడు. వంటల్లో బద్దకంగా యుంటుం చేతనూ అన్నయ్య ఊళ్ళో శేడుగదా యని తెల్లవారకట్టలేకటం పాత్రలుమాలింది అన్నపూర్ణ. తాను లేచేటప్పటికి కాఫీ కాసులేవని లలిత చిరచిరలాడుతూ కుప్పటి వెలిగించుకుని “ఛీ! పెదన బ్రతుకు. ఒకరి మీద ఆధారపడితే యితే, ఊళ్ళే పడుకుంటే ఎట్లావస్తుందీ ముద్దస్రింగటానికి! చచ్చినట్లు చాకిరీ చేసుకోవాలి” అని గొణగొణ మొనలుపెట్టింది. అన్నపూర్ణ మొలకలా వంటి మడిగట్టుకొని వంటచేసి “వదినా! రావమ్మా! భోంచేద్దాం. నాకు వంటల్లో బాగాలే”దంది. “నా కాకిలి కావటాల్లా, నువ్వుతిన అక్కడ పడేయి. అక్కలయినప్పుడు లేచి పెట్టుకు తింటాలె” అని మూతి బిగించుకుంది. “నువ్వు తినుకుండా నాకు తినబుద్ధి కావటలేదమ్మా! వచ్చి భోంచేయ్యో”మని బ్రతిమాలకుని లలితను నీను కల్గింది అన్నపూర్ణ.

అన్నపూర్ణ వంటింట్లో ఉన్నప్పుడు వంటకత్తెగానూ, బజ్జీపనులు చేసేప్పుడు పనిమనిషి అనే భావాన్నే లలిత వ్యధిపొందించుకుందిగాని తోటి అడపిల్ల, సంఘ నిబంధనలచేత అత్తి పాత్రల్ని ఆనుభవస్తూ తన పంచను బడియూడని గుర్తించుకోలేకపోయింది లలిత.

అంతకంటే భార్యభావాన్ని సర్వేశ్వరం తెలుసుకోలేక పోయాడు. ఏదో తర్కించుకోబంతో అన్నపూర్ణ, వదినా! నువ్వే ఒక తల్లిగానూ - వాడే ఒక తండ్రిగానూ యూండి నన్ను కడుపులో పెట్టుకుని నాశనాన్ని శక్యతయ్యకపోతే నాకు దిక్కవ్వని ఏడుపు పాత్రంబించింది. గదిలోంచి సర్వేశ్వరం ఈ మాటలు వింటూ దొడ్లోకివెళ్లి “అమ్మా! యిప్పుడే

వచ్చిందే ? ఎందుకు ఏడుస్తావని? అన్నపూర్ణ నడిగాడు. అలిత చను త్కారంగా “మా ఆడ గొడవలు మీకెందుకూ ? ఏవో చెప్పకుంటామని అప్పటి విషయం చెప్పకుండా తప్పించింది. అన్నపూర్ణ “ఏమీ లేదని” చెప్పి వంటింట్లోకి వెళ్ళింది.

సర్వేశ్వరం తన చెల్లెలి ద్వైతజీవితాన్ని తన మనసులో చనువుకున్నాడు. ఒక నారి ఎవరో మల్లెపూల మాల కట్టుకుంటుంటే చూచి “నాకు చిన్న పుటినుంచీ మల్లెపూలంటే మహాప్రాణం. ఆ పాపిష్టి దేవుడికి నేనేం పాపం చేశానో ? నాకు ఆపూలు దూరం చేశాడంటి.” సర్వేశ్వరాని కామాట తుపాకి బెల్లలాగ తగిలి “అమ్మా ! నీ భగవంతుడు దయాశ్వురూపుడు. ఆయన కిష్టగాడు. సంఘం నీకుచేసిన అపరాధమే”నని ఓదార్చాడు.

ఒక పర్యాయం తన మేనత్త మాతురుతో ఏదో తనజీవితం గొడవచెప్పుతూ “ఈ పాడు అల్పాయుష్కుడే కనబడడాడుగాబోలు. మానామనకని” ఎదురుగా గొడవ తగిలించియున్న తమ కటుంబపు ఫోటోను బొమ్మలు కన్నడకుండా గొడవేపుకు తిప్పేసింది. సర్వేశ్వరాని కాచేత ఆశనిపాతం లాగా తోచి దీనిజీవితాన్ని ఎట్లా వెళ్ళదీయటమా అని ఏడిచాడు.

అలిత “ఎవరిప్రార్థన వారిదీ - ఎందుకుబొమ్మ బోల్లేస్తా”వని ఫోటో తిరగేసింది.

“ఔను నాచెల్లెలు పడే కృథ నాకు కనిపిస్తుంది గాని ఎక్కడినుంచో వచ్చిన నీకేం తెలుస్తుంది”దన్నట్లు అలికీవంక చూచాడు సర్వేశ్వరం. ఈ విధంగా నడుస్తోంది ఆ సంసారం.

౬

సర్వేశ్వరం పొలంనుంచి యింటికొచ్చేటప్పటికి గప్పిహతెలియకుండా పడియుంది అన్నపూర్ణ. “అలిత కంగారు పడుతూ మొగుడికోసం కబురం పాలనుకుంటోంది. సర్వేశ్వరం వైద్యుడుని పిలిపించి అన్నపూర్ణని చూపించాడు.” ఇది హిస్టరీయాఫిట్, తడిగుడ్డ ముఖమీద కప్పండి, స్పృహ వస్తుందన్నాడు.

సర్వేశ్వరం హిస్టీరియా అనేవుస్తకం కొని అవ్యాధిని గుఱించి చదివాడు. అపిల్లకు ఎట్టి యుద్ధోక్తం గలుగకుండామాత్రం చేయగల ననుకొన్నాడు. ఒక పేజీలో లిండ్లహర్, యం. డి. యిట్లా వ్రాశాడనియుంది — ఇది ముఖ్యముగా విషయవాంఛ తీరనప్పుడుగానీ దుఃఖవార్తనినప్పుడుగానీ వచ్చువ్యాధి సరములయందు ఉద్దేశము వుట్టించి వివశత్యమునలన కొంత వరమా స్మృతి లేకపోవును. ఈ వ్యాధి భర్తయొక్క బలమైన గాఢాలింగ నముచేత తప్పక నయమయినట్లు పెక్కుచోట్ల ఋణులచేసితిని” — ఈ చికిత్ససలన ఆ జబ్బు నయమగునని తనకు నమ్మకము గలిగినది గాని అదెట్లు సంభవ మగునని సర్వేశ్వరం చింతించాడు. తలయెత్తి చూచాడు. సంఘం కళ్ళురిమి భయపెట్టింది.

చెల్లెల్ని అట్టి దుర్భరవ్యాధికి అమాతిచేసి తానెట్లా నుఖింపగల నను కున్నాడు. చెల్లెలితో చను విచ్చి మాట్లాడాడు. అలితతో మనసులోపన్ను చెప్పేస్తున్నాడు.

ముగ్గురూ కలిసి కూర్చుని భోంచెయ్యాలన్నాడు. హల్లో మూడు మంచాలూ కరసాగ్గా వేసుకొని చక్కని ఖబుర్లు చెప్పుకుంటూ పరుండా అన్నాడు. ఇట్లా కొన్నిగోళాలు జరిగినై. అలిత “నాకు హల్లో నిద్దరపట్టు టల్లా, గదిలో కెళ్ళి పడుకుంటా” నంది. “సరే జియో” అన్నాడు సర్వేశ్వరం. గదిలో ఊసువత్తులు వెలగించింది, బట్టలకు పెంటు రాచింది, మల్లె పూలు విరియబోసింది. ఎంకో హంగామా చేసింది అలిత. సర్వేశ్వరం వేపుకు ఆ పరిమళ ప్రవాహం పారలేకపోయింది. “ఒకసారి గదిలోకి వస్తారా?” అని సర్వేశ్వరాన్ని పిలిచింది అలిత. సర్వేశ్వరం వచ్చాడు. “ఇట్లా కష్టపడటానికినేనా. మానాన్న మీకిచ్చి పెల్లిచేసింది? గదిలో పడుకొండని” చెయ్యి పట్టుకుంది. “నా చెల్లె అట్లా వ్యసనపడుతుంటే అది మాస్తూ నే నెట్లా నుఖపడగలనో చెప్పు” మన్నాడు సర్వేశ్వరం. “అట్లా ఆవిక నుఖపడటం ఆవిడపురాకృత ఖర్ఖం దానికేం చేస్తామంది” అలిత. “ఇట్లా యుండికూడా మనం కష్టపడాలినిన పురాకృత ఇష్ట ముండేమో అలోచించు” మన్నాడు సర్వేశ్వరం. “మీరిట్లాగంటే నేనేం చెప్పవంది”. “నువ్వట్లాగంటే నేనేం చెయ్యనన్నాడు”. “నా వల్లెంత వేడెక్కిందో చూడండి” అంది. “నా కడుపులో ఎంత కొతపడిందో చూడవాలి” అన్నాడు.

ఏదో సంబంధంపెట్టి నాకు అనిదకూ ముడిపెడతారేమంది" అలిశ.
 "చెప్పనా! నువ్వు అదీ శ్రీమతి - సమాన యుక్తులు గాబట్టి -
 వదినా అడపడుచులు గాబట్టి, యీ సంబంధాలచేత మీ యిద్దరికీ ముడి
 గలిగిందని చెప్పి" యీ నేను పడుకుంటూ, తిరిగిచేతున్నట్టికి కాళ్ళు
 నొప్పిగా యున్నవని" హల్లూకి వెళ్ళుతున్నాడు. పాపం ఆట్లాగయితే
 కాళ్ళు పినుగుతానని అలిశ కూడా హల్లూకి వెళ్ళింది.

2

చెల్లిలి మామగారికి నున్నగా యుందంటే చూట్టానికి శ్రీమతు వెళ్లాడు
 సర్వేశ్వరం. కొడుకుని తలచుకుని కాప్పేపేడిచి కోడలి 10 రోజులు
 ఇక్కడంచి వెళ్ళుచున్నాడు నుబ్బన్న పండితుడు. సర్వేశ్వరం "అట్లాగే
 రెండి" అన్నాడు

సర్వేశ్వరం సాయంకాలం మతం శేపుకు పికారెళ్లాడు. స్వామిలవారు
 సర్వేశ్వరాన్ని చూచి "ఎవరురా! నాయనా!" అని అడిగాడు. "నేను
 ఫలానా" అని చెప్పాడు సర్వేశ్వరం. స్వామిలవారు మెల్లమీద
 కూర్చుని "నాయనా! హయగ్రీవం ఎంత తెలివగలవాడురా; ఏక సంత
 గాగ్రిహారా - వాడిచేత మతంలో భాష్యప్రవచనం చేయిద్దామని ఎంత
 ఆనుకున్నారా! అటువంటి వ్యక్తి ఎందుకు బ్రతుకుతాడురా" అంటూ
 ఎన్నో విధాల మొదలెట్టాడు.

"స్వామి! చనిపోయిన వాడిని గుడించి నిచారించి ఏమిలాభంగానీ బ్రతికి
 యున్న యతని భార్యను గుడించి అహర్నికాలూ ఏప్పి ఏడ్చి నాశిండ్చి
 చచ్చిపోయినాడు. ఆ ఏడు పిల్లడు నావంతు డేడిది, ఆ పిల్ల జీవితవిషయ
 మెట్లాగో నాకు తరుణిపాయం చెప్పరూ స్వామి!" అని సర్వేశ్వరం
 కళ్ళనీళ్ళు పెట్టాడు

స్వామిలవారు దీర్ఘంగా ఆలోచించి "నాయనా! కొడుకు జీవితవిషయం
 ముఖ్యంగా పరిష్కరించగలిగిన నుబ్బన్న పండితుడికి కోడలి విషయ
 మంతకష్టం. నీవుకల్పి అమూల్యపండితుణ్ణి పార్థింతు, ఏదోదోవ చూపు
 తాడురే" అని స్వామిలవారు లోపలికి వెళ్ళిపోయినారు.

3. భాగ్యవంతులపిల్ల

౧

చంద్రారెడ్డి యొనిమిదేండ్ల బుడతడై యుండగా తండ్రి పరలోకగతుడయ్యాడు. తాత బైబిల్ వ్రాసిన భక్తుడై శంకరేశ్వరాలయం వ్రతీష్ఠించి వేదపాఠశాల నడపి తనకున్న భూసత్వంలో మూడువంతులు భగవదర్పణం చేశాడు. తండ్రికూడా తాతతోనూ నడిచి మిగిలింది ఈశ్వర కృత్యం చేశాడు.

చంద్రారెడ్డికి మిగిలింది దోసెడు పొలం, బారె డిల్లు, విధవకల్లి. ఆ కల్లి తన ప్రక్కలో పడుకోబెట్టుకొని రెడ్డికి భారతకథలూ, చరిత్రలూ చెప్పేది. ఆ కథలమధ్య తనకు తండ్రి చెప్పిన బాలరామాంశం శ్లోకాలూ శతకాలూ పద్యాలూ చదివి యిల్లగిరిపోయేట్టు సంగీతం తీసేవాడు. భర్తను కాన్సేపు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని దుఃఖించి కొడుకుని చూచుకుని ఆనందించి నిద్రించేది రెడ్డికిల్లి.

పున్నయ్యసిద్ధాంతి చంద్రారెడ్డి తాతతండ్రిలకు అంతవంగిక స్నేహితుడు. ఆ కారణంచేత చంద్రారెడ్డికి తల్లి తరువాతి సిద్ధాంతి తాతగా కనపించాడు. ఒక నుముహూర్తాన రెడ్డికి అక్షరాభ్యాసంచేసి బోర్డుస్కూల్లో వస్తు చెప్పాడు సిద్ధాంతిగారు. 5 సంవత్సరాలలో చంద్రారెడ్డి బోర్డుస్కూల్లో నున్న 3 వ ఫారం ప్యాసయినాడు. మాస్టరు రెడ్డియింను మంచి ప్రేమ భావం చూపిస్తూ “రెడ్డిని చదువులో ప్రోత్సహిస్తే చాలా వృద్ధిలోకి వస్తా”డని చెప్పేవాళ్ళు.

ధనాభావంచేత రెడ్డికిల్లి నిస్సహాయం నూచించింది. ఒకరోజు బోర్డు స్కూలు హెడ్ మాస్టరుగారు చంద్రారెడ్డిని తనయింటికి పిలిపించుకుని “గోపాలపురం హైస్కూలు హెడ్ మాస్టరు మా తమ్మాడు. నీకు కావలసిన ఏర్పాట్లుచేసి నీకు చాలా ఉపకారం, సహాయం చేస్తాడు. తప్పక వెళ్ళు. ఇదిగో ఉత్తరం వ్రాసి యిస్తున్నా”నన్నాడు.

సిద్ధాంతిగారు చంద్రారెడ్డిని శంకుబెట్టుకొని రెండు పసపళ్ళు, ఇతయజ్ఞోవ వీతాలు తీసుకుని గోపాలపురం వెళ్లి హైస్కూలు హెడ్ మాస్టరుగారిని దర్శించాడు. పసపళ్ళు బల్లమీద పెట్టి, యజ్ఞోపవీతాలు చేతిలోపెట్టి అభినందించాడు.

౨

పాద్యార్థ్యుగారి పేరు మార్కనారాయణరావుగారు. శిష్యులయొక్క తెలివితేటలు చూపుల్లోనే గ్రహించగల మనిషి శిష్యుల్ని స్వంత బిడ్డలాగ చూచేవాడు. పంతులుగారు చంద్రారెడ్డి గుణగతాలు అన్నగారి ఉత్తరం ద్వారా తెలిసికొన్నాడు. సిద్ధాంతిగారిద్వారా అతని పుట్టుపూర్వోత్తరాలు విన్నాడు. “చంద్రారెడ్డిని తన శిష్యునిగా స్వీకరించి అతని బాధ్యతల్ని నామీద పెట్టుకున్నా. మీరు ఇక వెళ్ళిరండని సిద్ధాంతిగారిని పంపేశాడు. రెడ్డి వస్తుకపో నూత్నుబుద్ధిగల కర్రవాడగుటచేతనూ ఊర్లో పాఠశాల ఎక్కువ శ్రద్ధతీసుకుని విద్యాబుద్ధులు చెప్పుటంచేతనూ స్థానికులు మొత్తం మీదేమిటి న్యాయ మొత్తంమీదనే తెలివిగలవాడనీ నమ్ముచియినవాడనీ పేరుపడ్డాడు. పైగా పాద్యార్థ్యుగారి పాప్రకంకూడాను. బంగారానికి పరిమళం ఆబ్బినట్లుంది.

రెడ్డికి భోజనభోజనాలన్ని హాస్టల్లో జరిగిపోతున్నై. జీతం పుస్తకాల విషయంలో రెడ్డికేం ప్రశంసలేదు. తన ఆజనాయిషి అంతా హాడ్ మాన్యురగారిదే. ఆ సంవత్సరం పెద్దపరీక్షలో రెడ్డికి అన్ని సబ్జెక్టులో నూటికి రెండు మార్కులు పైగా వచ్చినై.

రెండో సంవత్సరం రెడ్డి ఆటలలో మేటయిపోయినాడు. డిస్ట్రక్టు స్పోర్ట్స్ పంచాలు ఆ సంవత్సరం గోపాలపురంలోనే జరిగినై. పంచాలకు తన సైన్సులోంచి వచ్చే ప్రతిజట్టుకూ తానే కెప్టెన్ గా వర్తాడు ప్రతి స్కూలువాళ్ళకి చంద్రారెడ్డి టీమంటే వాడలయిపోయింది.

పుచ్చకాయల వీరారెడ్డిగారు ఆయూరి నగర కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు. మంచి పలుకుబడిదారు. లక్ష హాపాయల అస్తిగలవాడు. పాద్యార్థ్యు మార్కనారాయణరావు పంతులుగారికి ముఖ్యమయిన స్నేహితుడు. ఆ పంచాలలో గెలిచినట్లంటే బహుమానప్రదానం చేయటానికి వీరారెడ్డిగారిని కమిటీవారు రాజీరారు.

భయనల్పు గజపుమీద వస్త్రేణం, నైవలుగావస్త్రేణం చంద్రారెడ్డికి అన్ని యాటలలో కలిపి డజనుకు పైగా కప్పులూ, ఇంకా మెడల్సులువచ్చినై. దాని

తల్ల న్నూలుకి పొద్దాప్తురుగారికి పేరు ప్రఖ్యాతులు పొచ్చినై. చంద్రా రెడ్డినిగుఱిచి అందరూ ఎక్కువగా చెప్పకున్నారు.

వీరారెడ్డిగారి కొడుకు నరసారెడ్డి చంద్రారెడ్డి దూమా జట్టులో పెంట రాడి కిప్పులు బహుమానం పొందాడు. తక్కిన యాటలోకూడా శ్రద్ధ తీసుకొమ్మని నరసారెడ్డిని తండ్రి ప్రోత్సహించాడు. తన స్నేహితుడు చంద్రారెడ్డినిగుఱిచి గొప్పగా చెప్పటం ప్రారంభించాడు నరసారెడ్డి. అటువంటివాడితో నేస్తం కట్టమని సలహాయుచ్చాడు వీరారెడ్డిగారు.

నరసారెడ్డి చెల్లెలు పద్మిని. అన్నతోపాటు 2-3 ఫారాలు హైస్కూలులో చదివింది. తెనుగు సారస్వతంమీద మంచి అభిరుచిని నూచిం చేసి. “అపిల్ల తనకుతానై విద్య అపేక్షకు చదివించి”మని మూర్ఖవారా యజ్ఞరావుగారు వీరారెడ్డిగారికి సలహాయుచ్చారు. డిజేటులో ఏ హంకం మీదనయినా చక్కని తెలుగులో మార్టాడగలిగేది పద్మిని.

తండ్రికివలె పద్మిని మంచి దేశసౌష్ఠవంక అపిల్ల. కాలి పాడగరి. ఏళ్ళకు మించిన పిల్లగా కనబడుతుంది. వాల్లర ఫారం ప్యాపవంటోనే రక ఫారానికి కాస్తుగరల్లు హైస్కూలులో చేరింది పద్మిని.

ఆ స్కూలు యానివర్సరీ ఫిబ్రవరిలో జరిగింది. ఆ స్కూలు మొత్తం మీద తెనుగు వ్యాసరచలలోనూ, ఉపన్యాసంలోనూ, కొన్ని అటల్లోనూ పద్మినికి రెండుకప్పులు, భారత నారీమణుల చరిత్ర బహుమానం వచ్చినై.

3

అయ్యంగారు స్కూలుఫయినలు పరీక్ష అయి అవటంతోనే తాలూకా బోర్డు అఫీసులో గుమాస్తాగా చేరాడు. కుర్రతనంలో ఉండటం చేతనూ పైస ‘అ’ అనేనాళ్ళు లేకపోవటం చేతనూ చెడుదోషల్లోకి నడవడం ప్రారంభించాడు.

అప్పుడప్పుడు స్కూల్లోకొచ్చి ఫుట్ బా లాడుతూ యుంటుచేత చంద్రా రెడ్డికి అతనితో దోస్తీ కుదిరింది కాని అయ్యంగారి చెడుదోషగుఱిచి రెడ్డి యోమాత్రం తెలుసుకోలేకపోయాడు.

అదివారం ప్రార్థన ఆయ్యంగారు హస్తలక్ష్యం అటలవిషయం చెప్పుకుంటూ పెద్ద బజారువేరుకు రెడ్డిని తీసుకెళ్ళి కుమ్మరి సందులోఉన్న దాబాలోకి తీసుకెళ్ళాడు, సరాసరి పడకగదిలోకిపోయి పందిరిమంచమీద పడుకున్నాడు ఆయ్యంగారు. ఇది యితని యల్లయియంటుందా యని అనుమానిస్తున్నాడు చంద్రారెడ్డి.

పావుగంటలో 18 ఏళ్ళ పిల్ల నోకదాన్ని గదిలోదింపి ఆయ్యంగారితో రెండు వేళాళాలాడి తప్పుకుంది ముసలిపెద్దమ్మ. ఆ పిల్ల అటువచ్చింది, గది యిటు ఘుమ్మంది.

అచారి సిగరెట్టు వెలిగించి ఈలపాట పార్శ్వరంభించాడు. పిల్లతో వెలిలి మాటలు మొనకెట్టాడు. అపిల్ల హాగ్మోగీమీద సినిమాపాటలు పార్శ్వరంభించింది. ఎప్పుడూ యిటువంటి సన్నివేశమెదుగుని రెడ్డివిద్యార్థి కంటించి పోయినాడు. “నాకు తలకాయ నొప్పిగాఉంది, నేను వెళుతున్నానని” లేచి వెళ్లిపోయినాడు.

తాను దుష్టసహవాసానికి లోబడి సానిగడప తొక్కుటం మహాపాపం చేకూరుతున్నాడు రెడ్డి. మూల్యనారాయణ పంతులుగారితో చేసిన అపరాధం చెప్పి తుమాపణ అడిగాడు. ఇది నాబుద్ధికి తెలియకుండా జరిగి పోయిందని గోలపెట్టాడు. ఆయ్యంగారితో ఇక మాటకూడా మాట్లాడనన్నాడు. పంతులుగారు యథార్థవిషయాన్ని గ్రహించి యిక దుష్టస్నేహితులను విడనాడమని సలహా చెప్పాడు.

ఎంతమంచివాడయియుండినా రెడ్డిని ఇంకా కట్టుదిటలో ఉంచాలనుకొన్నాడు పంతులుగారు. మదుసటిరోజు మధ్యాహ్నం వీరారెడ్డిగారిని పిలిపించుకుని అదుపులేనివాళ్ళ చెడుపడతల్ని గుఱించి చూట్లాడి “చంద్రారెడ్డికి మన యింటిదగ్గర కనకమూపించి మీ యజమానియిషీలో ఉంచుకోవాలని” పంతులుగారు కోరారు. “దాని కేసి తెండి మన నరసారెడ్డితో పాటు చంద్రారెడ్డికూడా యుంటాడు. రేపే యితన్ని సామానుతో మన యింటికి పంపండి. ఏమీ యధ్యంతరం లే”దని వీరారెడ్డిగారు చెప్పి వెళ్ళి పోయినారు.

౪

వీరారెడ్డిగారి కుటుంబంలో నొకడైపోయినాడు చంద్రారెడ్డి. ముందు గదిలో నరసారెడ్డితోపాటు చదవవుతుంటూ వెనక గదిలో పడుకుంటాడు. మొట్టమొదట్లో వీరారెడ్డిగారి యాదంగులు చంద్రారెడ్డిని అవోద్యంగా చూచేవాడు గాని రానురాను అతని గుణకాతాలా తెలివితేటలు తెలిసికొని గౌరవించారు. పద్మినికి ఉద్దిన పరీక్ష కాగితాలు ఇచ్చారు. తెలుగులో 67 మార్కులు వచ్చినై. అన్నగారికి ఆ కాగితాలు చూపించి “మిస్కూలులో ఇంకెంతై ఫస్టుమార్కు ఉంటుందా?” అని యడిగింది. “ఏవీ కాగితాలు” అని తిసికొని గదిలోకి వెళ్లి చూస్తున్నాడు. బహుశవా చంద్రారెడ్డి వచ్చిన తరువాత పద్మిని ఆగదిలోకి వెళ్లటం మొదటిసారి. నరసారెడ్డి వేపరంతా చదివి “మన చంద్రారెడ్డికి తెలుగులో 78 మార్కులు వచ్చినై. ఆ పేరుకు చూస్తూ వుగా” అని అలమర తెరచాడు. పై అరలో చాలా కష్టము నైజావారీగా పెట్టియున్నై. “అయితే ఈ కష్టాలన్నీ చంద్రారెడ్డికి బహుమతిగా వచ్చినవే” అని పద్మిని నెమ్మదిగా అడిగింది. “అందులో చివరవి మాదూ నావి - మిగతావన్నీ యితనివే” నన్నాడు నరసారెడ్డి. “చెడుగుడు పందాలలోనూ స్పోర్ట్స్ లోనూ వచ్చినవే గాబోలు” అంది చెల్లెలు. — “కాదు తెనుగురచనలోనూ ఇంగ్లీషు డిటేటులో కూడా వచ్చినై.” యన్నాడు అన్న.

పద్మిని ఆకప్పుల నొకటొకటిగా తీసి చూచింది. శిద్ధర చోరమాతలో వెండి - బంగారపు పెడల్పుకూడా చూచింది. గోడకు తగిలించియున్న భారతమాత ఆయిల్ పెయింటింగ్ బొమ్మ చూస్తోంది — “ఈ బొమ్మ చంద్రారెడ్డి వేసిందేనన్నాడు” నరసారెడ్డి. “అబ్బో! ఈయన యన్నిట్లోనూ ఉన్నాడులాగుండే” యని క్లాపించింది పద్మిని.

చంద్రారెడ్డి బలే తెలివిగలవాడనీ - బలం కలవాడనీ నెమ్మదయినవాడనీ నరసారెడ్డి చంద్రారెడ్డిని ప్రశంసించాడు. చెడుగుడు జట్లతోనూ - ఫుట్ బాలు జట్లతోనూ - హాకీ జట్లతోనూ - కూర్చున్న ఫోటోలన్నీ ఒకటొకటిగా చూస్తోంది. ఇంతలో పద్మినిని తల్లి లోపలనుంచి పిలిచింది.

సాయంకాలం అన్నా చెల్లెలూ మాట్లాడుకోటంతో చంద్రారెడ్డి ప్రళంస వచ్చింది. నరసారెడ్డి అటవీవిషయం చెప్తూ చంద్రారెడ్డియొద్ద పాటయింతవఱకూ ఓడి ఎరగదనీ - తెలుగులో కవిత్వంనూడా భాగయ్యకంగా వ్రాస్తాడనీ, అతనికి చాలా కొద్దిపాటం - పూర్వం - మనలితల్లి తప్ప మరేమీ లేదనీ చెప్పాడు. అప్పుడప్పుడు పద్మిని చంద్రారెడ్డి గుణాలతాలూ అతని ప్రజ్ఞలూ వినటానికి ఉత్సాహపడుతుండేది. అన్నచేత చెప్పించుకు వింటూ ఉండేది. ఇటువంటివాడు మనయొద్దో ఉంటే అతనితో జోస్తే కలుగజేసుకోక పోవడం తెలివితక్కువ అనుకుంది.

పద్మిని అన్నగారితో చంద్రారెడ్డి ప్రళంస తెచ్చి “అన్నా! అయినకు పెండ్లయిందా?” అని యడిగింది, “ఇంకా కాలా. అతనికి మన మామయ్యకి కూతుర్నిచ్చి సరిబంధం కలుపుకుంటే బాగుంటుంది, నాన్నతో చెబుదాం” అని నరసారెడ్డి అన్నాడు.

పద్మిని మాఖం చిట్టించుకుని “ఇంకా నయం - ఆ నల్లపిల్ల నెవరు చేసుకుంటారు?” అంటూ లోపలికి పోయింది.

౫

నెలకల్లో ఇంటికి వెళ్లాడనే పేరేగాని చంద్రారెడ్డి పట్టున నాలుగోబాలు ఊళ్లో ఉండలా. చెడుగుడు పంపాలకనీ, ప్యాక్టీన్ గేయాలకనీ చుట్టుపట్ల చాట్ల తీసుకెళ్లారు.

నెలకలు గిరువైన తిరిగొచ్చినై. నూకలు తెరచారు. చంద్రారెడ్డి రావటం పాడీ మావ్వరుగారికి కనపడి వీరారెడ్డిగారింటికివచ్చాడు. నరసారెడ్డి తన స్నేహితుడిని చూడటంతో కొండెక్కిపోయాడు. పద్మిని రెండు పెండి గానుల్లో కాఫీ తీసుకొచ్చి యిచ్చింది. - “అమ్మా! - మీరు కులాసా! - అని ప్రశ్నించాడు చంద్రారెడ్డి - “అ. కులాసా! నెలకల్లో ప్రక్కయూరివలకూ వచ్చి యిక్కడను వచ్చి స్నేహితుల్ని చూచి పోవటానికి తీరిక లేకపోయింది గాబోలునని చురుక్కుమనేటట్లు మాట్లాడి యూగుతుంది పద్మిని. “ప్రయాణించి కూడా రాలేక పోయినా”నని మెల్లిగా చెప్పాడు రెడ్డి.

వీరరెడ్డిగారు చంద్రారెడ్డి యొగజేమా అడిగి “యివాళిక్కడ భోజనాని కుండు?” అన్నాడు. ‘హాల్లో చెప్పాచ్చా’ నన్నాడు చంద్రారెడ్డి. “చెపితేనేం” అన్నాడు వీరరెడ్డి. “మాయల్లో భోంచెయ్యగూడదా!” అంది పద్మిని. రెడ్డి చిరకు మానంతో అంగీకరించాడు.

ఆ రాత్రి హాల్లో శ్రీనాథుడు అనే కిక్కిరిస్తూ తాను వద్దయిన పంగా వ్రాసిన రెడ్డిరాజుల శార్వర్యం - సారస్వతి సేవ - కవుల సత్కారం అనే మాంకాలు చక్కగా వీరరెడ్డిగారికి వినిపించాడు చంద్రారెడ్డి. “తాతల శార్వర్యం తిప్పిపోతాడు కుర్రవాడని” వీరరెడ్డిగారు మెచ్చాడు. నరసారెడ్డి “భేష్ - భేష్” అన్నాడు. నరసారెడ్డి కల్లి “కమ్మనిగొంతుక” అంది. పద్మిని నిలసంగా “తాతల అకివిని అనే విధాలుగా సత్కరించారు. నాన్నగారు ఈ కివిని వీధిగా రక్కరిసాలో చూడాలంది. “బండకాయపులే నాకొద్దమ్మా” అన్నాడు చంద్రారెడ్డి. తండ్రి కొడుకులు ఒకసారిగా నవ్వారు. పద్మిని లోలోపల నవ్వుతూ “పోనీ పల్లకి ఎక్కిస్తే.....” అంటూ కండ్లీవంక చూచింది. ఓ! తప్పకుండా! యని అభయమిచ్చాడు నరసారెడ్డి.

౬

“వయసులో నన్ను కుర్రవాడతదూ - ఈడొచ్చిన పిల్ల యిదీ - ఇట్లా కలిసి తిరిగినవంటం చనికెరాదన” వీరరెడ్డిగారి భార్య మందలిస్తోంది— “అదేం! పద్మినిమాత్రం అంత అవివేకి యని నువ్వెందుకు భయపడాలి? కాకపోతే నవ్వు మందలించగూడదా?” యని భార్యకు సలహా యిస్తున్నాడు.

“ఇంకా నేనేం చెప్పనూ? నిన్నరాత్రి ఏదో పెళ్ళిమాటలు మాట్లాడుతూ— ఎందులో నైవాసరే చంద్రారెడ్డిని మించిన అబ్బడిని నాన్నగారు తీసుకు రాగలరే? ధనం పుష్టుతం లేకపోయినా తరువాత సంపాదించుకో గలరని నాకు నమ్మకం ఉందనీ— ఇది నా నమ్మకమనీ పద్మిని తేల్చిపెం దని— భార్య చెప్పింది.

“దాని కట్టాయంటే మనమేం చెయ్యగలుగుతా” మని రెడ్డిగారున్నాడు. “అదేమిటండీ; అనుభవం లేని పిల్ల, అట్లా అంటే మీరు

హరించటమే! తెలివిలేటలున్నా పట్టున పాతికకరాలన్నా లేకపోతే యేమిటింటారండి - తరువాత అధోరించమా ! ఉద్యోగంచేసి యింకా నెంత యాస్తి సంపాదించమా" అంది యావిడ—నిజమే ! యిట్లాగని కష్టముఖాలు చెప్పిమాడుమరీ - చిప్పిల్లగాదూ మరీ" అన్నాడు రెడ్డిగారు.

చంద్రారెడ్డి నరసారెడ్డి బ్యాటుకు గెట్ అల్లుతూ కూర్చున్నాడు. నరసారెడ్డి గెట్ సాఫీచేస్తూ " నీకు మా పిల్లల్లో ఎవరినన్నా పెళ్ళిచేసి మాతో బంధుత్వం కలుపుకోవాలనుంది మాకు. నీ యిల్లిపొయిం చెప్ప" అన్నాడు నరసారెడ్డి. చంద్రారెడ్డి కొంతసేపు ఆలోచించి "మీ యుద్ధేగం బాగానే యుంది కానీ—భాగ్యవంతులకూ నేడవారికీ విష్యం పనికిరాదు" "విష్యం నీకి కయ్యానికి సమానపాటు యుండాలి" నాకుమితో "అట్టి బాంధవ్యం ఇష్టం లేదని" ఊహిస్తున్నాడు. "నరసారెడ్డి మాట్లాడతా" ఊహిస్తున్నాడు. "అయితే యెటువంటి బాంధవ్యం కోరుతావో చెప్పు" అంటూ పిల్లని గదిలోనికి పిలిచింది— "ఇప్పుడున్న సంబంధ మటువంటిదేని తప్పకుండా చంద్రారెడ్డి సమాధానమిచ్చాడు" జెబజెబితూ " భాగ్యవంతులయిన అత్తవారు దొరకటం నీకిష్టంలేదా? " అంది. ఆ అమ్మాయి. — "ఎందుకొచ్చింది. ఆ అమ్మాయేమో నేను భాగ్యవంతుల యింటి పిల్లననుకోటం - నేను వీడవాడనై యుండటం ఇవి నాకిష్టంలేదు. గంతకు తగ్గ బొంత నేనుకోటం మంచిదన్నాడు" రెడ్డి.

ఉన్నవా డున్నవాడికే పెట్టుట ఏమిధర్మమో నేను దాన్ని గర్హించి వ్యతిర్హిస్తానంది. పద్మిని. — "అంత నిర్మలమైన త్యాగబలం బుద్ధిబలం ఉంటే మంచిదేనన్నాడు" రెడ్డి. బ్యాటుపని పూర్తయింది. అందరూ బయటికి వెళ్లారు.

గవర్నమెంటు పరీక్షలు పూర్తి కావచ్చినై. చంద్రారెడ్డి వారంకోజాలలో కాళ్ళు ఊరెళ్ళిపోతాడు. నరసారెడ్డి చంద్రారెడ్డిని ఏటికట్టుకు తీసుకెళ్ళి— "నాతో నీకు బంధుత్వం ఏర్పరచుకోవాలని ఉందా? లేదా? చెప్పివ్వమని" నొక్కి యడిగాడు. "మీకు నాయకుడు పేరు యున్నమాట నిజమే కానీ మీ తెలివండ్రులు చూపే యలసభావం నా హృదయంలో కలతపెడుతోంది. వారికి ఇష్టం లేనిపని మీరందుకు తలపెడుతున్నారో నాకర్థం కావట్లే దన్నాడు" రెడ్డి. "నా సోదరి స్వతంత్రుణ్ణి

అరికట్టుటానికి ఎవరికే మధికారం ఉండన్నాడు?" నరసారెడ్డి. మాటా పలుకూ లేకుండా యిద్దరూ లేచారు.

రెండుకోణాల్లో పరిశ్రమయిపోతవి. చంద్రారెడ్డి వాస్తవం భోజనానికి వెళ్ళబోతున్నాడు. పద్మిని గదిమందుకొచ్చి "రెడ్డిగారూ! పునమ దొక్కడే స్వకంత్రం ప్రియుడా? స్త్రీకికూడా స్వామ్యం ఉంది. తన యొక్క జీవితాన్ని గుర్తించి సుఖవంతం చేసుకోవడానికి అధికారం ఉందను కుంటా? అది న్యాయం కాదంటారా?" అని జేవురించిన కళ్ళు విప్పి చూచింది.

"నీ యమాయికత్వం చూస్తే నాకు బాలెస్తోంది" అంటూ రెడ్డి నెలకుంచుకు వెళ్ళిపోయాడు. చివరలో సామాను సర్దుకొని రెడ్డిగారితోనూ ఆయన భార్యతోనూ "నెలవు తీసుకుంటున్నా, మరచి పోకంకెన్నాడు" చంద్రారెడ్డి. నరసారెడ్డి చేతిగుడ్డతో కళ్ళిద్దరును "నీకు ఈ యూరితోనూ మాతోనూ సంబంధం తీరిపోతోందన్నాడు." పద్మిని మార్కెట్లమయ సమయంలో ముసలించుకుపోయే పద్ధాన్ని పోలింది. చంద్రారెడ్డి "అట్లా ఎప్పుడీకీ కాదు. మనజీవితాంతం పలుకూ ఈ సంబంధం తెగిపోని నానిమ్మకంటే" అంటూ రెండు కప్పులూ భారతిమాత బొమ్మా తీసి "నా జ్ఞాపకార్థం ఇవి మిరిద్దరూ తీసుకొండి" అన్నాడు.

నరసారెడ్డి సరే యట్లాగయితే నని తానూ చెల్లెలూ కలిసి తీసుంచుకున్న ఘోటో గదిలోంచి తీసుకొచ్చి "ఇదీ మాజ్ఞాపకార్థం సువర్ణంయిమ్మనా" చేతులో పెట్టాడు. వీరారెడ్డి "ఈయూరిచ్చి నన్నెడల్లా కనపడి పోతూ యుండుమని" చంద్రారెడ్డిని సాగనంపాడు.

2

పద్మిని బయటికి రావటం మాగింది. నరసారెడ్డి నక్కోరు పడ్డాడు. గది బావురు మని పోయింది. ఇంట్లో ప్రతి విషయంనూ అసంతృప్తి పిలిస్తే పలుకుతోంది. ఒకరి మాటాకరికి కలియకుండా పోయింది. వీరారెడ్డి గారి కిట్టి సంసారసిద్ధి చాలా అందోళన గలిగించి అకాంతి పొచ్చించింది.

కరిణిపాము విచారించుకునేందుకు తన బావమరదలిని గోమారెడ్డిగారికి

నరసాపురంనంచి పిలిపించుకున్నాడు వీరారెడ్డిగారు. మామని తనతెల్ల త్రిప్పుకోవాలని ప్రార్థించింది పద్మిని. చంద్రారెడ్డి మీద వ్యాపాహం లాంచి పద్మినిని తప్పించాలని పట్టుపట్టింది తల్లి. చెల్లెలి స్వతంత్రాని కట్టి భంగం కలగజూడదని నరసారెడ్డి నిలచాడు.

గోపాలరెడ్డిగారు ప్రభృతంగా చంద్రారెడ్డి తెలివితేటలూ, అట్లొక ప్రతిభ క్రిందటికి గోపాలపురం కచ్చినప్పుడు చూచియున్నాడు. ఉభయత్రా అనురాగం ఉండినట్లయితే పద్మిని చంద్రారెడ్డికు వివాహసంబంధం ఎప్పుడూ తీరాలని నిశ్చయించాడు.

“70 పెండ్లభూమి చిన్నపూడిల్లా గల చంద్రారెడ్డికి చూస్తూచూస్తూ కిల్ల నియ్యట మగంధవ మంచి” కల్లి. “చేస్తే నాయిష్ట మొచ్చినట్లు చెయ్యండి. లెకపోతే నా వివాహము విషయమే తలపెట్ట కిందన” పద్మిని యంతుంది. “ఈ నూత్ర గోత్ర సందున ఎట్లాగంటాడు” వీరారెడ్డి.

గోపాలరెడ్డిగారు సరాసరి మధ్యాహ్నానికి చంద్రారెడ్డిగారి యూరు చేరాడు. పొలానయిప్పు చంద్రారెడ్డిని కలువకునేందుకు తెల్లాడు. చంద్రారెడ్డి మావిడిచెట్లు నానుకొని తనకు నరసారెడ్డి యిచ్చిన ఫోటో చూస్తూ ఏదో యాలోచించు కంటూ కూర్చున్నాడు. గోపాలరెడ్డి ప్రక్కన నిలకడియిప్పు సంగతన్నా గమనించలేక పోయాడు.

“నాయనా! చంద్రారెడ్డి! తేమంగా యున్నావా?” యని గోపాలరెడ్డి నెమ్మదిగా అడగించాడు. అశ్చర్యాన్ని మోచించే ముఖంతో చంద్రారెడ్డి “మీరెప్పుడొచ్చారూ! అందరూ తేమమా!” అంటూ యని యడుగుతూ చేతిలో ఫోటోను ఉత్తేయంలో దాచటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

గోపాలరెడ్డి నవ్వుచుఖంతో “అంతా కులాసాయేగానీ ఆ చేతులో బామ్మేవీటో నేను చూడొచ్చునా!” అన్నాడు.

“ఫోటో చూడటానికిం రెండి. ఇది మన నరసారెడ్డి యిచ్చాడు. నాపం చాలామంచివాళ్ళు” అంటూ కబ్బిబ్బుమాటతో ఫోటో బయటకుతీశాడు చంద్రారెడ్డి. “నేను నీ పెళ్ళివిషయం మాట్లాడటానికొచ్చా. ఈ సాయం త్రాసికే మనంకల్లి కిల్లని చూచుకోవాలి. ప్రస్తుతమేమన్నా యిద్దరికర ముందా!” యని గోపాలరెడ్డిగారడిగారు.

“ఏ యూకేమిటి?” అన్నాడు చంద్రారెడ్డి. “గోపాలపురం” అన్నాడు గోపాలరెడ్డి. “ఎరరిపిల్ల!” అంటూ జాప్యంగా అడిగాడు చంద్రారెడ్డి. “మన బంధుగులే నంటూ” చేతిలో ఫోటోను చూచాడు గోపాలరెడ్డి. “బాబూ! బీదవాడిని - నన్నెందుకు అపహాస్యములానికి దింపుతావూ! నాకు తగిన వాళ్ళని నన్ను చేసుకోనియ్యండుని శిక్ష తగ్గాడు చంద్రారెడ్డి.

పిల్లని చూడకముందు నీ భింకారముటయ్యా! చూచి నచ్చితే చేసుకో - లేకపోతే నిర్బంధం లేదన్నావ గోపాలరెడ్డి.

“ఎప్పుడూ రానివా రొచ్చి ఒకపూటైనా యుండవండా పోవటం నాకు బాగుండలేదన్నాడు. చంద్రారెడ్డి. “రానికేమాయ్! నీ పెల్లికొచ్చి వారం కోజాటుంటారే యన్నాడు” గోపాలరెడ్డి గారు.

తల్లిదీవన తీసికొని గోపాలరెడ్డి గారితో గోపాలపురం సాయత్రం 7 గంటలకు చేరాడు చంద్రారెడ్డి. చంద్రారెడ్డిని వీరారెడ్డి తమ్ముడు గారిగట్లో తూర్పుపెట్టి పిల్లని తీసుకొస్తానని జెల్లిపోయివాడు గోపాలరెడ్డి గారు. చంద్రారెడ్డి మున్ను పరిపరివిధాల పోతోంది. పద్మినికి తనమీద ఇష్టమున్నా బల్లిదండ్రులు పడవయరని నిస్పృహచెందాడు. అయినా అంత భాగ్యవంతుల పిల్లని తనంటివాడు కోరటం మాస్యానికి గురవట మనుకుంటున్నాడు.

గోపాలరెడ్డి శంటనే బాగగారింటికి జెల్లి అక్కని అందర్ని పిలిచుకొని “మంచిసంబంధం కుదుర్చుకుని పిల్లవాడిని తీసుకొచ్చా. చూచుకుందుర కదండన్నాడు.” “వసతి విమాత్రమొందని” అక్క యడిగింది. “70 ఎకరాలన్నవి. 5 వేలు కట్టించి అడుగుతున్నాడు” గోపాలరెడ్డి చెప్పాడు. “బాబో యంతనలు తూగలేమంది” కూచిద. వీరారెడ్డి 2 వేల వజ్రకాయస్తానన్నాడు. “అ 2 వేలు చంద్రారెడ్డికిచ్చి అమ్మాయినియ్యటం మంచిదన్నాడు నరసారెడ్డి.

“నాకిప్పుడు పెల్లివద్దంటుంటే ఏమిటిది మామయ్యా!” అంది పద్మిని. “అమ్మయ్యా! తల్లి దండ్రుల్ని ఎదురించకూడదు. నా మాటవిని పిల్లవాడిని వచ్చిచూడు. నచ్చితేనే చేసుకుంటావుగాని లేకపోతే నిర్బంధము లేదు. పద కుర్రవాడిని చూచుగాని” యన్నాడు గోపాలరెడ్డి. “అది యన

వసర ముంది" కద్దిని. కాదు నామాట విసమని మేనకోడలిని ఒకవంకంగా యిలుచేగదికాదు మేనమామ.

తండ్రి కొడుకల్ని తనవంట గదిలోకి తీసుకెళ్లాడు. నరసారెడ్డి గడపనాటి చాటటాతో "చంద్రారెడ్డి! నువ్వేనలేయ్" అంటూ కాగిరించుకున్నాడు. వీరారెడ్డి కూర్చుంటోయాడు. పద్మిని చంద్రారెడ్డిని కిటికీ లోంచి చూచి దిగ్భ్రాంతి చెంది ఆశ్చర్య విస్మయాలను పొందింది. వీరారెడ్డి భార్య కళ్లెక్కుచేసి "ఏడికి మతిపోయిందా! ఇటువంటి మాస్యనూ చెయ్యడంలేచిందా!" పొవళ్లు తొక్కింది.

గోపాలరెడ్డి యందరి భావాలూ పరిశీలన "బావా! పిల్లను కూడా తీసుకుర ! పెళ్లికొడుకు చూట్టానికి వచ్చాడన్నాడు. నరసారెడ్డి "ద్వి!" అని పిలచాడు. గోపాలరెడ్డి అక్కగారి దగ్గరకు వెళ్లి అక్కయ్యా! కోపగించకు. నేనేమి యనర్హం పలకాల. నీ యల్లాడికి 70 పెట్టుగదు. 70 ఎకరాలున్నమాట వాస్తవం. చెప్తూ గదిలోకి వెచ్చి కూర్చోండిని తల్లి మాతల్లిని తీసుకొచ్చాడు.

అందరూ కూర్చుని యున్నారు. గోపాలరెడ్డి తన కేబుల్లోంచి రిజిస్టరు దాక్కు పెంటు కిటి "నాయనా! చంద్రారెడ్డి! యీ కిటికీల మీనకో" అని కాగితాలు ఇచ్చాడు. వీరారెడ్డివేపు తిరిగి "బావా! నాభార్య గతించిన తదాది నే పడిన కష్టం కృతానీ తెరుగడవు గదా! బంధుగులు మళ్ళీ వివాహం చేసికొమ్మనిగానీ ఎవరైనా పెంచుకొమ్మనిగానీ పెడిచేయరు. ఇప్పుడు వివాహం చేసుకొని ఏం ముఖం అనభవించగలనో అలోచించూ. అట్లా చెయ్యడం కిప్పుని తోచింది. పెంపుడు కనుకుంటే స్వంతకొడికా తాదా! నాచెప్పు చేతల్లోఉంటాడని హామీ ఎక్కడికైనక నాయనీని నీ కండ్లకెనా యద్దమా, ఏంచేద్దమా యని అలోచిస్తున్నా. ఈ నాటికి నా మనోశ్శయ తీరింది. మనకు చంద్రారెడ్డికింటి కుర్రవాడు దొరకటం ఒహు దుర్లభం. వారికి వారై ఏర్పరచుకున్న ప్రేమ సంబంధం ఒహు పవిత్రమైంది. ధనాభావంచేత ఆ పవిత్ర ప్రేమకు కళ్లుం కప్పేదంటే ఎంత కోపనీయం. ఇతడు నా దత్తపుత్రుడగునూ, నీ యల్లాడుగనూ ఉండటం మన భాగ్యంగా కలుసున్నా. కిద్దా తిగానీ మళ్ళీ నారాయణరావు పంతులుగార్ని పిలిపించండి. రెపు లాన్ని నిశ్చయం చేద్దాం.

4 బాధ్యతగల భార్య

౧

పదకొండు గంటలు కొట్టారు. పర్వత
కర్ణనమ్మ నయించి నయించని నాలుగు
మేతుకులు ఎంగిలిపడి కంటిల్లు కడిగి
ర్ నిమిషాల్లో పై పనులు నద్దుకుని ఇంటికి
తాళంవేసి ఎదుటి మేడలో ఉన్న నుండ
రమ్మగారితో రాచకార్యానికి వెళ్ళింది.
నుండరమ్మగారు గదిలో తమతపాకుత
ఈనెలు తీసుకుంటోంది. పర్వతకర్ణనమ్మ
మధ్యహాల్లో మంచంమీద చుట్కిలబడింది.
అలికిడినిపటి నుండరమ్మగారు “ఎవరవ్?”
అంది. పర్వతకర్ణనమ్మ “నేనే విన్నగారు”
అన్న వెంటనే నుండరమ్మ “పార్వతమ్మా!
అక్కడ కూర్చున్నావే? లోపలికి రా
అమ్మా” అంది.

పార్వతి:— మీ పెద్దబ్బాయిగారు ఇంట్లో లేరా? అట్లా ఒకటి రెండు
సార్లుగా ఒస్తుంటే ఇళ్ళమ్మటి తిరిగేదాన్నిని మగవారైనా కుటారేమో
నని నగం చచ్చేరమ్మన్నా పెన్నిగామా! మా ఆమ్మగారి యింటినగర
గడప కదిలేదాన్ని కాదు. మా నాన్న ఏవో పు నకాలూ - వాటలు
చదివిస్తూ మా అప్ప చెల్లిళ్ళనీ తమ్ముణ్ణి అడించేసాడు. అవ్వోక
కోజాలు.

అంటూ గదిలో మడతకర్చిలో కూర్చుంది పార్వతమ్మ. నుండరమ్మ సింహ
ద్వారం తలుపు వేసాచ్చి “ఏమిటమ్మా! అట్లా నీరసంగానూ భారమగానూ
మాట్లాడుకున్నావ్. వెళ్లి పిలిచిందా ఏమిటి? కుక్కూడా ఉబ్బింగా కను
పిస్తున్నా” అని బుగ్గమీద తాకి చూస్తోంది. అట్లా అవిడ కల్లిలాగా తన
అనారోగ్యాన్ని పరామర్శిస్తున్న సమయంలో పార్వతి పసిపిల్లయిపోయి

బావురుమంది. కొలికలమృతి కన్నీళ్ళునుందరమ్మగారి చేతిమీద జలజలా రాలిస్తే. నుందరమ్మగారు “ఏమిటమ్మా! ఆ పిచ్చినినం! ఇట్లా విగలాడితే ఏమవుతుంది చెప్పు! వసుస్సు పిల్ల ఎంత చాకచక్యం ధైర్యంతో ఉండాలో! ఆచ్చే, యిట్లా ఏమిస్తే ఏమన్నా ప్రయోజన మంటుంది?” అంటూ పార్వతి కంజరెప్పలు దగ్గరకొత్తి ఆ కన్నీటి ధారను అపజూచింది గాని వకమైనట్టు కనపడలా.

తెంటనే పక్క కుర్చీలో కూర్చుని పార్వతమ్మని నుందరమ్మగారు తన చేతుల్లోకి తీసుకుని “ఇదిగో! యిట్లా చూడు. నువ్వీట్లా యిదైవావంటే బాగుండుదు. నీ నుస్తీ ఏమిటో! బాధేమిటో! చెప్పు మరి! పిచ్చిపిల్లా. ఇదిగో కానీని మంచినిళ్లు త్రాసు” అని గ్లాసుతో నీళ్ళు తీసుకొచ్చి యిచ్చింది నుందరమ్మగారు.

పార్వతమ్మ కళ్ళనీళ్ళు చీర చెంగుతో అద్దుకుంటూ “వద్దు పిన్నిగారూ! నీళ్లుకూడా నోట్లో బాసుకుంటే చేదుగాఉన్నే. రాత్రి ఒళ్లు పులకరంగా ఉండి తెల్లవారేటప్పటికి పక్కిమించి లేవలేనంత కొండలపెట్టుగా జ్వర మొచ్చి వళ్లు విరగగొట్టినట్టుంది. అన్నటికీ తోసుకు తిరిగే మొండి పీనుగును గాబట్టి లేచి పదిన్నరకల్లా కంటకని పెట్టేప్పటికల్లా తలప్రాణం తోక కొచ్చింది. అంత బాధతోనూ చచ్చినట్టు నూతులో నీళ్లు తోడాను. అప్పు యిలేగాని వారికి పనికిరావయ్యే. పిన్నిగారూ! నిజంగా అడబ్బితకంత...

నుండ: — ప్రాద్దున్నే ఏదైవా ఆపీనుపనిమీద వెళ్లి సరీగ్గా భోజనం వేళకొచ్చారు గాబోలు మీవారు?

పార్వతి: — భోజన వేళకు రావటం యేం? ప్రాద్దుటినుంచీ యింట్లోనే ఉన్నాడు.

నుండ: — ఇంట్లో ఉండి నీ ఆవస్థ చూస్తూకూడా మందో మాకో సంగతి చూడకపోగా స్నానానికి నూతులోంచి తన నీళ్లు తాను తోడుకో లేదుగా! ఎంత సాధుపలవమ్మా! వైకి ఎంతో నమ్రతగా కను పిస్తాడు?

పార్వతి: — పోనీ మొండి పీనుగలాగా చాకిరీ ఎట్లాగో చేస్తా, మందూ మాకూ కూడా అడగకొరలేదు. ఒకవూట కళ్ళు మూసుకు పడుకుంటే అదే నయమవుతుంది. కానీ...“ నీకెట్లా ఉంది? అన్నం సహించక

పోతే పండేమన్నా లేనా? అది అడగకూడదూ? తన నోటి ముత్యా లేమన్నారాలిపోతయ్యా? నేనూ ఒకమ్మకడుపున పుట్టినదాన్ని, తను రైత మగవారైనా?

సుంద:— అడగకూడదు కానీ, ఏదన్న కోపాలాచ్చి మాట్లాడుకోటం మానేకారేమిటి?

పార్వతి:— ఏం చెప్పనూ! మీరు నా తల్లిలాగా కనపడుతున్నారు. కడుపులోది దాచలేకుండా ఉన్నాను. అందుకోసమే మీ యింటి చుట్టూ తిరుగుతున్నది.

సుంద:— అమ్మా! పార్వతీ! బంధుత్వం కంటేకూడా స్నేహితం గొప్పది. నీవింకా యిరవహోళ్ళయినా నిండని పాపపు. “తెల్లనివన్నీ పాలూ, నల్లనివన్నీ నీళ్లు” అనుకునే పయస్సు. నీ కష్టమేమిటో చెప్పు. నీకంటే చాలా లోకానుభవం గడించిన దాన్నిగదా? నీ కష్టాని కేమైనా పరిహారమంటే ఆలోచించి సంసారం చక్కగా నడిచే ఉపాయం యోచించుకుందాం.

పార్వతి:— ఏమో! పిన్నగాదూ! సుఖసంపాదం ఈ జన్మలో నాకు లేదేమో? మళ్ళీ యింకో తల్లికడుపున పుడిలేనేమో చెప్పలేను. అయినా యింకా ఈ పాడు అడజన్నే కోరాలి. నాబుద్ధి బుగ్గయినట్టూ?

సుంద:— అట్లా నిస్పృహటాండక, మే మంతా అడవాళ్లం గాదూ? అడవాళ్లంతా నవ్వు ఊహించినట్టు కష్టమే పడుతున్నారనుకుంటే ఈ అడవాలే భూమిమీద లేకుండా నకించేదేమో.

పార్వతి:— అట్లా అనటం నాది తప్పేగానీ, మొదటి భార్యతో తన అనందాన్ని, సుఖాన్ని, కష్టాన్ని అనుభవించేసిన మగవాడిని కట్టుకున్న పిల్ల యిహపరాలకు చెడినదనే నా నమ్మకం. అట్లా అయింది నా బ్రతుకు.

సుంద:— అమ్మా! నవ్వు చెప్పింది కొంతకాలకే నిజము. ప్రేమాతి కయాల్లో అటువంటి స్థితికొనూడా సంకృప్తితో దీనికా దీవుల్లాగా ఉన్నవారు లేరనగూడదమ్మా... చిన్నపిల్లవు, అనుభవం లేకుండు.

పార్వతి:— “ఏమో! ధన్యాలక్కడన్నా ఉన్నారేమో, కానీ మానాన్న నాదీవితం నేలపోసిన పాలులాగా చేకారు. రైడిలో పెల్లివాడయితే

నేం, 80 రూపాయలు జీతం తెస్తూ కూతుర్ని సుఖపెడతారనుకొన్నాడే కానీ నెలవరోజు వచ్చిందంటే అమలాపురంలో అమ్మగార్ని నేవించ బోతాడనీ, గుజ్జపు పంచాలకు తెలిగ్గాం మనియగర్లు కడుతారనీ, మార్కెం తెలుసుకోలేకపోయాడు. ఇంతకలకూయినన్నీ మా నాన్నకు కూడా చెప్పకుండా దాచా, తల్లికంటివారు, ఇక మీతో దాచలేక చెప్తున్నా”ని కళ్ళలో నీరు గిరుస నింపింది.

నుండ: — ఏమిటి! ఇంతకలకూ చెప్పావు గాదా! బాబు గంసులోవాడే. ఉండవగని ఆ రెండు లక్షణాలు కన్నై. ఇంకా నేనేమిటో

పార్వతి: — ఇంకా యేమిటి- నే చెప్పేది కడుపులో ఉండండి, క్రిందటి నెలలో నీకు ఆగాచీర కొంటానని యింకా ఏమీచెప్పి బాగుచే యింటానికి పెట్టిలో దాచిన దండకడియం తీసుకెళ్ళాను, ఇంత కలకూ చీరా రాలా, కడియం రాలా. మళ్ళీ ఈ నెలలో జీతానికి జీతము అయింది ఆ కట్టడపు దండకు తలపడి తీసుకెళ్ళి బ్యాంకులో పెట్టి డబ్బు తెచ్చుకొని “నాకు 8 వ తేదీకి పట్నంనుంచి వెయ్యి రూపాయలు గుజ్జపు పంచాల్లో వస్తుంది. దండ వదిలించి తెస్తూ ఆ గ్రామీణ కూడా తెస్తానని చెప్పారు. ఆ 8 వ తేదీకెళ్ళి పనిరోజులయింది. నా గుండె గుభేయమంటోంది. నేను నాల్గరోజులక్రిందట “దండ పట్టుకొస్తే నేగని పిలువేదన” పట్టుపట్టి రూడిస్తే “నీరగ్గర కులస్త్రీకి ఉండాలివైన లక్షణాలు లేవనీ - భార్య మగనికి తన స్వస్వం అగ్నలా చేయాలనీ - యేమయితే నేం నాలక్కి - జీవత పోబట్టి నవ్వు దాపరించావనీ ఎన్నో తిట్టి 2 రోజులు నెలవపెట్టి అమలాపురం అండ దగ్గరకెళ్ళి మొన్ని నే వచ్చారు. వచ్చిన తరువాత మాటా కలుకూ లేను. ఎట్లాగండి, యిక నుయ్యో, గొయ్యో చూమకోవలసిన యోగం పట్టినట్టుంది.

నుండ: — అమలాపురంలో

పార్వతి: — బోగమావిడి ఎవరో ఉండటం. జీతం వచ్చే తేదీకల్లా “నీన్ను చూడఃపోతే చచ్చిపోయేట్లున్నాను. తెల్లవారకట్ట కలలోకొచ్చి తెల్లవారేటప్పటికి వస్తానని చెప్పావు గానీ ప్రాణం నిలుపుకు ఉన్నా ననీ” ఏమిటో పిచ్చి వధవవారిలు రాస్తుండది, అది చూచి యాయన

పొంగిపోయి రాత్రి రాత్రి పరుగెడతారు. నే నెంత యేడుస్తున్నా సరే- నిజంగా పిన్నిగారూ! మా సవతి దేవతా శ్రీ ఆండి- ఈ నడతలు మాన్పాలని సరసంగా ప్రయత్నించి చేతికాక తనలోపలనే అగ్నిని ప్రజ్వలించేవనుకుని 6 మాసాలలో క్షీణించి సతీదేవాలాగా ఆ అగ్నిలో దేహాన్ని అహోదేవి స్వర్గానికి వెళ్ళింది. ఆ స్థానాన్ని నిర్భాగ్యురాలిని తీసుకున్నావని వెక్కి వెక్కి యేడ్వటం ప్రారంభించింది పార్వతి.

నుండ; — పార్వతీ! ఇంతవఱవాకా దీన్ని వూసిపెట్టావా?

పార్వతి; — ఏం చెయ్యమంటారూ! దిక్కు కనపడలా. “ఇంటికిట్టు బయట పెడితే సంసారం తగలడిపోతుండేమీనని భయపడ్డా.” మీరు తల్లిలాగా.....

ఇంతా వింటున్న నుండరమ్మగారు పెద్ద ఆవేశంతో మహిమనురమద్దనిలాగా అవతారం చెంది గది మారుమోగేట్టుగా..... “సరే జరిగిందేమో జరిగింది, నువ్వు శక్తిరూపాన్ని పొందావీ. పురుషుడు తన శ్రీ తప్పుదోశల్లో పోతుంటే పోజిం తిక్కటానికి - తీసుకోటానికి ఎట్లా సాహసిస్తాడో అట్లాగే తన భర్త తప్పుదోశల్లో నడుస్తుంటే భార్యకూడా అంతవఱకూ సిద్ధం కావాలి. సంసారం భార్యభర్తల యిద్దరినీ. దానివల్ల వచ్చే మగచిచ్చెడుకులు - కీర్తి అంకియలు ఇద్దరినీ. తిదిసిందా? ఇక నువ్వు మొండికైనా సాన్ని ఎత్తాలి- తప్పులేదు. భర్త ప్రపంచానికి ఎంత ప్రయోజనమో భార్యకూడా అంత ప్రయోజనకరాలే. ఈశ్వర సృష్టిలో ఎక్కువ తిక్క-కులు లేవు. తప్పు జరుగుతున్నప్పుడు తప్పుక ప్రతిఘటించాలిసినదే. అది భర్తూ. అట్లా చేయకపోతే అధర్మాన్ని ప్రోత్సహించినట్లే- పాపం వస్తుంది. నీ సంసారాన్ని నువ్వు నిర్దుశోహితే ఎవరు నిర్దుతారు? నువ్వు ఇచ్చేయించినట్లు సంపదలున్నావనుకో. అతిదు నీకోసం. ఎంత ఎత్తు ఎత్తుతాడు. ఇప్పుడు నువ్వుకూడా అంత జరపాలి. స్వభర్తృరక్షణంలో అజ్ఞా - భయం వడలాలి. అట్లా భర్తను ప్రతిఘటించడం పతి వ్యతిరేక లక్షణం కాదనుకోకు. భర్తను ఉక్కుపై మార్గంలో పెట్టి ఆతనికి ఇహపరాలకు దారితీసేదే పటివీరక. ప్రహ్లాదుడు తన తండ్రి అధర్మానికి ఎదుర్కొని తాను భగవదనుగ్రహం పొంది తండి 9కి

చేయించి కృతార్థుడై చేయించలా? ఇది ధర్మాతిక్రమణం గాదు. ధర్మోద్ధరణం. నువ్వు ప్రతిఘటించాలి. నీకు జయం కలుగుతుంది. ఏమంటావో? అంటూ సుందరమృగాయ ప్రశ్నించింది.

పర్వతవర్ధని అమృతాని ప్రాధికారములలోని బాలశక్తి స్వరూపాన్ని ధరించి ముఖము జీవురించగా “అమ్మా! అట్లాగే నా పాతివ్రత్యాన్ని నిరూపించుకుంటా. అధర్మాన్ని నశింపుచేసి సంసారాన్ని ఉద్ధరించుకుంటా. భయపడను. ఇదిగో గౌరీమాత సాక్షి. నా భర్తను ధర్మపథంలోకి తెచ్చుకునేందుకు ఈ దేహాన్ని వదలటానికైనా సిద్ధంగా ఉంటానని చేతులు దండకట్టు కట్టింది.

సుందరమృగాయ కొంతసేపటికి అశేషాన్ని ఉపసంహరించుకుని పార్వతమ్మా! నీ కొచ్చిన భయంలేదు. ధైర్యంతో ఉండు. నేను కాపురానికి వచ్చిన కొత్తలో ఇట్లా జీర్ణించిపోతున్న సంసార మొటి భార్య ప్రజ్ఞచే ఉద్ధరింపబడి నేటికటమా స్వర్గతుల్యంగా అనుభవింపబడుతోంది. అని ఎల్లా జరిగిందో చెబుతా.....అదిగో, మీ బాబాయిగారు వచ్చినట్లుంది. నువ్వు 4 గంటలకు రా.” అని సుందరమృగాయ పార్వతిని పంపించింది.

౨

సుందరమృగాయ తన భర్తకి ఏదో ఉపాహారం పెట్టి కొంతసేపు ఇష్టాగోష్ఠి జపి మళ్ళీ స్కూలుకి పంపి కాస్తేపు పడుతుంది. సుందరమృగాయ భర్తగారు మాస్టరుగారికి బళ్ళోకి వెళ్ళుటం నిరీక్షిస్తూ కూర్చున్న పార్వతమ్మ హఠాత్తుగా సుందరమృగాయి యిట్టో ప్రవేశించి “పాపం, మీరు పడుకోపోతున్నారే గాబోలు-మీరేమనుకున్నా సరే నని పరుగెత్తుకొచ్చా”నంది.

సుందర— ఫరవాలేదులే - నీ గొడవ వింటే నాకు నిద్రపోస్తోందా? అంది.

పార్వతి— సరేగాని - ఇండా? డిని చెప్పరూ, అంటూ నవ్వింది.

సుందర— అదే చెప్పబోతున్నా !

నేను కాపురాని కొచ్చిన కొత్తలో మా అడవిడ్డ మొగుడు మృగనిసేపర్ స్కూల్లో మాస్టరుగా ఉండి రిటైరుమాయిలు వీరం తెచ్చుకుంటూ ఉండి.

ఇట్లాగే సంవత్సరం ఉండేవాడు. మీ ఆయన గుట్టం పందాల జాదంమల్లే మా అడవిడ్డ వగలు క్లబ్ లో చేరి పీలుచిక్కినప్పుడల్లా డంకాపలాన్ పేక జాదం మొదలెట్టాడు. దానితోపాటు ఉత్తర సిద్దిలో ఒకావిడను ఉంచాడు. భోంచేసి మూలు కెళ్ళటం, సాయంకాలం ఆటవించి క్లబ్ కుచేరి రాత్రి 9 వఱకు పేకాడటం, ఇంటికొచ్చి అదరాదరా భోంచేసి మల్లీ క్లబ్ కో అవిడ యింటికొ రెళ్ళటం మామూలు చేశాడు.

మా అడవిడ్డ కన్నగారో గోలపెట్టింది. వీరు “ ఇదినీకు తగని పనులని ” ఎన్నోసార్లు మందలించారు బావమరిదిని. చివరికి “నాయిష్టం వచ్చినట్లు నేచేసుకుంటాను. నీసంసారం జాగ్రత్తగా చూచుకోత” అనిపొట్టాడి వీరితో మాట్లాడటంకూడా మానేశాడు. వీరు అక్కడికి ఇంకా యింతరే వేసేవాడుతోచెప్పించారు. ప్రయోజనం లేకపోయింది.

దీపావళి పండుగ కోసంతా యింటికే రావటం మాని క్లబ్ లోను ఆ పోగం దాని యిల్లొనూ గడిపాడు.

“ఇక ఈ బ్రతుకు బ్రతికే కంటే చస్తే మేలు. ఈ పిల్లని నువ్వు పెంచు వదినా!” అంటూ సాయంకాలం 7 గంటలకు మా అడవిడ్డ మా యింటికొచ్చి పిల్లని నా చేతులో పెట్టి యిక తెల్లవారిన తరువాత కనబడనంది.

నేనూ చిన్నదాన్నేగా! నాకూ అవుగని ఏడుపొచ్చి వదినా! ఈరాత్రి యిక్కడుండువాని గడ్డం పుచ్చుకు బ్రతిమాలా. “ఇట్లా ఎన్నిరాత్రి శ్మశ్రిండ్ల మంటూ?” వంది అవిడ. నిజానికి అవిడేట్లో అవిడ ముఖంగా ఉండాలిగానీ ఇక్కడుండవలటం న్యాయమా? - నేను మాట్లాడలేకపోగా. నేను చచ్చిపోతానని వట్టుపట్టింది. “చచ్చిపోయి ఏ సాధిస్తా”నని నేను మూరించా. “సరే యిట్లా కాదు. దీనికి తగినోపాయమేమిటో అలో చిద్దా”మంది.

మాకు ఊహలు పుట్టిన్న—ఈయనకు ఎవరు చెప్పినా వినకుండా ఎవరు తిరుగుకున్నాడూదా! ఇక ఈయన అధికారంతో చెప్పి ఈయన్ని కిక్కింప చేస్తే బాగుంటుందనుకున్నాం. దబ్బు కనపడటంచేత ఇన్ని వేదాలు నేస్తున్నాడు గనుక వీలయితే కబ్బోగం బరిరపు చేయిస్తే దోపకు రావచ్చుంది మా వదిన. సరే యిద్దరం ఆట్లాచేయటానికి ప్రియత్నం చేద్దామనుకున్నాం.

నాకు ఒక పుక్క భయం, ఒకపుక్క సంతోషం కలిగింది. సరేనని చేస్తుందివా, భర్మమీదా భారం వేళం.

మ్యూనిసిపల్ చైర్మను గారు చాలా మంచి వాడూనూ, పలుకుబడిగలవాడూనూ, దేశీయసంస్థల్లో పాలుగొన్న వాడూనూ. అటువంటివాడు ఈ దుండగాన్ని అరికట్టకలడమవున్నా. పైగా ఆ చైర్మన్ మ్యూనిసిపాలిటీ మీద సర్వాధికారాలు ఉన్నవాడు కూడాను. సరే ఈ దోషమన్నా మన్నిస్తామని సంకల్పించుకున్నాం. చైర్మను గారిభార్య మంచిదనిపూడా చెప్పారు. మరుసటిరోజు పంకొండు గంటలకు ఇద్దరం చైర్మన్ గారి యింటికి బండి మీద వెళ్లం. ఆయన భార్య చాలా ఉత్తముగాలు. చైర్మన్ గారి కావిడ ద్వితీయమట. ఇద్దరూ ఎంతో ప్రేమగా ఉంటారుట.

కొంతసేపయిన తరువాత “మీయ ఫలూనా అని చెప్పి మాట్లాడుతూ కథ చెప్పి ‘తల్లీ! మా అడవిడ్డను మీ దంపతులు రక్షించాలని, నేను అవిడ రెండుచేతులూ పట్టుకున్నా’”. నాపం అవిడ “అమ్మాయిలూ! భయపడకండి. మావారి ద్వారా అతన్ని సత్ప్రవర్తనలోకి తెచ్చి ఆ దంపతులకు నుఖం కలిగించేందుకు ప్రయత్నిస్తాను. ఇక మీరు వెళ్లి ఈ సంగతి బయటికి రానివ్వకండి” అంది. ఆ తల్లి ఏం చేసిందో ఏమటో, మరుసటిరోజు ప్రొద్దున్నే చైర్మన్ గారి ఇవాసు మా అడవిడ్డ గరియిల్లు వెళుతుంటూ వచ్చి ఒకచీటీ అడవిడ్డ మగడికిచ్చి మిమ్మల్ని ఉన్నవారిని ఉన్నట్టు చైర్మన్ గారు రమ్మంటున్నారని చెప్పాడు.

ఆ చీటీ చూచుకొని ఆయన చూడనిదిపడి సరాసరి చైర్మన్ గారి యింటికి వెళ్లి వారికి నమస్కారముచేసి నిలబడ్డాడు.

(ఈ పైనిషయం ఇట్లా జరిగిందని చైర్మన్ గారి భార్య చెప్పింది.)

చైర్మన్ గారు ఈయన్ని ఒకసారి పరకాయించి చూసి ‘నీకు జీత మెంతయ్యా?’ అని అడిగాడు. ‘చిరం రై రూపా చాలని ఈయన సమాధానమిచ్చాడు. “సరే క్లబ్ బేకాలలో పలానులో పై నేమాత్రం సంపాదిస్తా” అని చైర్మన్ నిక్కచ్చిగా అడిగాడు. “తీదండి కొందరం సరే చాలాగా సాయంకాలంపూట అడుగుంటా” అన్నాడు. “రాత్రిళ్లు క్లబ్ లో డంకాపలాను అడుగున్నామని నీమీద రిపోర్టుకచ్చింది. ఏం చెప్తావా” అన్నాడు. ఎప్పుడన్నా పండగల్లో అడుగుంటా” గానీ అదో వృత్తిగావం

దయ్యో అన్నాడు. వెంటనే ఛైర్ మన్ గారు “జానమాడుకూ అదోప్పత్తి గాదంటావేమిటి? ఇదిగో నీమీద కొన్ని కంప్లయింట్లు వచ్చినై, ప్రయి వేటు కాండవ్వుకూడా బాగులేదని నాకు చూపింది ఋజువేకూ, నేను అవన్నీకూడా నమ్మాను. నీ సర్వీసువుస్తూం ఇదిగో. ఇంకాకే తెప్పించా. నీ చెకునడతకుగుఱించి డి. యి. ఒ. కి ప్రయివేటుగా డి. ఒ. కాగ్రీసి నీ మీద చార్జ్ కౌన్సెలునుకుని అయినా నీకు వార్నింగిచ్చి చూద్దాం. న్యూస్ లోకి రావలసినవాడటని పిలిపించాను. ఏం చెప్పుకుంటావని ఛైర్ మన్ గడించాను. ఇంకేముంది కొంప ముగిసోయిందని వాడలిపోయి మాస్టరు గారు “చిత్తం. ఈ తప్పు ఊమించడయ్యూ! ఇకమును జాగ్రత్తగా ఉంటానండయ్యూ” అని మనవిచేసుకున్నాడు. ఛైర్ మన్ పెద్దకోపాన్ని ఆభినయించి “జాగ్రత్త ఈరోజు మొదలు క్లబ్ లో థంకాపలాన్ అడినట్లు గానీ ఇంకా యగ్నిషేఖలో జానమాడినట్లుగానీ ఇక విన్నానంటే నిద్రకు లో డిస్మిస్ చేయించకపోతే చూకు. మొరటిపారి కాంట్రీ ఊమించి వదిలారు. ఇట్లా జానమాడే మాస్టరుకింద తయారైతే పిల్లలకు మంచి నడవడిక ఎట్లా అబ్బుతుందీ? జాగ్రత్త ఇక పెళ్లి” అని గదిరూడు. మాస్టరు “చిత్తం చిత్త” మంటూ ఇంటికి దశుచేకాను. ఇంటికొచ్చి అనునొడ్డ ఖంగారుచూచి వంటింట్లో మే మిద్దరం పొట్టు పగిల్చేట్లు నవ్వు కున్నాం.

మానవుడు అరోజు మొదలు 10 రోజులవఱకూ నూకలూ యిల్లూ తప్పు బజారు ముఖంకూడా చూడలా. మంచి కాస్త చేకారని మావాకు మాయిద్దర్నీ మెచ్చుకున్నారు. ఏవో నీలుచేసుకుని ఛైర్ మన్ గారి భార్యతో అన్నీ చెప్పుకునే ఉన్నాం. అనిద సంతోషిస్తోంది.

ఇట్లా ఉండగా ఒక అదివారం ప్రార్డునే ఎవరో నలుగురువచ్చి మా మాస్టరుగార్ని పేకాటకు రమ్మని పిలిచారు. మా మీష్టరుగారు కొంతసేపటికి వచ్చుకుని “కొన్ని కారణాలచేత క్లబ్ లో అడటానికిరాను. ఇంకా ఎక్కడెన్నా అరేంజ్ చెయ్యమన్నార” “ఇట్లాగతే తాలూకా గుమాస్తా సాధి కారెంట్లో అడుకుంనాం. వాళ్ళ అడవాల్లు నోకులకి పుట్టింటికి వెళ్ళారు. అది పీటుగా ఉంటుండన్నాడు. అందరూ బాగుండనుకున్నారు. మాస్టరుగారు అతి ఫంక్షోషంగా భోంచేసి 10 రూపాయల కాగితం

పర్వతా శిఖ్రాని శక్త్యం. ఆ శక్యం శక్యం మరుసటిరోజు ఆనెళ్ళ కొచ్చి భోంచేసి ముక్తాకర్మం. నిద్రలేక కళ్లు ఉబ్బి ఉన్నాయి.

అయ్యట్లా కళ్లకి వెళ్ళాడు. మేదిట్లా చైర్ మనుగారింటికి బండిలో వెళ్ళాం. పాపం అవిడ కూతుళ్ళని బుజ్జగించినట్లు బుజ్జగించి యోగ శ్రేణులు కనుక్కుంది అంతా అయిన తరువాత మా అడివిడ్డ మొగుడు అది వారం పేకటకు ఎంతడబ్బు తీసుకెళ్ళిందీ, ఏ గుమాస్తా యింటికి వెళ్ళిందీ, అన్ని విషయాలూ అజాకుచెప్పి వచ్చేశాం.

మంగళవారం పొద్దుటికల్లా మా అడివిడ్డగారింటికి చైరుమను జనాను హాజర్ నాడు. వాడిని చూసేప్పటికల్లా మా మాస్టరుగారి యానట్టవాలూ క్రింగిపోయినై, వాడు “మాస్టరుగారూ ! యిదిగో చీటి. పెంటనే అయ్య గారు రమ్మంటున్నారు.” అని చెప్పి చీటి యిచ్చాడు. ఆ చీటి చూచు కుని ఖంగారు పడుతున్నాడు మాస్టరుగారు. మా వదినగారు లోపల నవ్వు కంటూ వంటింటోంచి “ఇదిగో పెసరట్టుకేళా, వేడివేడిగా ఉండం” తోంది. “ఉండవే ! యిక పెసరట్టు వేసుకునే పొరబట్టే పట్టేట్టుండి. ఈ పూటతో ఉద్యోగం ఆఖరే. దోశేమిటిరా భగవంతుడా !” అనుకుంటూ యింటమ్మడి తిరుగుతున్నాడు. “త్వరగా రండిబాబూ ! ఈ పూట ఆసలే అయ్యగారు నిప్పులుమింగి బొగ్గులు కక్కుతున్నారు. అలస్యమైతే నా మీద పడతా”ని జనాను ఖంగారు పెడుతున్నాడు. ‘అంత ఖంగారు పడాలినీన తప్పేం చేశారండీ!’ అని మా వదిన పెనకాల పొరంభించింది. చివరికి ఒక కళిమానికి బయలుదేరి “అమ్మవారి గుడికి పోయే మేకపోతు లాగా చైరుమను యింటికి వెళ్ళాడు మాస్టరుగారు. చైరుమను “ఏమయ్యా ! అదివారం రాత్రి పగలూ కలూ అడి ఎంత సంపాదించావేమిటి ? ” అని అడిగాడు “చిత్రం. లేదండయ్యా ! డబ్బులే నాలు సరదాగా కాస్తేపు అడుతున్నా”మని నత్తురు నత్తురు మంటూ చెప్పాడు. చైరుమను తన దైరి తిరగేసి “తాలూకా గుమాస్తా సారథింట్లోకాదూ, అడిందీ ? ” ఇక యింటిదగ్గరనుంచి 10 రూపాయల కాగితం తీసుకొచ్చి లేదనేగా అనేది” అంటూ రుద్దుడై అడిగాడు. మాస్టరుగారు వణికిపోయి, పోసిన ముచ్చెమటలు తుడుచుకుంటూ “చిత్రం తీసుంచండయ్యా ! ఇద్ది పొర. పాటు జరిగింది. ఇకమందు అడినట్లయితే డిస్మిస్ చేయండి. ఈ తప్పు కావండని దణ్ణంపెట్టి దయకోసం గుడ్డప్పజెప్పి నిలబడ్డాడు.

చైర్మన్ గారు కల్లెట్రాచేసి చూచి "ఫీ! నీ చేతిలో డబ్బాట్టం చేసేసేగా యిట్లా పాడవుతున్నావ్! నిజంగా నిన్ను డిస్మిస్ చేయించాలిసిందే గాని నీ సంసారం ఆధోగతవుతుందని ఆలోచిస్తున్నా. అయినప్పటికీ నీ కేకరు బాగుపడేవఱకూ నిన్ను ఉద్యోగంలో ఖాయం చేయకూడదని నోటు వ్రాస్తూ నీకంటే జూనియర్ని ఉద్యోగంలో ఖాయంచేశా. ఇదిగో ఫ్లెయి చూసుకో. ఈ సంతృప్తం ఇంకీ మెంటుకూడా అపాలని చూస్తున్నా. నీకు ఇంత చేసి నా బుద్ధివస్తుందని నాకు నమ్మకం లేదు."

మాస్టరుగారు కల్లెనీళ్లు పెట్టి "య్యా! మళ్ళీ ఈమాటు రిపోర్టురచ్చిందంటే డిస్మిస్ చేయించండి. ఈ కష్ట కాయమని పార్శ్వస్థానం పె ఉత్త రీయంతో కల్లెనీళ్లు తుడుచుకోటం ప్రారంభించాడు. చైర్మన్ "సవ్య ఇంకా గ్రంథసాంగుడవని విన్నా. అదికూడా యంక్వయరీలో ఉండి, ఇటువంటి జూదగాడికి - మండల ముతాకోకుకీ మా స్కూలులో తావు లేదు. మాస్టర్లు నీవల్ల పాడవుతారు. నిన్నిప్పుడు డిస్మిసుచేస్తే అందరికీ కూడా భయంగా ఉంటుందని తోస్తూ"దని గద్దించాడు.

మాస్టరుగారు చీచుకుంటూ " ఇక నామీద ఎటువంటి రిపోర్టురచ్చినా డిస్మిస్ చేయించండి"దని మొఱ పెట్టుకున్నాడు. కొంతసేపటికి చైర్మన్ గారు "సరే ఈ ఫ్లెయి పైకి పంపటం అపే నీ కేరక్తు ఇంకా చూస్తా! ఈ మాటు ఏదన్నా వచ్చిందా అంటే - ఇక డిస్మిస్ అకే వ్రాస్తా. ఏల వసుకూడా పితవసు. బాగ్రతగా మనులుకో - పెల్లిపో" అన్నాడు.

బ్రతుకు జీవుడా అని బైటపడి ఇంటికివచ్చి "ఇదంతా ఆయనకెట్లా తెలుస్తుందో ననుకుని ఇక చెడు నేరీతాలన్నీ వదల" అనుకున్నాడు. "కీకాటలో నవ్వమన్నా వచ్చిందేమండీ! అట్లా ఖంగారుపడ్డా"రని మా అడవిడ్డ అడగటం ప్రారంభించింది.

అంకా ఒకటే పేకాట - పేక ముట్టుకున్నానా అంటే ఉద్యోగం కృష్ట ర్పణ మవుతుంది. అందుకో పేకలన్నీ తీసి తగల పెట్టుకున్నాడు. మా వదివ నవ్వుతూ "నేను పెత్తన నోరుపెట్టుకుని ఏదీ బతిమాలినా నామాటలు లెక్కలేకపోయినై. చైర్మన్ గారి మాటలు అత్యున్నై. న్యాయ మేక్కడ ఉందండీ" అని మా వదివగారు సాగిట్టింది.

ఇవాళ్ల ఉద్యోగం నిలబెట్టుకోనేప్పటికి బ్రహ్మప్రళయమైపోయింది. ఇక

నవ్వుకూడా నన్ను ఏడిపించకే ఆన్నాడు. మా వదిల ఓచార్చి నీకులు చెప్పింది. ఇప్పుడైనా సంసారభాధ్యతను గుర్తించుమంది.

“ఇక నాలో తప్పు పట్టుకోండి చూద్దా”మని మాన్త రన్నాడు.

ఆ పట్టుదలమీద నైతేనేం - ఉద్యోగం పోతుందనే భయంచేత నైతేనేం సంకల్పరం సక్రమంగా ఏడిచింది. మా అడవిడ్డ “ఒకరోజున నన్ను మాత్రం యిదవకు పెట్టుకుని 10 రూపాయల చీర కట్టబెట్టి నీ మేలు జన్మలో మరచలేను కదినా!” అంది.

అసాయంకాలం చైర్ మన్ మా అడవిడ్డ మొగుణ్ణి కలిపించి “నీ శ్రేష్టరు బాగుపడినట్లు గుర్తించాను - ఇక నన్ను భాయం చేయటానికి వాగ్మన్నా - ఇకమీద బుద్ధివంతుడవు అవుతావని నమ్ముతున్నా” అన్నాడు ఇంటికి రావడంతో తాళం వేసి ఉంది. అట్లా పొర్లుకువెల్లి 7 గంటలకొచ్చి “తాళంవేసి ఎక్కడికెళ్లా”మని మా అడవిడ్డని అడిగాడాయన. “ఇవాళ్ల మీచ్చెక్కొకగారి మనమడు పుట్టినరోజు పండుగ - అందుకని వాళ్లు పేలంటానికి కలిస్తే నేనూ వదిలా వెల్లి పేరంటం చేసినచ్చాం.” అంది.

చైతన్యగారి భార్య వచ్చి పిలిచిందా! ‘మీకూ అవిడకు ఎట్లా పరిచయం?’ అని నిర్ఘాంతపోయాడు. మా అడవిడ్డ చిన్ననవ్వు నవ్వి “ఇప్పటినుంచేం - ఒక సంవత్సరం నుంచి మాకు అవిడకు పరిచయం - తల్లికంటే ఎక్కువగా మాన్తదని చెప్పి నవ్వింది.

“అమ్మ దొంగల్లారా! మీరిద్దరూ కలిసి ఎంత నాటకమాడించారూ!” అందుకే “శ్రీబుద్ధిః పురీయంతిక మన్నార” అని నిర్ఘాంతపడిపోయాడు. ఆక్కడనుంచి ఏ పొరుపొక్కు లేకుండా ఇంకొకటకు మళ్ళి సంసారం చేస్తున్నారు.

అట్లాగే నవ్వుకూడా ఏ అఘాయిత్యానికో సిద్ధపడాలి. నీ కాపురం బాగు పడుతుంది. చేయగలవా? అని మందరమ్మ పార్వతమ్మని ప్రశ్నించింది.

పార్వతి:— అట్లాగే పిన్నిగారూ! ఇక తరుణోపాయం చెప్పండి.

మంద:— సరే! ప్రార్థిద్దపోయింది. “మీవాడు వచ్చేవేళకూడా ఆయింది.

“తేపాలోనిద్దాం. ఇక ఇంటికి వెళ్లమ్మా” అంది.

5. నెత్తురు కూడు

౧

మాడోపడిలో ఫట్టిన బిడ్డ మురిపెం
గదా ! ఇద్దరు భార్యలయిన తరు
వాది నడుభార్య గదా ! తన
అస్తికంటే వారసత్వపు హక్కుతో
వచ్చిన అస్తి ఆమోల్యం గదా !
ఇక చూడండి ఈ సీతిలో ఉన్న
శీతయ్య నాయుడుగారి శీవీల
ఫట్టి పెరుగుతూ, పెరుగుతూ
పోయిన కిల్లలతోనం ఏడ్చి ఏడ్చి
లాతుకుపోయిన కిల్లు ఇప్పుడు
గదా రెప్పలు కప్పులేనంత వికా
లాలయ్యాయి. కిల్లలో కిల్లలో అని
ఏడ్చినవారు పేరన్న ! అని ఈ
నాడుగదా కించంతో గలిగింది

“పుత్తిగా, తృణవృక్ష ముఖంలు చేకరం? మక్తావార కర్పూర పూం
ద్రవరాగ పృగరంబు చందనము, చంద్ర తోత్సన్నయితా” అని నడువు
తున్న చిన్ననాటినుండి శేటికి కదా అగ్రపై నాయనా ! అని కాగిలెందుకో
గలిగింది.

ఇక పేరన్న కేంతిక్కన? ‘మాడూరు వయస్సులో ఫట్టిన బిడ్డ మందు
తరాలకు కీర్తి తెస్తా’డని పెద్దలు చెప్పే ఉన్నార. దానికీ అనుగుణంగా
పేరన్న బాల్యం ప్రారంభించడం.....అయిపోయింది.

శీతయ్యగారి పేరయ్య అందరికీ అల్లారు బిడ్డయినాడు. కిల్లులు చిరిగిందీకీ
జంపంలాడుతారుగా ! అందులో పేరయ్యకేం తక్కువ. చుట్టూ
బందుగులే.

కిల్లలకు అనారోగ్యమూ గుహజమే. పేరన్న చూశ్చిం కిల్లవాడుగాదూ !
అనారోగ్యం అశర్థంగా మారింది, శీత రమయ్య నాయుడుగారు శేష
చార్యులగారి కిడ్నీగాలతో సంప్రదించి ఎంత వ్యయమైనా సరే పట్నం

తీసుకు వెళ్లమన్నా వెళతానన్నాడు. అచార్యులుగారు వృద్ధవైద్యులుగాబట్టి తమ అనుభవాన్ని జోడించి యితరాహారం అపించి మేకపాలు ఇప్పించమని సలహా యిచ్చారు. నాయుడుగారికి వారియందు అభిమానము, విశ్వాసం మొదలు కాబట్టి తప్పక అట్లాగే చేస్తా మన్నాడు.

మంచిరోజు చూచి వైద్యం ప్రారంభించారు. 3 నెలల కిందట దొడ్లో ఈనిన మేక నొకదాన్ని చూచి దానిపాలు పేరయ్యతు ప్రారంభించినారు. కర్మ సరిపక్వం అయితేనేం, వస్తుగుణం అయితేనేం. అశోక్లం గలిగి రోగ నివృత్తి అయింది. పేరయ్య అశోక్లం పొంది ఏ దెయిదేండ్ల కుర్రవాడయి కేకిసలాడుతూ దొడ్లమృటి దోవలమృటి గంకటం ప్రారంభించాడు. పాలిచ్చి పెంచినది కాబోలు తల్లిని ప్రేమించినట్టుగానే ఆ తల్లి మేకని ప్రేమించటం ప్రారంభించాడు. ఆ మేకపిల్లా తనూ, ఆ తల్లిమేక, భాగస్వాములన్నట్టు ఆ చిన్నపిల్లవాడు ఆ మేకపిల్లతో అడుగుంటాడు. తన పాలలోభాగం తన పిల్లకి, ఆ పిల్లవాడికి చెప్పనూనంగా ఉంది గాబట్టి ఇద్దరూ తన సంతానమే నన్నట్టు ఆ తల్లిమేక కూడా చూస్తుంది.

దొడ్లో మంగడ్డి కనబడితే దానిని ఏం తీసుకొచ్చి తల్లిమేక నోటికందిచ్చి పోతాడు పేరన్న. ప్రొద్దున్నే దొడ్లో కనబడటంతోనే “రా! రా! చెంబు తెచ్చుకుని పాలుపిండించుకో, నా మేకపిల్లనుకూడ తీసుకురా!” అన్నట్లు అరుస్తూ గుంజదగ్గర గుంజుకుంటుంది తల్లిమేక.

“అమ్మదగ్గర పాలుతాగేందుకు రా! రా!” అని పేరన్నను శేకేస్తున్నట్లు ప్రొద్దున్నే దొడ్లోను, ఇంట్లోనూ అరుచుకుంటూ తిరుగుతుంది మేకపిల్ల. తల్లి తీసిచ్చినపాలు తానుతాగి మేకపిల్ల తాగేదలకూ కూర్చుని దాన్ని అడుగునేందుకు తీసుకెళ్ళేవాడు పేరన్న.

పూర్వం తిన్నవాటికంటే రుచిగా ఉండటం చేతనో, కృష్టిగా ఉండటం చేతనో పేరన్న ఆ మేకపాలామీద రుచి మరి తల్లి యిచ్చే యితర తినబండారాన్నీ ఏకగించుకోడం ప్రారంభించాడు. పిల్లవాడు దృఢంగానూ చురుగ్గానూ తిరుగుటం ప్రారంభించాడు.

ఆ మేకపిల్లతో పనులదొడ్లో తిరుగుతూ ఉంటే యింకో లేగావుదాడ సహవాసమైంది. దానితోపాలు ఆ దొడ్లోవుట్టిన వాగిలాయితోకూ పిల్లాకటి స్నేహం కట్టింది.

నాయుడుగారు ఊరికే మా వేయ్య గొడ్డవొడ్డోపడి కొట్టుకుంటున్నాడనే మాట వోస్తుంది కాని ౩ నోరుతని పశువులతో నేస్తంట్టి అటలు మరగి నట్లు గుర్తించుకోలేకపోయాడు.

అడుకొనేచుకు ఇంకా యితర పిల్లలకోసం చూడకుండా తనతోపాటు ఆ వొడ్డోపుట్టిన ఆ పశువుల పిల్లలతో తన అటలు సాగించటం స్వారంభిస్తాడు.

అట్లుగా ఏకయినా పేరన్న అన్యాయం చేసినట్లు తోచిందా అంటే “నా కంటుకులే ‘అన్యాయం పితృనాశం’ అవుతుందిలే” అన్నట్లు తగదాడ ఊరుకువేది గాని పేకపిల్లమాత్రం ‘నీకు తెలుసునా? నే నసలే పుచ్చు లేండు బద్దలయినా సరే, కట్టించుకున్నా రుద్దమాడి చావో బృతుకో తేచ్చునవదాన్తి” అనే ధీరత్వాన్ని చూపిస్తూ వెనుక కాల్యమీద నిలబడి తల ఒడ్డిగిల పేట్టి చాటి యిచ్చేటట్లు తేచేది. జాగిలాయమాత్రం “నవ్వేం చేసినా సరే నేను నీ కుమనన్నట్లు” తోకాడించుకుంటూ విశ్వాసం చూపేది. చివరకు పేరన్న వాటిని సమాధాన పరచుకొని యింటికి తిను కొచ్చేవాడు.

వాళ్ళతో అడుకుంటూ అలచ్చుంగావస్తే పెద్దమేక పిల్లమేక ఒట్లు నాకుతూ ‘రా! నాయనా! బాగు వాటిపోకేం” అని చెప్పివస్తూ ఆరిచేది. పేరన్న యింతలో మేకపిల్లని వెతుక్కుంటూ తల్లిమేక దగ్గరకువచ్చేవాడు. తల్లిమేక పేరన్న నుకూడా నాకుతూ “వొడ్డోనే అడుకొండేం” అనే భావాన్ని చూపేది. జాగిలాయపిల్ల తోక ముడిక్రింది కిరికించుకొని వెనుక కాల్యమీద కూర్చొని దూరంగా ఉండి యదంతా చూస్తూ ఉండేది. తల్లిమేక అటు జాగిలాయతేవుచూస్తూ “నీ వసలే మాంసం తినేవానివి. నీకు ఊరికేనే వినుగూ కోసం వస్తుంది. మా పిల్లలతో ఊరికే అడుకోగాని కలనకే” అని బృథిమాలకున్నట్లు నెమ్మదిగా ఆరిచేది.

పాలుతాగి మేకపిల్ల ఎగురుకుంటూ తల్లి దగ్గరనుంచి గెంతుకుంటూ బయలు దేరేది. “మీ అమ్మ కురవొడ్డంది కనుక కరుస్తూ - కరుస్తూ నంటూ అటకాయ తనానికి మేకపిల్లకాట్లు కరుస్తూ జాగిలాయ పరుగెత్తేది. ఇంతలో స్నేహితులకోసం వెతుక్కుంటూ శిగావుదాడవచ్చి కలుసుకునేది. ఈ సంతోషంతో ఇతర స్నేహితు లెవ రొచ్చినా విసిపించుకునేవాడే కాదు పేరన్న.

తన ఏం తిన్నా తక్కిన స్నేహితులుకూడా అది తినాలిసిందే. ఈవిధంగా తనకూ, తన దొడ్లో వుట్టిన పశుసంతానాని! పేర్లను సంబంధ మేర్పరచుకొని తోటి పిల్లలతో మెరిసటలు మెలగుతూ, మాటాడినట్లు మాటాడుతూ పది ఏళ్ల అయ్యాన్ని పూర్తి చేసుకున్నాడు పేరన్న.

ఆ స్నేహితుల మధ్యనున్న మైత్రిగాని ప్రేమాతిశయముగాని శీతయ్య నాయుడుగారికిగాని యితరులకుగాని తెలియబడకుండా గూఢంగా సాగిపోతోంది.

౨

శీతయ్య నాయుడుగారి బావమరిది తన కుటుంబంతోసహా ఉత్తరదేశంకి నెల్ల టిక్కట్టుమీద తిరిగి తిరిగి యింటికిపోతూ బావగార్ని చూట్టానిక్కడిగాడు. వీరికుటుంబం వారి కుటుంబం బహు సరదాగా ఆరోజు గడిపారు. పేరయ్య మేనమామకొడుకు పట్టుంలో తాను చూచిన మేడలు, సముద్రం, జంతువులు, వాటిని గుఱించి పేరన్నతో చెప్పటం ప్రారంభించాడు,

పేరన్న ఆవన్నీ ఆప్పుడప్పుడు చూడాలనుకున్నాడు. మా నాన్నతోకల్లి ఆవన్నీ చూస్తానని సంబరాలు పడ్డాడు. నాయుడుగారి బావమరిది కుటుంబానికి ఆ ఊళ్ళో బంధుగు అందరు విందులు చేశారు. పేరన్న యింటిమూటే మరచి బంధుగులిళ్ళలో విందు లారగిస్తున్నాడు.

శీతయ్యనాయుడుగారు చాకలి బ్రహ్మణ్ణి పిలిచి “ఒరేయ్! నవ్వువీరదూ కలసి దొడ్లో కరి ఏటని తియ్యండిరా - యివార్ల విందులో ఫులావ్ చేయించాలని” చెప్పాడు.

ప్రక్కయింటి అపామి “ఒరేయ్! నీకడుపు కాలా! ఆ బర్రెను అట్లా కొట్టి చంపకురా” అని పాలేరాడిమీద కనురుకుంటున్నాడు.

“నీ మొదలారా! రారా!” అని వీరడు బ్రహ్మణ్ణి పిలిచాడు.

మేకని దొడ్లోకి పిడకల గుడికె వేపుకు తీసుకు వెళ్లారు. బాగిలాయి ఎందుకబ్బామా మేకని యిట్లా తీసుకెళ్తున్నారని దానికంట పెట్టింది. దొడ్లోంచి గిత్తదూడ యిదంతా చూడొచ్చింది.

ఏటని క్రిందపడేసి వీరడు మీదెక్కి కూర్చున్నాడు. బ్రహ్మడు చురు

కత్తిరిసి తాటాకుమీద పెట్టాడు. “చూస్తారేం! పేరన్నను పిలుచుకు రండిరా!” అన్నట్టు మేక అరుపు పెట్టింది.

“పేరన్న ఎక్కడ? పేరన్న ఎక్కడ? — అంటూ బాగిలాయి బజార్ల మృట పడింది.” పేరన్నో! పేరన్నో! అని మేక అరుస్తుంటే వీరడు మీక పిసికి పట్టుకున్నాడు. ‘బాబో! ఇది నేను చూడలేను. నాయనో!’ అని అవుదూడ చుంగున పరుగెత్తుకుపోయి తల్లికడుపులో దాక్కుంది.

ఒక్క త్తణంలో యేట తల దాని మొండెం నుంచి బ్రహ్మడు విడదీశాడు. వేడిరక్తం క్రింద పరిచిన పచ్చి తాటాకుమీద పగవహించింది. మొండెం నెత్తులో దొర్లింది. ఎవర్రా! మిమ్మన్నీపని చేయమందీ? వాడి కుటుంబ నాశనం చేస్తానని కవమెత్తించు కన్నట్లు గుద్దు పెద్దవిచేసి నాలిక చాచి వీరడివంక చూస్తున్నట్లుంది ఆ తలకాయి.

బాగిలాయి పోయి చెప్పిందిలాగుంది. ఆతల్లి మేక ‘నాయనా! నాకడుపుకోసీ నీచేతులు రక్తసిక్తం చేసుకున్నావా! నువ్వు గొడ్డుమెతుపు కావే-కడుపుతీపి ఎరగవూ - ఒక త్తణమైన తుచ్చపు అకలి తృప్తికోసం నా కడుపులో చిచ్చు పెడతావా? నా ఉసురు తగల్గూ - దున్నపోతుల్లాగా యిద్దరు మీ దెక్కి - నా తల్లి నిండుప్రాణం తీస్తారా? మీలిడ్డను కూడా యెవరన్నా అట్లా కోసుకుతింటే అప్పుడు నా బాధ తెలుస్తుందేమో మీకు!’ అని తల్లి మేక కాపనార్థాలు మొదలు పెట్టినట్లు అరుపులు పూర్వంభించింది.

3

పులావ్ బలే కమ్మగాఉంది. కైమా ఉండిలు కరకరలాడుతూ కమ్మగా ఉన్నై. పేరన్నకూ అతని బావమరదికీ వాళ్ళమ్మ తలో నాలుగుఉండలూ చేతిలో పెట్టింది. బావమరది ఒక్క వాయిలో నాల్గు నమిలేశాడు. బాగిలాయి “ఛీ..ఛీ మీ స్నేహితం పట్టుకూడదు. మీరు రాత్రినీబాతిలో చేరినవాళ్ళ”న్నట్లు దూరంగా కూర్చుంది.

పేరన్నకు ఏదో తెగుటువాసన కొట్టింది. బాగిలాయిని పిలిచి ఒక ఉండ క్రింద పడేశాడు. “అందులో నువ్వు మేకమాంగం పెట్టారు. అది తెలియక నువ్వు తినగలుగు తున్నావు గాని నే నెట్లా తినగలను దేముడో!” అని.

మొర ఆకాశంవేపు కెత్తి ఏడునూ కూర్చుండి జాగిలాయి. బావమరది గబుక్కున ఆ ఉండవీటిని నోట్లో వేసుకున్నాడు. “నాకు గుయింపట్లదేవు ఇవిపూడా తిన”మని తక్కినవికూడా పెట్టేశాను పేరన్న.

౪

బుడ్డ కమతగాడు గొడ్డపాకలోకి వెదుకూ పేరన్న నుండు నిలబడి “నాకు గూడా ఒక ఉండపెట్టవా?” అని అడిగాడు. పేరన్న నెమ్మదిగా బావమరది చేతిలోదిశిసి ఒకటిపెట్టాడు.

బుడ్డకమతగాడు నోట్లోవేసుకుని “బతకవ్వగా ఉంది. నువ్వుతినవేం - ఇందాక మనదొడ్లోకి రియేటుని కోశారు నువ్వు చూశావా?” అని చెప్పి వెళుతున్నాడు. పేరన్న ఆరుగుమీద నుంచి ఒక్కదూకదూకి “రిమేకని కోశావా? ఎందుకు కోశావా? ఎక్కడో చూపించరా?” అని బుడ్డాడిని పట్టుకుని వణికిపోయాడు పేరన్న.

జాగిలాయి “మొక్కో దొడ్లో కోశారా?” అంటూ ఏడుస్తూ దగ్గంకొచ్చి దొడ్లోకి దోవవీసింది.

తిల్లి పేక “ప్రాద్దుటినుంచి ఎక్కడ ఏడుస్తున్నా! ఇప్పుడు దొడ్లోకి వెళ్ళి మాత్రం ఏంచూస్తా? కొమ్ములూ, గిట్టలూనూ? నా తిల్లి ఇప్పుటికేమివాళ్ళ కడుపులోపడి జీర్ణంకూడా అవుతుంటే” నంటూ ఏడుస్తూ అరిచింది.

సరాసరి జాగిలాయి పిడకల గుడిక దగ్గరకుపోయి అగి భోరున ఏడిచి పేక కాల్గిట్టల్ని తాటాకులోంచి బయటికి లాగింది. అవుదూడ ‘అక్కడకు రాకూడదుబాబూ! క్రిందపడేసి మెడకాయ కొస్తారని మొండిగోడ దగ్గరనుంచి తొంగి చూస్తోంది.

పేరన్న తాటాకుమీద ప్రవహించిన నెత్తురు మడుగునూ భూమిమీద ప్రవహించిన రక్తపు కొల్లునూ చూచాడు. ఆ నాల్గిట్టల్ని చేతిలో పట్టుకుని అస్థికలు నదిలో కలపటానికి వెళుతున్న ప్రేతబంధువులాగా యింటివేపు బతులుదేరా డా కుర్చివాడు.

ఏదో అవహించినట్టు ఒణికిపోతూ అడుగులు తడబడతూ నడిచాడు. జాగిలాయి బుడ్డాడు, పేరన్న పడిపోతుండా అడుగుంటూ తలనాకిట్లోకి తీసుకొచ్చారు.

శేరయ్యనాయుడుగారు బందుగుల్ని పంపించినట్లు అప్పుడే గుమ్మంలో కాలుపెట్టాడు. తండ్రిని చూస్తూ శేరయ్య బావ్రురుమని ఏడుస్తూ “నాన్నా! మన కరిమేక తండ్రి కాదు కాళ్లు ఎందుకు కోయించా?” ఏం చేసింది? అని ఏడ్చి చేతిలో ఉన్న గిట్టలవంటి చూట్టం మొదలెట్టాడు. చివరకు వెళ్ళి చూపులోకి దిగింది. తుణుకులో నుండి మహాసముద్రంలోని కరటంలాగా పొంగి బాల్మణి మంచి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసి స్పృహ తప్పించి క్రిందపడేసి స్వప్నాస్థలోకి తీసుకెళ్ళింది.

నాయుడుగారు గొల్లన ఏడ్చి “వారా! వారా! రంధ్రా తొంప పోతోంది” అని ఏడ్చి, పేరన్నని బుజాన వేసుకున్నాడు. నిమిషంలో అందరూ పోగొన్నారు. కల్లి తొమ్మిది బాదుకుంటూ నాయనా! నాయనా! అని ఏడుస్తూ చెవులు మూసింది. బందుగు అందరూ చేరి బుజాన నీళ్లు చల్లి శీతలీపచారాలు చేశారు.

పేరన్న చేతిలో గిట్టలు బిగిసిపోయినై. బలవంతాన తీస్తే వేళ్లు విరిగి పోతయ్యేమోనని భయపడ్డాడు.

నాయుడుగారు ఆచార్యులుగారిని పిలిచి “నాతండ్రిని బ్రతికించి నాకొంప నిలపండి బాబుగారూ!” అని కాళ్ళుపట్టుకుని ఏడ్చాడు. ఆచార్యులుగారు నిమిషంలో పుట్టుకొచ్చిన ఆ అస్వస్థతకు కారణం మానసిక మన గ్రహించారు. ఆ కుర్రవాడి మనశిక మానసిక క్షతికి ఆశ్చర్య పోయినాడు. తడిగుడ్డ నుడిచిమీద కప్పి “యింకే చికిత్సా అవసరం లేదన్నాడు.”

ప్రదోషకాల మైంది. వాతపు ఘడియలు వచ్చినై ఆన్నారు. పేరన్న ఆ ప్రక్కనుంచి ఈ ప్రక్కకు పోయాడు. కల్లి బందుగులు యావంతండ్రి చుట్టూ కూర్చుని ఉన్నారు. నాయుడుగారు “నాయనా! పేరన్నా!” అని పలకరించాడు. పేరన్న మైండు చూస్తూ “నాన్నా! కరిమేకను చంపానా! జాగిలాన్ని కూడా చంపుతానా” అని ప్రలాపం ప్రారంభించాడు. “ఎందుకూ నన్ను పిలుస్తున్నాడూ? పేరన్న కల్లా ఉండని” జాగిలాయి అంతరితం కా చూస్తూ మంచం చుట్టూ తిరుగుతోంది. పేరన్న కలవరిత నాయుడుగారి గుండెల్లో పొడుచుకుని “బాబో! ఘోరంచేకా - ఘోరంచేకా”నని మనసాన్ని గోలపెట్టి కృమ్యుటిసరు కాచ్చటం ప్రారంభించింది. ఆచార్యులుగారు కల్లిమేకని లేపించి “ఇదిగోమేక, నాయనా! బుడ్డాడు

గణువుమించితోలు కొచ్చాడని చెప్పించాడు. తల్లిమీక “నాకడుపుకాలి నేనుంటే నీలిడ్డ ఏమయితే నాకెందుకన్నట్టు” నెమరుకేసుకుండా ఎటూ చూడకండా మొద్దులాగా నిలబడింది.

“బాబో! దీన్నికూడా కోస్తారేమి”నని అవుమాడ అరుగుమీద అరుగు మించి తల్లివగ్గరకు పరుగెత్తింది.

పేరన్న “ఏదీమీక” అని మంచం తడిమి “అమ్మో! పొట్టలోఉంది - కొమ్మల్లో పొడుస్తోంది — అమ్మ కడుపునెప్పే” అని ఏడవటం ప్రారంభించాడు. తల్లి అమాటలు వింటూ కడుపు చెజువు చేసుకుంటోంది. బండుగుల్లో ఎవరో యింకో డాక్టర్ని తీసుకొచ్చారు. ఆ వచ్చిన డాక్టరు “కుర్రవాడు ఇట్లా ఎడా తెజిపి లేకుండా ఏడుస్తుంటే వృద్ధులం దెబ్బ తింటుంది. మత్తువచ్చి ఏడవకుండా ఉండేట్టు యింజక్షన్ ఇస్తున్నానని “బ్రామాండో యింజక్షన్ ఒకటి యిచ్చాడు.”

“మానసికమైన ఈ రోగానికి డైరెక్ చికిత్స అయిన యీ యింజక్షన్ ఏం చేస్తుందని అచార్యులుగారడిగారు ఆ డాక్టరుగార్ని. “మీకు వాటి విషయం తెలియదు - ఇటువంటప్పుడు ఇంజక్షన్ ఇచ్చితేరా” అన్నాడు డాక్టరు.

విశేషపథ ప్రయోగాల్లో పేరన్న కరీరం లోపలా బయటా తిరునెక్కింది. మరునాటి ప్రదోష కాలం వలనూ పేరన్న దేహం చైతన్య రహితంగా పడి ఉంది. వాతపు ఘడియల్లో గొణుగుమాట వుట్టింది. ఆ గొణుగువోలే “నాన్నా! చూడు మీక పొడుత్తూ నన్ను మీనాన్న చంపాడు. నేను నిన్ను చంపుతా” అంటోంది. అడుగులేందుకు ఎక్కడికో రమ్మంటోంది. తెగుతున్నా, తెగుతున్నా”నని ప్రారంభించాడు.

పైనకప్పిన బట్టలు పీకేసుకుంటూ లేవబోతున్నాడు. గుణం వుట్టించని గుసగుసలాడుతున్నాడు.

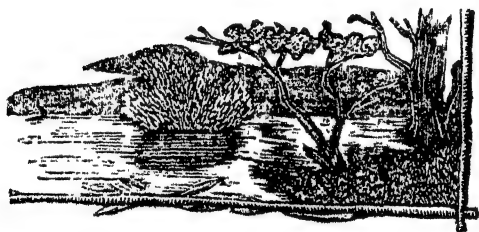
పేరన్నకి ఒక్కసారి తెలివవచ్చింది. అది చావు తెలివన్నాడు. “నాన్నా!” అని పిలిచి “ఇంకా జాగిలాన్నికూడా చంపమనకే, వాళ్ళమ్మ ఏడుస్తుందీ” అన్నాడు. నాయుడు ముఖాన గుడ్డ అడ్డం పెట్టుకుని బావురుసున్నాడు. తల్లిని పిలిచాడు పేరన్న. “అమ్మో! ఏడవ” అన్నాడు.

తొంగి చూస్తూన్న జాగిలాయిని దగ్గరకు రమ్మనిపిలిచాడు. జాగిలం పేరన్న ముఖములో ముఖం పెట్టి కళ్ళలో చూస్తోంది. కుర్రవాడు దానిమెడమీద చెయ్యవేసి “అమ్మా!” అని పిలిచి వికార విశ్వంలో క్యాసలు కలిపేశాడు.

“నా బిడ్డని మింగేశానరా?” అంటూ నాయుడుగాగు నెత్తి బాదుకుంటూ క్రిందపడిపోయాడు. జాగిలాయి పేరన్న భౌతిక శరీరాన్ని ఊరి తెలుపటి నటకూ సాగనంపి మళ్ళీ ఊల్లో కనపడలేదు.

చూశావా! ఎటువంటి ప్రాణిత్వాగం జరిగిందో. ప్రాణం ప్రాణాన్ని మారుకోరిందట.

6. పెనిమిటా - పిశాచమా?

౧

“నే నింతవఱకూ ఇటువంటి సంగతులు చదవటం వివటమే గలిగిందిగాని ఇప్పుడు ప్రత్యక్షంగా చూడటం కూడా సంభవించిందని అసలు ను వ్యాపిల్లను చూచావా?” అన్నాడు మా కామూడు, “అదేమిటి! నేను మన దేముడి కల్యాణాలకొచ్చినప్పుడు ఆ అమ్మాయి యిక్కడే ఉందిగా! ఆ అమ్మాయి మాకురుకూడా బాబా! బాబా! అంటూ నాదగ్గరకొచ్చి పిశాచులు నాతో అన్నం తిన్నదికూడాను” అన్నాడు రామమూర్తి.

“బోనుగా! నువ్వు వచ్చినప్పుడు అపిల్ల యిక్కడే ఉందిగా” అన్నాడు కామదు. “పవళింత్రి నీవప్పుడు పాటలుకూడా పాడింది. కంఠం చాలా క్రాశ్యంగాకూడా ఉంది” అన్నాడు మూర్తి.

“మృదయం కూడా చాలా మృదువైంది. ఆ అమ్మాయి సంగీతం చెప్పుకుందిట- నీ కెందుకీ పాట? బోగం పిల్లలాగా” అని చలమయ్య అనేప్పటికి ఆరోజునుంచే సంగీతం మానేసి ఒక్క గీతంగాడా నోటినుంచి రాని య్యనని ఒట్టుపెట్టుకుందిట. అమ్మ ఒక పాట పాడమ్మా అంటే ఈ నియమంత పాడనొందిట. దానిమీద అమ్మ భగవద్విషయాల్లో ఈ నీయం పాటించక; ఇతర కార్యాల్లో మానేస్తున్నారే అని ఋజుగించి పాడించింది. ఆ అమ్మాయి ఈశ్వరుడిమీద ఒక కృతిపాడి కళ్ళనీళ్లు పెట్టిందని అమ్మ చెప్పిందన్నాడు కామదు.

మూర్తి:—ఆ అమ్మాయి కాపురానికొచ్చి నాలుగు ఏళ్ళయింది కాదా? కామదు:— బోను. వాళ్లు ఈ ఊరు వచ్చినప్పుడే ఆ అమ్మాయిని తీసుకొచ్చాడు. వచ్చిన వెంటనే గర్భిణీవచ్చి ఆ అపిల్ల పుట్టింది.

మూర్తి:—చలమయ్య మంచివాడి లాగానే కనుపిస్తాడే.

కామదు:—దరిదురద. ఆ భార్యకు తప్ప అందరికీ మంచివాడే. ఇచ్చకాలవాడు.

మూర్తి:—అపిల్ల పేరేమిటి? మంచిపోరాను.

కామదు:—సరేదేమిట. సత్రమ్మా - సత్యవతి అనికూడా పిలుస్తున్నారు. ఆ అమ్మాయి చాలా గుండెవంతురాలు. ఒకసారి మన చెల్లెల్లలాగా నాన్నదగ్గర గూర్చుని మాట్లాడుతూ ఉంటే నీ కామసులాయన కావలసి వచ్చాడేం, అని లోపలికి పిలచి కొట్టాడుట చలమయ్య. ఆ చేష్ట అకు అమ్మకు శివమొత్తి వాణిని పదిమందిలో పెట్టటానికి సిద్ధమయింది. కాని నేనే అవాను.

మూర్తి:—అయితే అపిల్ల సోజన్యానికి వాడి మూర్ఖత్వానికి దుఃఖహంపత్వమయి ఉంటుంది.

కామదు:—ఇది ఈశ్వర మాయ ఏమో! మంచి నమ్రతగా ఉంటాడు మొగుడు. గయ్యాళిగా ఉంటుంది భార్య; అందంగా ఉంటుంది భార్య. కునిస్తేగా ఉంటాడు భర్త; చలాకీగా ఉంటాడు మగడు.

మట్టగా ఉంటుంది భార్య; దయా, సత్యకావాలతో ఉంటాడు పురుషుడు. నిర్దయా, అధర్మంతో ఉంటుంది అతని స్త్రీ; ఇట్లా మనం ఇద్దరిలోనూ వ్యతిరేక గుణాలు కలవారిని చాలామందిని జూడ వచ్చుననుకుంటా.

మూర్తి:— తమ్ముడా! పూర్తిగా ఇదంతా ఈశ్వరుడిమీదా, మాయ మీదా నెట్టెమ్మతోక. ముప్పి నైజాలే చాలావఱకు కారణం. తన భార్యయొక్క మంచి గుణాన్ని భర్త గుర్తించలేడు. దానికి కారణం ఆ ఆస్కాయితో తన భార్య అయి యుండటమే. భర్తయొక్క మంచి తనాన్ని భార్య గుర్తించదు దానికి కారణం అతనుమగడై యుండటమే. భార్యలో సరసగుణం ఎక్కువగా ఉంటే, దాన్ని అనువర్తిస్తే రాసు లొంగిపోతానేమనని తనలో అరసికత్వాన్ని వృద్ధిచేసి భార్యతో పోటీచేస్తాడు. భర్త భర్తవరుడైతే భార్య తనలో అధర్మాన్ని లేవ తీస్తుంది. ఇతన్ని మనం నాటకాలద్వారా చూడటాల్లా? మంచి నీతి మంతుకాలైన భార్యను చిన్నమాపుమాచి వేళ్ళతో స్వర్గం కడతా డోక పండితుడు. నాటకంలో నవ్వు నాట భార్యనయి యుండటం చేరికే నీ మగుణం నేను చూడటం లేదంటాడు.

కాముడు:— చలమయ్యకూడా మనం చెప్పకొ తగినంత దుర్మార్గుడు కాదు.

మూర్తి:— సత్యపతికూడా అంత అవిధేయురాలు కాదేమో ?

కాముడు:— అయితే వా నిద్రికి ఇట్టి ప్రార్థనలు కలిగించే ?

మూర్తి:— మొదటిది వారిద్దరూ భార్యా భర్తలయి యుండటం చేతనూ, రెండవది ప్రైవేట్ గల్లమ. వేయిపడగలు చదివావుగా! అనుంధతి మొదటి దినాల్లో చర్య - అనుంధతికి తన భర్తమీద ప్రేమశ్శృంగ రేకెత్తించారు ప్రైవేట్లు. తన కాపురాన్ని అంగులొంచి లేవనెత్తి స్వర్గం చేసుకున్నాడు ధర్మారావు. అట్లాగే పురుషుడు తన సత్యాతో సంసారాన్ని సుఖవంతం చేసుకోవాలి.

కాముడు:— చలమయ్య తన చేతిలో ఉన్న స్కూలు కాస్తా తగలేను తన బస్టికెక్కి నాటకాల్లో జొరబడి తాను నిరసించిన బోగం పిల్ల అను చేతికింద వేసికొని పావిత్రీ నాటక చూడాడు. మంచిచేయ సంపాదించాడు నేమిట్లా - క్రమేణా చెడుతున్నాడు గుణాలలో.

ఒకరోజు నత్తెమ్మ "మీరు బోగం పిల్లలతోకలిసి సావిత్రి నాటకం వేస్తున్నారే? నే నా బోగం పిల్లలకు పాటలూ ఏం తగ్గిపోతాను? నాకు సావిత్రివేదం ఇచ్చి మీరు సత్యవంతుడు వస్తే వాళ్ళకంటే బాగానటించగలనే" అని అడిగింది. చలమయ్య నోరు మెదల్చలేక రెండు రిట్టి ఊరుకున్నాడట.

మూరి:— నిజమే. తనభర్త అట్లా నాటకాల్లో తిరిగి బోగం వాళ్ళతో వేస్తే కడితే ఏ భార్య సహించగలదు? ఆ పిల్ల మంచి సలహా ఇచ్చింది. అట్లా చేస్తే ఈ పాటికి ఎంతో ధనం కీర్తి సంపాదించే వాళ్ళు. మొగుడూ పెళ్ళాం; సత్యవంతుడూ సావిత్రి వేస్తున్నారంటే ఎంతోమంది వచ్చి చూస్తారు గూడానూ.

కామమూర్తి:— ఒకసారి చింతామణి వేళారు. చలమయ్య బిల్వమంగళుడు, తెనాలి బోగం చింతామణి, నాటకం చాలా బాగుంది. సత్యవంతుడూ పెళ్ళి చూచింది. చలమయ్య ఇంటికి రావటంతోనే "తమరు నాటకాలు వేసి అందరికీ నీతి బోధించటానికే గాబోలునే! తమకా నీకులు పనికిరావుగా మున్ను? మీరు అభినయించిన ఆ బిల్వమంగళుడు ఎట్లా వేశ్యా మోహంలోపడి చెడ్డాడో చూపించారుగా. మర కథంతా కూడా అట్లాగే జరిపించాలనుకుంటున్నారా? ఇదంతా నా వ్యాసయ వేదవతో వచ్చే మాటలుగా అడుగుతున్నానని. చలమయ్య సమాధానం చెప్పలేక రెండు తన్ని రెండు రోజులు ఇంటికిరాలా.

నాటకాలు వేసకపడినై. తన దుర్గుణాలు తనభార్య చూపటంచేత తన భార్య సద్గుణాలు దుర్గుణాలుగా తాను ఎన్నుకున్నాడు చలమయ్య. అత నేది అన్నా ఆ అమ్మాయి ఊరుకుంటే - వాగి వాగి వాడే ఊరుకుంటాడులే అని పెంకితనం వహించి దనుకుంటున్నాడు. పృథి మాటలోనూ, అపార్థం స్ఫురింప చేసుకుంటాడు. "రండీ! ఇక భోంచేస్తురుగానీ" అంటే 'ఇంకేముందీ మింగి ఊరుమీదికి పోదురుగానీ' అని ఎక్కిగిస్తోంది అనుకుంటాడు. "ఈ అణాపెట్టి పూలు తెచ్చి పెట్టోమంటే "నువ్వు తెచ్చి ఇయ్యకపోయినా నా డబ్బుతోనైనా తెచ్చివ్వ మంటుంది" అనుకుంటాడు.

నత్తెమ్మ పెళ్ళికాలమందు 200 రూపాయలు సగలను చదివించారు.

ముత్తక పెంచిన మోహంతో తన మనోవృత్తి డబ్బులోంచి 600 రూపాయలు ఇచ్చింది. ఆ సొమ్మంతా యిప్పటికి 12, 13 వందలయింది. చలమయ్య మాటలకూచేష్టలకూ విసిగి సత్రెమ్మ ఏకశ్చ ఒకటి అన్నదా అంటే “దేనులే డబ్బుగలదాన్నని నీకు ఆహం, నీకు మగడంటే ఏదో సమానం” అని నిందించేవాడు. “నాకు ఏ కోకానా అటువంటి తలంపేలేదు.” నన్నట్లా నిందించటం మొందుకోని సత్రెమ్మ దుఃఖించేది. చిన్న పిల్లయినా మంచి పాంతురాయకురాలు.

ఈవిధంగా ఆదంపతులమధ్య చినికి చినికి పెద్ద వానయి చిన్న పిల్లకాలనగా ఏర్పడి చివరకు అద్దరి యద్దరి మోసిన ఒక పెరివటయింది. చలమయ్య మేనమామ దానికి వాటం ఏర్పరిచాడు. చలమయ్యను తన యింట్లో ఉంచుకున్నాడు గనుక ఇట్లా చెయ్యా, అట్లా చెయ్యా అని ప్రోత్సహిస్తున్నాడు. దగ్గర ఉన్న బస్తీలో మంచి స్థలం కొని అందులో పాక వేసుకొని ఉంచాం. గనుక నీ పెళ్లాం నగలసొమ్ము తెమ్మని ప్రోత్సహించాడు. కొంతకాలం వివేకంగల చలమయ్య మనం నగల కిచ్చింది కొద్దేనాయ్. దానికిగాను 14 వందలూ ఎట్లా తెమ్మంటానని బెన వాడాడు. “నీ పెళ్ళాంపేర ఉంటే నీది కాకపోతుందా? నీ భార్యమీద హక్కు ఉన్న పుడు దాని డబ్బుమీద మాత్రం నీకు హక్కులేదా? ఆ సొమ్ము మనమేమన్నా దుర్వినియోగం చేస్తున్నాం గనుక నా? తీసుకురమ్మని ఒత్తా వీచ్చాడు.

‘నే నింతకాలం నాటకాల్లో తిరిగి పోలం పాడుచేకానని వాళ్ళకు గురుగా ఉంటే నైగా ఆ డబ్బుకూడా యిస్తారా? ఇది సార్థకం లేని ప్రయత్నం’ అని కార్య చాచాడు చలమయ్య.

‘మొగపుట్లక పుట్టి ఈ పని - అందులోనూ భార్యద్వారా - చేసికోలేని జన్మ వృథావృథా’ అని మేనమామ నిప్పు పెట్టాడు. ఇక చలమయ్య మొండి బండపట్టుపట్టి భార్యతోనూ - అత్తగారితోనూ యుద్ధానికి సిద్ధమవాలని నిశ్చయించాడు. అత్తగారు ఒక రణపెంకి అని తెలిసికూడా.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం - తన పెళ్ళాం గనుక “ఆ డబ్బు వేయ్యమా” అంటే వట్ల పకలగిట్టాలనే నన్నాహంతో పేపరెత్తం మంచంకొంక పెట్టుకుని సత్రెమ్మని యిట్లా రమ్మని గదిలోకి పిలిచాడు. సత్రెమ్మ నవ్వు

కంటూ పిల్లని చంక నేనుకుని “ఉండమ్మా! యివ్వాలేదో కాలానికి విపరీతం వుట్టింది. పోయేద్దాంరావో” అంటూ గదిలోకి వచ్చింది. “మీనాన్న గారెందో యివ్వాలేదో జలమట్టిమాది బిగించుకూర్చున్నారు గాని కారణమేమిటో నువ్వన్నా అడుగమ్మా” అంటూ లోపలికి వచ్చింది.

చలమయ్య తన భార్యయొక్క నువ్వుదయాన్ని - నవ్వు మాఖాన్ని చూచేప్పుడేకి తనలోని విషపురసాన్ని కప్పుకోలేక నవ్వాడు. సత్యవతి వెంటనే “ఎందుకో ఆ దొంగనవ్వులు నవ్వుటం అడుగమ్మా” అని పిల్ల మీద పెట్టింది.

“సరే కే! నీ తేమలు కట్టిపెట్టి నే నడిగేదానికి ఔనో - కాదో ఒక్క మాటలో చెప్పు. సోది పనికిరా”దన్నాడు చలమయ్య.

“నేను తేమలు కట్టిపెట్టటమేమిటి ఇంతకంటే నే నేమన్నా తేమలు తోను గడకనా, ఇప్పుడు కట్టిపెట్టటానికి? ఈ దొంగ వేషపుమాట లేమిటో కనుక్కో అమ్మ” అని పిల్లని తొంద్రే వేపుకు తిప్పింది.

పిల్ల సవయానికి వచ్చేరాని మాటల్లో తువ్తువ్ అంది. “ఏడిచావో, నోయ మయ్యండని నవ్వుముఖంతో ఇద్దరినీ అడమయించాడు చలమయ్య. చిన్నపిల్ల గావురువంది. పిల్లని ఒకచార్చుకుంటూ లేనికోపం అభినయించి “ఏమిటదీ! నోరెరుగని పిల్ల నట్లా గడమయించటం - ఏడయినా నీను రిహార్సల్సు చేసుకునేందుకు మమ్మని పిలిపించారా ఏమిటి?” అంది సత్తెమ్మ నవ్వుతూ. చలమయ్య - ‘అక్కడితో ఆగు! నే నొకమాట అడుగుతా. శిథిలసోది పెట్టక. ఔనో - కాదో ఒక్కమాటలో సమాధాన మియ్యమన్నాడు. “అ! అట్లాగే! మీరూ! ఒక్కటేమాట అడగాలి, నేనూ అట్లాగే సమాధానం చెప్పాలి” అని ఊయకంది.

“ఏడిచావుకానీ! నీ పేర వడ్డీకి తిరుగుతున్న నీరూపాయిలు తీసుకువస్తావా? రావా? దానితో పనికొంది” అని లోపల సిగ్గుపడుతున్నా వైకి మొండిగా అడిగాడు. సత్యవతి నిశ్చరపోయి ఏమో ఆలోచనలోపడి చివరకు “ఏం పనేమిటి?” అని అడిగింది. చలమయ్య అటుముఖం పెట్టుకుని బస్తీలో స్థలం కొనామన్నాడు.

“ఒక్క స్థలమేనా - ఇల్లుకూడా వేస్తారా?” అంది సత్తెమ్మ. అమాటలో తన్ను ఆవహనిస్తోందని ఎంచి చలమయ్య కళ్ళెట్టచేసే.

“ఇల్లమిటి? మేడేనస్తా. నీ అటువంటి సామకారు చేతులో ఉంటే నాకేం కొదవా!” అన్నాడు.

“నేను సామకారమిటి! మీరిచ్చిన డబ్బేగా మీకులేని సామకారమల నాకేమిటి” అంది సత్తెమ్మ నెమ్మదిగా.

“ఇంతకీ ఏమి లేల్పా” అన్నాడు చలమయ్య.

“చూడండి! నేను ఎప్పుడైనా మీకు వ్యతిరేకంగా ఉంటానా? స్థలంకొని యిల్లు కట్టుకుంటామంటే నాకు ఇవ్వమండదా? మీ గట్టా కనుకుంటూ రెండుకూ! ఇప్పుడే నన్ను చెప్పు, చెప్పు అంటే నేను చెప్పను? నా మెలోని గనుక నా, చచ్చిన తీసి చేతిలో పెట్టటానికీ! పైకం వాళ్ళ చేతుల్లో ఉండే - పది పంకా కానాయో- చాలున చేతులోకి రావటానికీ! నా అమ్మా వాళ్ళతో చెప్పి తెచ్చి ఏర్పాటు చేస్తానుగాని తొందర పడకుండా. నన్ను నిప్పులు త్రొక్కించకండి” అని దీనంగా మాట్లాడింది.

“నీ సామకూ ఒకరి అజ్ఞ ఏమిటి? చుండు భట్టు పెళ్ళికి కొండిభట్టు అజ్ఞ” అని సాగించాడు చలమయ్య.

“ఇంతకాలం నుంచి నడ్డీలకూ నడ్డీలకూ తిప్పతూ కష్టమూలు పది వృద్ధిచేసిన వాళ్ళ ప్రాముఖ్యత అనవసరం లేదంటారా?” అని నొమ్మకుంది సత్తెమ్మ.

“అ! తప్పకుండా. దీనికి ఎవరి సంప్రదింపు అనవసరం. వాళ్ళుంటే తెచ్చు కొనటామే” అన్నాడు చలమయ్య.

“కొంచెం ధర్మంకూడా ఆలోచించండి... అందరి కష్ట సుఖాలు కూడా కొద్దిగా విచారించాలి. ఆ డబ్బు మా బావదగ్గరే ఉంది. ఎక్కని ఏగాని పుట్టని ఈ సమయంలో అంత మొత్తం కక్కమంటే ఎట్లా బాధపడుతాడో విచారించండి. రెండు మూడు నెలల్లో పంటలు వస్తవిగా! అప్పుడు మీకు కుందాం. అందరం సంసార పక్షంలో వాళ్ళమే. ఆలోచించండి” అని నెమ్మదిగా అంది.

“అదంతా అనవసరం. ‘బ్రాహ్మణుడు వచ్చేకంటా మార్చుమి అనుకుందా!’ అంటే అ స్థలం కొనాలి. లేకపోతే మిగిలి పోతుంది” అన్నాడు చలమయ్య చరచరలాడుతూ.

“పోనీ, అదిమిగిలపోలే ఇంకొకటి కొనుక్కందాం. అదుర్దా వడకండి” అంది సత్యవతి.

“ఇక నీ తెలివితేటలు కట్టిపెట్టు. 15 వ తేదీ లోగా డబ్బు తెప్పించానా సరేసరి; లేకపోతే ఇక చూడు నీపాట్లు...కుక్కలుకూడా పడకని చరాలున లేచాడు.

సత్యవతికి కొండంత దుఃఖం వచ్చింది. ఆ సునికెత్తమైన బుద్ధికి అంతులేని వరాధవం గలిగింది గడ్డదస్వరంతో “నేనూ మనిషికే నన్ను కుక్కతో పోల్చటానికి, నే చేసిన తప్పేమిటి! నా పేరుతో ఉన్న ఆ శిశువడబ్బును రెండు మూడు నెలల్లో తెప్పిస్తానన్నదేకా! మీరు తొందర పడకండి. నా చేతనైన ప్రయత్నం చేస్తా. ఈ డబ్బు నా ప్రాణం హరించటానికి వచ్చింది.” అంటూ గుడ్డవీరు గుడ్డ కుక్కుతుంది.

“నీ శిశువసోది మానెయ్యి - తెప్పించిన తరువాత నాతో మాట్లాడు” అని చలమయ్య లేచివెళ్లాడు.

౨

తెంకటరామమ్మ సత్యవతిని కాలువవైపుకు తీసుకువెళ్ళి “మీ అమ్మ నిన్ను ఇక ముందు డబ్బు విషయం కబురంపవద్దండి. ఇంతవఱకు 3-4 సార్లు కబురుచేసే టప్పుటికి మీ బాకకి చాలా కోపంవచ్చిందిట. ఈ డబ్బు నీ తాతగారే ముల్లెగాదని నీ మొగుడికి ఉత్తరం వ్రాస్తానంటున్నాడట - ఈ డబ్బు నిన్ను అరడిపెట్టి తెప్పించి మళ్ళీ నాటకాల్లో నాడి పల్లపు పొలంలాగ తగలపెడతాడు. జాగ్రత్త. అని మీ అమ్మమ్మ చెప్పింది. వీడన్నా పొలంకొని నీ పేర పెడతారట, గాని స్థలాలకీ గిలాలకీ నీ మొగుడుకి ఒక దమ్మిడీ కూడా ఇవ్వరట. మీ అమ్మ చాలా కటువుగా మాట్లాడింది. మీ నన్నమాత్రం కాస్తేపు వీడిచి “పాపం, పసిపిల్ల. అదిమాత్రం వింటేస్తోంది. దాని మొగుడూ అతని తాబూకువాళ్ళూ నిలవ నియ్యకపోతే అట్లా కబురంపుతోంది గాబోలు. దాన్ని ఎటువంటి ఇబ్బందులు పెడుతున్నారో. ఇక్కడున్న మనకేం తెలుస్తుంది. సరే 10 రోజుల్లో తమ్ముడు ఉండవచ్చానానికీ వస్తుందిగా. అప్పుడు మాట్లాడు కుందాం అన్నాడు మీ నాన్న” అంది.

ఆ మాటలు వింటూ సత్యవతి కూర్చోబడి “వదినా! ఆమ్మా, బావా, వాళ్ళు అట్లా అంటున్నారు. వీళ్ళు ఇక్కడ ఇట్లానిప్పులమీద నడిపిస్తున్నారు. వీళ్ళ మధ్యనేను నలిగిపోతున్నా. అటు తల్లికందులూ నాకుకలిగిన బాధ ఏమిటో గమనించరు, ఇటు చేతుకున్న భర్తా నాకు కలిగిన సంకటస్థితి విచారించరు. నే నెట్లా చచ్చేదమ్మా వదినా!” అంటూ ఏడిచింది. “ఏమోనాకు అయోమయంగా ఉంది. ఈశెధవడబ్బు నా ప్రాణం వీస్తోందమ్మా” అన్నది. శంకటరామమ్మ ఓదార్చి యింటికి తీసుకొచ్చింది.

చలమయ్య సత్యవతిని మరికిమాట అంటున్నాడు. చలమయ్య మేనమామ కూడా దానిమీదా దీనిమీదాపెట్టి మొగుడు మాటలు వినని గడుగ్గాయి అంజ అనేకాడు. ఆ మాటలు సత్యవతి హృదయాన్ని బద్దలు చేసినై.

బావమరది ఉపనయనానికి తీసుకువెళ్ళటానికి చలమయ్య మామగారు వచ్చాడు. మామగారిని నిర్లక్ష్యంగా చూచి అవమానించాడు చలమయ్య. కామాలాన నా తండ్రికి అవమానం గలిగిందిగదా అని సత్యవతి లోపల లోపల హోదన ఏడిచింది.

మొట్టొక్క నా భార్యను పంపిస్తానని బిలికాడు చలమయ్య. తరువాత ఒక స్త్రీహితుడు “వీభార్య డబ్బు లేకలుగుతుంటేమా చూడో”మని సలహాయస్తే సత్యవతిని మార్త్రం పంపి తానుమార్త్రం వడుగుతు వెళ్లటం మానేశాడు చలమయ్య.

3

సత్యవతి తల్లితో తన అశక్తులు చెప్పుకుని బలిమాలకుని యెట్లాగన్నాడబ్బు అకతల పారేసి తనని నుఖంగా కాపురం చేసేట్టు చూడమంది. అయిన ఏ నాటకాల్లానో తిరగతూఉన్న ఇంటికివచ్చి చక్కగా మట్లాడుతూ ఉంటేనే చాలు నని సంతోషిస్తున్నా. నన్నెందుకు దుఃఖంలా ముంచుతావని బలి మాలకుంది. తండ్రితో “—నాన్నా! నన్ను దయచూచి మీ రందరూ ఒడ్డున పడెయ్యండి” అన్నది. బావతో “ఎట్లాగయినా నాకోసం శిష్టమన్నావడి నా సంసారం నిలపిస్తానని దేవురించింది. తల్లి మార్భంగా “భా! నాకుడువున పిచ్చిపిల్లవు పుట్టావు. ఆ కాస్తా వాళ్లు మింగి కూర్చున్న తరువాత ఏడుస్తూ కూర్చుంటావా! చెప్పితేనూ వివవు.

గ్రహించనూలేవు. చలి చచ్చినదానిలాగా పడిఉంటే ఎన్నన్నా అంటారు. మళ్ళీ ఊరి ఆవటుం పొర్రంబించావా అంటే వాళ్ళే నోరు మూసుకు పడి ఉంటారని బోధించింది. “ఇక నీకు చెప్పుకొన్నందుకల్ల లాభంలేదు. నా జీవితం ఆగచాట్లకు వచ్చింది” అని లోపలికి వెళ్లి ఏడ్చింది సత్యవతి. తండ్రి ఓచార్ని “దైర్యంగా ఉండమ్మా! నీ బాధలు నేను చూచినప్పుడుగా, కొంతకాలమాగు. నే నేదో తరుబోపాయం చేస్తా”నన్నాడు.

౪

చలమయ్య సత్యవతిని కట్టిచచ్చే మాటలంటున్నాడు. సత్యవతి లోపల లోపల కుమిలిపోతోంది. ఒకసారి సత్యవతి అన్నం తింటూంటే అందరిలో నటుకుని “ఇదిఎవరి సాహస్యం గడ్డి తిన్నట్లు తింటున్నావని”-“ఏదన్నా పోగుచేసుకుంటే కడుపు నిండక పోయిందా” అని నోటికివచ్చినట్లు తిట్టాడు.

సత్యవతి అన్నం విడిచిపెట్టి గదిలోకివెళ్ళి ఏడుస్తూ మొగుడి చేతులుపట్టుకుని “నన్ను తోటిపెట్టండి. ఆ డబ్బుమీద నాకు ఆశయుండి వాళ్ళదగ్గర దాయలేదండీ. ఆ డబ్బు మీకేప్పించాలనే ప్రయత్నిస్తున్నానుగాని వాళ్ళ పెంకివాళ్ళలాగా నన్ను... మా నాన్నమాతల్లి ఏదో దోచ చెబుతానన్నాడు. చూడండి! చేనుకున్న మీరూ ఏడిపించి - కన్నవాళ్ళూ ఏడిపిస్తే నే నేమయి పోవాలి చెప్పండి”అని యేడిచింది.

చలమయ్య పెద్దనోరు పెట్టుకుని సత్యవతిని లిడుతూ “మీ అమ్మ యిటు వంటిది. మీ నాన్న అటువంటివాడు” అంటూ తిట్టటం మొదలుపెట్టాడు. సత్యవతి యేడుస్తూ “వాళ్ళ పెండుకు నా మూలంగా తిడతారు. నే నట్టింది వాళ్ళని తిట్టించటానికేనా? ఆనేవేమిటో నన్నే అనండి, దండించండి ఏడిచింది.

నాలుగురోజులు గడిచివై. చలమయ్య మేనమామ ఏదో తంపి పెట్టాడు. సత్యవతి సగపడ భోజనం చేసింది. చలమయ్య గబగబా రామాను “కిగ్గుళరం లేకుండా కుక్కలాగా పెద్దన పొట్టకు తింటే పరిపోతుందా” అంటూ సత్యవతి తింటూ తింటూ ఉన్న విస్తరి చుట్టచుట్టి తినుకెళ్ళి దొడ్లో గోతులో పారేశాడు. మేనత్తా మేనమామ వాళ్ళూ చలమయ్యను మాకలేని సత్యవతిని అన్నం తినమన్నారు.

సత్యవతి ముఖం జేపురించింది. తాకిచూచినాగాని తెలియరాని ఒక జడి ఒంటలో పుట్టింది. కంటినిరుసుకుూడా ఇగరకొట్టింది. సత్యవతి పసిగుండె ఎంత బరువెక్కిందో గాని నడవలేక నడవలేక గదిలోకిపోయి చాపమీదనుండింది. మొగుణ్ణి గదిలోకి పిలిపించింది. ఇతర ప్రసంగమేమీ చేయకుండా ఒక్కమాటగా “మధ్యాన్నించి నన్ను మా ఊరు పంపండి. అడబ్బు నేను రీతుకు రాగలగుతానేమో చూస్తూ. దీనికిమాత్రం ఎదురు చెప్పకండి” అని గాంధీకృతం చేసింది.

“ఎట్లా చచ్చినాసరే, ఈ మాటు అడబ్బుకీసుకు రాకుండా వచ్చావంటే ఖాసీ చేస్తా” అన్నాడు చలమయ్య.

సత్యవతి చేతిలో ఉన్న ఆ చిన్నపిల్ల ఏవో నోట్లో పెట్టుకుని తుఫుక్కున తండ్రి ముఖాన పడేట్టు ఉమ్మేసింది. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలకల్లా చలమయ్య యింటికివచ్చి సత్యవతిని చూడు గంటలకారు కక్కించాడు. కారు కదలపోతోంది. సత్యవతి మొగుడువంకచూచి “దయ ఉంచండి, అడతా”నని నమస్కారం చేసి దివ్యమైన ఒక చిన్ననవ్వు నవ్వింది. కారు కదిలింది. ఆ నవ్వు చలమయ్య హృదయాకాశంలో పండువెన్నెలయి హృదయం చల్లబడింది.

ఆ నిన్నల్లానేమైన ప్రకాంతమైన ఆ సత్యవతి నవ్వుతో ముఖం చంద్రాభిరమయింది. పూర్ణచంద్రునిచూచి సమద్రం పొంగినట్టు చలమయ్య హృదయం ఆ ఊణంలో హద్దుకప్పి సత్యవతిని చూట్టూ కన్ను నిలబెట్టి తనలో మంచుకుందామన్నంత పొంగు బయలుదేరింది. ఇదంతా ఆ పిల్ల నవ్వులోంచి పుట్టిన అమృతంలాగా కనుపించింది. సత్యవతిలో ఒక దివ్య శక్తి ప్రకటించినట్టు కనుపించింది గాబోలు.

కారును అపి సత్యవతిని దింపుకుండా మన్నంత ఉద్విక్తుడైనాడు చలమయ్య. “నన్ను సువ్యంధుకోగలవా” అన్నట్టు కారు అదే పోత పోతోంది. ఊణంలో మంచుకువచ్చిన ఆ ప్రేమ జ్వలనయొక్క లోతు ఎంతో చూస్తున్నట్టు చలమయ్య ఆ కారుపై ప్రతిరీతి చెయ్యి ఎత్తాడు.

ఇంత వెల్లువని యాచంటిపిల్లను బుజానవేసికొని అశలీలగా ఈదగలనన్నట్టు చలమయ్యను చూచి నవ్వుతూ నవ్వుతూ నిమిషంలో కనుమరగిపోయింది సత్యవతి. సత్యవతి హృదయం దూదిపింజరాగ తేలిక చంద్రాభిరమయింది.

స్వర్గ సుఖములను ఎగిరిపోతోంది. చలమయ్య హృదయం బగుటై ఊపిరి ఊపిరి నలుపుని భూగర్భగుహలలోంచి సాతాణానికి దించుకు పోతోంది.

౫

అనుకోనిట్లుగా వచ్చి కళ్ళపడ మాతున్న చూచి సంతోషించాడు తండ్రి. మనమరాలిని తీసికొందితల్లి! డబ్బువిషయంలో అడంతుగాఉన్న తండ్రి “మల్లీ ఏమన్నా మజిగించా, తల్లీ!” అన్నాడు.

“ఏడిచారు - వాళ్లచావు అట్లా చూస్తూనే ఉంటారు, పిచ్చిపిల్ల గాబట్టి వాళ్ళు ఎట్లా బడిస్తే అట్లా అడుతోంది, ఇంకోపిల్ల అయితే వాళ్ళనీ వాళ్ల చేష్టల్నీ తూరుసాన పెట్టేసి, ఇదేనా మాపిల్ల! చాలా తెలివితేట అయిందని మరుసుకుంటూ”రని తల్లి, తండ్రిని పెం కావరం చేసింది. “దాని తెలివితేటలు నీ అటువంటి గడుగ్గాయితేం తెలుస్త”ని తండ్రి నవ్వాడు. “అ! కనపడుతూనే ఉన్నై” అని తల్లి చెప్పింది.

రాత్రి భోజనాలైనై. హల్లో అందరూ మంచాలు వేసుకుని యిష్టగోష్ఠి ప్రారంభించారు. సత్యవతి - ఆ డబ్బు తనపేరి ఉండటంచేత - అది వాళ్ళకు ఇయ్యకపోతే తన సంసారానికి వచ్చిన అగచాట్లా - తనకు కలిగిన ఆకమానం - అమర్యాదా అంతాచెప్పి, చివరకు “ఈడబ్బు ముఖ్యమో - నా సంసారం ముఖ్యమో మీరు ఇప్పుడే తేల్చండిని అడిగింది. తండ్రి బిగలా పడ్డాడు గాని తల్లిమాత్రం “ఏడిచావుతే! ఎప్పుడూ నీ కీ గొడవే - వాళ్ళిట్లా ఏడుస్తూనే ఉంటారు. నువ్వు మొండిచరిచి ఊరుకుంటే వాళ్లే నోరుమూసుకు పడి ఉంటారు. ఈ విషయం ఎందరూ చెప్పినై తల్లి - తెలివితేటలుండాలి, ఇక పడుకో” అని చిచ్చి కొట్టింది.

“అమ్మా! నిష్పలగుండాల్లో కాపురం చేస్తున్న సాకోసం ఆ డబ్బు పారపోసి నన్ను బయటికి తీయలేకపోతున్నావుగా! నీకడుపులో పెట్టి పెంచిన నాకంటే ఆ డబ్బు ఎక్కువయిందిగాదూ! సరే కానీ ఆ డబ్బునే వడ్డీతీకేసి పెంచుకో” అని బిక్కమొఖం వేసింది సత్యవతి.

తండ్రి గుండె గుభేలుమంది. “చాలా వాతాగాని దానివి, తెలివితేట, తేటాతేడూ, ఇక పడుకో”మని తల్లి గడమాయించింది. ప్రొద్దున్నే సత్య

వతి బావ వచ్చాడు. సత్యవతి బావతోగూడా ఆదేప్రకారంచెప్పి “మొన్న మహనూలయిన డబ్బిచ్చి నన్ను పంప”మని దేవులాడింది. “నన్ను మాయగా కాపురం చేయనీ” అంది. తండ్రి ఎటూ చెప్పలేక ఉక్కిరి బిక్కిరి అయ్యాడు.

బావగారు ఉగ్గుడై “వాళ్ళేమిటి? వాళ్ళ చేష్టలేమిటి? మాట్లాడితే చిన్న పిల్లనిట్లా ఒంటరిగా డబ్బు డబ్బంటూ పంపుతారా? ఆ డబ్బు వాళ్ళ తాతగారి మల్లె అనా? కనుక్కుందాం. దాన్ని యిట్లా యిబ్బంది పెడతారా? పదిమందిలో చెప్పి పేదనీళ్ళు కొట్టిద్దాం. పదండి మధ్యాహ్నం నుంచి పోదా”మని అందరూ నిశ్చయించుకున్నారు. సత్యవతి “వాళ్ళ పంప లేదు. నేనే వచ్చా”నంది.

“నీకేం తెలియదులే. ఆసలే వెట్టిబాగుల పిల్ల”మని బావగారు గడమాయించి “మధ్యాహ్నం నుంచి మాతో బయలుదేరు. భయం లేదులే. నిన్నే మన్నా యింకా అన్నారంటే - చేకారంటే పోలీసు రిపోర్టులుచేసి మంప పెల్లించేస్తా”మని బావగారు గడబిడచేశాడు.

అందరూ భోజనాలుచేసి సిద్ధమయ్యారు. సత్యవతి బయటన్నానరి చెప్పి అవతలి అరుగుమీద దూచుంది. “నీ స్క్రూబ్బానికి తగినట్టు పదిహేను రోజుల్లోనే మాయమైతట్టు వచ్చిందా?” అని అల్లి సవరించింది. బావగారు ప్రయాణం విరమించి నీళ్ళ నాడు పెట్టుకున్నాడు.

౬

సత్యవతి తాను చేయగలిగింది ఏమిటా అని బిజ్జాన పడింది. వాస్తేపు తోట దొడ్లోకి వెళ్ళి కూర్చుంది. తల్లి యిత కఠిమరాఅవటానికీ, బావ పట్టినపట్టు విడవక పోవటానికీ - తండ్రి అమాంశకల్పమా - భర్తయొక్క నిరాదరణకూ - పసిపిల్లదాని ప్రేమా తిలచుకు తిలచుకు ఏడిచింది. ఆ ఏడుపులో ఒక పెద్ద నిట్టూర్పువచ్చింది. ఆ నిట్టూర్పులో “పిసీ! సతీ! నీ పాపం ఎట్లా పండిందే” అని ఒక్కమాట పైకివచ్చింది. కాస్తేపు ఏదో అలా చించుకుంది. భర్త నిరాదరణకూ - తల్లిదండ్రుల నిరాదరణకూ మధ్య నలిగి సరే అట్లా చేసిందిగా”అనుకుంది. నేను బాటనవేలితో అగ్నిపుట్టించ లేనుగా! అనుకుంది. మూడు కాగితపు యొక్కలు తీసుకు వచ్చింది. ఎకా

యొక గదిలోకిపోయి తలుపు వేసుకుని ఒక క్షణానికి బయటికి వచ్చింది. వచ్చినప్పటినుంచి ఆ పిల్లను చంకనేనుకొని దానితో ముద్దులాడుకుంటూ బావగారింటికి పెత్తందీగారింటికి ఇంకా కొంతమంది యిళ్ళకూ వెళ్ళి అందరితోనూ కులాసాగా మాట్లాడి వచ్చింది. ఆ కులాసా చూచి తల్లి “పిచ్చిపిల్లా! నీకు సంతోషమొచ్చినా అపుకోలేవు, దుఃఖమొచ్చినా అటుచు కోలేవు. ఎందుకట్లా తిరుగుతా? గుప్పెడు మెతుకలు తిని అరుగుమీద పడుకోక?” అంది.

సత్యవతి పెద్దనవ్వునవ్వి “అమ్మా! ఒక్క అయిదు నిమిషాలు ఆట్లానుంచో! నిన్ను కడుపుతీరా చూస్తాను. తమ్ముడిని కూడా ఎత్తుకునుంచుంటే మరి సంతోషమంది.

“నీకేమన్నా పిచ్చిపట్టిం దేమిటి? నోరు మూసుకు పడుకో!” మంటూ లోపలికి వెళ్ళింది తల్లి.

సత్యవతి తండ్రిని పిలిచి “నాన్నా! నవ్వు మనసురాలిని నేను చూస్తూ ఉండగా ఒక్కసారి ఎత్తుకుంటా? అని అడిగింది. “అమ్మా! దానికేమి? నూ తల్లిగదే” అని తండ్రి మనసురాలిని నెత్తిమీద ఎక్కించు కున్నాడు వెంటనే సత్యవతి గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది.

2

రాత్రి భోజనాలైనై. అంతా పండుకున్నారు. ఇంట్లో హాతమడియారం 10-11-12 ఒంటిగంట కొట్టింది. అరుగుమీద పిల్ల “అమ్మా! అమ్మా! అంటూ ఏడుపు పూర్వరంభించింది. పిల్ల ఏడుస్తోంది. నమదాయింనవేమి సత్యం” అని తల్లి పిలిచింది. సత్యవతి పలకలా. “మాట్లాడవేమీ? మూగ దయ్యమా?” అంటూ కడుపుతీసి మెల్లలాలోకివచ్చింది. సత్యవతి ప్రక్కమీద కనుపించిలా. అమ్మాయ్. అమ్మాయ్ అంటూ అతరణంతా పిలిచింది. ముందు కాంపాండు గేటుతలుపు గడియ వేసుకునే ఉంది.

“ఏమండోయ్ - సత్యం ఏమయిందండీ? కనపట్టలేదు. ఇట్లా రాకల్లా అని మొగుణి పిలిచింది. అగందరగోళంలో చుట్టుపట్లవారందరూ చేరారు. దొడ్లు దోవలూ వెలికారు. నూతులూ గోతులూ వెతుకు తున్నారు. తల్లి

అబాయిలూ దిబాయిలూ వేస్తోంది. తండ్రి మొద్దుబారిపోయాడు. అందరూ ఎరుగుపడితే వారు “చూడండిరా! చూడండిరా! అంటున్నారు. కొంతమంది చెవ్రుచుట్టూ తిరుగుతున్నారు. తూర్పు రేకలు తెల్లవారిన్నె.

కొంతమంది మాటవాళ్లు “మన పెద్దనూతిలో అడమనిషి చచ్చి తేలి ఉందని గుట్టిన లాడుతున్నారు. ఆ సంకతి పెద్దమాలవచ్చి మునగుగారితో చెప్పుతున్నాడు. ఇంకేమింది? సత్యవతే నని అందరూ పరిగెత్తారు.

సత్యవతి కశేబరాన్ని ఇంటికి తెచ్చేప్పటికి 9 గంటలైంది. ఆ నవ్వుముఖం చూచినవారృంతా ఆశ్చర్యపోతున్నారు.

చాకల్లి ముట్టుచాపా, బట్టలూ సర్ది “ఇవిగో 9 కాగితా” అని సత్యవతి తండ్రి కిచ్చింది. “అయ్యో! దేమిదా! అవి నేను చదువలేనక్కో” అని విరుచుకుపడి అరుగును అనించి పనుతూకుంకుమా అలంకరించి కూర్చోపెట్టిన శవం వేపు తిరిగి, “తల్లీ! నీనోటిమాటలు నేను వినలేదని నాకు కాగితం మీద వ్రాసి చూపించావా? రల్లీ! ఈ ప్రయాణం సిద్ధంచేసుకునా నేను చూస్తూ ఉండగా ఈ టెల్లనెత్తుకో మని నాకు అప్పచెప్పావా? తల్లీ! అని అలకులాడి భార్యను పిలిచి “చూచావా! నీ టెల్ల విమితెలివితేటలు గలదన్నావు - సతీదేవి లాగా దేహం విడవలా?” అని వలపోశాడు.

తల్లి బావురు మని ఏడ్చి “బాబో! దానిమాటలు చెప్పి చంపెయ్యకండో! నే కాట్లా బ్రతుకనో” అని మొగుడు కాళ్ళమీద పడింది.

ఆ తెల్లవారకట్టే సత్యవతి కనిపించటం లేదని చలమయ్యకు చెప్పటానికి మనుష్యులు వెళ్ళారు.

ఆ రాత్రి కలలో తనను స్వర్గముఖాలు అనుభవింప చేసిన నా సత్యవతి కనపడక పోవటమేమని చలమయ్య అదుర్దాగా పరుగెత్తి సైకిల్ మీదపడి వచ్చేశాడు.

ఇంటి నుందుకు వచ్చేవలకు ఎవరూ ఏమీచెప్పలా. సందుమాల తిరిగేప్పటి కల్లా జనం ఇంటినుందు గుంపులుగూడిఉన్నారు. సరాసరి అదుర్దా పడుతూ సైకిల్ దిగాడు. చుట్టూ ఉన్నవారృ దోవ యిచ్చారు. శవ స్వరూపంగా ఉండి నవ్వుతూ ఉన్న ఆ భార్యముఖం చూచాడు. అనాడు కారులో చూచిన ముఖం జ్ఞప్తికివచ్చింది. అచేతనుడై నిలబడిపోయాడు. అత్తగారు

“చేతులారా మాతల్లి ప్రాణం పీకాం చేయడా” అని పెద్దకోకం పెట్టింది. చలమయ్య గుండె ఆవిసిపోయింది.”

కొంతసేపటికి తెలివవచ్చింది. “ఇదిగో నీ భార్య నీకు వ్రాసిన ఉత్తరం” అని ఎవరో చేతికి చీటీయిచ్చారు. చలమయ్య ఆ పాదమస్తకం వణికిపోతోంది. చీటీ విప్పాడు.

“ప్రాణేశ్వరనకు నమస్కారములు. నా ఆయుస్సంతా 22 సంవత్సరములలో ముగించుకు పోతున్నా. దీనికి మీరు బాధ్యులుగారు. నేను నుఖ సంసారం చేసుకోలేకపోయినా, చిన్న పిల్లను నా ప్రాణంగా పెంచండి. నెలవు.”

ఆ చీటీ చదివాడు. ఆ కణుకతో ఆ శవం ఎదుటికి పెట్టినంచున్నాడు. కడుపులోంచి ఒక పెద్ద అవేశం వచ్చింది. ఎక్కిళ్ళతో ఏడుపువచ్చింది. ఆ యేడుపులో “సత్యవతి! నీకు నమస్కారం” అన్నాడు. భోరున ఏడిచాడు. “నేను దొర్చాగ్నాణ్ణి. నీ అటువంటి యిల్లాలి పెంట రాలేకపోయినానా. నాకు నెలవియ్యి. నీ ముఖం చూడలేను. ఎదుటకూడా ఉండలేను. నీ మరణానికి నేనేకారణం. నన్ను శపించలేవు! నీ ప్రాణంలాగు ఉన్న ఆ పిల్లను మాత్రం ఈ పెదవ చేతులతో ఎట్లా తాకగలను - సత్యవతి! నీ జీవితం భవ్యం చేసుకున్నావు పో. దయఉంచి ఎప్పుడైనా కలలో కనపడి నన్ను చూచిపోతూ ఉండు. నీకు నమస్కారం” అంటూ ఏడుస్తూ బహుశ పెంట నడిచాడు.

7. బ స వ దే వు డు

౧

ఒకరోజు సాయంత్రం భవానీపురంలో నడిబొడ్డున ఉన్న ఊరరావిచెట్టు చుట్టూ కట్టిన దిమ్మెమీద పిన్నలూ, పెద్దలూ పరిశ్రమించి ఉన్నారు. అది ఒక చిన్న శ్రమకీర్తి లేని భలా ఉంది. అందులో పంటరెడ్డున్నారు. పాలికావులున్నారు. పెద్దకమ్మలున్నారు. బ్రాహ్మణులున్నారు. వీరందరిలోను వయస్సులో పండి భయభక్తులు అంటిగాలేని వయస్సు కోడెగాండ్లు మాదా లేపోలేదు.

కొందరు రాచకీమాలు ముచ్చటిస్తున్నారు కొందరు ఎదుటివాళ్లు పొనన్నది కాదనటానికి కూర్చున్నారు. కొమమైన చర్చ తకుండా కొందరు వీరధి వీరులుగా మాట్లాడుతున్నారు.

వారిది పెద్దరహితాంగం; పొడిపంటలు గలిగి ఆ ఊరు శ్రీ మహాలక్ష్మితో తాండవిస్తోంది. నాగరికత పూర్తిగా అక్రమించికపోయినా భావాలు అందరినీ అవహించి ఉన్నాయి. ఎన్నెన్నో ప్రసంగాలు చేశారు. గత నెలలో గిరిజురంలో జరిగిన దుష్కీరేడ్లు బలప్రదర్శనం మాటలు వచ్చి అందులో తమ గ్రామానికి వచ్చిన ఖ్యాతిని పొగుడుకుంటూ ఏమైనా సరే మూడేళ్ళు మన పశువుల్ని గలిపించి అ బంగారుపతకం తామే కైవసం చేసుకోలేరా అని వీర్యాపించుకున్నారు.

నమ్మద్దారు వీరయ్యగారి కొడుకు పాతమజేదార్ శంకయ్యగారితో అదిగో! అశ్వశ్రీ గొల్లబోయిళ్ళే యివాళ పొద్దున పెత్తందారుగారి దగ్గరకు శిల్పి ఎద్దెతలు అమ్మకానికి ఉంటే చెప్పండి. నేను ఎద్దెను భరించు చెయ్యటానికి

వచ్చా నన్నట్టు. ఇంకా ఎక్కడైనా గిత్తలుంటే కూడా చెప్పండన్నట్టు. పిచ్చిమందానాడు! అక్కడోడేనా.

అ!

అ పంచెం కొట్టిన జతనిమ్మంటే బాగుండేదే - అయినేమన్నట్టు!

అయిన వీళ్ళని చూచి నవ్వుకొని అమ్మ కానికీవస్తే అట్లానే కబురుచేస్తాన్నే, కళ్ళండి అన్నట్టు. వారి కమతగాళ్ళు వీళ్ళతోంటేచూచి ఒకటే నవ్వుటంట. "పిల్లా. గమ్మత్తు చేద్దాం." (అని ఒకాయన)

ఓయ్! అబ్బాయిలూ! మిమ్మల్నీ! యిట్లారండని ఒకకోడేగాడు పిలిచిచాడు. నల్లటిఛాయా కండలు తిరిగి మంచి దేహపాటవాన్ని గలిగి అనాగరికులుగా ఉన్నా, తీవ్రగా ఆ యిద్దరువచ్చి ఆ చిన్నరథ ముందు నిలిచారు. పెద్ద జములు నేతదుప్పట్లూ, పెద్దతలపాగాలూ, చేతుల్లో మంచి పొన్నలువేసిన తాబాకరగ్గిలూ, చెవులను మంచి రకపు రాళ్ళ బావిలిలు ఉన్నై. ఆయిద్దరూ నిలవటంతో ఆ సభఅంతా అటు తిరిగిపోయింది.

ఒకరు—మీదేదూరు ?

మాదిదైవాం రెడ్డిపల్లి అడవి. మన్యం.

ఇంకోకరు—ఏంపనిమీద వచ్చారు?

పశువుల్ని కొనుక్కుపోదామని వచ్చాం.

మరొకరు—దున్నకురల్ని, ముసిలిగేదల్ని, చేరం చేసుకునేందుకు వచ్చారా? అవ్వ కొంటాం - మంచి ఎడ్లజతల్ని, గిత్తల్ని కూడా కొంటాం ?

ఎడ్లజతల్ని కొంటారుగా! ఎన్నిజతలు? నాయనా!

జతలుచూచి మాట్లాడుకుందాం- మీదగ్గర అమ్మకానికి ఉన్నయ్యా?

ఒకరు—ప్రాద్ధన పెత్తందారి యింటికి కల్పింది మీరేనా?

ఓసందిబాబు!

ఇంకోకరు—నారేమన్నారు! వారిదగ్గర పంచెపు జతలు కూడావున్నయి. ముందు ఊళ్ళోవిచారింమకొని తరువాత తమ దగ్గరకు రమ్మన్నారు.

కుర్రవాళ్ళల్లో నాయకుడుగా ఉన్న రమణయ్య పెటకారంచేస్తూ చూడు నాయనా! మీకు కావలసినన్ని పశువుల్ని ఈ ఊళ్ళో చూచిపెడతాంగాని దారిబత్తాలు మీదగ్గరఉంటే సరేసరి. లేకపోతే ఎట్లాగనా పొగుచేసుకొండి. మీకు చుట్టపొగాకు మాబావగారు ఇస్తారు. అదేయిల్లు అన్నాడు.

అందరు నవ్వారు.

ఆ వచ్చిన యిద్దరిలో చిన్నవాడు ముఖం చిట్టించుకుని మీనంటి దాతలైన కోటిశ్వరులు పశువుల్ని తోలిపెట్టి పొగాకు ఇప్పిస్తుంటే దారిబలైం ఇచ్చే దొరలు దొంగక పోతారా? పోనీ బిచ్చమెత్తుతాం. అని అంటూ ఉండగా.

పెద్దాతడు బహుశాంతముఖంతో ఊరుకోవోయ్! నాయనా! - అతడు చిన్నవాడులెండి! పెద్దల ఎదుట బజార్లో తలయెత్తి మాట్లాడటం ఇంకా నేర్చినవాడు కాదులెండి అని అంటుండగా.

ఒకరు:—అదిగో! రమణయ్యా! మీ పశువులు ఇంటికి వెళుతున్నాయి, అందులో ఏమైనా నచ్చుతయ్యేవా చూచుకోమన నున్నాడు. రమణయ్యగారు నవ్వుతూ మందు వీళ్ళని దోచుటలైం చూచుకోనీ పాపం. నైజాం పెద్దాతడు:—కాంతంగా ఆవ్వనా! మన పశువులు - వాటిల్లో వేటినైనా కదలుతారా ఏమిటి?

ఒకరు:—బేరం రొక్కుమా? అరువా!

నైజాం:—ఎట్లాగనా సరే - మీదయ.

ఇంకొకరు:—ఎన్ని జతలు కావాలో అసలు ఊహించా?

నైజాం:—వాటిని నిలబెట్టండి. చూచుక చెప్పుతాం.

సభికుడు:—నీకు ఎడ్లపరీక్షే నా? యింకా ఏమైనా తెలుసా?

నైజాం:—అళ్ళపరీక్షా తెలుసు, ముందు మీఎడ్లమాట చెప్పండి. మీరెరగని గుట్టా)ల గొడవ మీకెందుకు?

సభికుడు:—ఓయబ్బా! చాలవఱకుండే! రమణయ్యా! పశువుల్ని నిలబెట్టా ఆపరీక్షేమిటో చెయ్యద్దాం.

రమణయ్య నవ్వుతూ పశువుల్ని మందనేయించాడు. నైజాంవా రిద్దరూ 2 జతల ఎడ్లనూ, జత గిత్తల్నీ, ఒకగిత్తదూడని 2లవుల్నీ, పక్కకు మళ్లించి బాబూ! ఈ తొమ్మిది జీవాల్నీ ఎంచుకున్నాం. బేరంచెప్పమన్నారు.

సభికుడు:—(హాస్యంగా) మనలో మనకేమిటిగాని ఏదోయిచ్చి తోలుకు వెళ్లుదురా బేరాలేమిటి!

నైజాం:—మరి అంత దరిద్రులం కాదులెండి. ఖరీదు చెప్పండి నచ్చితే కొంటామ.

సభికుడు:—మీదగ్గర ఏమాత్రం డబ్బుందో చెప్ప ముందు. మనం సంప్రదించుకొని బేరమాడదాం. చివరకు ఆయన పట్టన్నిటికీ కలిపి ఏవంద రూపాయలలో యియ్యమంటే పట్టికిలించి పోవాలిసి వస్తుంది అన్నాడు.

సభంతా నవ్వులు గాని మజేదారు మాత్రం కోపించాడు.

నైజాంకుర్రవాడు:—ఏమంత గడుసుతనంగా మాట్లాడుతున్నారు. దారిబల్తెం చూచుకుంటే పశువుల్ని తోలిపెడతా మన్నారుగా, యిదేనా ఎక్కువారీ అన్నాడు.

సభికుడు:— ఊరుకోవోయ్ ! పుసుగుడా ! అడవిమాటలు రానియ్యకుమరీ!

నైజాం పెద్ద:— నాడు అడవిలో ఉన్నవాడు కాబట్టి ఆమాటల వస్త!

తమరు పట్టణవానులుగా ! నూటి మాటలు మాట్లాడండి, ఈ పశువుల్ని ఎంతకు వదుల్తాకో చెప్పివేయండి.

రమణయ్య:— నీకెంత యాయగలవు ?

నైజాం:— అది అన్యాయం, మీరు ఇంత అంటే నా మోజును బట్టి కొంటాం.

రమణయ్య:— (వెటకారంగా) అట్లాగయితే సరేగాని మొత్తానికి నూట పచారు రూపాయలు ఇయ్యగలవా ?

నైజాం:— బాబూ ! యింటిపెత్తనం నీదేనా ? యింకా యెవరినైనా సంప్రదించాలా ?

రమణయ్య:— అదంతా నీకెందుకోయ్ ! ఇవి ఎంత! అన్నావు. నీనింత అన్నా - చేతనైతే యింత యిస్తాననా. లేకపోతే తోకముడు.

నైజాం:— (కోపంతో) అయితే మధ్యవర్తులను చూడు. వేగం ఖచ్చితం చేస్తాం.

రమణయ్య:— ఏరందరూ మధ్యవర్తులుగారా ? పెద్దమనుష్యులు కానివారిక్కడలేరు.

మజేదార్ వెంకయ్య అందుకుని, ఇదిగో, రమణయ్య ! వాళ్లు నిక్కచ్చిగా మాట్లాడుతూ ఉంటే నువ్వు తమాషగా మాట్లాడుతావేం! ఇప్పుడైనా ఆమ్మో వుంటే అమ్మతానని చెప్ప..... తరువాతఅని కోపించాడు.

రమణయ్య:— కాదుమామా ! లేకపోతే నీళ్లడగటం కాకపోతే నేను చెప్పటం...మరీ...నువ్వు చెప్పు...

నైజాం చిన్నవాడు:— ఆ చెప్పేదేమిటో తిన్నగా చెప్పు. నీవన్నట్లు మా అడవివాళ్ళకు అక్కలూ, కాకలూ నత్తురు మంటలూ తెలియవు. నూటిగా చూట్టాడు. తక్కిరి చిక్కిరి మాట్లాడక - నేడుక మాటలు మాట్లాడుతావే:-

అండరూ నవ్వారు.

రమణయ్య:— అధిక ప్రసంగం చెయ్యక - దున్నలు బేరానికి వచ్చారా ? ఎడ్లజతల ఖరీదుకు వచ్చారా ? చెప్పండి.

నైజాం:— ఊరికే తోచింది మాట్లాడక ఈ తొమ్మిది జీవాల్ని ఎంత కిస్తావో చెప్పు. నీ పెత్తనం ఉంటే- లేకపోతే మానెయ్యి; దున్నల మాట తరువాత.

రమణయ్య:— (నవ్వు తెప్పించుకుంటూ) సరే రు 1500 లు ఇస్తే వదుల్తానన్నాడు. ఇంకా బేరంలేదన్నాడు.

నైజాం:— ఖాయంగా మాట్లాడుతున్నావా ? మళ్ళీ తబాతప వస్తుందా ? మజేదారు: ఇంకొక పెద్దకాళ్ళా:—ఏం రమణయ్యా!'' సమాధానం ఏం చెపుతావో అన్నారు.

రమణయ్య:— తెల్లబోతూ ఆ! ఖాయమే. వెంటనే క్యాష్ ఇయ్యాలి. వాయిదా యియ్యనన్నాడు.

నైజామాతడు:— మజేదార్ గారూ! బేరం ఖాయం చేసుకున్నాం, నైజానికి గడువు అవసరం లేదు. దారి కాగితం వ్రాయించండి. ఎవరినైనా పిలిపించి మీరు మధ్యవర్తులుగా ఉండండి; అన్నాడు.

డబ్బేటి? మరి ! అని రమణయ్య; నత్తురు నత్తురు మన్నాడు.

నైజాం ఆయన:— డబ్బే లేకపోతే యింకేమంది, బాబూ! అంటూ మొల జాలం తీసి 100 పైగా కానులు మజేదారు ముందర పోగేసి ఎంచు మన్నారు. సభంతావిస్మయం పొందింది. రెండవ నైజాము కుర్రవాడు పశువుల్ని మందచేసి నిలిపాడు. రమణయ్య స్తంభించి కూర్చున్నాడు. సభికుడు:—రమణయ్య కండ్రికి కణురంపాడు.

నైజామాతడు:— ఏమీ ప్రయోజనం లేదు. బేరంబరిగిపోయింది. లెక్క గట్టుకుని ఈ నవరసులు తీసుకోండి. లేకపోతే పైకం ఇస్తామన్నారు.

రమణయ్య తండ్రి:— మాదావిడిగావచ్చి, ఏమిటిరా! పిల్ల కాయ వేమలు సలహా

సంప్రదించు లేకుండా ఇదేంపని! ఏమిలాకం! అని కొడుకుని మందలిస్తూ న్నాడు.

మజేదారుగారు:— బాబాయ్! మనవాడు పిచ్చోపాడో చేశాడు. ఇంత కఠిన వస్తుండనుకోలే. యిక ఏమీ లాభంలేదన్నాడు.

రమణయ్య:—లేచివెళ్ళాను.

తండ్రి:—ఇదేమిటా? నాయనా! ఇంటిగొడ్డని బజారులో వేలంవేసినట్లు చేశావేరా? అని తేజాశ్చ నాడు. నైజాం వారిని మీరెవరు బాబూ! అంటూ సాయిలా పాయిలా పార్శ్వంబించాడు.

ఆ సభికులందరూ:—ఒక అరగంటలో ఎన్నడూ అడకొని కార్యం జరిగిందని అశ్చర్యపోయి “మసిపాత మాడికాల్లా”గావున్న ఆ నైజాంవారిని విస్మయంతో చూచారు.

మజేదార్:—వారిని పరామర్శచేసి పుట్టుతూర్వోత్తరాలు అడిగాడు.

నైజాము చిన్నవాడు:—మీకవ్వన్నీ ఎందుకూ! మేము అడవి వాళ్ళామ.

మాతో మీకెందుకూ అని రుసరుసలాడాడు.

పెద్దాయన:—చిన్న వాడిని మందలిస్తూ ఉడుకురక్తంఇట్లాగే ఉంటుంది. ఇతడు నాకొడుకు అయ్యారెడ్డి. నన్ను రామిరెడ్డి అంటారు, మేమూ మీ జిల్లావారమే. వంద సంవత్సరాలపైగా మాతాతలు నైజామువారి సేవ్యం చేసుకుని నైజాం ఇలాకా కొంత అడవి పల్లపుభూమి సంపాదించారు. మేము దానిని సేవ్యం చేసుకుంటూ బ్రతుకుతున్నాం. ఏదో ఒక్కరైతులం. మొన్న వేసంగిలో గత్తరువువచ్చి పశువులు చాలా నష్టమైన; పనివాళ్ళమీద అధారపడకుండా స్వయంగా వచ్చి మనవైపు మాకురవాడికి చూపించి పశువుల్ని ఖరీదుచేసి పోదామని వచ్చాము.

భీమపురపు మునసబుగారు, వారిపశువుల్ని యింకా కొంత మందనూ మా అడవికే ప్రతికి తోలుతూ ఉంటారు. మొన్న రావటం వారిదగ్గరకేవచ్చి కొన్ని పశువుల్ని కొని వారి పరంగా ఉంచి ఈడోరువచ్చాం. ఈ పశువులకు కూడ దోవకాగితం ఇప్పించండి అన్నాడు.

రమణయ్య తండ్రి:— దిగలా పడుతూ కుర్రవాడి మాటలు ఖాయం చేయవలసిందేగా; పరిస్థితులుగూడా విచారించండి అన్నాడు.

మజేదారు:— బాబాయ్! మన వాళ్ళవి కుర్రమాటలుగా సాగలా, పెంక

తనానికి ప్రాయశ్చిత్తం జరిగింది. అయినా మీ యివ్వం, అని ఊగుతున్నాడు.

రెడ్డి:- వెళ్ళుదిగా తమమాట పట్టింపుతో సబబైన ధరకంటే ఎక్కువగానే పెట్టారు. కాదని ఎవరన్నా అంటే మదరా యిస్తాను. అది చూచుకొండి. కాని పశువున్నమాత్రం వదలమని వాటిని ఒకటొకటిగా పరకాయించి చూచాడు. ఒక ఏడాది కయగు కోడెమాడ పరుగునవచ్చి రెడ్డి ప్రక్కన నిలవబడింది.

రమణయ్యతండ్రి:- రా! నాయనా! అని పిలిచాడు. కోడెమాడ రెడ్డి ముఖం వంక చూచింది. రెడ్డిగారి చూపులు కోడె ముఖమిద నిలిచివై, అయిన చేతులు మోర గీక్కినై. ముఖం ముఖాన్ని ముద్దుపెట్టుకుంది, కోడె పొంగి వృషభరాట్లాగా పొంగి రెడ్డి నానుకొని నుంచుంది.

రెడ్డిగారు:- రత్నం దొరికిందన్నాడు.

రమణయ్యతండ్రి:- దాన్ని నేను కని పండించుకున్నాను. దాన్ని నాకు వదలుదూ, అని కోరాడు.

రెడ్డిగారు:- వేను ఆ ఫలాన్ని సద్వినియోగంచేస్తా. నీకు ఫుణ్యమేగా అన్నాడు. ఇద్దరూ నభ్యపడ్డారు. ఊరివారంతా ఏఫుట్టలో ఏపాముందో తెలియదుగదా! అనుకున్నారు.

కొంటే:- బుర్రలు:- సిగ్గుపడిపోయారు.

ఆ ఊరివారు రెడ్డిగార్ని అనుభూర్తిగా ఉన్న భజన మందిరం చూపిస్తే దానికి కావలసినంత కలసా, వాసం ఇస్తానని వాదగానముచేసి ఎప్పుడొస్తే అప్పుడు బళ్ళతో తోలిపెడతానన్నారు, ఊరివారు మెచ్చుకున్నారు. తండ్రి కొడుకులు వారి కలవ పుచ్చుకున్నారు.

౨

భీమపురం కరణం నరసింహారావు పంతులు, మునసబు వెంకటరత్నం వార్యులు ఈ ఉభయులూ అన్యోన్యంగా ఉంటారు. రామిరెడ్డి ఈ ఉభయులకూ పరిచయం. మునసబుగారి దొడ్లో మందవేసుకున్న పశువుల్ని త్రోలుకుని తమ గ్రామం చేరుకోటానికి న పమి సోమవారం అగ్నం పెట్టుకున్నాడు రామిరెడ్డి.

కొంతకాలం క్రితం రెడ్డిగారి కూతురు గృహవీడతో బాధపడుతూ ఉంటే నరసింహరావు పంతులుగారు మన్యంలో రెడ్డిగారి యింటివద్దఉండి గ్రహజపం చేసి రక్షయిచ్చి బాగుచేశారు. రెడ్డిచాలి సంతోషించారు, కరణంగారు ఆ జపాలకు అన్నకాంతి యిప్పుడు చెయ్యమని కోరారు. రెడ్డి నాకు ద్రవ్య లోపం ఎక్కడా యుండదు. అన్ని వర్ణాలకు సహారాధన ఏర్పాటు చెయ్యండిని దబ్బు ఇచ్చాడు. మనగలు కరణాలూ ఇంకా ఊరివారు నడుంకట్టి పెద్ద ప్రియత్నం చేశారు. సరిహా సంపత్తుల్లా వెంకటరత్నం నాయుడుగారు మంచి ముమరయిన వ్యక్తి. కరణంగారు అంతవాడైనా నాయుడుగార్ని చూచుకుంటూ పోతారు.

సంతర్పణపనులు జరుగుతున్నై. కరణంగారు భార్యతో ఏదో గుడ గుడ లాడి సంతోషంతో బంటువచ్చి కూర్చున్నారు. అప్పుడే మునసలాగారు ఏదో సంప్రదింపుకు వచ్చాడు.

కరణం:—సంతోషపడుతూ “రత్నం! మనవాళ్లు ఇంకో పెట్టుగు పెట్టారు విన్నావా? అని చెబితో గొణిగారు.

నాయుడుగారు:—నవ్వుతూ కానియ్యండి బాబు. అది మన బాపనయ్యలకి ఉపనయనం నాడు నేర్పిన విద్యగా! ఇంత సమర్పించుకుంటున్న రెడ్డి బాబు మంచి ఆబోతును కయ్యలేదా? అడనెని మంచి మంత్రాంగం చేస్తారయ్యా! యంకా చూస్తావేం. కాని - ఆ కోరికకూడా వెళ్ళబెట్టు. మాకు నోరుతెరిచి అడగటం చేతరాదు కాని - “కనే కోడలుంటే బద్దనే అత్త ఉంటుందా!” అది నీచేత కావటమేమో నని బెంగగాని అని నొక్కాడు.

రామిరెడ్డికి అమ్మరెడ్డికి ఫలహారం పెడుతూ కరణం భార్య:— అన్నయ్యా! మీబాబా ఈ ఊరివారూ మీమ్మల్ని కోరి ఒక ఆబోతు దూడని రేపు అచ్చుకేయిస్తామనుకుంటున్నారే- మీరు విన్నారా!” అంది. రెడ్డిగారు నవ్వుతూ అమ్మాయిగారూ! పంతులుగారు అంటానికి భిడియపడుతున్నారేమీ! అట్లాగే. వారి చిత్రానుసారమే చెయ్యిద్దామనండి అన్నారు. అయ్యో అన్నా! మీబావగారికి భిడియమంటూ ఉందా? అట్లాగే కణికిం ఎట్లా నడుస్తుంది. ఇవ్వన్నీ ఎట్లా నడుస్తవి అంది. తండ్రి కొడుకులు నవ్వుకున్నారు.

ప్రియత్నం ఫలొన్ముఖం అయింది. కరణంగారు భవానీపురపు రమణయ్య

గారివద్దకొన్న దూడని వదలమంటారు. రెడ్డి “అది జాతిరత్నం మంచి లక్షణాలు కలది, అక్షలో ఒకటి యిటవంటిది దొరుకుతుంది. నాకు పశుసాంప్రదాయం తెలుసుగునుక ఇట్లా చెపుతున్నా. అది దేవతాదూడ. రమణయ్యగారికి ఇచ్చిన డబ్బంతా ఈ ఒక్క-దూడ చేస్తుంది. ఇది నాదొడ్లో ఉంటే చాలునని మురిశా నన్నాడు. మీ రన్నట్టు దాన్ని దేవదూతగానే మా గ్రామంలో తిరగనియ్యండి. మాకు మాత్రం దేవదూడలెందుకూ ?” అన్నాడు కరణం. శంకటరత్నం నాయుడు - అందుకుని “రెడ్డిబాబూ ! మా కరణంగారు వట్టి భర్తరాజంటివాడు. పాపం మాయగోవు, అయిన సంకల్పించాడంటే వృథాకావడం నేనింతకంటకూ చూడాలి. ఆ దూడని శంకరేశ్వరస్థానిచ్చెయ్యి. తరువాత నీ యివ్వం” అన్నాడు. రెడ్డిగారు “వీ “తమ్మదూ ! ఆకళ్యం ఆట్లాగే కానియ్యండి. దైవకార్యమేగా మీరు చెయ్యమనేది. దాని ఏర్పాటుకూడా చేయించడన్నారు. మరుసటిరోజు ఊరంతా అలంకరించారు. శ్రీరామ కల్యాణం చేశారు. భజనలూ, ఊరేగింపులూ, జరిపారు. ఎక్కడ చూచినా రెడ్డిగారి ఈవిని మెచ్చారు.

12 గంటలకు అబోతుడు వేస్తున్నారు. ముత్తయిదువలు దూడకి కాళ్ళకు పసుపు పారాణి పెట్టి పెళ్లికొడుకులాగా మంటపంలోకి తీసుకొచ్చారు. రెడ్డిగారు ఆ దూడ ఎవట నిలబడ్డారు, కరణం పై హంగు చేస్తున్నారు. మనసబు అక్కడి ఏర్పాటులు చేస్తున్నాడు. మేళగాళ్లు బ్రహ్మాండంగా మోయిస్తున్నారు.

పురోహితుడు మేళాలను ఆపించి సంకల్పంచేసి ఆ దూడను సంబోధించి “ఓ ! వృషభరాట్ ! దేవతాస్మణ భగ్గమాస్మాలు రక్షిస్తూ బసవదేవుడవై సత్సంతానాన్ని గని మాపాలిట నందీశ్వరుడవై మా భూమాల్ని సందించి మా పాడిపంటల్ని బీదాబిడ్డినీ కనిపెట్టి యభేచ్ఛం విహారా ! అని ప్రబోధించాడు. కరణం హడావిడిగా మంటపంలోకివచ్చి రెడ్డిబసవేశ్వరుడని నామవరణం చెయ్యండని పురోహితున్ని హెచ్చరించాడు. మనసబు మెచ్చుకున్నారు. ఆ దూడ రెడ్డి ముఖం చూచి రంకెవేసింది. రెడ్డి సంతోషంతో కళ్ళల్లా నీళ్లునించుకుని దూడకు ప్రదక్షిణంచేసి వారణియిచ్చి “బసవా !” అని దూడముఖం ముద్దుపెట్టుకున్నాడు ఆ దూడ రెడ్డి కపోలం నాకింది. రెడ్డిగారు కరణం భార్యనుపిచి “అమ్మా ! పసుపు నీళ్లు తీసిపారబోయ్యండి” అని చెప్పి మనసబుగారి దొడ్లో తోలారు.

అన్ని వర్ణాలకూ శృంగి సమారాధన చేశారు రెడ్డిగారు. కాళిచక్రిం దొర్లింది. చిన్నలు పెద్దలయినారు. పెద్దలు వృద్ధులైనారు. చిన్న బసవడు పెద్ద బసవడు అయినాడు. ఆ వికాలమైన సోగకన్నులతో యాపురం తొణుకుతుంటే - గంగడోలు ఊగుతుంటే ఆ తీర్చిన మఖం ఎత్తుకుని బజార్లమ్మటి వస్తుంటే ఊరివారు ముచ్చటపడతారు. ఎరగనివారు భయపడి అరుగులెక్కుతారు.

3

రోజులో ఒక పర్యాయం కరణంగారి ముంగిలివాకిట్లోకివచ్చి నిలుస్తాడు బసవదేవుడు. ఆ కరణం భార్య చేటలో తవుడూ తెలగపిండి వేసి తినిపిస్తుంది. తాను వచ్చిన సంగతి ఆమె పనితొందరలో ఉండి గమనించక పోతే అంతా! ఆని ఒకపిలుపు పిలుస్తాడు. అయ్యో! నాయనా! నానసలు మండిపోనూ, నువ్వు వచ్చిన సంగతే చూడలేదురా! బసవా! అంటూ గబ గలాదిపోతుంది. రాత్రి మనసబుదొడ్లో బసవేస్తుంది.

ఒకనాడు పురుగేదో మట్టుకుందిలాగుంది, బసవడు పడిపోయాడని మనసలు తహతహ లాడేటప్పటికి అయన భార్య అనందీశ్వరుడికి సహస్రఘటాభిషేకం మొక్కకుని శంకటేశ్వర్లుకి మడుపుకట్టింది. కరణం భార్య నూర్యభగవానుడికి మొక్కి ఎడం చెయ్యి మీదు కట్టుకుంది తరువాత మొక్కలు చెల్లించారు.

ఒక అవు శంబడిపడి పొరుగువారు ఆబోతు భీమపురం వచ్చింది. ఒక అసామి బండి ఎడ్లని అమాంతం పొడిచింది. ఇంకొక దొడ్లో కట్టేసి ఉన్న గిత్తల్ని పొడిచింది, ఊరివారు దీనిసంగతి ఎట్లాగని ఆలోచిస్తున్నారు. రెడ్డి బసవడు ఊరినడిబొడ్డున నిలబడి పెద్ద అంక పెట్టి యిట్లా ఊరిమధ్యలోకి వచ్చి నిలబడు అన్నట్లు గిట్ట నేలరాచి వవాలిచేసింది. ఆ వచ్చిన ఆబోతు ఎట్లా పోయిందో ఎవరికీ తెలియదట.

ఒకరోజున మంచి వైరువేసిన పొలం మధ్యలో దిగి ఉన్నాడు రెడ్డిబసవడు ఆ పొలం ముసలి కామందు చేనుగట్టిన నిలబడి "బసవా! మాబోటి వీడ రైతుల్ని కనిపెట్టకపోతే మా పిల్లలూ మేమూ ఎట్లా బ్రతకాలన్నట్టు"

వెంటనే బసవడు గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగి ఒక్క- పరకైనా కొరక్కుండా దొంకెక్కి ఊళ్లోకి వెల్లిపోయిందట.

బసవడు ఒక్కసారి పెద్దరైతు చేను గట్టమట్టి మేస్తుంటే వాళ్ళ పెద్ద కమలేగాడు వెనుంచి గడ్డిమోపెతుకున్నా అబోతుని అలిస్తే కదలకపోయే వృత్తికి "ఓసీ నీ అబోతువావా? లేవేం - నీయమ్మ..... అంటూ ఎబో బండిబూతు తిట్టాట. అతిట్టు చివినడంతో పెద్ద అంకవేసి గట్టెక్కి బుసకొడుతూ కమలేగాడికి ఎదురుకచ్చింది. వాడువాడలిపోయి నుంచుంటే చంపుతుందని భయపడి గడ్డిమీసైతం అక్కడ పోరేసి పక్కబలం చూపి ఊళ్ళోపడి పొగ్రాలు దక్కించుకున్నాడు. బసవడుకూడా వాడి వెంట వెళ్ళి ఆ రయితువాట్లో నుంచుని నుంచుని వెల్లిపోతే అక్కతు అబోతు ఎందుకొచ్చిందని అలానా పాలనా చేయలేకపోయాడుగాని ఆ కమలేగాడు మాస్కిం అబోతు ఎదుటపడి ఎరగడట.

పశువులకు గత్తరవచ్చి దొడ్లల్లో పడిఉంటే బసవడు బయలుదేరి అద్దొడ్ల ల్లో వెల్లి పగ్గిలిస్తా వాటిని చూచుకొని చివరకు ఊరిమధ్యకున్న కొలు వుల నుండిరిం దగ్గరకువచ్చి నిలబడి పోతేదట.

౪

వెంకటాద్రి ఆ ఊరు ఇల్లంటకం కచ్చాకు. 30 ఎకరాలు సేవ్యం చేస్తున్నాడు. మంచి ఒలంలా ఉన్నాడు. రెండు మూడు పర్యాయాలు బసవడు అతని చేలవైపు కనపడితే రైలుకట్ట దిగేవరకూ తరిమివచ్చాడు. ఎక్కడైనా బసవడు కనిపిస్తే ఈర్ష్యగాచూచి ఊరికే చేలమీదబడి ఉమ్మడి తిండి తిని తెగబలిసిం దనుకునేవాడు. ఒకనాటి ఉదయం వెంకటాద్రి కన దిబ్బమీద తుమ్మపీకలు కొట్టి పాదులకు నిలబెట్టి ఎండబడి వస్తున్నాడు వాళ్ళ సమయం బసవడు మేస్తోంది. వెంకటాద్రి కోపంతో తిడుతూ అకలిండాడు బసవడు బుసగొట్టి ఎదురు మొరాయింటింది. తిడుతూ కర్కతో ఒక బెబ్బవేగాడు వెంకటాద్రి. నందీశ్వరుడిలాగా మీద కెగబడింది అబోతు. వళ్ళు తెలియని కోపంతో తనచేతిలోఉన్న చేగొడ్డలితో నుదిటపై ఒక పెట్టు పెట్టాడు వెంకటాద్రి. అధర్మపు గొడ్డలిపెట్టు మెదటికి చొచ్చింది. ధర్మరక్తం బయటికి చిందింది. బసవడు "అంబా"

అని ఒక పెద్ద రంకేసి వెంకటాద్రికి వెంటపడింది. కళ్ళూ, ముఖం రక్తస్పృశ మయింది. వెంకటాద్రికి పరుగు పూరంభించాడు. ఇక పరుగు త్రలేననుకున్నాడు. చచ్చిపోయినాననుకున్నాడు. తొందరచిందరతో దొంకలోడిన్న చిన్న జావ్విచెట్టెక్కి చంపితూ కొమ్మల్లోకూర్చున్నాడు. బసవడు వచ్చి చెట్టుక్రింద పరవళ్ళు తొక్కతూ జావ్విని నేలమట్టం చేయాలని చూస్తోంది. నాలుగు రాళ్ళల్లో పడగొట్టగలదే కాని కిగిలిపోయియున్న ఆ నుదురు ముక్కలయితే యింకేముంది, అక్కడికి బసవడి రాపిడికి చెట్టు గజగజ లాడిపోతోంది. వెంకటాద్రి ఎదగుండెతో నోరూ నాయీ లేకుండా ఎప్పుడో చచ్చిననుకున్నాడు.

వచ్చిపోయేవాళ్ళు పెద్ద సంత్రుచేరాన. చివరకు ఊరంతా అక్కడే చేరింది. కథ అంతా విని వెంకటాద్రిని బిట్టారు- కరణంగారి కవచగాడు ఊళ్ళోకి పరుగు తి కరణంగారితో బసవడితల వెంకటాద్రిగారు పగలకొట్టాడని చెప్పి వీడినాడు. కరణం గండరగోళంగా జావ్విదగ్గరకు వచ్చి యిదే? నాయనా! యిట్లా కొట్టాడని రోషంతో వెంకటాద్రిని అడుగుతూ యిదేనా ఎట్లా బ్రతుకుతుందిరా అని బసవడి దగ్గరకు రాజోయాడు-

బసవడు పెద్ద బుసకొట్టి ఒక పెద్ద పొట్టాటలో కొడుకుని వారించవచ్చే తండ్రిని కొడుకు హెచ్చరించవచ్చు! నీకు తెలియదు- వాళ్ళ సంగతో నా సంగతో లేలేకపోతూ నేను విడువను. నవ్వు నాదగ్గరకు రాక యింటికిపో! అని గద్దించేతరుగా - కరణాన్ని దరికిచేరినియ్యక వీడిని చెట్టు దిగనియ్యి, పిండి పిండి చేస్తావన్నట్లు రంకలు పూరంభించి దుద్రుమూర్తి అయ్యింది- కరణంకూడ దగ్గరకు పోలేకపోయాడు-

ఎవరో కరణంగారి భార్యకు మన బసవడితల వెంకటాద్రి పగలకొట్ట చంపాడని వినిపించారు. ఆ వృద్ధయిల్లాలు అయ్యో! అయ్యో! నా తండ్రిని తలే పగలకొట్టాడా? యివాళ్ళ ఏ విషపురోజురా నాయనా. అని అడుగుకుంటూ యింత సున్నం-తెల్లం ఒకగుడ్డ తీసుకుని బజారువెంటబడి అమాంశం జావ్విదగ్గరకు వచ్చింది. కరణం- భార్యను హరించి యిప్పుడు దగ్గరకు పోయావంటే నన్ను తొక్కి- చంపుతుంది. జాగ్రత్త! అన్నాడు. ఆ కల్లి- కరణాన్ని నిలూనాచూచి ఏమిటి! యింతప్పడిమట్టి పెంచుకున్న నాతండ్రి వన్న తొక్కి- చంపుతుందయ్యో! లెండి అడ్డం. చస్తే కొడుకుచేతులో

నేగా చావాలిసింది. అయ్యో! 'అట్లా తల పగలి ఉంటే ఎట్లా ఉరుకున్నా రండి' అంటూ గగనకా చెట్టు మొదట్లో ఉన్న బసవడికగ్గరకు పోతోంది. బసవడు శోషంతో ఉండి, ఆమెకు ఏమి చేస్తుందోనని అందరూ చూడాలాడు. బసవడు ఆమెను చూడటంతోనే అంబా అంబా అని అరిచి చెట్టుపైకి చూచి గట్టలతో నేల గీరుతూ పెద్ద బుసలు పొక్కుకుంటుంది నువ్వెందుకు వచ్చావ్? నేను వీడిని చంపేసి యింటికి సానన్నట్టు తల్లి ఎదుట పట్టవాడి మర్రాములాగా ఆడింది.

అ తల్లి చెట్టుపై వెంకటాద్రిని చూచి నామనా! నిన్నేం చేసిందయ్యా! తోవనుపోయి దోపకుచ్చే తండ్రిగదా. యిట్లా గొడ్డారితో ఎక్కడైనా కొట్టుకుంటారా? చేతులెట్లాగబ్బినై అని, రా! బసో! యికాళ ఎంత పోపిస్తే శోభారా! అంటూ ఆ బోతు వేపుకు నడిచింది. పై జనమంతా ఆవిడను దగ్గరకు తళ్ళవంతో పొడిచి తొక్కుతుందని భయపడ్డారు. బసవడు చిందులూ సరసల్లా చూచి నిలబడింది. ఆవిడ చెబ్బిరొక నున్ను చెల్లెం కుక్క-గుడ్డ కట్టాలని పోతున్నట్టుంది. ఆ బోతు తల అంగనియ్యకుండా వాడిని తొక్కి-చంపితేగాని ఈ రక్తం తుడవ నియ్యనన్నట్టు తప్పుపంటుంది.

వెంకటాద్రి భార్య పరుగెత్తుకువచ్చి అమ్మమ్మా! ఆమమ్మి రక్షించి నాకు పనులూ కుంకుమ నిలుపెట్టమని విడిచింది. కరణం భార్య బసవడిని "వదా! ఇటికి అంటుంది. బసవడు ఆక్కడనుంచి కదలదు.

పడమటి పొలం మీద ఉన్న మునసబుగారికి ఈ వార్త చేరింది. ఒక్క అంగలో జువ్వి దగ్గరకు వచ్చాడు. న్యక్షం చూచాడు. కళ్లు చింతనిప్పు లై నై. జనం ఒత్తుకున్నారు. బసవడి కంట్లోకి పైనుంచి సెత్తురు చింకువు జారింది. నాయుడు కళ్లలోంచి తీక్షణదృష్టు పాతజన్మిమిదనున్న వెంకటాద్రిని చూపింది. పెద్ద కబ్బలుతో ఎం బ్రాక్కూడా! మా ఊళ్ళో బ్రతకటానికి వచ్చి మా తలకాయలు పగలగొట్టి మా పెళ్లాల పుస్తాలు తెంచుకుందామనుకున్నావా? ఇట్లా చిత్రవధ చెయ్యకపోతే ఎక్కడన్నా ఒక తుపాకి తెచ్చి కాల్చుకోమిచ్చావా? ఊణంబో నీ కోరిక తీరకపోయిందీ? ఇదేనా- గోబ్రాక్కూలుంటూ చురుకుకోలం? అమామా! మీ పుట్టక పుట్టవయ్యా? నోరులేదుగదా అనుకున్నావా? ఈ ఘాతుకం శృభాపోతుందనుకున్నావేమో! ఇంత చెబ్బ తన్నుకదనాత ఇదేం

బ్రతుకవచ్చింది. గోహత్య మొడగట్టుకో తలచావు. అట్లాచేకావ్, అని
 గడించి బసవడికి పది అడుగుల దూరంలో నుంచుని కరణం భార్యనంక
 చూచి, అక్కయ్యా! ఎంత పిచ్చితల్లివమ్మా! ఆ గాడుం నున్నంతో
 తూడుతుందా? తల్లీ! ఏంచేస్తాం. మనదిష్ట పరాయివాడికి మద్దా? అక్కవ్వం
 జరిగిపోయిం తరువాత ఎంతగోలపెడితే ఏం లాభం? పదమ్మా -
 యింటికి అని బుజ్జగించి బసవడి నెత్తుగునుదిటి చూచి నీహ్రాబ్బం, మనకు
 అన్నీ చేబండగా ఇక్కడి ఏం బంగారం తిందామనివచ్చావు, నాయనా!
 అని కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ ఏమిటి హంగామా యిక్కడ? ధర్మాన్ని
 తప్పి నడిచాడన్నమాట ఆయనకే లుండదనీ. ఇంతకాలం ధర్మరూపంగా
 ఉన్న నీవు వెధవప్రాణం కోసం ఇంత క్వాబ్బం పట్టి బ్రాహ్మణ్యం
 చెట్టు దిగనియ్యడండా ఉప్పుబెట్టి చురపడతావోటం న్యాయమా! పద
 ఇది ఊరుకాదూ! ఊళ్లో చిన్న పెద్దా కలిసి ఏం న్యాయం చేస్తాలో?
 అక్కడే లేళ్ళునుండాం. ధనవంతు డొటూ లేకపోలేదుగదా! పదమ్మా!
 అని కమలాంబునాడు వెంకటరత్నం నాయకులగురు.

వింటున్న ఆ మాటలకు జనం హృదయం ద్రవించింది. బసవడు ముట్టే
 శేలమీదపెట్టి యిసురమని గదలి ఊరు ముఖమయింది. ముందు కరణం
 గారి భార్య నడిచింది. తరువాత బసవడు. అశ్వనక మనసలు, తరువాత
 ఊరు జనం; వెంకటాద్రి చెట్టు దిగాడు. ఊరివారి తిట్లకు రోషం తెచ్చు
 కుని యిల్లు చేరాడు.

బసవడు సరాసరి గ్రామసావడిమందుకు వచ్చి నిలబడింది. పంచాయితీవారం
 కదూ గూడారు. ఊరుమ్మడి సాత్తుకు హానిగలిగింది. కాబట్టి దానితరపున
 ప్రతివాడూ ఫిర్యాదీయే నంటున్నారు. ముద్దాయి వెంకటాద్రికోసం పెట్టి
 వాడిని పంపించాడు. పశువుతో సమానంగా తాను పంచాయితీవారి
 ముందర నిలబడటానికి సిగ్గుపడ్డాడు. పిలవబడినందుకు రోషం; ఊరివారితిట్లకు
 రోషం వచ్చింది. వెళ్ళుకుండా ఉందామనుకున్నాడు. “అట్లా పనికిరాదు.
 పెద్దమనుష్యులు పిలస్తుంటే వెళ్ళటమర్యాద సబబుకూడా” అంది భార్య.
 ఏమిటి సబబు! వాళ్ళ కారణం అబోతుని కొడితే దాన్నితోలకొచ్చి అక్కడ
 నుంచోబెట్టి పంచాయితీ! పాలం పాడుచేస్తే కొట్టరూ? ముద్దుపెట్టు
 కంటారా! మీ పిచ్చిమందాకొడుకుల చేష్టలు మీ ఊళ్లో పాగుతున్నై.

మా ఊళ్లో అయితే చిల్చి నిండేసేవాళ్ళం అన్నాడు వెంకటాద్రి. అట్లాగే తల్లి చెప్పండంది భార్య.

వెంకటాద్రి గజగజా బయలుదేరి పంచాయితీవారి ముందుకు సలిచాడు. అయిన రావణుతో అక్కడ సైవాళ్ళు గేలిచేసి అవ్యాపదేశంగా తిట్టడం ప్రారంభించారు.

పంచాయితీవారు ఈ అంబోతుని ఇంత అపాయకంగా ఎందుకు కొట్టావని పళ్ళించారు. నా చేతు నాకనంచే దిబ్బమీద పొదులన్నీ తిని పారేస్తే కర్మపుష్పకొని అదలించబోయేటప్పుటికి పొడవవస్తే భయంతో పొర్రం చిక్కించుకునేందుకు గొడ్డలి విసిరాడు, అది తరిలించేమానని అన్నాడు.

బసవడు పెద రంకేసి బుసకొట్టి వెంకటాద్రివేపు చూచింది. ఒక పెద్ద మనిషి "లేచి ఈ ఆబోతు గట్టవెంబడి గనుములు వెంబడి మెయ్యటమేగాని ఎవరి చేతల్లాను దిగి పొదుచేసేట్లు మే మెగగం. నీ చేలో దిగి నీ దిబ్బ మీది మొల్లు తిక్కుట్లు కజాపుగా ఎవరినైనా నాక్ష్యం చూపిస్తావా" అన్నాడు. వెంకటాద్రి కోపంతో అప్పుడు ఎవ్వరూలేరు అన్నాడు. ముసలలు శ్రీరంగంతో నోరుతేనిదిగా అని నోటికి వచ్చినట్లు అబద్ధమాడత. ఇది మా గ్రామంలో తెలిసినప్పటినుండి మామొక్క కొరికిందని ఒక రైతుకూడా విచారపడి గదిమినట్లుకూడా నేను వినలా. చివరకు నోటికి నువ్వొకవు నోటికి వచ్చినవి నోరులేని పశువుమీద అబద్ధమాడి దాని తల పగల గొట్టడానికి మా ఊరు వచ్చావ్, నీతోటి మానవుడికే యిట్లా జరిగితే నువ్వీ నోటికి ఎక్కడ ఉండేదీవాడవో. నిన్నిప్పుడేమిచేస్తే నీ హాస పరిహారిమవుతుందో తేల్చు అన్నాడు.

వెంకటాద్రి కోపంతో ఏం తేలుస్తారు- నాచేలోబడి మేసి నా దిబ్బ పొదుచేస్తే నేటికొట్టివమాలు నిజమే. ఏం చేస్తాలో చేసుకొం డని తని పోయాడు.

కొండరుతల్లి యీ వెంకటాద్రి బాంం, దిబ్బ, తనిభీచేసినచ్చి అతని వన్నీ అసత్యాని చెప్పారు. పంచాయితీవారూ అతనిని ఊరివారందరూ ప్రభుత్వయంతోనూ బహిష్కరించాని తీర్పు ఇచ్చుకున్నారు. అతడు పన్నురైతుడైతే తరువాత చూద్దామన్నారు.

బసవడు కళ్ళనీరు కారుస్తూ ముససలు దొడ్లోకి వచ్చింది. ఏవో మందులు తేసి కట్టు కట్టారు. అనాడు మొదలు బసవడు పరక కొరకటం నూనింది, నీరు త్రోగడు. కరణం ముససలు భార్యలువచ్చి చేతుతో తెలకపిండి పెట్టి బ్రతిమాలారు. తనడు, వోట్లో త్రోకారు. ఉమ్మేసింది. ఇట్లా వారం గడిచింది. బసవడు నగమైంది. అందరూ విచారపడుతున్నారు. పడునైపు దినమాలు జరిగింది. బసవడు వట్టిచి ఉం. దేవతలు పూయో పనేళం చేసిందని తేదన చెందారు. ఏకాదశిరాత్రి అంబా అని చెందుసార్లు అరిచింది. వరసింహారావు వెంకటరత్నం నారముడు వారి భాగ్యలూ దుఃఖ తూరిత మృదయాల్లో దానిచుట్టూ కూర్చుని ఉండగా ఆ వృద్ధ స్త్రీల కడు పుల్లో తలపెట్టి ప్రాణం విడిచి ఆ బసవడు పరిచుపడించాడు. మరణానికి అయ్యారి అబాలగోపాలం కన్నీరు విడిచారు. పెద్దఉత్సవముతో ఒక చోట బసవడిని ఖననంచేసి సమాధికట్టారు.

వైకాఖిలో వెంకటాద్రి భార్య ప్రసవించింది. ఆ శిశువు పుడుతూనే ఎద్దు రడిలాగ కట్టించేసి ప్రాణం విడిచిందిట. వెంకటాద్రి తల్లి:- నాయనా! నీ కొంపకు ఆరివ్వు పట్టిందిరా! నీయిల్లు నిలకడురా! అని విడిచింది.

మరు సంవత్సరం వల్సీ వెంకటాద్రి భార్యకు కనేరోజు లాచ్చినై. అవిడ ఏడున్నా తనకు అంతోడు దర్శన మిచ్చిందని తన కల భర్తకు చెప్పింది. వెంకటాద్రి ఒంటరిగా కూర్చుని పశ్చాత్తాపంతో కుమిలి తన అసత్యాన్ని నిందించుకొన్నాడు. అతడి తల్లి:- నాయనా! మనకు ఎవరుపుట్టినా ఆ బసవ దేవుడిపేరు పెట్టుకొని వెండి బసవడిని దానమిస్తానని మొక్కిక్కించింది. సంతానం నిలిచింది. అయినకు 4 మొగ బసవలూ 3 అడ బసవలూ మాత్రం కలిగారు.

8. ఇల్ల టీ కము

౧

మన మొన 1933 సంవత్సరం ప్రారంభించింది. “మళ్ళీ ఒడలుగానూ, ఒడలు
బళ్ళోగానూ చూరటం” మొదలుపెట్టినై.

కాంట్రాప్టు ప్రకారం తాను ఇంగ్లీషుకంపెనీలకు సప్లయచేయవలసిన సరకుల ధర పెరిగిపోవటంచేత అరుణాచల నాయుడు తన అక్షరూపాయిల అస్త్రీని కోలుపోవలసిన రోజు వచ్చింది.

కొంత స్థిరాస్త్రీ, మేడనూ భార్యపేరపెట్టి కొంత అన్యాయకాంతం చేసి ఆ అపదలోంచి తప్పించుకోమని తన స్నేహితుడు నరసింహారావుపంతులు సలహా యిచ్చాడు. నాయుడుగారు ఆ అందోళన సమయంలో మనస్సు చెదరిపోకుండా నిగ్గబట్టి భాగ్యము పిలిచి “మనం చేసిన ఋణాన్ని మరో జన్మలో వాళ్ళకు సేవ సేవచేసి తీర్చుకునేకంటే తృణమో, ఫణమో ఈజన్మలోనే బుణదాకలచేతిలోపెట్టి ఋణ విముక్తి చేసుకుందామని ఉంది, నీ సలహా కి మాటల్లో తేల్చి”మన్నాడు.

సుకీలమ్మగారు మొదట్లో తమకు గలిగిన అపత్తుకు దుఃఖించిమాడా “మీరు ఎట్లా చేయ సంకల్పించారో అట్లా చేయండి. వెనకాడకండి, డబ్బాను మనం గడ్డిస్తున్నాం గాని మనని డబ్బా గడించలా. మీకంటే నా కెక్కువేదీ లేదు. నన్నుడగవలసిన పనిలేదండి.”

నిష్కల్మష హృదయంలోంచి వచ్చిన ఆ సాధ్వి మాటలకు నాయుడు మరింత ఒలం తెచ్చుకుని నరసింహారావు పంతుల్ని పిలిచి అస్త్రీ అప్పు లెక్కచూడమన్నాడు. పంతులు నాయుడుగారి యిష్టప్రకారము కాగి తాలుకూడా వ్రాసేశాడు. అస్త్రీకీ, అప్పుకూ గరిహాయింది కాని నాయుడు గారి నీతి ప్రతిఫల మాత్రం మిగిలివైచాటిని మాత్రం ఏ ఋణదాతా కట్టు కోలేకపోయాడు. నాయుడుగారు తమ స్వంత మేడలోంచి లేచి అద్దెట్లో ప్రవేశించాడు. సంసారం బహుకష్టంమీద నడపాలిసాస్తోంది.

౨

నాయుడుగారి పెద్దకొడుకు శంకరం - వెంకటరత్నం రెండోవాడు. స్నేహితుల బులపాటంతోపడి శంకరం విశాఖపట్నంలో యాఫ్.ఎ. మొదటి గ్రంథశ్రవణం నుంచీ పాగించింబాడు. తనతో వచ్చిన కుర్రవాళ్ళందరితోనూ ఒక్క పాగింబా మాస్టర్లో గడుపుతున్నాడు. బీద కుర్రవాళ్ళకు చీతాలకు, పుస్తకాలకు చేతనైనంత సహాయం చేస్తాడు. అతని బేదార్యా

నికి స్నేహితులూ, ఉపాధ్యాయులూ మెచ్చుకుని చాలా గౌరవించేవారు. ఎల్లకాలం ఒకే రీతిగా గడుస్తుంది గనుకనా!

మొదటి సంవత్సరం బాగానే గడిచింది. రెండోసంవత్సరం రెండోరకంగా గడిచింది. గవర్నమెంటు పరీక్షలుకూడా జరిగినై. అందులో ప్యాసయి బి. ఏ. లో చేరాడు. తండ్రితోపాటు తనకూ గుర్తక పొందారంటింది. నాయుడుగారు కొన్ని నెల్లు పెట్టపెట్ట మీద డబ్బు పంపగలిగాడు గాని చివరకు తన అసహాయాన్ని తెలియపరచాడు శంకరానికి. కుటుంబ బుట్టితికి శంకరం తపించిపోయి తండ్రిని ఇబ్బంది పెట్టకుండా చదువు ఆపుకుంటామనుకున్నాడు. “దానికంటే బి. ఏ. ప్యాసయి ఉద్యోగం చేసి కుటుంబ సంరక్షణ చేయటంగొరవ”మని స్నేహితులన్నారు. స్నేహితులకు తెలియకుండా ఎక్కడైనా ట్యూషనులు మాట్లాడుకుని జీతం హాస్టలు ఖర్చులు సంపాదించుకు నేందుకు ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు శంకరం. శంకరానికి తెలియకుండా జీతం హాస్టలు ఫీజు కడుతున్నారు స్నేహితులు. దుస్తులు కూడా సద్దుకున్నాడు. ఇట్లాగే మర్యాదగా ఆ సంవత్సరం గడిచింది. బి. ఏ. మొదటి ధరగతిలో ప్యాసయినాడు. స్నేహితులందరూ చేరి విందులూ విలాసాలు జరుపుకుని ఎవరి ఊరికి వారు వెళ్ళారు.

3

అరుణాచలం నాయుడుగార్ని ఒక రిద్దరు స్నేహితులు “మేం డబ్బు పెట్టుబడి పెడతాం. మళ్ళీ వ్యాపారంచేసి బీకరి కాన్పించి బతుకుపడ మన్నారం నాయుడు తన సహజ గాంభీర్యాన్ని విప్పి “ఇక నేను పెద్ద నాడనైనా- నా కొడుకులు చేతికందొచ్చారు, వాళ్ళే సుసార బాధ్యతను వహించి తల్లిదండ్రులను పోషించుకుంటాను; వెన్నెల తరువాత చీకటి వస్తునే ఉంటుంది, ఇక నేను దిగులు పడవలసిన పని లేదన్నారు. ఈ ఊరునుంచి తేస్తానేమోకూడా” అన్నారు, తమ ఆప్తులో ఒకరైన నరసింహా రావు పంతులుగారు ఒకరోజు సాయంకాలం ఏదో ప్రసంగం చేస్తూ “నాయుడుగారూ! నువ్వు సదాశివనాయుడుగార్ని ఎరుగుదువు కాదా?” అన్నారు.

నాయుడు:- బాపట్ల నాయుడుగారేనా?

పంతు:- ఔను,

నాయుడు:- కొద్ది పరిచయమే—అదీ నీ ద్వారా కలిగిందే కూడా...

పంతు:- అయినకు మొన్న బాగా కలిసాల్సింది, ఎవర్న మెంటు తరపున పనిచేసి పేరుకూడా సంపాదించాడు. అయినకు ఒక్కతే అడపిల్ల. పెళ్ళి సంబంధం అడవైంది కుదిర్చిపెట్టమని రెండు మూడు పట్టాయాలు మనదగ్గరకొచ్చాడు. తెలిగ్రామీద పిలిపించుకు మాట్లాడాడు కూడా.

నాయుడు:- అట్లాగే మన కమలాంబునాయుడు సంబంధం మాట్లాడకపోయావా, 40-50 వేల డబ్బులు ఉండికూడాను.

పంతు:- అయితే మాత్రం కుర్రవాడికి చదువెక్కడి నుంచి తెద్దాం!

పిల్ల చదువుకున్నది కూడాను. అటువంటి కరహీనం నా కిష్టం లేదు.

నాయుడు:- అయితే వారికి సరిపోయిన వరుడు కనపడుటలేదే.

పంతు:- కనపడకపోవటమేమిటి! మన శంకరం లేదూ! వారు ఎంత దేశం తిరిగితే మాత్రం మనసంబంధంవంటిది లేకలరా!

నాయుడు:- పంతులూ! అది ఒకప్పటి మాట అయితే కానప్పగానీ, యిప్పుడనుకోటం హాస్యాస్పదంగా ఉంటుంది.

పంతు:- ఔనయ్యా! అట్లాగనే నేనూ అన్నా! అంటేనే. అనాయుడు నీ కొడుకునే తప్ప ఒప్పుకోబట్టా. నేనేం చేయాలి విశాఖపట్నంలో మన శంకరంతో చదువుకున్న ఇద్దరు కుర్రవాళ్ళు అయిన బంధుగులట. “మీ పక్షపు మర్యాదలను గుఱించి, శంకరం తెలివితేటలూ ధర్మగణం నీతి వర్తనాన్ని గుఱించి సదాశివ నాయుడుగారికి, ఆ పిల్లకూ చెప్పారుట.” అందుచేత మీ అబ్బాయి మీదనే మక్కువపడి ఉన్నారు. మనసంబంధం నా ద్వారా అయితే తప్పక జరుగుతుందని నన్ను నుంచో నీయటల్లా; కూర్చోనీయటల్లా; ఏం చేస్తావో!

నాయుడు:- నవ్వుకూడా అట్లా అంటే నేనేంచెప్పనూ! వాళ్ళతో ఈస్థితిలో మనమేం కూర్చుంటా! ఏమన్నా లలో చనకుందా?

పంతు:- అదంతా వారే అలోచించుకొని అన్ని ఏర్పాటులూ చేసు

కున్నారయ్యా! నవ్వుకురికేపెళ్ళికి తల్లి పెళ్ళి వధూవరులను ఆశీర్వాదించి రావటమే.

నాయుడు:—పంతులూ! ఇక నన్నేమీ అడగక నీయిష్టమొచ్చినట్లు చెయ్యి.

నాచీవతం, కుటుంబ పరువు, మర్యాదలూ నీ పెరుగనివాడవు కాదుగదా!

పంతు:—అయితే యి దొక్కటి విన: అదిమాత్రం ఆలోచించుకోవాలి.

సదాశివనాయుడు భాగ్యవంతుడు. దైవకృపకల్ల ఆతనికి కలిసినస్తాండి,

యద్ధపక్షిని అలాగే గవన్న మొంటులో పలుకుబడికూడా పొచ్చింది.

అయినకూ ఒకపిల్ల. వెనకాముందు లేదు. మన శంకరాన్ని అల్లుడుగా

చేసుకుని తనయింట్లో అట్టేపెట్టుకుని ఇతని తోడుతో తన భార్యని

గవర్న మొంటులో జిజ్ఞాసుఖాలా వ్యాపింప చేసుకోవాలని తలచు

కుంటున్నాడు. కానీ! ఆతని తంటాలు అతన్ని పడనీ, మనం పెనుండి

చూస్తూఉండాం. ఎక్కడఉంటేనేం; ఏ కొడుకు వాక పోతాడా...?

కుశీలమ్మగారు తజపు చాటునంచి “అన్నయ్యా! వివాహసంబంధం

విషయములో శంకరాన్ని కూడా విచారించండి.” అంది.

ఆ రాత్రికే తల్లి, తండ్రి, కొడుకూ, పంతులూ చేరి సంబంధంవిషయం

చర్చించుకున్నారు. చివరకు తండ్రి అజ్ఞతో శంకరం ఆత్మవారి యింట్లో

ఉంటూ కుటుంబాన్ని సంరక్షించు కునేందుకు ఒడబడ్డాడు.

పంచమిరోజున సదాశివనాయుడు అగ్నినిశ్చయంకి వచ్చాడు. అరుణాచల

నాయుడగారి మర్యాదలకు అనందం పొందాడు. శంకరంగణితాలూ

యాపరేఖ విలాసాలూ ప్రత్యక్షంగా చూచి చాలా మెచ్చుకున్నాడు.

ఇటువంటి కుంగివాడు తనకు అల్లుడై తన యింట్లో, తన కూతురుతో

తిరుగుతుంటేనే చాలు. తనయిల్లు శోభాయమాన మనుకున్నాడు. ఇన్ని

మేడలూ, అక్షలూ ఉన్నవాడికి ఇద్దామని పెంకితనంచేసే తన యిల్లాలు

కూడా శంకరయొక్క వర్షుల్నూ, గుణాలూ చూస్తే తప్పక ఈ సంబంధం

చేసుకుందామని పట్టుపడుతుం దనుకున్నాడు. ఇక చంద్రిక యిటువంటి

విద్యాసాటవాలు గలిగిన భర్తను రాత్రింబగళ్ళు ఎడబాటులేక చంక

చంద్రికలకువలె జీవితం గడుపుకుంటూ సంతోషిస్తూ దనుకున్నాడు.

నెలాపడునెదురోజుల గడువుతో అగ్నినిశ్చయం చేసుకుని నాయుడగారు

లేచారు. అందరూ లేచారు. శంకరాన్ని ఏవోమాటలుపెట్టి నాలుగడుగులు

పైకి తీసుకెళ్లి ఈ పచ్చకొంగరం పెట్టుకుని నాకు సంతోషం గలిగించమని సదాశివనాయు కోరాడు. శంకరం సంతోషించాడు. నాయు బలవంతం చేసి శంకరం చేతికి పెట్టాడు. శంకరం నమ్రదై - “అయ్యో! భోగభాగ్యాలు కంటే నాకు కుటుంబపోషణ ప్రధాన కర్తవ్యం - దానికి తోడు నా స్వాతంత్ర్యతనుకూడా ప్రధానంగా మాయనీ త్యక్తి” అన్నాడు.

“అయ్యో! నాయనా! దాని కవర కావనగలరు; మనమంతా బంధుకోటిగా వారమేగా. ఒకరిమర్నాదలు ఒకరు కాపాడుకోవాలి - అన్నీ నాకు తెలుసు; ఇకపోయి వస్తా. మీరు మీసన్నాహంలో ఉండండి నాటి విషయమంతా మన వరసించే రావుంతులు గారి ద్వారా ఏర్పాటుయ్యే. ఇక నవ్వు ఆగు నాయనా!” అన్నారు. శంకరం “సెలవు” అన్నాడు. నాయకు “మంచిది నాయనా” అన్నాడు.

తను యుద్ధానికి సప్లయచేసిన తిండిపదార్థాల్లోనూ, ఇంకా ఇతర వ్యాపారాల్లోనూ లాభం వచ్చిన 70వేలలో 50మయినా ఖర్చుచేసి వివాహం చేసుకోగలట్టు చేయాలని నిశ్చయించాడు. పెద్దపెద్ద పండితులను పిలిచాడు. వివాహమంటపం పట్నంనుంచి కిల్చిపనవాళ్ళనురప్పించి అలంకరింపజేశాడు. తఫాకోక రకం పూలపల్లకీ పురమాయించాడు. పెళ్లికి వచ్చిన అందరికీ గదులుగదులు విడుమలు ఏర్పాటు చేశాడు. ముహూర్తం సాయంత్రం 7-25 నిమిషాలకు. రకరకాల ఎలక్ట్రిక్ దీపాలు ప్రోజెక్టార్లూ పూలగుత్తుల్లోనూ, మంటపంలోనూ దివ్యంగా మెరసి పోతున్నై. బంధుగుండరూ పెద్దపెద్ద తలశుద్ధితో తివాసీలమీద వేంచేసారు. ఉద్యోగస్థులందరూ ఒక ప్రక్క కుర్చీల్లో కూర్చున్నారు. బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులంతా ఆకిన్నెలు చదువుతూ కూర్చున్నారు. శ్రీ బృంద మంతా పరదాల్లో ప్రవేశించారు.

తెరపెల్లా తీశారు. మంటపస్తుంభాల్లో అమర్చిన పెద్దపత్రు గలిగిన నాల్గు బల్బులను గప్పున కెక్కించారు. ఆ కెల్టగో వధూవధులు మెరసిపోయారు. అందరి చూపులూ అటే పరుగెత్తినై.

అందరికీ పెళ్లికూతురు కంటే పెళ్లికొడుకుకే అందగా దెలిసింది. అతనికి

ఉత్తమవిద్య అబ్బటం కూడా శోభాయమానంగా ఉండనుకన్నారు. చంద్రిక ఈ కరాన్ని సిగ్గుతో తేరిచాడతేక ఓరగా చూచింది. శంకరం ఆచూపులకే బుచ్చానందం పొందాడు.

రాధమ్మగారు కూతుర్ని, అల్లుడినీ కరువుశ్రీరా చూచుకు సంతోషించి “భాగ్యం మాట అటుంచితే బంగారంలాంటి అల్లుడు వచ్చా” డనిముడిసింది. మాత్రయిదువలు మంగళహారతులు పాడారు. బోగంవళ్లు పెళ్లిపెద్దలు మీద సరాగాల పాటలు పాడార. వచ్చినవా రెందరూ శంకరరయొక్క విద్యావిః యాతకు మెచ్చుకొని అనుకుల దాంపత్యం కుదిర్చినందుకు సదాశివ నాయుడుగారిని క్లాపించారు. ఆరుజాచలంనాయుడుగారు అధికారానికింద రెండవేలు చదివించారు. పాతులు వధూవరులకు పుష్పమాలలూ, కర్పూర దండలూ కయించి అభిషేకించాడు.

పెళ్లి పెళ్ళువని మోర్లపోయింది. శంకరం భాగ్యతో కలిసి కలిదందుర్తి అకూ, అత్తమామలకూ వధులక్కాతో సమస్కారాలు చేశాడు. చిక్కిటి విద్యావంతుడైన మగడు దొరికాడని చంద్రిక ఉబ్బిపోయింది. తమరు కానవాయితీ ప్రకారం వివాహసంతకం పీరులకు పెట్టాకోవా అని కొడుకు కోడల్ని, బంధువుల్ని తీసుకుని ఆరుజాచలంగారు వెళ్లారు.

౫

సదాశివనాయుడుగారు తన అల్లుడిని నమ్మది నమ్మడిగా రాచకీయ రంగంలో ప్రవేశ పెట్టాడు. పెళ్ళయిన నాలుగు మాసాలలో రెండుపర్యా యాలు తమ కనిమీద గవర్నరుగారి సందర్శనానికి పంపాడు. లోగడ తనకు అనుకులంగాని పనికూడా గవర్నరుగారికెల్ల శంకరం చేసుకు రాగలిగి వందుకు సంతోషించాడు. రెండోపర్యాయం తన మగనిని పట్నం నుంచి త్వరగా పనిచేసి పంపలేడని చంద్రిక గవర్నరుమెంటు ఉద్యోగలమీద అలిగి నాకే కనక అధికారముంటే వాళ్ళని డిస్మిస్ చేసేదా”న్నంది. తండ్రి సంతోషించాడు.

చంద్రిక శంకరాన్ని స్వంతంగా కాప్రైవేటు దువ్వకొనిచ్చేదికాదు. అతను పనిమీద ఉల్లోకి వెళితే వచ్చేకలకూ పై అంకిస్తు గదిలో కిటికిప్రక్క కూర్చుని అతనితోసం దొంగలయ న్నూ ఉంటుంది. ఎంత పనిలో ఉన్నా

నరే కోడ్డుమీద ఎవరి కారుమోత వివరణ వరండాలోకి వచ్చి చూచేది. కారు అగమండా పోతుంటే “ఛా! వెళ్ళవకార్లు ఒట్టిరొద. పనీ, పాటా లేకుండా పరుగెత్తుతూ ఉంటే.” అని విమలకుతూ లోపలికిపోయేది. శంకరం కాస్త అలశ్యంగా యింటికి వచ్చాడంటే “ఏమండీ! దొరగారూ! బయటి వాళ్ళు మిమ్మల్ని త్వరగా వదలిపెట్టరా? లేనినా లే మిరే వాళ్ళని వదలి పెట్టరా? ఏమిటి! అంత పని; ఒళ్ళు విరగదీసుకుని చేస్తేనేగాని సమలు గావా? అట్లాగైతే ఎందుకింతమంది గుమాస్తాలూ, అమ్మి సమలూ మిరే చేసుకుంటుంటే?” అని గుమాస్తాలమీద కంటుకున్నా చూపించేది.

శంకరం కాదుదిగి లోపలికి రావటంతోనే వెంటనే ఉండి కోటూ, ఉత్తరీయం అందుకుని ఎలక్ట్రిక్ పంకా క్రిందకు కుర్చీగాని తాను ఎదురుగా కూర్చుని “పాపం! అలసిపోయి వచ్చాను.” అని పదే పదే అనుకునేది.

నాకరువచ్చి “బాబుగారూ! ఏకకోవచ్చి తమకోసం చాలా ఉన్నారని” శంకరంతో చెప్పాడంటే సరి చంద్రిక చరచరావచ్చి “ఏరా! నీ కింకా పనేమి లే దేమిటా! పో! వస్తారు, కూర్చోండని చెప్పలేమా!” అని కనికరీ, శంకరానికి నచ్చేటట్టుగా. “ఒక్క కాస్తేపు కూర్చుంటారు లెద్దరూ. మీరు చూడావిడిపడి తిరుగుతుంటే అలోగ్యం చెడుతుందని సలహా యిచ్చేది. శంకరం లేచి వెళ్ళబోతుంటుంటే “ఇదిగో చూడండి! ఏదో చెబువామనుకున్నానండీ! ఒక రహస్యం చెప్తుతా కూర్చోండని” మరొక ముళ్ళు పెట్టి అపాలని చూచేది. శంకరం నవ్వుతూ “అట్లా అంటే ఎట్లా మరీ! త్వరగా వస్తాగా” అనేవాడు. “చూస్తాగా త్వరలో రాకపోతే” అంటూ గది బయటకు వెళ్ళా వచ్చేది.

ఒకరోజు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచే “శరంటు పనిమీద బెజవాడ వెళ్ళు తున్నానని మామగారికి కబురంపి శంకరం వెళ్ళిపోయాడు. ఇంకా వస్తాడని దోవలు చూచుకుంటూ కూర్చున్న చంద్రికకు రాత్రి 8 గంటలకు తెలిసింది. వెంటనే వంటవాడిని కనిగిరి గదిలోకిపోయి పడుకుంది. వంటల వాడు నాయుడుగారితో “అమ్మాయిగారు భోంచెయ్యకుండా పడుకుంది” దన్నాడు. తల్లి వెళ్ళి చంద్రికను బుజ్జగించి వంటింట్లోకి తీసుకెళ్ళి అన్నం పెట్టింది. తండ్రి కంటపడకుండా వెళ్ళి అన్నం అటూయిటూ తోసి లేచి పోయి గదిలో పడుకుంది. కళ్ళు ఎర్రబడి ఉన్నాయి.

కంట్రాక్టుల్లానూ, మిల్ భాగంలోనూ కాగా లాభం వచ్చింది. అన్ని పదార్థాలనూ ధర పెరిగిపోయిందని శంకరం స్వతంత్రించి వ్యతి నాకరుకూ 10 రూపాయలు జీతం పెంచాడు. మామగారు ఆమోదించాడు. అందరూ శంకరాన్ని ధర్మప్రభు వన్నారు.

శంకరం బయటికి పోకపోతే వ్యవహారాలు కుదిరేటట్టు నిమిషం చందిరి కను శంకరం ఇంట్లో ఉండికపోతే నిమిషం గడిచేటట్టు కనిపించదు. నా రిద్దరిమధ్యా రాజీ కుదర్చటానికి రాధమ్మగారూ, నాయుడుగారూ తికమక పడతారు.

శంకరం ఏదన్నా పరధ్యానంగా ఉండి చంద్రిక మాటకు సమాధానం చెప్పకపోయినాడా అంటే “ఇంటిదగ్గరనున్న కాన్సేపయినా యిట్లాఉంటే నే నిక్కడెందు కేమిటి? నే వెళ్లుతున్నా”నని చంద్రిక తెదరించి అలిగేది. శంకరం ప్రియోత్సాహంతో చంద్రికను సమాధాన పరిచేవాడు. శంకరాన్ని విడిచి ఉండటమంటే చంద్రికకు స్వాజ్ఞాపద్యకముగా ఉంటుంది. శంకరం ఎప్పుడూ ఏదో ఆసంతృప్తిగా ఉన్నట్టే కనిపిస్తూ ఉండేవాడు. చంద్రిక “ఎంతచేస్తున్నా యింతే, అదేమిటో చెప్పి చేయించుకోవూడను” అని నిష్కర్షగా అడిగేది. శంకరం బయటి హాల్లోకి వెళ్లి కూర్చునేవాడు. చంద్రిక శంకరాన్ని మేడమీదకి రీసుకువచ్చి “అట్లా అలంకారా రేమండీ! మీ తెట్లానూ ధర్మప్రభువులనే చేయ పడ్డాను. ఇంక నేనేగా? నుకే కానియ్యండి” అనేది.

౬

“చంద్రిక అప్పుడప్పుడు మొండిపట్టు పడుతుందనీ- తెలివికక్కువగా మాట్లాడుతుందనీ నాయుడుగారు రన్నారు. “మీరట్లా అనండి! గారా బంగారం పెరిగిన పిల్ల గనక కొద్దిగా లోకజ్ఞానము తక్కువ. మనమే దాన్ని అట్లా అంటే ఇంకా మైవాళ్ళు ముచ్చటలేమిటి! ఉరుకోండి!” అంది నాయుడుగారి భార్య రాధమ్మగారు.

“అట్లా అనక-నిన్న శంకరం-”మానాన్ని గారికి 4 రోజులనుంచీ నుత్తగా ఉండటం నేనూ మీ అమ్మయీ వెళ్లి నాల్గురోజులుండి డ్రేమం చూచుకుని చస్తా”మంటే పిచ్చిపిల్ల వెంటనే - “యేమంత పెద్ద జబ్బులెద్దునూ? అని

మామూలు జ్వరాలే; మాదావిడి పడకండి- యేదన్నా పండగకి వెళ్ళినట్టా” మంటుండే! తప్పుగామా? ఎవరి తల్లిదండ్రులమీద వారికి ప్రేమ ఉండదు? అతను తెలివితేటలు గలవాడు గాబట్టి “అట్లాగా” అంటూ చురుగ్గా వెళ్ళిపోయాడు. గరిగ్గా పెట్టు దిగాడో, లేదో “నాన్నగారూ! అక్కడకు వెళ్ళాలి- వెళ్ళాలి అంటారు. అక్కడ యేంబావుతుందివామనీ, నన్ను కూడా రమ్మంటారు. నన్నా పూరిపాకలో కూర్చోపెట్టాలని కాబోలు” అంది. అతను విన్నా డేమోనని నాకు చచ్చిన చావయింది. నాకే కోపం వచ్చింది- మళ్ళీ అతను కనుపించే పోలే వట్టి పిచ్చిదైపోతుంది,” ఊరికే దాన్ని అరడి పెట్టకండిని రాధమ్మ నొక్కింది-

మళ్ళీ ఊరిలో శంకరం భార్యతో సహా తండ్రిని చూట్టానికి పేటకు వెళ్ళాడు. అమ్మ, నాన్న చాలా సంతోషించారు. అన చదువును గురించి వెంటబెత్తుతన అన్నగారికి చెప్పాడు. తండ్రి శంకరాన్ని పిలిచి “నాయనా! ఈ రోజు నాకు కలసాగా ఉంది. నీతో కూర్చుని శధ్యం కంటా నన్నాడు.

శంకరం తన తల్లికి బెనారసుచీర చంద్రికచేత ఇప్పించి నమస్కారం చేయించాడు. తండ్రికి కటుంబభర్తలకింద రెండుపందలు తానిచ్చాడు. డబ్బుకు చాలా కటకట పడుతున్న అరుణాచలం చాలా సంతోషించి “తమ్మడిని కనిపెట్టి ఉండు నాయనా! అన్నాడు.

“మిమ్మల్ని ప్రతిదినం చూడాలని ఉంటుంది. మీరువచ్చి ఆ ఊళ్ళోనే - పోనీ దూరంగానే ఉంటే నాకు చాలా సంతోష” మన్నాడు శంకరం. నాయనా! నీ కింకా లో నానుభవం లెక్కవగానీ, ఇక్కడే ఉండనీ” అంది తల్లి. నిజమే నన్నార నాయ్దుగారు.

చంద్రిక ప్రతిరోజూ పర్యాయ మవుతూ ఇంటికి పోదామని శంకరాన్ని తొందర పెడుతుంది. “స్వాయానికి యిదే నీయిల్లుగానీ, అది కాదనీ” శంకరం నెమ్మదిగా మంజులించేవాడు. “నా కిక్కడేమి తోచటంలేదు, చూడటం ఆయిందిగా, పోదాం పదం”డంది చంద్రిక. “నీ తల్లితండ్రులు నీ కట్లాగో నావాళ్ళూ నా కంటే, తెలుసుకో”మ్మని రోజూ జరుపు తున్నాడు.

అత్తగారు కోడల్ని ప్రేమగా లాలించింది. కోడల్ని నాయుగారు మరిపగా చూచాడు. వెంకటరత్నం వదినగార్ని భక్తితో చూచాడు. చంద్రిక పిటి నన్నిటిని గడించక “యింటికి పోదా” మంటుంది. శంకరం “నవ్వు వెళ్ళు. మా తమ్ముడిని ఇచ్చి పంపుతా, నేని వెనకాల వస్తానన్నాడు. చంద్రికకును కోసంవచ్చి “జూను ఎంత, చేస్తేనేం; ఎంత ఉంటేనేం. ఏనాడెదిలక అనాడపలుకు పలుకుతుం”దనుకుంది. శంకరానికి అరమానం తోచింది. కోడలుయొక్క ఆసంత్యప్తిని అత్తమామలు గ్రహించి శంకరాన్ని “నాయనా! ఎక్కడినా శృంగార ఉండటం మంచిది, మంచిరోజు మామకుని ప్రయాణమై వెళ్ళు” డన్నారు. శంకరానికి మరి అరమానం తోచింది. తండ్రిని కుటుంబజరుగుబాటును గుఱించి హెచ్చరించాడు శంకరం. తల్లి అందుకుని “నాయనా! భగవంతు డున్నాడు. అవన్నీ తడవక - అవన్నీ భగవంతుడికే ఎరుక - అదృష్ట దురదృష్టాలు ఎవరిని వారివే. ఎందుకు నువ్వు కూడా ఘేదపడటం? అని సంభాషణ మార్చింది. శంకరానికి అప్రకోలేనంత దుఃఖించింది. “అమ్మా! మీరు కష్టపడ వలసరంతేను. ఇంకా డబ్బు పంపుతా; ఎప్పుడూ కష్టాలు ఇట్లా ఉండవులే” అన్నాడు.

తల్లి శంకరం మాటకు అడ్డొచ్చి “నాయనా! అట్లా పెట్టుకోక. నువ్వు కానాలని వారు ప్రితుకు వెళ్లారు. అందుకు నాయనగారు ఒప్పుకుని పంపారు. నువ్వు మామచాటు నుండవలసిన నాడవు, స్వతంత్రులకు. మనుష్యులకంటే చేతిలు కలకాలా లుంటై. వారందరి డేమం తరచునానూ, మా డేమూలు కనుక్కుంటూ ఉండి, గోనెడు కొడుకుల్ని అంకెడు కూతుళ్ళనీ కని శతాయుశస్సై వర్ధిల్లండని కొడుకుడూ, కోడల్ని అశీర్వదించి హితోపదేశం చేసింది. శంకరం తల్లి మాటలకు కలవరపడి “అమ్మా! నన్ను పెంచి పెద్దచేసిన మీ బుణమెట్లా తీర్చుకోవాలి? చెప్పు, ఇట్లా నువ్వనటం న్యాయమేనా! పెద్దవాళ్లు మీరుపడే యిబ్బందులు చూచి నేను భోగాలనుభవించకలనా!” అని విన్న పోయాడు శంకరం.

అరుణాచలం శంకరాన్ని బుజ్జగించి మాకు అన్ని ఆనుభవాలూ ఆయినై. వాటినిగుఱించి నువ్వు విచారించక. “కలిమితేమిట విషయం నాకు బాగా తెలుసు, నువ్వు విగలాపడ చనిలేదు,” అని చెప్పి - “అయితే అట్లాగే నేమిటి వాడికి చెప్పాలిని”వని భార్యను మందలించాడు నాయు. తల్లి

“నాయనా! నిన్ను కష్టపెట్టానని నా ఉద్దేశం కాదురా” అని నొచ్చుకుంది. చంద్రిక యింటి కప్పుడు వెళదామంది. అన్నదే కాని శంకరం ముక్కు గోళంలాంటి బయటికివచ్చిన వేడినిట్టూర్పును తెలుసుకోలేక పోయింది. ఇంకోమాటు శంకరంతో చంద్రిక “మీ వారికోసం అంత తపన పడకపోలే వారిశే మన ఊరురమ్మని మన వాటిల్లోది ఏదయినా శిన్నకంట్రాక్టు ఇచ్చి ముఖజీవనం చేయించరాదా” అంది.

కాని నిస్తేజమై గాజుగుడ్డలాగా నిలిచిపోయిన శంకరం అక్షీయంగాకొన్ని గుర్తించలేకనూ పోయింది; దడదడ లాడిపోతున్న గుండెమోతనూ చంద్రిక వినుపించుకోలేక పోయింది.

2

శంకరంలా మార్పు కనిపిస్తోంది. అందరితోనూ యథోచితంగానే ఉంటున్నాడు. ముఖ్యవిషయాల్లో మాత్రం జోక్యం తీసుకుని తక్కినవి మామూలానికి వదులుస్తాడు. అత్రగారు “పిలిచి పిల్లనిస్తే...అన్న సామెత చెప్పి తమ్ముడికి కూడా కొంత అన్వయిస్తే అబ్బాయి దుగ్ధ తీరుతుండేమా” అందిట. అట్లా అన్నట్టు శంకరానికికూడా తెలిసిందట! ఇట్లా జరిగి జరిగి ఏంకొంప ముణుగురుండోనని సదాశివస్వామ్యు ధనుపడ్డాడు. కూతుర్ని జాగ్రత్తగా సంచరించి ధర్మను దక్కించు కొమ్మని సలహా యిచ్చాడు.

శంకరం ఎప్పుడూ ఉదాసీనుడుగానే ఉంటాడు. ధర్మయొక్క మనోవేదనను గుర్తించుకోలేక పోతుందిగాని, తనకు అభిమాఖ్యడై తనకు సంతోషం గలిగించేందుకు ధర్మకు అనేక సేవలు చేయబోతుంది.

శంకరం కొన్ని వారాలనుంచీ ఇర్రీబట్టలుమాని, మామూలురకం బట్టలు వేసుకుంటున్నాడు. “నాకుమాత్రం ఈ చీర రెండుకు! సాదా చీరెలు తెప్పించి” మని చంద్రిక అడుగుతోంది. ఫలాహారాలు మానేసి వేళకు భోజనమే చేస్తాడు శంకరం. “మీరు తినకపోలే నాకు మాత్రం ఏం సహించి ఏడుస్తుందీ నేనూ తినో నంది చంద్రిక.

చంద్రిక నీళ్ళుపోసుకుని రెండు మాసాలయింది. వేవిళ్లతో ఆన్నం తినదు. ఫలాహారం కూడా, శంకరం తిననిది తినదు. రాధమ్మగారు కూతురికి హితోపదేశము చేసింది.

శంకరం ఏదో అలాచింతా పడకకుర్చిలో కూర్చున్నాడు. చంద్రిక ఎదురుగావచ్చి నిలబడి ఏదోసంభాషణ ప్రారంభించి “ఏమండీ! ఎప్పుడూ ఈమరో అంటూ ఉంటున్నా రేమిటి! మీ కేం తక్కువయింది? చెప్పుండీ!” అంది. శంకరం చివాలన లేచి కూర్చుని “మరేం లేదు. వ్యక్తిత్వం లోపించింది. మీరు కావా అనుకున్నారట - వారు దానికి అంగీకరించారట” అంటూ చంద్రికవంక చూచాడు. చంద్రిక మొరసిపోయే కళ్ళతో “అట్లాగే ఉండి; అనుభవించే గీత లేకపోతే అందలాన ఎక్కిస్తే నేం; దంతసిరి ఉండాలి, దేనికైనా. అంత పాల నలత పిల్లకాయకు మల్లే నక్కొరుపడకపోతే అమృతగర్వ నాలుగుకోజులుండి రారాదూ! చర్యలు మరీ ముద్దు వస్తున్నై.” అని నవ్వింది.

“అట్లాగా మంచి సలహా ఇచ్చావు. బుద్ధిమంతురాలైన భార్య హితాలు ఇట్లానే ఉండా” అంటూ లేచాడు. రాధమ్మ గోడవతలే ఉండి ఆపుకోలేక తుమ్మింది. “బ్రౌన్ సత్యం; మంచి ఉపదేశమే. అత్తగారుకూడా ఇక్కడే ఉన్నారేమిటి! భార్య అంటే భర్తకు ఇంత తోడునీడగా ఉండా” అంటూ క్రిందకు పోయాడు. చంద్రిక గడగడలాడిపోయింది. “అమ్మా! అయిన్ని చూడలేకపోతే షణం ఉండలేనే” అంటూ ఏడిచింది. రాధమ్మ గొంతుకొంది.

౮

తూరుపుపోయే రైలు సరిగ్గా తెల్లవారుజామున గం. 4-20నిమిషాలకువచ్చింది. తెల్లవారితే పంచమి శనివారం. సదాశివనాయుడుగారి నౌకరు చాకలి ముబ్బడు పెళ్లాన్ని పుట్టింటికి పంపటానికి ప్రేషణకు వచ్చాడు. పెట్టెలన్నీ జనసమ్మర్దంగా ఉన్నై. ముబ్బడు ఎట్లాగో తన పెళ్లాన్ని పెట్టెలో ఎక్కిస్తున్నాడు. ఎవరో తన్ను తోసుకు లోపలికి పోతుంటే ముబ్బడు కోపంతో “ఏం టయ్యా! ఆడోళ్లు కనపట్టలా! అని దురుసుగా మాట్లాడబోయి “బాబూ! శంకరయ్యగారా? ఇదేంటి! ఈ పెట్టెలో ఎక్కుతుండా రేం? పక్కచుట్ట లేవీ! ఇట్ట్రొట్టలు రాలే దేంటి?” అని ఆశ్చర్యంగా పళ్ళి పరంపరలు మరిపించాడు. శంకరం నవ్వి “అన్నీ ఉన్నై తొందర పనిమీద వెళుతున్నారే. గంట కొట్టారు; యింకా నువ్వెళ్ళక్కూ”

అన్నాడు. నుబ్బడు ఆళ్ళనగ్ర ముఖంతో శంకరాన్ని చూస్తూ బయటికి వచ్చాడు. రయిలు కదిలింది. శంకరం ముఖం జేవ్రురించి యింత అయింది. చంద్రిక 6 గంటలకు లేచి శంకరం కోసం వెతుక్కుంది. స్టాండున కోటూ, చొక్కాలూ మామూలుగానే ఉన్నవి. కాని, ఖద్దరు వట్టిలు రెండూ కనుపించటట్లా, “కంపన పడ్డ కాకిలాగా” అటూ ఇటూ ధిరుగుతూ అనేకం తలపోస్తోంది. పేటకు వెళ్ళిపోయినాడేమో! మళ్ళీ రాడేమో! నని లోపలలోపల ఏడిచింది. కాపలా ఘూర్కావాడిని పిలిచి “మీ చిన్న అయ్యగారు వీధిలోకి వెళ్ళటం చూచావా?” అని అడిగింది. ఘూర్కావాడు “అమ్మా! తెల్లవారటట్టు 3-4 గంటలమధ్య బయటికి వెళ్లారుగా అమ్మా! నన్ను పలుకరించనుకూడా లే”దన్నాడు.

చంద్రిక మేడపైకి వచ్చి గదిలో పడుకుంది. తల్లి పళ్ళరసం తీసుకవచ్చి చంద్రికను పిలిచింది.

నదాశిక నాయుడుగారు కూతుర్ని పిలిచి “ఏమమ్మా మీ ఆయన ఆంత అర్జంటుగా ఏడోరు వెళ్లాడేమిటి? అద్దూపిషయం ఏమిలేదుగదా?” అని అడిగాడు. చంద్రిక ఏడుస్తూ “నాకేం తెలియదు. నాతో చెప్పలే”దంది. “అదేమిటి? తెల్లవారుజామున రైలులో ఎక్కడికో వెళ్లాడుటకా. నుబ్బడు చెప్పకున్నాడే” అటూ నాయుడు క్రిందకు పోయాడు.

చంద్రిక నుబ్బడిని పిలిపించి “ఏరా! బాబుగారు ఏ ఊరు వెళుతున్నా నని చెప్పారరా?” అని అడిగింది. “అదేమి టమ్మగారు! ఒక సకైన చొక్కాగానీ, కట్టు పంచగానీ, పక్కచుట్టగానీ, ఆకరికి మంచి ఉత్త రీతుంకూడా లేకుండా ఎదుతున్నా రేంటమ్మా! మీ లచ్చాం కూతున్న పెట్టెలోనే ఎక్కారు. నేటిలో మాత్రం నీన్న ట్రింకు ఉంది. చంకలో పుత్తకం కామో నుంది” అన్నాడు. చంద్రిక కళ్ళు జ్యోతుల్లాగా ఉన్నై. “వెదవులు మరింత ఎరు పెక్కి వణికిపోతున్నై. “ఎక్కడికో వెళుతున్నా మని చెప్పారరా?” అని వణుకుతున్న శంతాన్ని పలికించలేక పలికించ లేక పలికించింది. అమ్మా! నాకేం చెప్పలా. “అర్జంటుగా ఎళుతున్నా” నన్నారు. నూత్రే నేవం నాకేం బాగుండలేదన్నాడు. చంద్రిక సరాసరి మేడమీదికిపోయి కోట్లూ, చొక్కాలూ, ప్రక్కలో వేసుకుని దుఃఖంలో ముడిగిపోయింది.

తల్లి, తండ్రి, చంద్రికను ఎన్నోవిధాల ఓదార్చి ఈ విషయమంతా అరుణాచలం నాయుడుగారికి గుమాస్తాద్వారా కబురంపారు.

శంకరం విశాఖపట్నం చేరేటప్పటికి చేతులో 10 రూపాయలు ఉన్నై. తన బాల్కనీ హితుడుగా ఉన్న శ్రీరామ శర్మతో తన విషయమంతా చెప్పి “స్వయంకృపిమీద ధనార్జనచేసి తన తల్లి తండ్రిల్ని పోషించుకుంటా” నన్నాడు. తన ఉనికి ఎవరికైనా తెలియబడినంటే “దీక్షాభంగమయిపోతుంది. గనుక అజ్ఞాతవాసం జాగ్రత్తగా నడిపించాలి”న్నాడు. శర్మ శంకరానికి తన మేడ ప్రాంతస్తులో ఉన్న గదిచ్చి తన బంధుగుల ఫరంలో ఆడిటర్ గా నెలకు 80 రూ. అ మీద ఉద్యోగంలో జేర్చాడు. ఒక నెల గడిచింది. 30 రూపాయలు తన భోజన ఖర్చులకు ఉంచుకుని మిగతా 50 రూపాయలు తన తండ్రికి కుటుంబ ఖర్చులక్రింద - శర్మచేత మనియార్డరుచేయించి తనక్కడ ఉన్నదీ తెలియనీయాలా.

అరుణాచలనాయుడుగారు శంకరంవద్దనుంచి మనియార్డరు వచ్చినట్లునూ, అలాగే ఉనికిమాత్రం తెలియనట్లునూ వియ్యంకుడికి తెలియపరచారు.

నుద్యన నాయుడుగారు మీ కోడలికి 10 కోజులనుంచి కొంచెం సుప్రీగా ఉంది. అక్కగారూ మీరూ వచ్చి చూచిపొమ్మని తిరుగు జవాబు పోతారు.

శంకరం వెళ్ళినకోజునే ఆతను దబ్బేమాత్రం పుచ్చుకు వెళ్లాడోనని చంద్రిక కోటులో ఫర్సుతీసి చూచింది. ఫర్సులో చిల్లరనోట్లు 90 రూపాయలలా వాటిమధ్య ఒక కాగితం మడతకూడా ఉంది. చంద్రిక ఆ కాగితం విప్పి చూచుకుంది. అందులో “ప్రియమైన చంద్రికా! నా మనోబేదనను నువ్వు గ్రహించలేక నీ ప్రియం కోసమూ, నీ ఆనందం కోసమూ, నన్ను ఉపయోగించుకోవాలని తలచినట్లు స్పష్టమైంది. పాపం! నేను కృత్రిమ యంత్రాన్ని కాదుగదా! ఎవరి వర్గము వారికి ఎంతో ప్రియమని ఎవరూ ఎరుగనిది కాదు. తన కష్టముఖముల ననువదించని భార్యను గట్టుకొని చీకు సంసారియై యుంటుంటే ఆ జన్మాంతమూ బ్రహ్మచారిగ నుండుట

శుభమా, శుభమా నని తెలియబడినది. ఇట్లు వాయుటకు సిగ్గుపడుచున్న ను
తప్పక వచ్చినది. తరువాత - తరువాత..” — శంకరం.

చంద్రిక ఆ ఉత్తరం చూస్తూ “చూడమ్మ చూడు, నేను నా సుఖానికి,
అనందానికి తనను ఉపయోగింపఁజూచానట. తా నెక్కడ కందిపోతాడో
నని ఇంట్లో తన వెంటబడి తిరుగుతూ తన పసులన్ని వేసే చేతానే. పైగా
ఈ మాటలా? నాకు సంసారసుఖం రుచి చూపించి అంతలో వివేచనపండు
కొరికిస్తాడా?” అని ఏడిచింది. ఏడిచి ఏడిచి పిచ్చిపిల్ల అయింది.

కల్లిదండ్రులతోనూ, చూడవచ్చిన వాళ్ళతోనూ పై సాదంతా మొర
తెడుతుంది. కల్లి కొపవడి గదిలోకి పంపుతుంది. తండ్రి కనపడినపుడల్లా
“నన్ను గారూ! అయనకోసం ఖబురంపారా?” అంటుంది, నాయుడు
బయటికి రావటం మానేశాడు.

అరుణాచలం నాయుడుగారూ, సుకీలమ్మగారు కోడల్ని చూట్టానికి
వచ్చారు. చంద్రిక అత్తమామల కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి “మాచారూ! నా కల్ల
తప్పంటే దంభించాలిగాని, యిట్లా పెళ్ళి పోవచ్చు! మీరు పెళ్ళి కష్టం
తీసుకరండి. ఈ పోతే నా పరువు దక్కేటట్టు లేదు.” అంటూ ఏమేమో
పార్చింఁగించింది. రాధమ్మగారు వచ్చి “ఇదీవరస. ఇట్లా ఒకటే ధోరణి.
రాత్రిళ్ళు కూడా నిద్రపోదు” అని కూతుర్ని అడమాయించి యింట్లోకి
పోమ్మింది. చంద్రిక చరచరలాడుతూ “ఏమిటే! నువ్వెందుకు? నువ్వురుకో
వీకేం తెలియదు. ఇవ్వన్నీ చెప్పకపోతే వాళ్ళు నేనే తంపేతా ననుకోయా?”
అంటూ కల్లిమీద తిరగబడింది.

అత్తమామలు కోడల్ని బుజ్జగించి వియ్యంతుడికి “ఫరవాలేదు అతడు
అవినేకి కాదని ధైర్యంచెప్పి వెళ్లిపోయారు.

౧౦

రంగదాసు గదిలో కూర్చుని మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ విస్మయంతో
“మేడపైకి వెళ్లింది ఎవ?” అని శ్రీరామ శర్మని అడిగాడు.

శర్మ “మన శంకరమేనోయ్” అని చెప్పి నాలుక కరచుకున్నాడు.
“ఎవరూ! చంద్రిక మొగుడేనా!” అంటూ రంగదాసు నిలబడ్డాడు.

“ఇస్సో! నీ కందుకు ఊరుకో!” అన్నాడు శర్మ. “అ! మన కందుకు? అమధ్య ఇత నెక్కడికో వెళ్లాడని ఎవరో అనుకున్నారట!” అని రంగదాసు నవ్వాడు. “దాని కేదో గొడవుందిటలే. మన కందుకు; నువ్వెక్కడా అనకులే” అన్నాడు శర్మ.

కుతుబు మనోవ్యాధితో సదాశివనాయుడు దిగులుపడ్డాడు. ఏంజబ్బని ఏంజుం దిప్పిస్తా ననుకుంటాడు? అందులో గర్భరతి కూడాను. ఒకరోజు రంగదాసు సదాశివనాయుడు గారింటికి వచ్చి “కక్కయ్యా! చంద్రికకు ఎట్లా ఉంటోందని ప్రారంభం చేశాడు. నాయుడు “నాయనా! కడుపు చించుకుంటే కార్యమిద పడుతుంది ఎట్లాఉందని చెప్పాను! నాలుగు నెలలమట్టి ఆతనికాడే తెలియకపోయి. ఈ 4 నెలలమట్టి తండ్రికి 50 రూపాయలు చొప్పున తాను తెలియపడకుండా పంపుతున్నా ఉన్నాట్ట. ఇక్కడ ఉండే తాను రు 50 లు కాదు, 100 పంపుకో కూడదా? నేను వద్దంటానా? ఇవంతా తనదికాదు. మీ రందరూ చెప్పినట్లు మంచి మర్యాదగ్గుడూ, భారీబుద్ధికలవాడే గాని దాని కర్మం అట్లా కాలింది. నాకేం తోచటలే” వన్నాడు.

“కక్కయ్యా! దీని జబ్బు విశాఖపట్నంలో నయమవుతుంది. అక్కడికి తప్పక తీసుకెళుదాం” అన్నాడు రంగదాసు.

“అయ్యా! నాయనా! పిల్లకు పిచ్చునుపత్రి చూచే ఖర్చుం కూడా పట్టిందీ” అని నాయుడు కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు.

“కక్కా! పిచ్చి అనుపత్రికి వద్దు. అక్కడ ఏ మందూ, మాకు లేకుండా కేవల మనశ్శక్తితోనే నయం చేసే ఘనశైత్ర్య దొకడున్నాడు. ఈ తెల్ల వారుజాము బండిలో వెళదాం. దానికి తప్పక నయమవుతుంది. అట్లా కాకపోలే నా ప్రాణాన్నానా యిస్తా”నన్నాడు రంగదాసు.

నాయుడుగారికి ఆశ వుట్టింది. వంటమనిషిని తీసుకుని కుటుంబంతో సహా రంగదాసు వెంట విశాఖపట్నం వెళ్ళాడు. నెలకు 40 రూపాయల చొప్పున మేడ బాడుగకు తీసుకుని రోజూ సమద్రప్ర పిడ్డుకు కుటుంబమంతా పికారు వెళతారు.

ఒకరోజు రంగదాసు శ్రీ రామశర్మను కలుసుకుని “మా బంధువుల

అమ్మాయి! నువ్వీగాతంలే ఈ ఊళ్ళో బ్రేటుమెంటు చేయించుకునేందుకు తీసుకువచ్చారు. చూచినదామని తనబసకు తీసుకువచ్చాడు. నాయుడుగారిని అవకలకుపిలిచి “అవచ్చినవారు డాక్టరుగారి అసిస్టెంటుని” నాయుడుగారితో చెప్పి చంద్రికను పిలిపించాడు. చంద్రిక చక్కగా ముస్తాబై వచ్చి ఈ డాక్టరకల్ల ఏమవుతుంది? దన్నయ్యా! ఊరికేడబ్బు గుంజటం తప్ప - నాకేం మందూ, మన్ను - అనవసరం అంటూ లోపలికి పోయింది.

శర్మ, దానుతో కలిసివస్తూ మధ్య దోవలో - “దానూ! ఆ అమ్మాయి నీకేమవుతుంది దోయీ! మతిచాంచల్యం గాబోలు. అనుభవితో చేర్చించాలని ఉద్దేశమా? పాపం- బాగ్రితగా అలోచించి మాత్రం చెయ్యి” అన్నాడు. విచారాన్ని నూచిస్తూ శర్మ, దాను - “ఆ అమ్మాయి నాకు చెల్లిఅవుతుంది. మతి చలించింది. మగడు నాలుగు నెలలకిక్రితం ఎక్కడికో పారిపోయాడు. ఎక్కడెన్నెదీ ఈ అమ్మాయి తండ్రికిగానీ, అతడి తండ్రికిగానీ తెలియదు. గానీ ఆతడుమాత్రం తండ్రికి ప్రతినెలా ఎవరిచేరుతోనో ఎట్లాగో 50 రూపాయిలు అందచేస్తూనే ఉన్నట్ట, అలోచించగా ఆ పిల్లకు ఈ ఊరు తీసుకువస్తే ఘనమైదుడు దొరిక ఆ నమ్మ నయమయేట్టు తోచి ఇట్లా తీసుకువచ్చా”నని నవ్వాడు.

శర్మ దానును గళాలున అపి ‘శంకరం పెళ్ళాం ఏమిట్రా! ఈఅమ్మాయేనా? చంద్రిక’ అని నిశ్చయపడయాడు. దాను నవ్వుతూ ‘నన్నడగట మెందుకూ? శంకరాన్ని తీసుకువచ్చి చూపించూ! ఆ అమ్మాయి చంద్రికో, రదనికో అతనే చూచుకుంటాడుగా’ అన్నాడు. ‘నాకి పరిస్థితులు అతను చెప్ప లేదునుమా. దొంగఫెలో. ఇంకేం ఆ అమ్మాయికి వైద్యం అతనే చేసు కుంటాడు, తగిన విప్పటుచేస్తే’ అన్నాడు శర్మ.

‘త్వరగా ఏర్పాటు చెయ్యి మరీ’ అన్నాడు దాను.

౧౧

సాయంకాలం 6-30కి ఫునర్మిజన్ నినిమాకు క్రిరావశర్మా, శంకరం, ఇంకొక స్నేహితుడూ కలిసి వెళ్ళారు. 9-30 కి అట అయింది, ముగ్గురూ హోటల్లో భోంచేసి వస్తున్నారు. ఆ మూడో స్నేహితుడు శర్మదూ, శంకరాన్ని ఒక మేడనుంచి అపి “శర్మా! బెజవాడనుంచి నా ప్రాణ

న్నేహితు దొకడు వచ్చి ఈమేడలో ఉన్నాడు. ఈరాత్రికి మనం నలుగురం కులాసాగా ఉండి పొద్దున్నే పోదాం; అతను పేరుపడ్డ కవి కూడానూ; పద్యాలు వాల్చి విసికూడా వెళ్ళదామని పట్టుపట్టాడు. శర్మ “సరే”నని తన ఆహ్వాదాన్నిచ్చాడు. శంకరం “నే నింటికి పోతా” నంటంటే శర్మ బలవంతంచేసి సమ్మతి పరచాడు.

న్నేహితులు నలుగురూ ముందుగదిలో చేరి పేకాట ప్రారంభించారు. మహాసరదాగా రెచ్చిపోతున్నారు. శంకరం కూసరాగం తీస్తూ పేక కలుపుతున్నాడు. రంగదాసు నెమ్మదిగా తలుపు తెరచి గుమ్మంలో నిలబడ్డాడు. దాసునుచూచి శంకరం తలవంచుకొన్నాడు. దాను “ఇంకాలో దొంగెవ రేమిటి?” అని అడిగి పనున్నవాడికి మల్లే తలుపులు మూసి వెళ్ళి పోయాడు. శంకరం శర్మతో “ఇక వెళ్ళిపోదామేమిటి?” అన్నాడు నెమ్మదిగా. శర్మ ఇంకా అట కానిదే! - అప్పుడేనా అన్నాడు.

దాను చంద్రికను గదియందుకు తీసుకువచ్చి ఎదో చెప్పుచున్నాడు. లోపల శంకరం అటమకాలో “ఇదిగో రి వ తురుపు” అని అరిచాడు. చంద్రిక అమర్దగా ‘లోపల మీ బాపలాగుండే’ అంది. దాను కొంచెం నిదానించి ‘గొంతు అట్లాగే ఉంది, మవ్వ చూచుకో, అన్నాడు. ‘అమ్మా! గదిలో ఇంకా ఎవరో ఉన్నారలాగా ఉందిగా! ఎట్లా? అంది. దాను నెమ్మదిగా గదితలుపులు తెరిచాడు.

చంద్రిక ఆపాదమస్తకం వజ్జికిపోతూ శంకరంవంక చూస్తూ నిలబడిపోయింది. శంకరం చంద్రికనుచూచి నిర్భాంతపోయి చేతులో పేక క్రిందకు జారేసి తలవంచుతున్నాడు. రామశర్మ తక్కినవాళ్ళని తెమ్మని సంజ్ఞ చేశాడు. అందరూ బయటికి వచ్చారు. చంద్రిక ఒక గంతులో తలుపులు మూస్తూనే వెళ్ళి శంకరం ఒళ్ళోకూలబడి బావురుమని ఏడ్చింది. అతని చేతులు అతనికి తెలియకుండానే చంద్రికని చుట్టేసి ఆ పిల్ల నఖశిఖవర్ణంతం పొక్కినై.

కొంతసేపటికి చంద్రిక “ఈ నాలుగు నెల్లమట్టి నుఖంగా ఉన్నారగదా! కళ్ళు చల్లపడ్డయ్యా - అమ్మా” అంది. దానికి శంకరం నవ్వుతూ ఏదో సమాధానం చెప్పాడు. ఆ రాత్రొంతా ఒకటే గొడగొడ. వాళ్ళని ఒడ్డనే వారు కానీ, ఒడ్డనేవారు కానీ పిలిచేవారై నా లేకపోయారు. సదాశివనాయుడు బానును పిలిచి “మా నాయనా! రేపు ఇంటికి వెళ్ళిపోదామా అన్నాడు.”

“కొడుకూ, కోడలూ సత్యనారాయణవ్రతం చేసుకుంటున్నా”రని అరుణాచలం నాయకుగారికి పిలుపు వచ్చింది. నాయకుడు కటుంబముతో వెళ్లి ఆ యిద్దరిని ఆశీర్వదించాడు. ఆ వెళ్ళటం వెళ్ళటం అక్కడే నిలిచి పోయి మనమడిని ఎత్తుకు తిరగటం ప్రారంభించాడు.

9. ప్రేమ మూర్తి

“దివి కరుగలేక బ్రతికి యున్నాను - జీవచ్ఛవంబ నగుచు” ఇది 1928 వ సంవత్సరం శాటిమాట. “అప్పట్లో ఒక కీతలనాయుప్రవాహం జొంబాయి వట్టణం, పట్టణాన్నంతటినీ ఒక రాత్రి ఒక పగలూ స్తంభింపజేసిన లోడా అవి.” ప్రజలు వీధులవెంట తిరుగనే లేక పోయారు.

రెండురోజులు ఎట్లాగో గడిచి గట్టెక్కారు, ఆరోజు భానువారమే గనుక భానుడు తన శతసహస్రకిరణాలతో ప్రజలకు అభయమిచ్చాడు. భయం తీరిన ప్రజలు పార్కులకూ, సముద్రపు పంచలకూ, మలయపర్వత శిఖరానికి నడకలు పొరంభించారు.

రాజన్నా, మూర్తి ఏదో పనిమీద తను టెక్నికల్ ఇనిస్టిట్యూట్ వైపుకు వెళ్ళి పని చూచుకుని రిగంటలకు చాపాటీ బీచికి చేరారు. కాసేపు ఏదో మాట్లాడుకున్న తరువాత నేను గుండరంతో మాట్లాడి వస్తావని రాజన్నా కనడీ రోడ్డువైపునకు వెళ్లాడు.

మూర్తి కొంతసేపు ఆ చోడ్యాలూ ఈ చోడ్యాలూ చూచి, బీచి వెళ్ళుటే పార్కులోకి వెళ్లాడు. ఆ అల్లిబిల్లి అతలగుండా చిన్నదోకలగుండా తిరుగుతూ వచ్చి వచ్చి ఒక నీటి కుండీదగ్గరగా ఒక రాతి బెంచీమీద కూర్చున్నాడు. జేబులోని సిగరెట్టుతీసి అగ్గిపెట్టెకోసం అటూయిటూ చూచాడు. ఆ కుండీ చుట్టు ప్రక్కల జనం లేరుగాని ప్రక్క పొదను అనుచేసుకుని ఒకాశదు కూర్చుని ఉన్నాడు. మూర్తి అతనికంక కొంతసేపు నిదానించి చూస్తూ “అగ్గిపెట్టె ఉందా?” అని అడుగుదా మనుకున్నాడు. గాని ఆ వ్యక్తి అటూ ఇటూ కదలక శిలాప్రతిమలాగ కూర్చున్నాడు.

మూర్తి రెండడుగులు అతనివైపుకు నడిచి నిలబడ్డాడు. ఆ వ్యక్తి తన రెండు హస్తాలతో ముఖాన్ని మూసుకుని చలించకుండా కూర్చున్నాడు.

మూర్తి అప్పవ్యకబంతో ఇంగ్లీషులో “మీదగ్గర అగ్గిపెట్టె ఉందా?” అని ప్రశ్నించాడు. ఆ వ్యక్తి కొద్దిగా చలించి తల వైకెత్తుతూ “నన్నే నా...” అని దుఃఖనూచక మైన కంఠంతో వెక్కి వెక్కి అన్నాడు.

మూర్తి ఆర్థంకాని ఆలోచనలోబడి “ఔనండీ” అన్నాడు. ఆ వ్యక్తి తల పంకిస్తూ ఏర్రోవారిన తన రెండు కన్నులనూ పూర్తిగా విప్పి “నాయనా! నీవు తెలుగువాడివే! గాదూ? అని తెలుగులో అడిగాడు. మూర్తి “ఔనన్నట్టు” అశ్చర్యంగా తల ఊచాడు. “అయితే ఇదిగో నాదగ్గర నిప్పుపెట్టే లేరుగాని నేనే ఒక నిప్పుతో ములుతున్న నెగడునై కూర్చున్నా! కావలినై ఊది చూచుకో” అని గడ్గదికంగా అచ్చ తెలుగు మనిషిలాగా మాట్లాడాడు.

మూర్తి హృదయం కంపించి- ఇతడు దేహం తెలియని స్థితిలో ఉన్నాడా ఏమిటి? కళ్ళు ఎర్రగా ఉన్నై - అనుకున్నాడు. మళ్ళీ వెంటనే హృదయం క్రమించి ఆయో! తెనుగువాడా? ఏమిటి వుట్టాడు దుఃఖం ఉన్నట్టున్నాడు గాబోలు. అనుకుంటూ ఏమో అడగా అనుకుంటున్నాడు.

ఆ కృత్తి తాను కూర్చున్నచోటునుంచి అవతలికి వచ్చిగిలి “ఇదిగో! చూడు నీకుకనక తీరుబడి ఉంటే ఇట్లా వచ్చి కూర్చో. నన్ను చూపెట్టుకుని నా హృదయ భారం తగ్గించుకుంటూ - తాపోపశమనం చేసుకుంటూ - భగవంతుడు నా తెనుగు తండ్రిని చూపించాడనుకుంటున్నా” అన్నాడు. మూర్తి మళ్ళీ అలాచనలో పడ్డాడు; - “నాయనా! నన్ను పిచ్చివాడి క్రింద తలచక - నేను అట్లాగే ఉన్నచూట వాస్తవము. ఈరోజు నాకంత దుర్దినమో అంత పవిత్రదినం కూడా - విలే దుఃఖావేశంలో ఉన్నానులే - దయ ఉంటే వచ్చి కూర్చో” అని దీనంగా చూచాడు.

మూర్తి దయాశీలుడు. తత్కాపి తన తెనుగువాడి కంటినిటిచుక్క - చూచి పసింపలేకపోయాడు. ఇట్టే నీటికుండలోంచి దోసెడు నీళ్ళు చీకుకుని - “ఇదిగో నీటితో ముందు ముఖం - ఓళ్ళూ తుడుచుకో! ఇంతకు మించిన పనిమాత్రం ఇంటివద్ద నాకేముంది కనుక—” అని అతని చేతుల్లో పోశాడు.

ఆ నీటితో అతను ముఖం తుడుచుకుంటూ - “అబ్బా! నాయనా! నా తెనుగుతండ్రి చేతనీళ్లంత చల్లగా ఉన్నైరా! ఈ క్షణంలో నా తండ్రి చేతితో నిట్టి ఉపశమనమే జరుగకపోలే ఇంతవఱకూ నాలో వేండించిన దుఃఖాగ్నికి నా గర్జనాశోలు ఉచ్చి చిట చిటా చిట్టి రక్తం నేలపాలయో దేమా! కళ్ళు నేలిపోయి కల పగిలిపోయేదేమా! నా తండ్రి, దగ్గరకు రా - నీవు నాకు అన్నివిధాలా బంధువుడవు - నా కల్పతరువు - నా కామ దేవతవులాగా కనువిస్తున్నావు” అంటూ మూర్తి భుజంమీద తలవాలాపును. మూర్తి ఏదో చెప్పబోతుండగా - “నాయనా! కాస్తపు మాట్లాడకు - ఈ పొంగు తీరనీ - నేనే మాట్లాడుతా. కళ్ళు తెలిసే ఉంది - కాస్త ఉండు” అన్నాడు. ఇట్లా ఇద్దరూ 10 నిమిషాలు నిద్రిస్తున్న వాళ్లకువలె కూర్చుండి స్వప్న కరీరాలతో బొంచల్లించి లేచిపోయారు.

ఆ పూపాదల్లో పిచ్చికలు రొద పొరంభించినై. కాలచక్రంలాగా ఎదో జరజరా దొరిపోవటం చూచినై కాబోలు.

మూర్తి కళ్లు తెరచి చూచాడు. భుజం మీద నుంచి తల ఎత్తుతూ ఆ కొర్రా తడు కళ్ళనీళ్లు గోళ్ళతో విసులుస్తూ ఒక పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచాడు. మూర్తి ఆతని కళ్ళలో చూచాడు - "అగు! నన్ను తొందరపెట్టకు! నా భాగ్యదేవతవే కాకపోతే నన్ను ఇట్లా ఇతరులు లాలించగలరా? కాకపోతే నువ్వు అవహించైనా ఉండవచ్చు. లేకపోతే ఇన్నాళ్ళ ముచ్చటలు ఈ షణ్డంలో అనుభూతం కాగలవా?" అంటూ పొరంభించాడు. మూర్తి "బాబూ! తొందరలేదు, నమ్మదిగానే చెప్పమన్నాడు."

"చెబుకున్నా - విను నాయనా - నేనూ తెలుగువాడినే, మాట యాసగా ఉందని సందేహిస్తున్నావేమో? మా తాతలు గోదావరి వాస్తవ్యులు. సంసారాలు చితికిపోయి జరుగుబాటుకే వసియై రంగూన్ చేరి ఆచట జీవించాడుట. వారితోపాటు మా మేనమామఅమ్మగారు డాక్టర్ల వీధి వ్యాపారంచేసి బాగా డబ్బుగడించారు. అప్పట్లో మా వాళ్లు ఒరిస్సా వర్తకులతో వ్యాపారం జరిగి బాగా ధనార్జన చేశారు.

మా తాత అర్జించింది మా తండ్రి వేశ్యాలోలుడై కొంత చరస్తిరాస్తుల్ని క్షీణింపజేశాడు. కొంత చిట్టెడుగింజలైనా రాని సమాద్రీతీరపు ఊసర త్రేత్రాగ్రహారానికి పెట్టాడు. మా తల్లి అననూయించేవిట. ఎప్పుడూ మా నాయనమాటకు ఎదురాడక ఆయన ఏదీచేసినా పరమపవిత్రంగా ఎంచుకుని పది సంవత్సరాలు కాపురంచేసి నన్ను కని పరమపదమునుబొంది ధన్యులాలయిందట. నాయనా! అట్టి కల్లి స్వస్యమైనా త్రాగ నోచుకొన లే దీ దౌర్భాగ్యుడు.

మరల మా తండ్రి యింకొక వివాహము చేసికొనెనట. పోనీ అట్టి తండ్రి అయిననూ పది కాలములపాటుండి కల్లిలేని నన్ను కడుపులో పెట్టికొని ఉండగూడదూ! ఔను ఎందుకు ఉండును. ఆయనగూడ నా అరవ ఏట గాగ్రమాంతరముపోయి మరణించెను. కల్లి దండుగ్రులను చిన్నపుడే చంపు కున్న నేనెట్లు బ్రతికితిని? కప్పకవిని "అమ్మా!" అని పిలుచుకొలేను

నా నోరు మూగెనా! అయింది కాదు. మా అమ్మ ఉంటే నాకీ కష్టమే లేండుకవస్తే? అన్నీ సక్రమంగానే నడచేవి. అంటూ కన్నీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

3

మూర్తి అతని భుజంమీద చెయివేసి, “బాబూ! విచారంవల్ల ప్రయాణంలేదు. ధీరుడులాగా జీవితాన్ని నడుపుకోవా అంటారుగా” అన్నాడు. “నాయనా! చిన్నవాడవేనా బుద్ధిమంతుడవే. వాస్తవంగా ధీరత్వంగా నడుపుకోవడానికీ జీవితమే ధోరణి. కానీ ఏం చేస్తానూ, మా మేనమామల యింట్లో ఒదిగి ఒదిగి అత్తలకు అణిగి మణిగి బ్రతికిన నేను ధీరుణ్ణిగా ఎట్లు కాగలను? భీరుణ్ణే అయిపోయినా.

మా మామలు ఒరిసాన వ్యాపారస్తులకు పెట్టిన అప్పులక్రింద వారి ఆస్తులు కట్టుకోటం చేతనూ ఇంకా రంగూనులో గలిగిన యితర కూడావిల్ల చేతనూ ఓడ్డోడేశం చేరి పూరీ వాస్తవ్యులయ్యారు. వారితోపాటు నేనూ వెళ్ళాను. నాతో నా పితృయమైన కొంత ధనం కూడా మా మేనమామలతో ఉంది. మా మేనమామలు చాల ఉదారులు. మా పెద్దమామ మాఖంలా మా అమ్మగారిపోలిక లున్నవని వినటంచేత అయినంటే నాకు ప్రేమ మెండు. భక్తి కూడాను. ఆయన్ని చూచినప్పుడల్లా మా అమ్మని జ్ఞాపకం చేసుకునేవాడిని. ఆయనకు నామీద పుత్రప్రవాళ్యమై మెండుకుంటుంది? ఆయనకు నలుగురు కొడుకులూ ఇద్దరు కూతుళ్ళూ ఉండే, అపిల్ల లేమన్నా చిలిపి పనులుచేస్తే వాళ్ళకంటే పెద్దవాడిని అవటంచేత మా అత్త నన్ను కనురుకు నవ్వుండే చేయించావనేది. మా మామ మాత్రం కనీసేవాడు కాదు. పిల్లలని మామామ కొడితే “చూడవే అమ్మా! మానాన్న కొట్టాడని” తల్లితో చెప్పకునేవాళ్లు. మా అత్త కొపపడితే నే చెప్పకునేందుకు మా అమ్మ ఏదీ? మా మామయ్య మాఖంచూచుకొని కొట్టుగదిలోకి వెళ్లి కాసేపు ఏడిచినప్పుడాడిని. మా మామ నాధనంతో కొంతమంది పెట్టుబడిదారులతో కలిసి కలప వర్తకం ప్రారంభించాడు. ధనమునాడైనా భాగం ఆయన పేరునే నడిచింది. మామామ కొట్టుపనుల్లో తిప్పేవాడు. మా అత్త వాళ్ళు ఇంటిపనుల్లో వినియోగించేవాళ్ళు. ఇంక నాకేం చదువువస్తుందీ? చదువుకోమని చెప్పేందుకు నాన్న ఉన్నాడు గనుకనా? తెనకేమకునేందుకు అమ్మఉంది గనుకనా?

ఎట్లాగో కొంత ఇంగ్లీషు, తెలుగు, ఒరియా చదువుకున్నా. అబ్బలేనివిడ్డ అందరికీ తేలికగా! అందరూ "అ" అనేవార్శ్వకటంచేత అడకుతగా బ్రతకటం అలవాటయింది.

మామ నన్న చదువు మానేయించి వ్యాపారంలో దింపాడు. అరంటూ పనులొస్తే అడవిలోకికూడ పంపేవాడు. మా వాటాదారులంతా డిభయ భక్తులుగల తెల్లవైన కుర్రవాడని అంటూ ఉండేవాళ్లు. వ్యాపారం బాగా జరుగుతోంది. మా సంసారం పేరుప్రతిష్ఠల్లోకి వస్తోంది. ప్రతిష్ఠతోపాటు మాయధారి మిత్రి పరుగత్తుకు వస్తాడని మాకేం తెలుసా! కర్చిలో కూర్చుని ఉత్తరం చదువుకుంటున్న మామయ్యగుండె లగిపోయి చని పోతాడని మేమేమన్నా అనుకున్నామా? అంతా శ్మశాల్లో నడచి పోయింది. ఇది యిట్లానని చెప్పటానికి గూడ నోరు పలకకపోయింది. శ్మశాలమీద మా మామని ఎగతేసుకు పోయింది. చూస్తూఉండగా సంచత్సరం గడిచింది.

౪

సంసారభారమంతా మా రెండో మామయ్యమీద పడింది. ఆ సంచత్సరం లోనే అతడు అన్నకుతురు వివాహంచేసి కన్యాదాశఫలం పొందాలను కున్నాడు గాబోలు. కాకపోయినా ఆ పిల్ల ఈడేరే వయసులో కూడా ఉంది. ఆ కానిదేశంలో మంచి అనుకయిందీ సాంప్రదాయ శుద్ధమయిన సంబంధం లేకలదూ? అప్పటికీ విచారస్తే మామయ్యలే వచ్చి స్థిరపడిన రెండు కుటుంబాలవారు తెలారుగానీ మా పేరునవిని ఎక్కువ కట్నాలుఅడిగారు. మా పేరమామ చనిపోకటం చేతనూ, సంసారం ఇల్లందులలో ఉండటం చేతనూ, ఆ సంబంధాలకు తూగలేపోయాడు. కార్యభారమంతా అయిన మీద ఉండిడం చేతనూ, అంతరింపే వేరే సుగదక్షిణ లేకపోకటం చేతనూ, అతనుకూడా బుద్ధిమంతు డవటంచేతనూ అయన్ని ఎవరూ కాదన లేక పోయారు.

అటువంటప్పుడు నేనొకరెళ్ళా? ఆ పిల్లని నాకిచ్చి చేస్తానని ఎవరితోనో అన్నాడు. ఆ మాట మా అత్తచెవిని బడింది గాబోలు, ఏదో కల్పించుకొని పెద్దనోలచేసింది. మా చిట్టికూడా ఏడుపు పొరలెత్తించింది. నాతో

మాట్లాడటం మానేసింది. నాకు అంతో యంతో ఉపసత్తిఉన్నా, తోడూ నీడా లేనివాడిని గాదూ! మా అత్త నా మాటంటే చీదరించుకొని కనిరి కొట్టింది. తరువాత దాని కారణంకూడా గ్రహింపయింది. ఎంచేయగలంకీ మా మామఅంటే ఉభయాలకూ భయమే అయిపోయింది. అతను రాక పూర్వము ఎంతగండరగోళం చేసినా వచ్చేటప్పటికీ కిక్కురు మనకుండా ఉంటారు.

ఒకసారి మా చిట్టిని నేనెందుకో పలకరిస్తే - “పోరా విక్కి! నా దుంక తెంచటానికి వచ్చావ్. మా నాన్నతో పాటు నేను పోనన్నా పోయాను గాదు. ఇక నాతో మాట్లాడకండి. ఇల్లా అందని నేనెవరితో చెప్పుకోనూ! తల్లా! తోడా! మా మామ లోతులకు వచ్చేటట్టుగా తను ఉదార గుణం బయటికి వచ్చేటట్టుగా నా కా పిల్లను కట్టిపెట్టి తన నెత్తిమీద భారం దింపుకోవాలని చూచాడేగాని మాయద్దరిమధ్యా నున్న అతనతను చూడడు.

అట్లా నిర్లక్ష్యంగా ఉంటే సంబంధమీద నాకు మాత్రమేమంత మక్కువ ఉంటుందీ! కన్నబాళ్లులేని ఏకాకినేగానీ ఇంతో అంతో చదువూ తెలివి తేటలూ ఉన్నై. కాస్తో కూస్తో ఫరవాలేదు. తినటానికీ ఉంది. ఆ పిల్ల కంటే రూపసినని మావాళ్ళే అంటారు. అటువంటప్పుడు నాకీ మామ కూతు రక్కరలేదు. ఇంకో సంబంధం చేసుకుంటాననే ఆహంభావం నాకెందుకుండేదూ! ఉందీ కానీ ఎట్లా నెర్దుతుందీ! ఒకసారి మాచిట్టి మా అత్తతో మాట్లాడుతూ నన్ను ఉద్దేశించే ననుకుంటా - “అమ్మో! నాకసలేవదే! పురిటిలోనే పిసికేస్తే నీ కీబాధ ఉండేది కాదుగా” అంటూ ఏడిచింది. మా అమ్మ ఉంటే ఇంత సంకటం వచ్చేది - గాదుకదా అని పుట్టేడు దుఃఖమొచ్చింది నాకు. అది ఎట్లాగో అణచిపెట్టుకుని రాత్రి మామయ్య భోజనంచేసి మేడమీదికి వెళ్ళుతుంటే ఆయనవంట పెళ్ళి భయంతో “మామయ్యా! నా కీసంబంధ మక్కరలేకని ఊరుకున్నా. ఆయన వంటనే ఎకాయకీని నై అందిస్తుకు తినుకల్లి ప్రక్కన కూర్చొని పెట్టుకుని “ఎందుచేతరా” అని అడిగాడు. “అత్తయ్యా వాళ్ళకే యివ్వాలేదు గాకట్టి” అని నెమ్మదిగా అన్నా. జరిగిందేమిటో చెప్పరా! అన్నాడు. తల్లి కూతుళ్ళకు నాయందుగల శ్రద్ధాగౌరవాలు తెలిసినంతవరకూ చెప్పా. నాయనా! అంతకన్న ఎం చెయ్యనూ! - ఆయన వినీవినీ ఏదో చెప్పి చివరకు-

“ఒరే! విక్కి! అదీ చిన్నపిల్ల. నువ్వు చిన్నవాడవు. దానిబుద్ధి ఎప్పుడూ అట్లా ఉంటుందనగలవా! అయితే తొంచెం పెంకిమాత్రం నిజమే. అది మాత్రం నిలిచి ఉంటుందా! ఒకచోట పుట్టి పెరిగారు. కాబట్టి చిన్న తనపుఅలును ఉండవచ్చు. ఇద్దరూ కలిసి సంసారం చేసుకుంటుంటే ఇట్లాగే ఉంటారనుకుంటున్నావా! ఇక వాళ్ళమ్మతో నీ కండుకు! మేమంతా పెద్ద వాళ్ళము లేమా నోరు మూయించటానికి! నువ్వేమీ విచారపడవ. ఇక నా ఉద్దేశం విను. ఆ పిల్లకు ఎక్కోకళ్ళ కెక్కుటానికి వాకిప్పులేను వాళ్ళు పింకోరంటకంపెట్టి ఏడిపిస్తారోనని శాభముం. చూచావుగా మనసుబాటలు సంసారం. అసలే పెద్దమామకు ఈ పిల్లమీద ప్రేమ, ఇది పుట్టిన తరువాత సంసారం వృద్ధిలో! వచ్చిందనే అభిమానంతో 4 ఎకరాలు కూడా వ్రాసి యిచ్చాడు కూడానూ. అట్టిదాన్ని ఎక్కడో ఎరగనిచోట ఇచ్చి ఏదైనా కష్టం కలుగచేస్తే అన్నబిడ్డమీద అతని కేమంత అభిమానమంటుందీ అని వస్తుంటారేమోనని భయంపడుతున్నా. మీ యిద్దరికీ చేస్తే మీ మధ్య ఏ పొరపాటులు వచ్చినా మీ యిద్దరినీ చెరోనాడగా అని సర్దుబాటు చేయవచ్చును. అందుచేత వేరేమాట మాట్లాడక నన్నుచూచి ఈ సంబంధం చేసుకో, నీ కేమీ చేసుమేపట్లా. అమ్మ చచ్చిపోయినప్పటినుంచీ మామలు పెంచారని కృతజ్ఞత ఉంటే, కష్టమో నిష్ఠురమో నా మాటవిని నన్ను భన్యడిని చేస్తావనుకుంటున్నా. ఇంతకంటే వేరే చెప్పేది లేదంటూ చరచరా దిగిజల్లాడు. అసలే మామఅంటే నాకు భయం. మా అమ్మ ఉంది కనుకనా మా మామని రెండు కూకలేనీ కామా కూడదనటానికి.

మనసటిరోజు మధ్యాహ్నం భోజనాలయిన తరువాత మా మామ ఏదో ధోరణి పార్శ్వంభించి అదీ యిదీ కదిల్చి మా పెద్ద అత్తను గడుసుగా మందలిస్తూ “మనం ఇరకాటాన పడకుండా - నలుగురూ మెచ్చేటట్లు మన పిల్ల మన ఎరుట ఉండి సుఖపడాలనే తలంపుతో ఉన్నానే గాని ఎవడికో ఒకడికి అంతుకట్టి బాధ్యత వదల్చుకుందామని తలచటల్లా. అట్లా మీరు అనుకునేట్టుయితే మీయిష్టం వచ్చినట్లు మీరు చేసుకోవచ్చు. ఈప్రమేయం వాకేం లేదు. వదులుకుంటున్నా” అన్నాడు.

మా అత్త నెమరు తిప్పుకొని “ఎందుకయ్యా! ఎవరేమన్నారనీ, యింత హంగామా! నీ కంటే నా కక్కువ బాధ్యత ఉందిగనుకనా! నువ్వు

మాత్రం ఏం తప్పుచెపుతావు - అదీ బాగానే ఉందీ! అంది. ఎంతవరకు న్యాయపూర్వకంగా అందో అయనకమాత్రం మేం తెలుస్తుంది?

మా ఉభయర్థి పులీ మేకమా ఒక గాట కట్టేసినట్లు చెయ్యాలని నిశ్చయించాడు మా మేనమామ. “సరే, పోనీ యిదీ బాగానే ఉంది. మన పిల్ల బయటికి పోకుండా ఇంట్లోనే ఉంటుంది. ఇట్లా ఆడిగిమడిగి ఉండే అల్లుడు మాత్రం దొరుకుతాడా!” అని మా అత్తావాళ్లు అనుకుని ఉంటారు. మొదటినుంచీ నన్ను చిన్న మాపుతో చూచిన ఈ అత్త నన్ను ఇప్పుడు గౌరవించ వచ్చిందా? దానినిబట్టి మా చిట్టిమాత్రం నాకు వచ్చిన సంసారం చెయ్యవచ్చిందా? ఇదిపేరుకు పెళ్ళినిపించుకొని పస్తాష్టకంగా మారుతుందని అప్పుడే అనుకున్నా. నాయనా! ఓపికతో ఇంతవఱకు వింటున్నావు. నిన్ను కష్టపెట్టాలని లేకపోయినా తప్పక వస్తోంది న్యాయశేదన. ఈ సమద్ర తరంగాల్లాగా ఒకదానిపై ఒకటి పరుకెత్తుకువచ్చి బయటపడుతున్నాయి ఏమైతేనేం? ఒక ముహూర్తాన మా యిద్దరికీ పాటిగ్రహణం జరిగింది. ఆ అగ్నిమే నాకష్టజీవితానికి నాందిముఖం గూడా అయింది.

౫

త్వరలో గర్భాధానం కూడా జరిగింది. ఇక సంసారం ప్రారంభమయింది. అట్టి దుఃఖమయ సంసారాన్ని చెప్పకుని చింత పడకుండా చాటుతా. నన్ను చూచి మాచిట్టి ఎమీ అత్యుపేక్షపడితాడు. మంచంమీద పడుకుని లేవనైనా లేచేదికాదు. మా అత్త నన్ను వారపుల్ల కాయలాగా చూచేది. ఎక్కడా “చిట్టి! నుగడి ఎదుటనేనా అంత నిర్లక్ష్యం” అంటే వెంటనే మా అత్త అందుకొని “ఊరకుందురూ! పసిపిల్ల నిన్నటివఱకూ ఒక కంచంలో తిని ఒక కంచంలో పండినవార్లకు ఇప్పుడే మర్యాదలు తెలుస్తాయి” అని వెంటకారం చేసేది. నే నెప్పుడైనా “చిట్టి! ఇదీదీ, అదీదీ” అని ఆడిగితే వెంటనే అత్త అందుకుని “ఏమిటయ్యా సీమనుంచి యిప్పుడే వచ్చినవాడి లాగా అడుగుతావు. అవకాశం నుంటయ్యా బోర్తిగా ఎరగకుండానే ఉన్నావా ఏమిటి” అనేది. నా భార్య నాకంటే ముందు భోజనం చేసి ఎక్కడో పడుకునేది. నే పోయి ఏదైనా కావలెనని లేపబోతే అపిల్ల చిరిచిరలాడేది. మా అత్త నన్నుగా “సీమ అదిగాని కనపడలేదా! మమ్మల్ని

అడగకూడదా! మొత్తానికి అల్లుడుతనం చూపుతున్నావులే! అనేది, చివరికి పెద్దచేతులన్న పాపానికి ఒకమాట అనడానికి గానీ అనకుండా ఉండటానికిగాని వీలైతేకుండా పోయింది. ఇట్లా 3-4 సంవత్సరాలు గడిచింది. చివరికి మా మామయ్య ఏమీ కోర్కెం కలుగజేసుకోలేక నన్నోనాలుగు తననో నాలుగు ఇంట్లో వాళ్ళనోనాలుగు తిట్టి చక్కాపోవటం సాగించాడు.

ఇట్లా సంసారం నడుపుకోటం కష్టమనితోచి ఒక రోజున తెగించి మా మామని “నా డబ్బుతో ఒక యిల్లుకొనిపెడితే ఆ యింట్లో ఉండి నా కాపురం నేను చేసుకుంటా”నన్నా. మామయ్య “సరే అలాచిస్తానులే” అన్నాడు. మా అత్త పెద్ద నోరు పెట్టుకుని “చాల్లే ఊరుకో! ఏమాత్రం సంపాదిస్తున్నావని వేరే కాపురం పెట్టాలని; ఇద్దరు పుడిలే తెలుస్తుంది. ఇంకో యిల్లెంనుకూ ఆ తెచ్చేదేమిటో పెట్టుకుని ఈ యింట్లోనే ఒక మూల ఉడకేసుకు తినండి- మాకెందుకు వచ్చింది” అంది.

నాకోకరోజున కోపమువచ్చి మాతుర్ని ఒక లెంపకాయ కొట్టానని తల్లి మాతుర్లు పస్తుపడుతున్నారు. చివరకు కక్కాలేని ఉమియాలేని సంసారమయింది. వసుసులో ఉండి ఎంతో హాయిగా గడవకలసిన నా జీవితం ఎంత కష్టధారెండోదో భగవానుడికి ఎరుక. మా అమ్మ ఉంటే మా అత్తని అట్లా అడనిచ్చేదా? కోడల్ని అట్లా కడుగనిచ్చేదా?

నాకు ఏవేవో ఊహలు - మా అమ్మ ఉంటే-చక్కటి భార్య - బాగా చదువుకున్నదీ-చలాకీగా ఉండేదీ - మంచి సహధర్మిణి అయిందీ - సంసారం దిద్దుకోటంలో బహునేర్పరి - ధార్మికురాలూ - ధాన్యరాలూ - నన్ను ఎప్పుడూ ప్రియత్వంగా చూచుకునే భార్య వచ్చేదని. అవిడ లేకపోవడం చేతి ఇట్లా కలిగిందనుకునేవాడిని. రాను రాను సంసారమంటే అసహ్యమనిపించిందని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

మూర్తి అతనిని ఓచారస్తూ “విచారపడకండి, కష్టాలు కాపురాలు చేస్తూ కూర్చుంటయ్యా!” అన్నాడు. మూర్తి, అమాట అనగానే అతను మూర్తి గడ్డం పట్టుకొని “నాయనా! అదే జరిగింది. నువ్వుచూస్తే నాదివ్యమూర్తి లాగ ఓచారున్నావు. ఆ! అదికూడా చెప్పుకున్నా. నా జీవితంలోని ఈ రంగార్చికూడా విని మరిబోదుగానీ” అని కల్లుమూసుకుని “అబ్బా! ఏనాటిదో జ్ఞాపకం వస్తోంది - ఎంతని చెప్పను...నరే.”

౬

మా గంజాం ఘరం మేనేజరు జబ్బుపడటం - మా వాటాదారులు నన్ను క్కడికి వెళ్లమనటం, తటస్థించింది. నేను వెళ్ళటానికి సిద్ధము అయినా; మా మామ బలవంతంమీదనే ఒప్పుకున్నాడు. నేను వెళ్లకుండా ఉన్నా ఇంతటితో నాకథ ముగిసేదేమా ?

నేను గంజాం వెళ్ళిన రెండుమాసాలకు హోటల్ భోజనం సరిపడక జబ్బు చేసింది. మామయ్య వెంటనే చిట్టిని నాదగ్గరకు పంపాడు. అది వచ్చిన మొదట్లో ఏ పదిరోజులు సుఖముగా వండిపెట్టిందో కాని తరువాత తరువాత తనకు గుండెలో దడా- అరికాళ్లు మంటలూ అంటూ ప్రార్థించింది. ఏదో వైద్యాలు చేయమన్నా. ఒకరోజు మధ్యాహ్నం “నాకిక్కడ నీళ్లు పడటంలేదు. మా అమ్మని చూడాలి, నే వెడతా నంటూ మారా మళ్లుపెట్టి రాత్రి బండిలో వెళ్ళిపోయింది. అది వచ్చిందికదా, నాకు సుస్తీ తగ్గిపోతుందని సంతోషిస్తున్న నాకు విచారం కలిగించింది. నాకు దాని యందు ఆసక్త్యం కలిగింది. దానికీ నామీద అంతేనేమా ! కాకపోతే ఏ ఎండుతోనో పండుతోనో నాతోనే లోకంగా ఉండాలినిదేగా. హోటల్ మానేసి వంటమనిషి దొరకక నేనే స్వయముగా వంటచేసుకోటం ప్రార్థించా. చేసుకోటం బద్ధకమైతే ఏవో పళ్ళో పాడో తిని గడుపుకోటం నేర్చుకున్నా. “ఈనాటి నా స్తిమితం ఆనాటి దాని భిక్ష.” ఎప్పుడూ సాయం కాలపుతూట ఘరంకు వెళ్లి రెండు గంటలనేపు లెక్క చూచుకు వచ్చేవాడిని. ఒక క్లబ్బుకు పోతటం గానీ - అల్లరి చిల్లరినేపాలుగానీ - ఏమీ లేవు - చిన్నప్పటినుంచి అట్టి సాంగత్యం ఎరిగి ఉంటేగా !

అరు సంవత్సరాలు కాపురంచేసినా సంసారమంటే ఈస్పితా తగ్గిందికాదు. పోనీ కమ్మటి సంసారం అనుభూతమై కథా ముగిసిందీ కాదు. షోరికలన్నీ కుదించుకుపోయి నా మనసు మంచి కిగింపుమీద ఉండి ముట్టుకుంటే చేలి పోయే నేల టపాకాయ మాదిరిగా బిగిసి ఉన్నట్టు నాకే భయం చేసింది. ఎప్పుడూ ముచ్చటైన కాంపత్యాన్ని చిత్రించుకుంటూ నా మనసు కలలు కంటూ ఉండేది. — “ఛీ! ఈ జన్మకు ఇంకేం సౌఖ్యం, కట్టి విచ్చిద్రమ పడుతున్నానని విరాగం పొందేది. ఏ చిన్నపిల్లయినా సరే చివరికి—

“అన్నా” అంటూ ఇంట్లో తిరిగితే నా చాలు అనిపించింది. ఏదో గండరగోళం పడేది. ఇక పురాణాలు నుఖసంసారపు విశేషాలు ఏకవీర లాంటి రచనలూ చదివి సంవోషపడేది. నామనను ఇంత తెంగపడేటప్పుడు మా చిట్టికి తన తల్లిమీదనున్న ప్రియత్వంలో పాతికవందలైనా నామీద ఉంచగూడదా? అనుకునేవాడిని. మా అత్తకు శ్రీకి సహజమైన సంసారపు గోడుకంటే వ్యవహారపు సంత మెండు.

“పప్పులో ఉప్పెంత జెయ్యలో తెలియదుగాని పడిడబ్బులు ఎట్లా పోగు చెయ్యలో తెలుసు.” అ కూతురుగూడా అ పాతమే నేర్చుకుంటుంది కాబోలు. నాకు డబ్బుమీద కాంక్ష తక్కువగాని చిన్నప్పటినుంచీ నన్ను—“నా” అనేవాళ్లు లేకపోవటంచేత మమత్వం కోసం మృగిపోయి చివరకు అట్టి భార్యకు కూడా కరువై నాకు నేనే బరువైపోయినా — ఇక దానిసంగతి వద్దు, మరచిపోతున్నా.

2

మా యింటికి కొంతదూరంలో మా గోదావరివారే ఉన్నారు. ఆయింటా యిన బహు నెమ్మదయినవాడూ పెద్దవాడూను. అప్పుడప్పుడు దోపిలో అగుపించి నా క్షేమసమాచారాలు తెలుసుకుంటూ నాయందు గౌరవము చూపిస్తూ ఉండేవాడు.

ఒకరోజు నా నౌకరు నా వేయిపడగల పుస్తకం బల్లమీద పెడుతూ “అయ్యగారూ! ఆ అలితమ్మగారు మన అమ్మగారిదగ్గర ఈ పుస్తకం తీసుకున్నారట. అమ్మగారు ఊరికి వెళ్ళేటప్పటికి పూర్తిగా చదవటం కాకపోవడంచేత ఈపదిరోజులూ అట్టిపెట్టుకున్నానని చెప్పి యిచ్చారండీ” అన్నాడు. ఆ అలితమ్మగారు ఎవరూ అని విచారిస్తే మన యింటియెదుట తెలుగు ముసలాయన కోడలని చెప్పాడు. మీరు అఫీసుకు వెళ్ళినపుడు మన యింటికివచ్చి అమ్మగారితో పలుకాడిపోయేవారని చెప్పాడు. ఆ పుస్తకం అంత శృద్ధగా తీసుకువెళ్ళి చదివినందుకు మా చిట్టికంటే చాల నయమని సంతోషించా.

మరొకరోజు ఫరంమంచి యింటికొస్తుండగా దోపిలో అముసలాయన ఎదురై ఏదో కష్టనుఖాలు చెప్పుకుంటూవచ్చి తమకూ ఇన్నూరెన్నుకంటెనీవారికి

కలిగిన దావాకాగితం చూచిపెట్టమని యింటికి తీసుకొచ్చాడు. ఆ వ్యవహారం లో ఆయనకు నచ్చిన సలహా చెప్పినందుకు సంతోషించాడు. తలుపు చాటునుంచి ఆ లలితమ్మ నెమ్మదిగా “అక్కగారు ఎప్పుడువస్తారు? — నేను పంపిన పుస్తకం అందింది గాదండీ” అంది. ఆ కలుపుగోలుతనపు మాటలు చక్కగా మృదువుగా వినిపించినై. కాస్తేపు అగి “ఇక వెళ్ళి వంటచేసుకోవాలని” లేచా. “అదేమిటి” అన్నాడు ముసలాయన. “జోబర్ భోజనం పడకనే ఈ ఏర్పాటులెండి” అని ఇంటికివచ్చా.

మురుసటిరోజు ప్రోద్దన ఆ ముసలాయన యింటికివచ్చి ఏదో మాట్లాడి తక్కిన రికార్డంతా చూచిపెట్టమని తమయింటికి తీసుకుకొచ్చాడు. వ్యవహార మంతా అయి లేచిరాబోతుండగా ఆ లలితమ్మగారు గుమ్మముదగ్గర నీళ్ళు పెట్టి “లెండి, బోంచేతుకుగాని, యిపుడు వెళ్ళి ఏం వంట చేసుకుంటారు గనక? మా మూలన ప్రోద్దనపోయింది గనుక మా యింట్లో భోంచేసి వెళ్ళా” అంది. నే నసలే పుట్టెడు సిగ్గున్న మనిషిని. నేను “కాదుమాడ”దన్నా. ఆ ముసలాయనా ఇంకో సుసలమ్మా పట్టుపట్టి లేస్తేనేకాని వల్లకాదన్నారు. గత్యంతరం లేక మడిగట్టుకుని వెళ్ళి వచ్చున్నా. విస్తర్యవేసి ఆయన కోడలు వడ్డన ప్రారంభించింది. క్రిందటిరోజు ఆ ముసలాయన మాట్లాడుతూ తన కుమారు చనిపోవటం కోడలికి దత్తతచేసిన విషయం చెప్పాడు. గాని లలితమ్మ యింత చిన్నదని మాత్రం నేను ఊహించాలా; ఆ అమ్మ యికి పాతికేళ్లుంటాయి. అప్పటికే నా కొడుకుపోయి 8 సంవత్సరాలయిందని చెప్పాడా ముసలాయన. అంటే ఆ పిల్లకు 16-17 ఏళ్ళకే శైథవ్యం ప్రాప్తించిందా? పాపం అని విచారం గలిగింది. చిన్నతనంలోనే శైథవ్యం రావటం చేత గాజులు, జాట్లు తియ్యలేదు. ఆ ముఖవర్చును బ్రహ్మచర్యపు దీక్షను ప్రకటిస్తోంది. నాకు అమెయొక్క దుస్థితిచూచి మనసు కలిగి దీనంగా రెండుమాటలు అమె ముఖం చూచినట్టు గుర్తు. భార్య సౌఖ్య మెరుగని నే నెంత దురదృష్టవదనో, భర్త ప్రేమ యెరుగని ఈ పిల్ల అంత దురదృష్టరా లనిపించింది. పైగా ఇద్దరంకూడా ఒకేయన్నులో నున్నట్లు కనుపించింది. ఇద్దరం ఏ చెడునత్తత్వంలోనో పుట్టామేమో ననిపించింది. భోంచేస్తున్నా నేగాని ఇదే అలోచన. ఆ ముసలాయనతో మాటలమధ్య “ఈ అమ్మయేగా మీ కోడలు” అని అడిగా. పాపం ఆ మాటకు ఆ

పిల్ల సిగ్గుపడింది కాబోలు. తన ముసలి మేనత్తను వడ్డనకు పంపింది. ఏవో రెండు మెతుకులు తిని లేచి వచ్చేళా.

మంచి తెలివితేటలుగల పిల్లలాగా కనుపించింది. నన్నామె నిష్కపటుణ్ణి గాను అమాయకుడినిగాను గుర్తించి, ఇంతకు క్రితమే మా భార్యభర్తల వయోధ్యును గమనించే ఉన్నది కాబోలు. ఏదో మాట్లాడుతూ “జీని కని విచారించగలం? తలొకరికీ తలోపొరబ్బు” అన్నది. ఆ మాట నాకు వచ్చింది. అవును, దుష్టమార్గాలను తొక్కి చూడని నా మనసు ఆమెను దుష్టమైన కళ్ళతో చూడటం గానీ- వాక్కులు మెదల్పటంగానీ, బుద్ధులు ఊహించటం గానీ, ఎట్లా చేయగలదూ. నాదంతా ఆమాయకపు నడకగా తలించి కాబోలు, ఆ లలిత చలిత కూడా ఆయిందట.

తన పెంపుడు కొడుకును నా దగ్గరకు ఇంగ్లీషు చదువుకు పంపింది. ఆ కుర్రవాడిని ఆ ముసలాయన స్వయంగా తీసుకొచ్చి తీసుకెళ్ళేవాడు. నేను వాళ్ళ కుటుంబానికి అనుబంధీకుడుగా నుంటూ ఉండటంచేత భోజన భాజనాల్లో పరాయితనమే లేకుండాపోయింది. రోజులో ఒక మార్తా నా నమ్మ వారూ, వారిని నేనూ చూచుకోకుండా తప్పేదికాదు. అట్లా మా మళ్ళ ఒక అవ్వ క్తమైన ఆసుబంధ మేర్పడింది. చివరచివరకు లలితమృత్యో నేను గానీ, నాతో లలితమృత్యు గానీ మామగారు ఉన్నప్పుడుగానీ- లేనప్పుడుగానీ- స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుకోవచ్చుననే విశ్వాసం మాలో నిలిచింది.

౮

—“ నాయనా! అంతటితో ఆచనువు అగినచో నా హృదయము “చేయి జారిన కుండవలె” భిన్న భిన్నములు కాకయుండెడిది గదా! నిరాశ్రయమై ఆధారముకొనుట కింద పొక్కులాడెడు లతకు “పసి ఆవిసియొక్క అంది నట్లయింది”. దానికేమి ఊడలు ఉంటే నా భార మాపుకొనుటకు.

ఒకనాడు పిల్లనానికేదో చెప్పుచుండగా లలితమృత నావద్దకు వచ్చి ఒక పెట్టెలోని రాతి ఉంగరమును తీసి “విశ్వేశ్వరులుగారూ! ఈ ఉంగర మెట్లున్నదో తెలికట్టుడని నామీద వ్రేచెను. నేను రాతిని, చేతనూ పరీక్షించి బాగుగనే ఉన్నదని మరల పెట్టెలో పెట్టితిని. అందుకామె నవ్వి,

‘దాని బాగోగులు వేరికి పెట్టుకుని చెవుతారా! ఆటూ యిటూ త్రిప్పి చూస్తూ చెవుతారా! నిజంగా మిమ్మల్ని విశ్వేశ్వరు డనేకంటే దామాదరుడంటే విశ్వేశ్వరుడు కాదనికాబోలు నీభావం. పై పెచ్చు కృష్ణత్వం గూడా పట్టిచ్చడలన్నాను” అన్నా. “ఏమో కృష్ణత్వం పట్టినాసరే, శ్వేతత్వం పట్టినా సరేగానీ “చిట్టమ్మగారిలో మీలో ఎవగు తీసిపోని రిసికులో తేల కుండా ఉంది.— ఏమిటో? పాడులోకంలో “కావలసింది కల్పమందు ఉంటే కకిం మొక్కకంటే కనాకన్వం.— అదే పెట్టకమీద ఉంటే మేరుకభరంకంటే మహాభరం—ఏమో యిటువంటివి చూడలేకా వినలేకా ఎండిపోయిన మాగుండెలు బీట్లువాగిపోవై” అంటూ లోపలికి వెళ్ళింది. నా పాతం పూర్తి అయింది. లోపలినుంచి ఒక గ్లాసుతో అలితమ్మ పాల తీసుకువచ్చి “ఇందాకడిమట్టి నా మాటలతో అలసిపోయారేమో! నన్ను తుమించి ఈ క్షీరాలు పుచ్చుకోండి” అంది.—“నాయనా! అమాటలు క్రిందటి తుణుకుకింద అన్నట్లుగా వినిపిస్తున్నై.”

శ్రీ జగన్నాథ స్వామివారి కల్యాణ మహోత్సవాలు జగన్మోహనంగా జరుగుతమని పత్రికలు పంపుతున్నార. లలితాంబ “రేపు మేము జగన్నాథ స్వామివారి కల్యాణమహోత్సవం చూచిరావటానికి ప్రయాణం కడు తున్నాం.” అంది. “మళ్ళీ ఎప్పుడు తిరిగిరావటం” అని నేనడిగేటప్పటికి “ఏమో ఎప్పుడో వస్తాం” అంటూ వినుక్కుంది. కాస్తేపు నేను ఊరు కొని “అక్కడ స్నానపానాలకు వసతులు సరిగా జరుగుతవా?” అని అడిగా. — “ఏమో కల్లాలని అదుర్దాపడేవాళ్ళ కాస్తా నాలు కావాలి గాని మీకేం లాభం? మాకంతలోషేగాని” అంది. నేను నవ్వుతూ నాకళ్ళే ముత పాపిష్టికల్లా!—మీకేం! అక్కడవో మీకు తెలిసినవారున్నారట. అన్ని సదుపాయాలూ చేయటానికి... నాకవకన్నా కూ!” అన్నా. అవిడ నవ్వుకుంటూ “మీకు మేము శ్రేమా” అంటూ లోపలికి పోయింది. “అబ్బో అమాట నాజీర్లసాధానికి కయ్యి పోటీల పెట్టయింది. అట్టి మాట వినటానికి కలలుకంటున్న నాహృదయం ఎంతిగంతోషంతో ఉన్నది.

గంతులు వేసిందో నాయనా! ఇప్పుడింత చితికి దుఃఖంతో గందరగోళం పడుతూ తూలిపోతోంది. నే నాపుకోలేను అంటూ అవురుమన్నాడు. మూర్తి నెమ్మదిగా “బాబూ, ఎప్పుడూ వెన్నెల ఉంటుందా! తరువాత కానీ...” అన్నాడు. “నాయనా! ఔను! ఆ కల్యాణోత్సవాలు నేను వారితో పండువెన్నెలలోనే బయలుదేరింది. ఆ ముసలివారిద్దరూ వెనకనడుంలే మేమిద్దరం వెన్నెల్లో విసినకర్కలాగా చిమ్ముకుంటూ పోయినాము. ఒక్క పురాణగాథలేగాదు, ఏవేవో గాథలూ క్షణంలో వైషమ్య చేరాయి. ఆ మామగార్ని మాయందు విశ్వాసమిట్టిది.”

౧౦

జగన్నాథస్వామివారిదర్శనానికి వెళ్ళాం. జనం తండో పతండంగా విరగపడుతున్నారు. “ముసలివారిద్దరూ పిల్లవాడిని తీసుకొని జనం సందిచ్చినప్పుడే వెళ్ళి దర్శనం చేసుకుంటామని బసకు వెళ్ళిపోయారు. నే నిప్పుడే స్వామి దర్శనం చేసితిరాలి... ఎట్లామరీ” అంది అలితమ్మ. “నేనున్నాగా; అంతగా కాకపోలే నే నెగిన పోలీసాకడు కనుపించాడు. వాడిద్వారానైనా దర్శనం చేసి మరీ వెళ్ళదాంతే” అన్నా. “నువ్వుంటావనేగా నేను బయలుదేరింది! ఒకరికొకరు ఎట్లా ఉండకలుగుతామో” అంటూ నా కొంగుపట్టుకొని అలయం లోపలికి జనాన్ని ఒత్తుకుంటూ వచ్చింది. “ఈ అమ్మాయి మా చిట్టి కాకూడదూ!” అని నా హృదయనాళాల్లో సన్నని మోత మ్రోగింది. “ఔను నేను మీ చిట్టమ్మ నెండుకు కాకూడదూ!” అని అలితమ్మ సన్నగా అన్నట్లు వినిపించింది. నా గుండెమోత అమెకు వినిపించిందేమోనని నాకు సిగ్గు కలిగింది.

ఇట్లే దేవతాదర్శనంచేసి ఉత్తరవ్యారాన వచ్చి మంటపం ప్రక్క కూర్చున్నాం. “పాపం నువ్వు ముందుండి జనాన్ని ఒత్తిగించేప్పటికీ నీ జబ్బు అన్నీ నలిగిఉంటై. నేనేం చేయన” అంది. అప్పుడూ వెన్నెల. ఎంత వెన్నెల. అబ్బా యింత చీకటిమాఁదు వింత వెన్నెలుండదు. “పదండి, ఆ మంటపంమీద కూర్చుని భజనలు చూద్దామంటుంది. ఏవో కొసరి కొసరి మూట్లాడబోతుంది. వెన్నెల చాలా యిదిగా ఉందంటుంది. ఒక ప్రొద్దువేళ స్వామికల్యాణం జరుగుతోంది. అమృతానివీ అయ్యవారివీ ప్రస

రలు ఎంతో ఆనందంగా ఉన్నా. వాటిలో విశేషాలు లలితమ్మగారు విని పిస్తోంది. నాకు తెలియని విషయాలు కూడా వచ్చినాయి. చదువుకున్న స్త్రీ అని ఆమెమీద భక్తి కూడా కుదిరింది. ఆ జనసమ్మర్థంలో స్వామికల్యాణ మహోత్సవం, ఇద్దరం ఇద్దరమయి చూచామో లే, యిద్దరం ఒకళ్లమయి చూచామో స్పృహలేకపోయింది.”

కొందరు అల్లరి పిల్లలు ఒక అడవిల్లని అల్లరి పట్టించారు. “చూచారా! ఎవరైనా అడవి కనిపిస్తే తిరణాల్లో అడీవరస, వెళ్ళేటప్పుడు నాగలే మిటో!” అంది. “నేను మీ వెంట ఉండగానే!” అని నేనంటూ ఉండగా “మీరు ఉన్నారనే ఇల్లావచ్చి కూర్చోగలిగింది. “ఎవరయినా అవిడ మీకుమవుతుందని అడిగితే మీరేమని చెబుతారో?” అంటూ అవిగో తరంబరాలు పోస్తున్నారు చూడండండి. నేను సంక్లిగ్ధంలో పడ్డా—“అబ్బా! ఆ యేడుకోజులే కాదు ఎనిమిది సంవత్సరాలూ అట్లాగే గడచిపోయినై— “ఎన్నని తల్లిపోసుకోనూ, ఏదైనా ఒక పెద్దపెళ్ళికిందపడి యిద్దరం దాగైనాపోయాం కాదు.

కుర్రవాడి కేదైనా పాతం చెబుతూ ఉంటే “ఏమిటా నీ నాకు పెంపుడు కొడుకైనా తమ స్వంత బిడ్డలాగా చూడుకుంటున్నారా! మాటా పలుకు లేకుండా ఒకటే చదువు. ఈ ఊరొచ్చిం తరువాత బడిపంతులుతనం నేర్పు కుంటున్నారే గానో!” అనేది లలితమ్మ. ఆ నోటమ్మక ఏమాటవచ్చినా కమ్మగా ఉండేది.

అవిడ చాలా తెలివైన మనిషి. మామగారుకూడా ఆ అమ్మాయి సలహా తోనే అన్నిపనులూ చేస్తూ ఉంటాడు. డబ్బూ దస్కమంతా అవిడ చేతులమీదుగానే జరుగుతూ ఉంటుంది. సొలకు రెండు మూడు వేలు వచ్చేట్టున్నై.

ఒకరోజున మామగారిఎదుట లలితమ్మ నాకు ఒక 100 రూపాయలనోటిచ్చి “ఇది మీ బ్యాంకులో మీ పరంగా ఉంచండి. అగ్గంటుగా కావలిస్తే మేము హాయి తీసుకు వాడుకొనవచ్చు. మాదగ్గర ఎంత ఉంటే అంత ఖర్చుగానే ఉంది.” అని అడిగింది. నే నా నోటు పీసుకోకుండానే “నాకు బ్యాంకి దాపరికం లేదే! కావలసింది కొట్టులోంచే తీసుకుంటా. పోనీ కొట్టులో జనుచేయిద్దామంటే ఏ బాపకుక్రింద జను చేయిద్దామా

అని ఆలోచిస్తూ తర్కించుకుంటున్నాను. పెంటనే అలితమ్మ మూతిమధుచు కుంటూ 'బాబూ! మీరేం బాధపడవక్కర్లే! మాడబ్బు మాకు బరువు కాదులెండి. ఏదో ఫరం మేనేజర్లు కనుక అదనుకు వస్తుందని ఆశతో అడిగాం' అంటూ లోపలికి వెళ్ళుతూ 'ఇటువంటి మేనేజరు మేనేజ్ మెంటు - బలే...వట్టి.....' అని ఏదో అంటోంది. ఆ అలితమ్మ మామ గారు పోసీలెండి, 'మీకు బ్యాంకి ఎక్కవుంటు ఉండకపోతే ఏం చేస్తాం గనుక' అన్నాడు.

౧౧

నేను భోంచేసి ఫరంకు వెళ్ళాలని నిర్ణయవుతున్నా. జనం రోడ్డుమీద సందడిచేస్తున్నారు. అటుమాటును గదా రోడ్డుప్రక్క యింత అన్నం చెల్లా చెదరే పడిఉండి. ఒక కుక్క తింటూంది. కొద్ది దూరంలో ఒక మట్టి కొట్టుకున్న గుడ్డను చేత్తో పుచ్చుకుని 10-12 ఏళ్ళ కుర్రవాడు ఏడుస్తూ నుంచున్నాడు. విషయం తెలియటల్లా, ఇంతలో మా నాకరువచ్చి "అయ్యో గారూ! ఆ బాపన అబ్బాయిగారు మాదాకవళం పోగుచేసుకుని మనవీధి గుండా ఎదుతుంటే నాయుడుగారి కుక్క ఎంటపడి ఆ కుర్రాయన చేతిలో సంచిని పీలికలుగా చించి కూరలూ, పులునూ, నేల పాలుచేసి అన్నం తింటోంది. వణం కోసం ఇద్దరు తమ్ములూ, తల్లి ఎదురునూనూ ఉంటారుట. 'పాపం! ఆ బుడాయన ఒకటే ఏడుపు' అని చెప్పాడు. నాకు చాలా జాలి కలిగి ఆ కుర్రవాడిని మా నాకరుచేత పిలిపించి ఏడవ కని ఓదారుస్తున్నా. ఆ కుర్రవాడు ఏడుస్తూ 'నాకసలే ఇది ఒకటే గుడ్డ, కుక్క కాస్తా చింపేసింది. అన్నంకోసమని తమ్ముడూ వాళ్ళూ చూస్తూఉంటారు. ఇంకా నేను నుక్కులుకు కూడా వెళ్ళాలని' ఎక్కెక్కి వీడిచాడు. ఇంతలో ఒకాతడు "వీడెనా యిచ్చి పంపండి పంతులుగారూ" అన్నాడు. పెంటనే ఆ కుర్రవాడిని లోపలికి తిసుకెళ్ళి కుభ్రంగా స్నానం చేయించి నాకు రాత్రికి ఉంచుకున్న అన్నం - కూర తిసుకు వెళ్ళవన్నా. 'ఎందులో పట్టికెళ్ళనూ' అన్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న ఇద్దరు ఉత్తరీయం ఇచ్చి అందులో కట్టుకు వెళ్ళుచున్నా. మళ్ళీ సాయంకాలం తిసుకువచ్చి యిస్తానన్నాడు, నేన్న "ఆక్కరలేదులే" అనేప్పటికి

‘అచ్చంగా తీసుకోనా’ అని అడిగాడు. నేను “ఓ” అన్నా ఎదో సంతోషంతో. అప్పుడా బుడతడి ముఖంలో కనుపించిన సంతోషం- “అబ్బా- ఇంతదుఃఖానికీ - ఏంతోసుఖానికీ కారణమైంది-”

‘ఈకాస్తాననం మీ అందరికీ సరిపోతుందా, అని అడిగితే ‘ఇది మా తమ్ముళ్ళకిచ్చి నేను బడికి వెళ్తా, నన్నాడు “నీకెట్లామరి” అంటే “మా అమ్మ, ఉందిగా” అవిడ ఎట్లాగో తెచ్చి పెడుతుందన్నాడు. ఆకుర్రవాడు మా అమ్మ ఉందిగా అనేప్పటికి నాకు మా అమ్మ లేదుగా, యిట్లా కడుపులో పెట్టుకునేందుకు అని దుఃఖమైంది. “అబ్బాయీ! ఈ బియ్యంకూడా తీసుకెళ్ళి వండుకుతినం”దని ఇచ్చి పంపా. ‘అమ్మతో ఇదంతా చెప్పకుంటూ నని ఆకుర్రవాడు వెళ్ళిఉంటాడు. నేను మా అమ్మను స్మరించుకుంటూ ఫరకం వెళ్లా. మా యిద్దరినీ పంపి మానాకరు వాకిట్లో కూర్చున్నాడు. సాయంకాలం లెఖలు తెమలక ఆలస్యంగా యింటికివచ్చా. అప్పుడు వంటచేసుకోవలసి వచ్చిందని ఇదొకటన్నా. పైన మబ్బుపట్టి వర్షంవచ్చేటట్టుగా కూడాఉంది.

“మాస్టరుగారూ! మాస్టరుగారూ!” అంటూ లలితమ్మగారి కుర్రవాడువచ్చి ‘మా ముసలమ్మ మిమ్మల్ని వెంటనేవచ్చి ఒకమాట వినిపామ్మని చెప్పి పంపిందండి’ అన్నాడు. ఆతడి తాత మహమ్మన్నాళ్ళు చేయించటానికి ఏదో ఊరు వెళ్లాడు. ఒకవేళ ఆయన దగ్గరనుంచి ఏదైనా ఉత్తరంవచ్చిం జేమానని, “మీ తాత దగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చిందా” అని అడిగా. నాకు తెలియదు, మిమ్మల్ని అర్జంటుగా రమ్మనమని మా అమ్మకూడా చెప్పింది అన్నాడు. వెంటనే చొక్కా తోడుకున్నా రెండు నిమిషాల్లో వారియింటికి వెళ్లా.

ఆ ముసలావిడ నాయనా! ఇంత ప్రోద్బలపోయిందేం యింటికి వచ్చేప్పటికి చూచావా! ఆ ముసలాయన వెళ్ళి అతీపతీరేదు - ఉత్తరం కూడలేదు. అంటూ ఏదో మొదలుపెట్టింది. కొంత సేపు లలితమ్మ గూడా మాట్లాడింది. ప్రోద్బలపోతోంది, నేనింకా వంటచేసుకోవాలి. వీళ్ళకు నా యిబ్బంది ఏం తెలుస్తుంది అనుకొని ‘అవ్వగారూ వెళ్తా! ఇంకా వెళ్లి భోజనం చెయ్యాలి కూడానూ’ అని లేచా.

లలితమ్మ “ఇప్పుడు వంటచేసుకునేగాదూ?” అంది. ప్రోద్బల గొడవంతా

చెప్పాలినివస్తుందని “కాదులేండి.....” అంటూ ఉండగా “అబద్ధాలాడేనా ఒక ఆడపిల్లనైనా కందామనా!” అని నవ్వింది. “సరే లేద్దురూ! అనేటప్పటికి సరిలేదూ చేసిలేదు. మరొకమాట మాట్లాడుకుండా లేచి యిక్కడ భోజనంచేసిపొండి. ఇవిగో నీళ్లు, ఇవిగో పట్టుబట్టు అంది. ముసలమ్మగూడా ‘లే నాయనా! పొద్దు వెళ్ళుడో భోంచేసి వెళ్ళావు. వెళ్ళేప్పుడు మిగతా ఆన్నంకూడా ఎవరికో యిచ్చి కూడ వెళ్ళవట.” అంది

లేవక తప్పిందికాదు. లలితమ్మ వడించింది. “ఈ గారెలూ, క్షీరాన్న మేమిటి! అయితే నన్ను. లలితమ్మ నవ్వుతూ “పొద్దుటి మీ ధర్మబుద్ధికి సద్యఃఫలితంగా సాయంత్రానికి భగవంతుడు మీకి ఫలితమిచ్చా”డంది, అట్లాగేలే నాకు భగవంతుడు లలితాంబగారే కాదు” అన్నా. “అలితా దేవికికూడా విశ్వేశ్వరుడేగా దేవం” అంది. ఆ మాటలు ముద్దులాలికినై. “నా ధర్మానికి ఇది ఫలమైతే మీ ధర్మానికి ఏం ఫలమో!” అన్నా. “నాకా ఈశ్వరుడి దయ చాలంటూ లోపలికివెళ్ళి రెండు గారెలు తెచ్చి వద్దన్నకొద్దీ చేసింది. — “నాయనా! ఆ రుచేమిటోగానీ సద్యఃఫలమే కాపోలే ఈనాటికి మనసు మరువకుండా ఉండగలదా! అంత అస్పాయ మైన భోజనం.

మెరుపులు ప్రారంభమై వర్షం ప్రారంభమైంది. గాలి హోయమంటోంది. ఇంటికి ఎట్లా వెళ్ళటమా అని ఆలోచించుచున్న నావెనుక ఆ లలితాంబ నిలువబడి “విశ్వేశ్వరంగారూ! ఇంటివద్ద పాలకు ఏదేవు పిల్లలులేకుండా ఉంటే ఆ గదిలో పశువుమీద పడుకొని ఉదయం వెళ్ళవచ్చు” అంది. ఆ మాటకు వత్తాసే చేసేందుకు ముసలమ్మగారు గాఢనిద్రలో ఉండి లేకుండాపోయింది. మళ్ళీ కాస్త ఆగి “మీ కేదేనా యిబ్బంది ఉంటే ఇంటికే వెళ్ళండి. బలవంతమేమీలేదు” అంది. ఎట్లా వెళ్ళేదీ? గొడుగు లేదు. వర్షం అంతకంతకు అధికమవుతోంది. చివరకు “సరేలేండని” వెళ్ళిపడుకున్నా. బయట జిమ్మని ఈమరులేస్తుంటే లోపల నేను మునుగు పెట్టుకొని వెచ్చగా పడుకుని యిట్టే తెల్లనాప్పుకున్నా — అదే నాజీవి తంజో మధురమైన రాత్రి, “కాని నాయనా! నా జీవితమట్లా తెల్లనా రిందికాదు” — తెల్లనారింది వర్షం వెలిసింది. కాని జలిమబ్బులు తుండా

లుగా కృష్ణుకుంటున్నై. వసాహలో 'అతా! రాత్రి' నేను స్వర్గంలో తిరుగుతున్నట్లు కలవచ్చిందే" అని లలితమ్మ ముసలమ్మతో అంటుంది. చాలా సోక్కిపోయి పట్ల పడుతున్నావు." నేను లేచి సరాసరియింటికి వచ్చేసా.

౧౨

మనా నూళ్లు చేసుకుని ముగలాయన యింటికి వచ్చాడు. నాకు 15 రోజులు జ్వరం పట్టుకుంది. ఒంటరిగా ఉండటంచేత 'మీకు పత్యపానం సరిగ్గా జరగటంలేదు కనుక మా యింట్లో వచ్చి యుండమంటాడు ముగలాయన' లలితమ్మ కూడ ముగలావిడను వెంట బెట్టుకొని వచ్చి మా యింటికి వస్తేనే గాని పీలులేదని బలవంతంచేసి తమ యింటికి తీసుకువెళ్ళింది. ఎంతో నేవచేసింది. దగ్గరే రూ లేకపోలే చెయ్యి ఉతయిచ్చి వరండాలోకి గది లోకి తీసుకువచ్చింది. నారింజరసం బత్తాయీరసం ఇచ్చేది. వంటపని అంతా ఆ ముగలావిడమీద పెట్టేసి, నా దగ్గరే ఉంటూ ఉండేది లలితాంబ. మందూ చూశారేని నా స్వంత వైద్యం. చూడయ్యారవ్వక మైన ఆమె పరిచర్యా, యింకేం కావాలో రోగం వెనకాడి పోయింది.

ఇంటికి వచ్చి నేయమని మామ దగ్గరనుంచి ఉతరం వచ్చింది. 'వెళ్లటానికి పీలులేదని లలిత అన్నది. పత్యం నంట పడుతోందని ఉతరం వ్రాయించింది. మామ చిట్టిని ఇంపించాడు. లలితమ్మ నాకు బత్తాయీరసం ఇస్తూ తోచిన నేవ కేసులపై మాచిటికంట పడింది. "చిట్టిమ్మగారూ! వారికి ఏం కావాలో చూడండి" అని లలిత అంటే "ఎంతమంది" చూడాలి అంటూ దీర్ఘం తీసింది. సరే అయితే నీని లలిత కంటి రెప్పలాగా నాకు కనిపించింది. చిట్టి మూతి బిగించుకు పడుకునేది.

జ్వరం పూర్తిగా నయమయింది. మామూలుగా ఫరంకు వెళ్ళవస్తున్నా. లలిత మధ్యాహ్నమే పూటవచ్చినా దగ్గర కూర్చుని చిట్టితో ఏదో ప్రసంగం మొదలుపెట్టేది. చిట్టి ఒకప్పుడు ఇష్టంగా మాట్లాడతూ ఒక్కొక్కప్పుడు మూతి మడుచుకునేది "నువ్వు మూతి మడుచుకున్నా సరే చూడుగు చేసుకున్నా సరే నా పరమావధి నాకు నిశ్చయమే నేదేది" లలితమ్మ. చిట్టి రవ్వంత కూడా తాను మారక, మనసు మార్చుకోకా, నా మీదికి యద సన్నాహంలో ఉండేది. లలితమ్మ నా చుట్టూ కోటలుకట్టి "నావిష్ణుకి

పృథివీపతిః" అన్నట్లు పూజించేది. జయాపజయాలు నాథుజాలమీద తాండవించేవి. చివరకు చిట్టి దెప్పాచెప్పకో మామయ్యద్వారా సాధించాలని అల్లి దగ్గరకు వెళ్ళిపోయేది. మళ్ళీదాడిచెయ్యడానికి వనూ ఉండేది పచ్చికాయ - వెచ్చికాయ రాళ్ళతో రాలకోట్లుకుని తేనాలనుకునే అల్లరిపిల్లకాయవంటి దయింది చిట్టి. ఆకాళమమ్మట అటూ యిటూ ఎగుడు కుంటూ వచ్చి వచ్చి :మ్మని వానలను కనిపెట్టి పచ్చటాకులసందున నక్కి దోరపండుకాయలతో పొట్టనింపుకునే చిలక పడుచయింది లలిత. వీరిద్దరికి నీడయిచ్చి నిలుచుంది గున్నమామిడి. తనఫలాలు ఇద్దరికీ అందించుకుంటూ! - నాయనా ! ఆ మామిడన్నా నిలూనా ఎండిపోగూడదూ ! బాధలు లేక పోనగా ! ఇదిగో యిక ముగిసిపోయింది. నావ మునిగిపోయిందని కన్నీరు కార్చాడు.

మూర్తి ఓదాదనూ అన్ని కోజాలు మనవెండుకవులై...అన్నాడు. "ఔను ! నాయనా ! అటువంటిరోజేవచ్చింది. తన మర్యాదకు భంగం రానిచ్చింది కాదు. నామర్యాద వానిచ్చింది కాదు. ఎన్నో యాత్రలకు నావెంట నడిచింది. ఎంతో ఆమెను ప్రయాసపెట్టి ఆమె ఉసురు పోసుకున్నా. అదైనా నాకు తగల్గా. ఒక యాత్రలో మధ్యాహ్నప్రదేశంలో నిశీథిలో ఆగి లివస్తే, నాకు మెత్తి పక్కచూపి వెచ్చటి నెగడుపెట్టి నాసంతోషాన్ని చూచుకొని తాను ఆనందించుకుంది. చిట్టి ఆ నెగడుపేడికి ఎండి పోయిందేమో, బండలాగే పడుకుంది. ఆమె కాస్తున్న వెన్నెల్లో ఏదోదో మాట్లాడతూ ఉంది లలితమ్మ. నాయనా ! నాచూపులు చదువుకుని కేతలు నెసుకుంది. తనకు జారిపోయిన ప్రియత్వాన్ని ఆ విధంగా పూరి చేసుకుంది. నాకు దూరిమైన నాథురజఃతన్నె విలిచి పెట్టింది నాయనా! అది చిట్టి ఏదీ ? తాను నిలపుకోలేకపోయింది. అబ్బ! నాకు నిలవలేక పోయింది. ఆ ఎంమిది సులక్ష్మిరాలే ఎనిమిదిరోజులుగా మార్చింది. ఏమని చెప్పనూ ! ఎంతని చెప్పనూ.

౧౩

అది క్రాంతిమాసం. మామమ రమ్మని ఉత్తరం వ్రాశాడు. వెల్లూను, పని కూడా ఆయిపోయింది తిరిగి గంగాం రాకూడదూ ! ఎట్లా రాగలనూ?

మొదటినుంచీ దురదృష్ట బ్రతుకే నాది, ఏదో మధ్యలో నా జీవితకల శంఖా రెండు ఆవృతబిందువులు రాలినాయిగాని నూ చిట్టి - ఆత్మ నన్నే సాక్షిచేతం మొదలుపెట్టారు. గంజాంలో వద్దు, ఇంకెక్కడన్నా ఉండమంటారు. మా మామ అట్లాగే అంటాడు. “అక్కడ యిల్లు కట్టుకునే ప్రయత్నంలా ఉన్నాను గనుక అక్కడే ఉండాలి” అంటూ నేను, “నువ్వు వెళ్ళావద్దు - నేను రానురాను” అంటుంది చిట్టి. నా మృదు స్వభావాన్ని చిదిపి నేలపాలు చేస్తుంది. లలిత దీనిని సువర్ణపాత్రలోకత్తి తేరవెడుతుంది.

నేను బయలుదేరగలసిందే మా కొట్టులెక్కో తనిఖీ మృత్యువులాగా ఒక గవర్నమెంటు ఉద్యోగివచ్చి కూర్చున్నాడు. రోజులు గడిచిన్న. నా కేదో భయం కలిగింది కారణం కనిపించదు. ఎవరో అకాశాన విమానంలా ఎగిరిపోతూ ఏడుస్తున్నట్లా, లలితాంబ పెద్ద నది ఒడ్డున నిలబడి నన్ను పిలుస్తూ “నన్ను దాటించు విశ్వంగారూ” అంటూ బతిమాలు తున్నట్లా స్వప్నమొచ్చింది. “నాయనా! తాను స్వప్నములో దర్శనమిచ్చి నన్ను రక్షించమందిగాని నేనేం చేయగలిగానూ? చెయ్యన్నా అందించగలిగానా? కాలా ఇంత గందరగోళం పడ్డా, లేచి ఊరుకున్నా, ఆరోజు అనమి. క్రిందటిరోజు నా తల్లి లలిత, మెట్టమీదపడి నెత్తురు కక్కుకొన్నదట. స్పృహపోయినది. ఏదో వైద్యం చేశారుట. చాత్ర తెలివవచ్చిందట. “అబ్బా నాయనా! ఇక చెప్పలేనోయ్” అంటూ దుఃఖాన్ని ఆపుతూ లలిత తన ఆత్మను పిలిచి నెమ్మదిగా “ఆత్మా! విశ్వంగారిని పిలిపించుతావూ, చూడాలని ఉంది. నేను బ్రతకనందిట. ఆ మాటలతో మసలాపెకు మతిపోయి ఊరుకుంది. ఇంతలో లలితకు మగత వచ్చింది. మళ్ళీ నెత్తురు ప్రవాహం బయటికివచ్చింది పెద్దడాక్టరుని తీసుకు వచ్చారు, “అంతా ఊణాల్లా ఉంది, ఎవరైనా తమ నెత్తురు ఆవిడకు ఇస్తే బ్రతుకుతుందన్నారు, మా లలితకు మళ్ళీ స్పృహవచ్చి “ఆత్మా! ఆయనవచ్చారా?” అని కళ్ళువిప్పి నెమ్మదిగా అడిగిందిట, నాయనా! అప్పుడు నేనుండగూడదూ! నానెత్తురేమిటి - ప్రాణాన్నిచ్చి బ్రతికించు కొనూ, అంటూ పెద్ద ఏడుపును మిగేశాడు. మిథిం పాలిపోయింది. కొంతసేపు చేతనత్వం లేకుండాపోయింది. మూర్ఛివాడావిడితో కుండలూ నీళ్లు ముఖాన జల్లాడు. విశ్వం మళ్ళీ కళ్ళు తేరిచాడు. ‘ఏదీ లలిత’

అన్నాడు- మూర్తి నివ్వెరపోయాడు- “ఇప్పుడువచ్చి ఓదార్చండిగా!”
అన్నాడు- నాయనా! ఒక పితానంగానైనా అయి నన్నువహించి నన్ను
తనలాకి తీసుకోకుడదూ- ఎందుకు చెప్పుతుంది- ఇంటిమీద ఈ గ్రానైటా
నాలకుండా వెయ్యి కన్నులతో చూచిన తల్లి-”

అమె మరణించినది నేనెట్లా బ్రతికానో? నన్ను ఓదార్చేగా తెవ
రున్నారో? నా చిట్టివచ్చి నన్ను ఓదార్చకుడదూ, రాదు, దానిపగేమిటో?
నా తల పగిలిపోకుడదూ! దాని గట్టితనమేమో! అయిపోయింది.
ఇంకేం చెప్పుకోనూ, ఆ గండోలోని వెళ్ళి, ముసలమ్మ ఆవురమంది.
నా కన్నులు ప్రక్కలో పడుకొని కుల్లిపోయినాడు. నాకు మెకం నవచ్చింది.
ఆ తెరలో లలితమ్మ స్పష్టంగా కనపించి నవ్వుతూ నుంచుంది. నాకు
వళ్ళు తెలిసింది. “నీకు సంవోషంగా ఉంటే నే నెందుకు దుఃఖించాలని
వోచింది.” ఆ సాయంత్రం ఆ గృహనాలలోకి వెళ్ళి ఆ చిలిచి చూచు
కున్నా. మళ్ళీ లలిత స్ఫురించింది, ఇంత బూది తీసుకున్నా. “ఏం
చెయ్యాలనూ? మా చిట్టి రాలా. భారం ఎట్లా తగుతుంది. దేవాలవెంటడి
తీర్థాలవెమ్మటి తిరుగుతున్నా! నాయనా!” ఈరోజు అన్నిత్రదినం.
క్రిందటి వ:వత్సరం ఈరోజున ఈ భుడియల్లానే లలిత వెళ్ళిపోయింది.
అంటూ మూర్తి భుజంమీద వ్రాలాడు... .. మూర్తి స భించి
కున్నాడు- విశ్వేశం మళ్ళీ లేచాడు- “నాయనా! నీకు పొద్దు
పోయింది, నాకు నీకిగా ఉంది- ఇంతకుముందు గాధ ఈ చెట్ల తో చెప్పు
కుంటున్నా, ఇంతలో నాతలద్రీవి నవ్వువచ్చావు- ఇకవెళ్ళి, నేనూ
వెళ్ళుతున్నానని లేచాడు. ముఖం గాండ్రించి ఉంది. మూర్తి “ఎక్క
డికి?” అని అడిగాడు- “ఎక్కడికి? ఇంకా ఇక్కడ ఉండలే- ఎంతో
దేశం వికాలంగా ఉంది” అంటూ- “అమ్మ! అమ్మ!” అంటూ లేచాడు-
మూర్తి “బాబూ! భార్య పిల్లలు ఏం చూస్తావు?” అన్నాడు. “నాయనా!
నేను ఇంతకంటూ భరించలే, అసలు చూడనన్ను ఆశ్రయిస్తే గా? నా ఆశ్ర
యం పోయింది. చీవ సంసారం వద్దు. పెద్దల ఆశ్రయమే శరణ్యం. నా
కులి పోయినాగూడా నాకు పరమసానం చూపింది. అదేవ్యక్తి? దిగ్భక్తిరి.
ఇక నాకు నెలవు ఇప్పించు- నా భారం తగ్గించిన నిన్ను భాగ్యదేవతగా
తలచున్నా- ఈ బ్రతుకు కథ నీ వెక్కడన్నా చెప్పుకోవచ్చునాదా”
అంటూ లేచి సమస్కారంచేసి పొదల్లో దూరిపోయాడు-

10 రైతు కుటుంబం

౧

మందరశివ బి. ఏ., బి. యి. బి. డిగ్రీ) 'పుచ్చు' అనే ఒక యంగ్ బోయ్ అవుతున్నాడు. 50 యేళ్ల అగ్రికల్చరల్ ఉంది. బొంబాయిలో ఒక బ్యాంక్ తరఫున పనిచేసి కారణంతరాలచేత అక్కడ మానేసి మద్రాసులో ఏదో న్యాయపరం సాగించాడు. ఇంటి విషయాలన్నీ తల్లి చూసుకుంటుంది. పొలంపాటు విషయం పింఠాడిలో చూసుకుంటాడు. కర్మ పూలరంగడులాగా వ్యవహరిస్తున్నాడు, ఇట్లా జీవిపోతుండగా దైవానుగ్రహంగా అగ్రికల్చరం భూమి అట్ట ప్యాపయింది.

అగ్రికల్చరలంతా కాళ్ళు విరగతొక్కుకుని భూమిలు ప్లాంట్ చేసుకొని స్వంతకృషి సాగించారు. మందరశివకు భూమి గురించి విషయం పోయింది. పట్నవాసానికి ఉద్యోగాలకు స్వస్తి చెప్పి పోవచ్చింది.

చదువుతున్నవాడు గాజెట్టి పల్లెవాసానికి తీవ్రతాన్ని అనుభవించి పర్వతం పేదరికంలో ఉన్న మహాత్ములకు అనుభవం చేసుకోవాలని నిశ్చయించాడు.

చాడు. తనవిజ్ఞానాన్ని రైతుభూమిలో పండించాలని నిశ్చయించాడు, తన భూమి నంతా తొక్కి చూస్తున్నాడు.

ఒకనాటి సాయంకాలం పడమటి గరువు పరిశీలుస్తున్నాడు. పొలం మధ్య మాల ముగ్గాడి 70 ఏళ్ళ ముసలితల్లి కందిమొల్లు పీకి వల్లెపం చీలలో వేసుకుంటోంది. అనడుమున గిన్నె ముసలిదాని తాపత్రయం వివరించుకుని "మాణిక్యం అంత మూటతో ఇంటికి పోగి."

వల్లె పీకే కాపత్రయం కూలిపోయా". అన్నాడు.

మాజి:— ఎవరూ బాబూ? కళ్ళపట్టా.

శర్మ:— నే నే.

మాజి:— ఎవరూ! చిట్టిదొర్లా! బాబూ! ఎంతకాలానికి నిన్ను పంట్ట భూమిమీద ఉంచాను! అదేవోరాబట్టిగంటా మాదొర్ని మాభూమిలో చూచుకుందీ! "

అంటూ ఏదో వఃపోసుకుంటూ అందులో సంతోషించుకుంటూ—“తనకును పండించి నవధాన్యములు పెండుకొమ్మన” భూదేవి బాలుడైన పృథువును చేరినట్లుగా ఆ వృద్ధమాలత పొలం సుస్థమని వచ్చి “మా బాబుగా! మా చిట్టిదొరవుగా! చలవల కింటి కొచ్చావంటే అటునుంచి అటు సోయే నాడినిగాని యిట్లా పొలంమీద మాడుగలిగావా? చిట్టిదొర్లాచ్చాడని మా పెద్దోడు నెపితే - ఇన్ని పిల్లిమిసరకాములు కోసిపెడదారనీ - ఇన్ని జొన్న కంకెలు రాల్చిపెడదారనీ - ఇన్ని పెనకాములు కోసిద్దానీ ఎంత కాసుకునేగానీ - ఆప్పుడు పెద్ద దొరగారు పంపితేనా! ఇప్పుడు పెద్దరా న్నయిపోనా.....కళ్లు బొత్తిగా చిట్టల్లా! అంటూ శర్మకు అంతిమాంలో మార్పుని “బాబూ! మన తూర్పుఖండం అమృతల్లి, బంగారం పండుద్ది, కాని ఇదే మన భూమిలోకల్లా కూసంత వీరదీ. దీని కై నా మన పాతింటిసట్టు పాటిసట్టి పోయించానుంటే నువ్వు కోరంది యిస్తుద్ది!!”

అంటూ మూగ సందితో తన తండ్రి అస్త్ర వివరాలనివ్వ చెప్పని బాటను ఈ ముసలిది ప్రార్థి చేస్తోందా ఏమిటానని శర్మకు తోపింపచేస్తోంది. ముసలిది.

శర్మ ఆ ముసలిదాని నాక్కులకు ముగ్గుడై కూర్చునిపోయాడు. ఈ ముసలిదానికి నానాదా, బా పొలంమీదా యిత పేసె ఎందుకోనని ఆలోచిస్తున్నాడు, మాజియ్యం ఒక పెద్ద ఉచ్చాసం చేసి.

“బాబూ! నేను దుచ్చికవు పొలాన నానలనిబ్బయిద నిన్ను పాము నిలేసిందని మా పెద్ద మునుదు చెప్పాడు. వీరయ్యగారిని పిలిపించుకుని మినుములు మంత్రించి కట్టించుకున్నావా? ” అంది.

శర్మ:— లేదే! వీరయ్యడొక్కో లేదుబ? అందుచేక ఊరుకున్నానన్నాడు.

మాణిక్యం:— బాబూ! వాణిజోలి కందుకుపోతా! ఆ చెక్క-బాగు లకు మీ తాతగారి పై గాడనంచి వదిలేశారంట! ఆబోయిష్టటి మాటా!! నేను తొలంబరంగా ఈ ఊరు కాపరానికొచ్చిన కొత్తలో మీ తాతగారు కొత్తగా ఎగసాయంలోకి దిగారు. మన కో తెల్లపెయ్యి ఉండేది. అది నాకలదిబ్బకావ తిరుగుతూయింటే పురుగుముట్టి పడి పోయి నురుగులు కమ్మతోడిం అప్పుడు మీ తాతగారు ఎంతమంది చెప్పివా వంశిం మందూ వేయించుకోకుండా దిబ్బదగ్గరకెళ్ళి నుబ్బి వ్యాజ్యేళ్ళవణ్ణి వేడుకొన్నట్టుగా “మీగు మా కళ్ళపడుతున్నా చింత నీయకుండా మా భూమిలో కొంత చోటిచ్చి చవితిరోజుల్లో పాలు పోయించి మిమ్మల్ని చైవాలుగా చూచుకుంటూంటే మీతోసాటు తిరిగే పనువును కలచి చంపుతారా! సరే కానియ్యండి. ఈ పడి పోయిన పెయ్యని ఇక్కడనంచి తీసుకెళ్ళను. బ్రతుకుకుండా యింటి కొస్తుంది. చస్తుందా యిక్కడే పూడుస్తా”నని నాగులమీద ఆలిగి యింటి కొచ్చారు.

ఇదేం పిచ్చితన! నుని ఊళ్ళో ఆసామలంతా నవ్వారు. కంకణమంటి పెయ్యని నిష్కరణంగా చంపుతున్నాడు బ్రాహ్మణిష్టాగు. మాకిస్తే తేం తిరికింతుంటా మన్నారు. తాతగారు ఎవరేమన్నా సరే. పనివా క్కేకూడా ఆ దిబ్బచాయలకన్నా వెళ్ళొద్దన్నారు. ఆ మహానుభావు డిశా ఏం కత్తి ఉంకో, ఆ నాగుల్లో ఏం సత్యమందో తెల్లవారేప్ప టికి పెయ్యుచ్చి దొడ్లో గాబడగ్గరి పుస్తోంది. విన్నావా! అవి ఆంతి సత్యంగలవి. వాణిజోలికి పోకు. అవి ఏనాటికో.

“నువ్వా చెక్క-బాగుచేసి దానిమీద పొగాకు ఏదామని పెద్దోడికో చెప్పా వంటగా బాబూ! నేను పదువుముక్కలు రానిదాన్నేగానీ - ఆ పంట మనకు తిండికొత్తుందా? మన పదువులకు తిండి కొత్తుందా? చెప్పా. కాదు మానం లాభం గడిద్దా మంటావా! మనం తినే కూరపాదులు పళ్లు చెట్టూ పెడవామని తోచకూడదూ? ఎందుకా ఎదవ పొగాకు పంట? కూర లేకుంటే ఆంతలాభం ఏందుకురాదు? మన భూమిలో ఎందుకూ పనికి రాని ఆ పాడుపంట పండించి మన భూమిని ఎందుకు నిస్సారం చేస్తా”నని శర్యవంక కితెత్తి చూసింది,

అమాట లెంతవాడియైన యాపాన్ని తాల్చినయ్యోగాని శర్మ హృదయ మధ్యంబోకల్లా దూసుకుపోయినై. అంతరజకూ తనలో గూడుకట్టుకొని కాంతిగా నిలచియున్న యూహలన్నీ పెద్దగాలితాకిడికి చెదరిపోతున్న తెలి మజ్జులు లాగా స్థాయితప్పి సంఘోస్సుచాలయ్యినై. శర్మ వెంటనేలేచి “ మాణిక్యం! పోయి వాటారుతోంది. ఇంకానువ్వు ఇంటికి వెళ్ళు, నే నిట్లా పోతా”నని బయలుదేరాడు.

గనుములు చాటుతున్నాడు. కానీ “మన భూమిలో ఎందుకూ పనికిరాని ఆ సాడు పొగాకుసంట పండించి మన భూమి నెందుకు నిష్పాదం చేస్తామిన్న ఆ మాణిక్యం చూటలు తను నడుస్తున్న ఆ గట్లమీద పెద్ద అక్షరాలతో చెక్కినట్లు కనబడుతున్నై. ఆ అక్షరాలను ఎట్లా తొక్కనని వెనకాడుతూ నిలబడి పోతున్నాడు శర్మ.

“మన భూమా? అంటే నా ఒక్కడివీ కామా? మాణిక్యంనీ దాని కుటుంబానిది కూడానా? నాకు ఒక మాత్రాత కొంతభూమి విడవొక్కాడా? ఈ పాడు పుగాకెందుకు? మన భూమిలో కూరలు వేరుమని మాణిక్యం సలహా యిస్తుందా?” ఇదంతా నేను కాంతిగా కూర్చుని అర్థం చేసుకో వాలని గ్రితన వెనక్కి తిరిగి ఆ ప్రక్క గనుము పట్టుకుని యింటికొచ్చాడు.

౨

“ఏటి ముంపతెగ; కూరకాయలకు కరువొచ్చింది. అసలే కావిట్లు రావటం మానేసినై. ఆ వచ్చిన పంకాయల కావిడి ముండాకొడుకు వీసె ౫0-80-కి కు తక్కువయ్యనన్నాడు. కూరాకుమ్మ కనపడటంలేదని” శర్మతల్లి వంటింట్లో గొణగొణమంది. ఎట్లాగోచేతిలో పని మనుషు లున్నారుగా! ఆ దిబ్బమీద ఇన్ని వంగలూ బీరలు పారెయ్యించ కూడమా” అని శర్మ భార్య గదిలోంచి చిన్న సలహాయిచ్చింది.

శర్మ సాయంత్రం పడమటిపొలం చూచుకుంటూ పిల్లకాల వమ్మటి తువ్వల బీట్లో కొచ్చాడు. ప్రక్కడొంకలా చిన్న పోట్లాట జరుగుతోంది. శర్మ నిలబడి చూస్తున్నాడు. ఇద్దరేకమై ఒకడిమీద పోట్లాడుతున్నారు. వారి మధ్య ఒక పచ్చగడ్డింప ఉంది. ఆ వంటరిగాడు కిగ్గరగా “మీ అయ్య

గాడి సాత్రనా? మాపాలంలో గడ్డి కోసింది? ఊరినాళ్ళ మందకోసమనా? మా గట్లమీద గడ్డి అపిండి? ఏమయినాసరే మా దొంగగారకు లాక్కోబోవలసిందే. నేను తట్ట వదిలేది లేదు" అని మొరాయిస్తున్నాడు.

ఆ తక్కిన యిద్దరూ కొంతసేపు డిబ్బాయిస్తూ కొంతసేపు చిత్రమాలతూ, కాకిపోతే నాళ్ళులేదని నేనుకోమని పొట్టాడుతూ చెప్పింటుంటుంది. దిగేటట్టు కనిపిస్తున్నారు. అవంబరిగాడు "ఏమయినా సరే, తట్టవలసిందని మూర్ఖులవాడు."

శర్మ కొంతసేపటికి అవంబరిగాడు తన మాలకమత గాడి శొడుకనీయించి కా అలస్యం చేస్తే ఆ యిద్దరూ వాడినికట్టి జాలముగానైనా అట్టి పినుకు పోతారని గ్రహించాడు. కోడిక అడ్డు తొక్కుకుని వాళ్ళదగ్గరకు వెళ్ళాడు. "ఏమిటరా! ఈ గొడవ" అని తనవాడిని పక్కపెట్టాడు "మన గట్లమీద గడ్డికోసుకు పోతుంటే కట్టనిలేలా - వనలిపెట్టుమని పొట్టాడు తున్నారు. మన గట్లమీద గడ్డి వీరి అబ్బుగాడి సామ్యలాగా" అని ఒక విధమయిన అసాంకారాన్ని చూచిస్తూ నిలబడ్డాడు బుడ్డాడు.

శర్మ ఆ యిద్దరిని కోపపడి తనవాడిని చిజ్జించి పంపేశాడు. ఇట్లాగే ఒక సారి "మా పాలంలో నేనైన పేడకళ్ళు ఎత్తుకోవాడ"దని తన కాపు పాలేరువాడి కూతురు తక్కిన గొడ్డకాడవాళ్ళని అటకాయమంటే శర్మ చూచి అల్లప్పుపోయాడు. తనతోపాటు తన పాలేరువాళ్ళ కుటుంబాలకు కూడా యీ భూమిమీద వాక్కున్నట్లు వాళ్ళ పిల్లల చర్మలవ్వ గుర్తించాడు. అది వ్యాధిమని కూడా తెలిచాడు.

ఊళ్ళోకి ఎడ్ల తలకమ్మలు మాడిగాడు అమ్మ వస్తే కాపుకమతగాడు రెండు గిత్తలకు రెండు తలకమ్మలు బొడ్డువాడ్లకోని నాటికి కట్టి సంతోషించుకుంటున్నాడు శర్మ తన కమతగాడి ఉల్లాసాన్ని కనిపెట్టివంచినకళ్ళు జతచోక్కలు కమతగాడికి కట్టపెట్టాడు.

జాన కోరున కురుస్తోంది. ఒక ప్రక్క రెలు పిలిచిపోయి గొడ్డపాక కారటం పొగరంభించింది. ఆప్రక్క పశువులూ, మాడిలూ పడిసిపోతున్నాయి. పొలేళ్లు వాటిని పొడిచోటకు తోలుస్తూను. వాళ్ళు తడిసి ఒకమాల వలుకుతూ కూర్చున్నారు. శర్మ గొడ్డ అవస్థ చూచి న్నాడు.

3

భాగ్యం అమ్మిన తాతాకు పైకం వచ్చింది. అన్ని లెక్కలుచూచి ఖర్చులు పోసు 8 వందల రూపాయలు మిగిలినవని మాటవరస పెనబండితో శర్మ చెప్తున్నాడు.

తల్లి భోజనానికి లోనలికి పిలిచింది. భార్య తలుపు ప్రక్కగా తొలకగా కూర్చుంది. తల్లి ఒకమాదిరి నివర్ణంతో శర్మకుంజచూచి - “నేను రాత్రి చెప్పింది కాదనకు నాయనా! నే నడిగింది కి వందలగా! నాయనగా! నామాట నక్కించు. కోడలికి తప్పక నిన్నొప్పించి చంద్రహారం చేయిస్తానని మాటిచ్చా. ఆ మాటకే తల్లిమాట విన్నొచ్చునని ప్రశారం భించింది. - “అత్తయ్యా! ఇంతవరకూ నే నేమన్నా చేయించమని అడిగా నేమో అనిగండరి” కోపం లిందుకుంది. - “నువ్వు ఊరుకొనే” అంది అత్త. శర్మ ఒక ఉచ్చాసం విడిచి ఎండనకా - వానికా భూమి దున్నపంబింది యా ఉచ్చాసం పొందింది పనువులూ - వాటితో బోడుకట్టి తరిగే కమత్ గొల్సు వానజలుకు ఒక ప్రక్క తమన్తూయంబే ఆ సొమ్ముతో అలంకారాలు చేసుకుంటారా? పనువులపాక ఏసితిలో ఉందో ఆ లోబించు కోండి” అని యూరుకున్నాడు శర్మ. తల్లి - “కాదురా నాయనా! మన యిష్టంయలు ఎప్పుడూ ఉంటూనే ఉంటై... ఏవో చెప్పబోతుండగా శర్మ భాగ్యంజూచాచి - “నేను చెప్పింది బాగా అర్థంచేసుకున్నావు కాదూ! ఇక ఇప్పుడేం కావాలో కోరు” అన్నాడు.

భాగ్య:- “నాకు ప్రస్తుతం ఏమి అక్కరలేదు లేండి” అని కాంకంగా చెప్పింది.

ప్రొద్దున్నే గొడ్డదగ్గర పనయింది. శర్మ:- మాలకమతగాడినిపిలిచి “తవ్వపనికి వచ్చినాళ్ళని పనుచుకు రమ్మన్నాడు. కూదగ్రమత గాడిని పిలిచి “సంసయ్యయింటికి ఒట్టిదగ్గరకు వెళ్లి నిన్న మా అయ్యగారు మాట్లాడిన తానీ పనివాళ్ళకు ఇంటికి రాయిని సిద్ధం చేయమన్నారని” చెప్పి రమ్మన్నాడు. ఇద్దం నాన్దూ ఒకరినొక నొకరు చూచుకొని “ఏం కట్టించా అనాడీ బాబాయిగాదూ!” అని అడిగారు. శర్మ ఉత్సాహంతో “గొడ్డ పాకలు ఇంకా రెండు వేయించుకుందామరా” అని చెప్పాడు.

౪

ఇదికంటలో శర్మతోపాటు పొగాకువేసి లాభం వీధిమనిషిలాసాపడుతున్న ఒక స్నేహితుడు బస్తీనుంచి శ్మదగ్గరకొచ్చాడు. కొంతసేపు భూముల మరమ్మత్తువిషయం మాట్లాడి— “ఇదిగో ఇంపీరియల్ టుబాకో కంపెనీ వారి దగ్గరనుంచి నీ పేదవచ్చిన ఉత్తరం— ఒక యకరం దొరపొగాకుకు ఎంతో లాభమిస్తారుట, ఆవసరమైతే నేను బ్యాంకులో ఖర్చు భరిస్తా”నిని స్నేహితుడు శర్మచేతికి కవరిచ్చాడు.

శర్మ:- నిరాదరంగా చేతులొకవరు బుద్ధంగానూ నిలువుగానూ చించి “ఇంకా దొరపొగాకులేదూ - దొరసానిపొగాకులేదు - ఆ మాటెత్తిక మవకు ఉపయోగించే వంటవిషయమై ఆలోచించు” అని ఊరుకున్నాడు. స్నేహితుడు తెల్లపోయాడు.

వాకిట్లోంచి కమతిగాడితల్లి - మాణిక్యం— “దొరసానిగారూ ! ఇదిగో వీర కాయలూ, పంకాయలూ, చిట్టమీంచి కాశన్నీ బచ్చల దుబ్బులకూడా పీకొక్కచ్చా! లోపల పెట్టండమ్మా” అని కేకేశింది.

శర్మ:- వాటిని లోపలికి తీసుకొచ్చి ఇన్ని ఆలచందలు చేతులో తీసుకెళ్ళి మాణిక్యం ముందుపెట్టి “తంపలేసుకుని తినమన్నాడు. ”

మాణిక్యం:- “మా బుద్ధబాబుగారికి ఎంతో నేను, ఇట్టికొత్త ఒట్టి చేతులతో పోనియ్యరుగదా—ఇంకా ఏమీ అక్కరలేదు దొరగారూ నీడుబ్బన రెండు పిండెలుకొత్త చూచుకుని సంతోసంగా చచ్చిపోతా” నని డీవించింది.

బస్తీనుంచి వచ్చిన స్నేహితుడు ఆపూట భోంచేసి “బచ్చలాకు పలుకు బలే రుచికార్యుంది. భూమి పొరాన్ని బట్టికూడా యుంటుందన్నాడు. బచ్చలాకు పులకు బాగుంటుందో పొగాకుపచ్చడి బాగుంటుందో చెప్పమని శర్మ వేశాకోశం చేశాడు. స్నేహితుడు “నన్ను పొగాకు మాటెత్తకద్దని నువ్వెందుకు మాట్లాడా”వన్నాడు. శర్మ త్తమాపణ కోరాడు.

శర్మ తన స్నేహితుణ్ణి గొడ్లకోసం కొత్తగా వేసిన పెంకుటిపాళలు చూపించటానికి తీసుకెళ్ళాడు. నేలంతా రాయిపరపించి స్లోవుగా ఉంది.

పశువులు పోసిన ఉప్పు ఒక చిన్న కాలనగుండా పోయి పాకలో ఒక చివరనున్న ఒక నిలుకెత్తు గోలిలో కడుతోంది. ఆగియ్యి రాతిలో కట్ట బడియుంది. ఏరోజు పశువులకుండు తుక్కు ఆరోజు అందులో వేస్తూ వారాని కోకసారి పలచగా చిన్న పొరగా మట్టి కప్పిస్తానన్నాడు శర్మ. ఈ ఎరువు తులం రూపాయి ఖరీదు చేస్తుందని స్నేహితుడు చెప్పాడు.

ఇది మా కమకగాడు ఉండటానికి యిల్లని చూపించాడు. ఈ నయ్యి యీ దొడ్డి యుపయోగార్థమని చెప్పాడు శర్మ. సమత్వబుద్ధికి స్నేహితుడు సంతోషించి తెల్లవారర్థమానున వెళ్ళాడు.

౫

శర్మ ఏదో కృతహారపు హామీద బస్తీకి వెళ్ళాడు. నూద్ర కమకగాడు పడమటి పొలాన కుప్ప పడవేయించాడు, కుప్పనురిపిడికి కొంతమంది మాలలని - సంసారుల్ని పిలిచాడు. మాలవాళ్ళు కుప్పమించి ఓడలక్రింద వేస్తున్నారు. సంసారివాళ్లు పనికి మారామట్లు పెడుతూ చుట్టలు కాల్చు కంటూ పనికి తాత్పరికం చేస్తున్నారు.

కమకగాడు కుప్పమిదివాళ్ళను అడిగించి సంసారుల్ని — “మీ పనయితే యిట్లా చేసుకుంటారా? కళ్ళుకంచి పనిచేసి కూలిపట్టుకెళ్ళాలిగాని. యీ తాలిత్తుడు పని మీకు కలిపాయినాడు” అందులో ఒక సంసారి పొగరుమోతుతనంగా — “ఏరోయ్! నవ్వే దొరకయి పోయినావే; తప్పాలాకూడు వంట పట్టిందిగామన్న! — శర్మగారుకూడా యంత దుడు మగా మాట్లాడి” అన్నాడు. వెంటనే కమకగాడు మండిపడి “నవ్వు నాపనిలోకి అనసగంతదు. వెళ్లిపోయి గట్టెక్కి మాట్లాడ”మన్నాడు. “తోటి సంసారులమనన్నా లేకుండా అట్లా పనిలోంచి వెళ్ళి పొమ్మంటావా? యని తక్కిన సంసారులు బెదిరింపుగా బయట కొచ్చారు. కమకగాడు వాళ్ళనిబ్రతిమాలకుండానే తక్కిన వాళ్ళతో పనిసాగించాడు. ఉల్లో పశువులకి పెద్దకోగాలు తగల్గున్నై. శర్మగారి మాకమకగాడు పొలంనంచి వచ్చేటప్పటికెల్లా కరిగి త్ర చిగుముకుపోయి కలుగుతూ పడి పోయింది. వాడు ఆయోమయపు అకస్మాత్ ఉరిమ్మటి పడ్డాడు. నూద్ర

కమతగాడు గొట్టంతో కారపునీళ్లు పట్టాడు. మంగళిశ్వర్యుడు వచ్చాడు. గిత్త పొరాలు విడిచింది. కమతగార్లిద్దరూ దానితో పాటు చెరి రెండు పొరాలు వదలుకుని ఏడుస్తూ తూర్పున్నారు. కర్మవచ్చి వాళ్ళని ఓదార్చి తరువాయిపని చేయించాడు.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం - “మాడండి! ఊళ్లోకి కంచి చీరలు అమ్మకానికి వచ్చినై. నాకు కొనిపెట్టరూ!” అంటూ శృంగార్య శృంగార్యుడు వచ్చింది. శర్మ - “ఏంతలో యున్నై” అన్నాడు. “ఇవై రూపాయలేవండీ” అని ఆ అమ్మాయి చెప్పింది. “మళ్ళీ ఏం చూడో! వేరొకటి ఆ ధాన్యం అమ్మకం దగ్గరలోంచి 20 రూపాయలు కొలుతున్నా వోచ్చే” మన్నాడు. భార్య కాస్తేపు అనాచి చి - “సరే, అయితే నన్ను కూడా పాపంపాటు చెయ్యమంటారా?” అంది. “అవును తోటంటి చేయవచ్చు. కమతగార్డు కూతురుతో పాటు పాదులకు నీళ్ళు పెట్టి కలసాగా తోట పెంచమాయినీ చేయవచ్చు. అప్పుడు ఈవచ్చు మళ్ళీ తోటానికి వచ్చే వస్తు”దని వచ్చాడు. భార్యకూడా బిగ్గంగా వచ్చుతూ - “ఓ అట్లాగే, నాకు మళ్ళీయ తోటంటి చేతగానమన్నా రమిటి! ఇట్లా విప్పి చెప్పింది లోపల స్వయంపాకంగాయింటే నాకేం లేదు” అంది. అట్లా అయితే పూలమొగ్గలకూడా తెప్పించండి, మల్లెపూలకూడా పూయిస్తా”నని కలసాపడింది. రెండు మగ్గులు అవులను కొనిపెడితే నాలుగు వెళ్ళు, మిగిలినా కొన్నాడు. దానికి పుట్టే కోడెమడల నాకివ్వండి” అంటూ గదిలోకి వెళ్ళింది.

బలేపెండ్లాము

౧

మూర్ఖుని నారాయణరావు
గారు గతించి నాలుగు
సంవత్సరాలయింది. తండ్రి
పోయాడనే విచారంతో
నైతేనేమిచే జ్ఞాపార్థుడు
గారు గతర్ష మెంటు
పరీక్షకు పంపలేదనే
తాపంతో నైతేనేమి
మరుసంవత్సరమే చదువుకు
స్వస్తి చేస్తాడు
అంజనేయులు.

సుబ్బాయమ్మ తల్లివై
లాంటిమనిషి. పాపిడి
చెరిగినా ఓళ్ళుకోతనిది.
నాలుకు ఇన్ని చీరలని
లక్కగాదు. వచ్చిన
చీరల పూడ పూడు
తప్పించుకుగాని పెట్టుకు
సంతోషించాలినించే.
కొత్తరకపు వంటకాలు
ప్రతినీత్యం తయారు
చేస్తుంది. మితిమీరిన
పోకళ్ళకు మూర్ఖునాగా
యజగారు నెత్తిన నోరు
పెట్టుకుని ఏడ్చి ఏడిచి
చచ్చిపోయాడు. ముప్పది

ఎనిమిదవవంతు తన కీ దుస్థితి సంభవించినందుకు చాలా విలపించించానిడ.

సంసారం చుక్కానిలేని పడవయ్యింది. గాలి ఎట్లావిసిరిలేట్లా నడుస్తోంది. అంజనేయులు అబ్బలేని బిడ్డయినా రాజాకొడుకును మిగిలి పోయాడు. శుశ్పాలమృగానికి వైభవ్యంతో పాటు స్వతంత్రత కూడా గలిగింది.

తరులు 20 ఘట్ట ధాన్యం సాలీన తీసుకొచ్చి కొట్టుచింపుతారు. పెట్టుపైరులు గూడా వస్తే. మేడభాగమంతా తా ముంచుకున్నా క్రిందభాగాలకు రు 100-0-0 వస్తే. తల్లి కొడుకే. మూడో విస్తరితం. భోగం తరగని పదవిగా ఉంది.

అంజనేయులు 15 ఏళ్ళకే చదువు మానేయటం తల్లికిష్టంలేదు. చెప్పినమాట వినేటట్టు కనపడటం. విడిగి ఎప్పుడైనా చదువూ సంధ్యాశక పోతే ఎట్లారా అని తల్లి కంఠకోస పడితే కలకత్తా యూనివర్సిటీకి ప్రయత్నాలుగా చదువుతున్నానని సాకుచెబుతాడు. పొద్దున్నే భోంచేసి ఏదో ఇంగ్లీషు పుస్తకం పట్టుకుని ఊరిమీద వెళ్లటం, మర్నీ భోజనం వేళనుగానటం; యంతో అంతో ఆరగించటం, అమ్మచేసిన ఫలహారాలు పుచ్చుకుని మర్నీ ఊరిమీదికి వెళ్లటం సాగించాడు. క్రమేణా చదువున్నట్లాకి దిగాడు. మండ్లిం చేవాళ్లు లేక చుట్టలు సిగరెట్టాలు మోపైసై. పేకాటలో దిగి రాత్రిళ్ళుకూడా అప్పుడప్పుడు ఇంటికి రావటంకూడా ఎగేశాడు. ప్రతి సేనిమాకు స్నేహితులతో హజరై రోడ్డు కాయటం సాగించాడు. సంవత్సరన్నర గడిచింది. అమ్మతో పరిశ్రమ రాత్రింబగళ్లు చదువుతున్నానని చెబుతున్నాడు.

౨

శుశ్పాలమృగం కుర్రవాడు చదువుకునేందుకు వెళ్లటంచేత ఏమీ తోచక స్నేహితురాండ్రును పిలుచుకుని క్షౌరతసారీ అడటం, నవలలు చదవటం, సంగీత సాహిత్యాలతో కాలంగడిపింది. తరువాత తరువాత శ్రీరమాజానికి వెళ్లి రావటం సమాజకురాండ్రుని ఇంటికి పిలుచుకుని విడుదలయడం రాచకీయాలు చర్చచేయటం, వీటిలో పడితానాక అగ్రస్థానాన్ని గడించానని భ్రమపడి కొంత విషయం చూట్టం మానేసింది. అందులో కొంత వేదాంత ప్రకర్షకూడా మొదలెట్టి బ్రహ్మసమాజం బాగుందని అర్థసమాజం బాగులేదని యంతోటియంతోటని చదువు ప్రారం

భించింది. డబ్బు పుష్కలంగా చేతిలో అడి మగవాడి పెంపకంలో ఉన్న విడ్డూగాళ్ళు దొందుతోంది.

అంటే, నీతినియమాలకు దూరమై ఆ స్తమానం డబ్బుకు వేధించడం మొదలు పెట్టాడు, కల్లి ఈ ఖచ్చేమిటిరా? అని నిష్పన్న చేసింది. కొడుకు ఎదురు తిరిగి ఈ సమాజాలకూ వింతనూ, సువ్యవస్థ చేసే ఖర్చుమార్తం ఏమిటన్నాడు. తెల్ల మొంపెట్టి కిక్కురు మనకుండా డబ్బిస్తోంది.

అంటే తెల్లియొక్క కీలకం కనిపెట్టి యథేచ్ఛగా డబ్బు గుంటే వ్యయం చేస్తున్నాడు. ఇద్దరూ ఖర్చుదారు లైనారు. కల్లి తన లోపాలచేత కొడుకుని కాదనలేక పోయింది. కిక్కిన ఆర్థసంవత్సరం గడిచింది. ఒక రోజున అంజి ద్వారంతో వడుకుని గజల్లో బిళ్ళలకు వేసిన పట్టీలు సర్దుకుంటున్నాడు. నుబ్బయ్యమ్మగారు చూస్తూనే వాడిలిపోయి యింతవఱ కొచ్చాకటా! నాయనా! అని ఏడిచింది. కృమేణా ఒకటి రెండు బయట పడినై. ఒకటిన్నరవంద రూపాయలు ఖర్చుచేసి చికిత్స చేయించింది. అంజి ఆ చెబ్బ తినడంతో నశిగిపోయి కుత్తుకుత్తు మంటున్నాడు.

అంజికి పెల్లి సంబంధాలు రాకటం మొదలు పెట్టినై. కట్నం కానుకలు తృప్తిగా లేక నుబ్బయ్యమ్మగారు సంబంధాలు తిరగకొట్టడం ప్రారంభించింది. చివరకు రాను రాను అబ్బాయి గుణగతాలు వ్యాప్తమయి సంబంధాలు వాటంతటవే రాకటం మానేశాయి. “కొడలుకన్నే తన అటలు సాగవని కొడుక్కు పెల్లి చేయకుండా బ్రహ్మచారి మొద్దులాగా ఉంచడలిచింది. నుబ్బయ్యవలం” ప్రారంభించారు. అవిడకు మతిలేని దుఃఖం కలిగింది. ఎవరైనా సరే కిల్లిస్తానని వస్తే చాలు. వివాహంచేసి బయటపడతానని. చేమడికి ముక్కుతోంది.

3

అడోల్ఫోనే మిడిల్ స్కూలు మాస్టరు విశ్వపతి కాశ్మీరీ అనే అయన ఉన్నారు. అయనకు విడ్డూ పోయిపోయి కమల అనే కూతురు నెలిచింది. విశ్వపతి కాశ్మీరీ కమలను తన మొదటి కుమారుని కొడుకుకంటే ఎక్కువగా ప్రేమించి విద్యా మధులు నేర్పాడు. అమ్మాయికి 13 సం॥ కల్లి 14 సం॥ వచ్చింది. కాశ్మీరీ

వీడవాడవటంచేత అమ్మాయికి అంతఃకలకు అనువైన సంబంధం వుడర్చలేక
 లగాడు. ఇక ఆగటానికి నీలలేదనుకున్నాడు. భార్య కార్యక్రమం
 మంటలు పెడుతోంది. తల్లి ఒకరోజున కాశ్మీరిపిలిచి “అమ్మాయి, యింక
 వలకు కమల వివాహవిషయమే తలపెట్టక ఊరుకున్నావే- నీ ఉద్దేశ
 మేమిటి? వివాహం కాకుండా కజోడిచ్చిన మయిందంటే మన ఏకుతరాని
 పితరులు నీపేరుచెప్పుకుని చాలోంహరఅని సాకాశంలో పడిపోతారునుమా”
 అని ద డించింది. కాశ్మీరకల్లనీర్కృతెన్నుకుని తల్లికి సాష్టాంగ దండ
 ప్రణామాలాచరించి “తల్లీ! వారంతోజాలలో కమలను ఎవడితో ఒకనికి
 కట్టిపెట్టి మన పితరుల యావస్థుందిని ఎఱుమెకిని స్వర్గానికి పంపకపోతే
 నేకాశ్మీనిగా ననివ్రతిజ్ఞ చేశాడు.

నూర్కలకు నెలవుపెట్టి సంబంధానికి ఊళ్లమీదకు బయలుదేరాడని కాస్త్రీ,
 అ మధ్యాహ్నమే పుక్కియింటి శ్రీ సేవ సమాజకరాలు కాశ్మీగారి
 భార్యతో మాట్లాడుతూ “నువ్వయమ్మగారు అందమైన పెద్దకల్లగా
 దొరికితే కట్టుకానుకలు లేకపోయినా సరే గొడుగులు చేసుకునేందుకు
 సిద్ధంగా ఉంది. మీ అమ్మాయి నచ్చుతుందేమో మాట్లాడుకోవడం”
 కాశ్మీభార్య మీరు మాట్లాడి పెడితే చాలా సంతోషస్తాం. కావలిస్తే
 పిల్లనుకూడా తీసుకెళ్లి చూపమని— బ్రతిమాలుతుంది.

నువ్వయమ్మగారు కమలను రోజులుగా గృహించటానికి అనుమతిని
 నూచించింది. కాశ్మీ ఇర సంతోషింపు తీసుకొనే క్షణజాలలో వివాహం
 నిశ్చయించటం చేయటం కూడా జరిగింది. కాశ్మీ తల్లి “మాచావా!
 మన పితరుల అనుగ్రహంతో చూపాయి కట్టుక లేకుండా కమలకు ఎటు
 వంటి సంబంధమెచ్చిందో!” నంది. కుటుంబమంతా సంతోషించారు
 కమలం తండ్రిని “నన్నగారూ! మీ అల్లుడు అనారోగ్యులులాగా
 ఉన్నాడు. మీరు చూడలేదేమిటి?” అంది. కాస్త్రీ చిన్న పుచ్చుకున్నాడు.
 నాయనమ్మ “ఎప్పుడూ జబ్బుగా ఉంటాడా? జబ్బుకలవాళ్లు-మనకోసం
 మరదిప్పించుకంటారా? అదే నయమవుతుందని. ఆ నెలలోనే మంచి
 ముహూర్తాన కమలం రజస్వలకూడా అయింది.

౪

విద్యా లయంతరువాత కన్యాలు పాఠశాలించినై. కొడుక్కు గరిగా మం
దిప్పించక కోరికనన్న పెట్టి ఆద్యం చేయిస్తూ తన మామకు లోపం
లేనండా తిరుగుతోంది ముప్పయ్య అని మాట్లాడుతూ విద్యపురానిని
అన్నట్లు దానినిద బుజ్జాలు అయినై.

కమలం రజస్వలయి 2 నెలల వయస్సింది. కొడుకు ఇంకా ముస్తీగా
ఉన్నాడని బాగా విపాతం అయితేనేగాని కార్యంమాటే తలపెట్టిననీ
కుబ్జాయమ్మ నిష్కర్షగా చెప్పింది.

విశ్వపతిగాస్త్రీ శర్మి అల్లుడికి "ఏమి మందిప్పిస్తున్నావని" అడిగాడు.
"ఇ గ్లీపు ముదయింది. తెగకు ను దయింది. ఇప్పుడు మా మాపతి నుండి
ప్పిస్తున్నాను. కుక్కాడు యంకా బాగా కోలకోటం లేడని" విశ్వపు
రాలంది. అకోజా "కోజా క్షీడిస్తున్నాడు ఇంకా ఎప్పటికి నామాపు
కుందోనని కాస్త్రీ యి అకివచ్చి బిగలాపడ్డాడు. కమలం తిండిమానేసింది.
తిండి అడగానింటే హీనంగా విలపించాడు. ర కోజాలయింది కమలం
లోచేసి. తల్లిశ్రద్ధుల తచెప్పినా వినలా.

ఆ శోచారం తెల్లవాగుట్ట వివాహమచూర్తాలు జరుగుతున్నై. ఈ కన్య
చమ్మ మ చూర్తంగోనా అత్తిగారిటికి వెళ్ళటాని చాలా బాగుందిని
కమలమ్మ తిండితోచెప్పి కళ్ళకు పసుపు లు ముకుని శ్రద్ధవీర కట్టకుని
అండరికి నమస్కా గించిపి నీసంగా ఉన్నా అత్తిగారిటికి పర్యాయ
మైంది. ఎవరెమి చెప్పినా వినుటడా బయటికొచ్చింద. మంచి తనన పుండి
తిండి సాగనలపాడు.

తెల్లవారజామన కమలమ్మ శర్మి కల ఫకొట్టి అత్తయ్యా! తలపుయ్యం
దొంది ముక్కువృగాది గభాలని లేచొచ్చి తలపుననీ కొడల్ని చూచి
నిర్భూరిపోయి ఏరీ మివార్చింక మంజోజ్జి రితినే కచ్చానంది ముక్కుమ్మ
గాని కొడల్ని ప్లాగి నీకుని శర్మి కళ్ళు కడుక్కొమ్మని అట్లా ఉమ్మ
రట్టా మాట్లాడి ఉన్నావేంటి అంది నీసంగా అండబంచే మాట్లాడ
లేకుడా ఉన్నావేంటి. ఏం ముస్తీ అంటే ఏంజబ్బత దంది. ఈ మాట
లతో తెల్లవారింది.

అంతేములు కలుగులుముకుంటూ దొడ్లో కొచ్చేటప్పటికి కమలమ్మ బల్ల మీద కూర్చుని ఉంది. అంటి చక్కు దెబ్బ తీశాడు. కమలం లేచి వినయంగా తలవంచుకుని కన్నీటిని చీర చెరుగుతో అడ్డుకుంది. అంటి అదేమిటన్నాడు—
“ఇంతికాలానికి దబ్బన మట్టించని.....” నిన్ను మా అమ్మమాచిందా? అన్నాడు. చూచాను. నే నొచ్చి ఒక గంట అయిందంటి.

౫

నా కష్టపురోజులు వెనకపడ్డై ఇక చూడండి నా పురోవృద్ధి అన్నట్టు ఒక్క సకిలింపు సకిలించి మీ వాళ్లతో పోట్లాడి రాజేగుగదా అన్నాడు. నా యింటికి నేనొస్తుంటే మా వాళ్లెదురు పోట్లాడాలి? అంది కమల. సరే—బాగ్యోత్తరతో ఉండు అని చెబుతూ దొడ్లోకి వెళ్లాడు అంటి. ఎప్పుడూ గట్టిగానైనా మాట్లాడకని దాన్ని యింత సాహసంగా వొచ్చి భర్త—అత్తగార్లకి తడుముకోకుండా ఎట్లా సమాధానం చెప్పగలిగానో అని రక్తస్పృహ అయింది కమలం.

మా అమ్మ చెప్పినంతగా కమల కురూపిగాను, పెంకిగానూ తోచటలేదే! అనుకున్నాడు అంటి. అల్పమయి కుస్తీ విషయం తెలిసికూడా వాళ్లు కార్యం కాని విన్నెట్లా పంపారో నా కర్మం కష్టమల్లేదే! సరే వచ్చా పుగదా యివా స్పృండు. కపు తీసుకువెళ్ళి దిగదుస్తానంటి కుబ్బన్న.

అంటి తరోజు ఎక్కడలేని హామయతో ఏటికల్లి స్నానం చేసాచ్చాడు. తల్లి భోజనానికి లేవమంది. అమ్మా! పట్టుబట్టి ఏ పెట్టెలో ఉండే? అన్నాడు అంటి. కమలా! ఆ తోటపెట్టెలో పట్టుబట్టి యిట్లా కట్టా అంది కుబ్బన్న. నిమిషంలో భోంచేసి గదిలో సామానులు ఇక్కడి తక్కువ, అక్కడి విక్కువ చూడావిడిగా సద్దుకున్నాడు అంటి.

కమలా ఏమి చూడా విస్తరేసి నడిచా. లేచి రావే! అంది అత్త. కమలం తెచ్చుడిగా ఆ కంచంలోనే భోంచేస్తా, విస్తరెందుకు వేస్తాం తయ్యా! అంది. వాడెంత బిచ్చుమనిషి. ఏదన్నా ముణిగిందా అంటే మీవాళ్లు నాగొంతి కాని పిసకటానికా? అందులో వద్దురే, లేచిరా. అంది అత్త. సరే

పోనియ్యండి నిన్నటితో 5 ఉపవాసాలు, ఇవార్క 6 క దవుతుంది. పోనీ లెండంది కమల.

అంటి గుమ్మంలో నుంచుని నీళ్లు పర్చు తోడిగి క్రాఫింగు దిద్దుకుంటూ నాకు జబ్బంటావేమిటే, యివార్క చాలా బలంగా ఉంది. నిన్నటితో జబ్బు వదిలిపోయింది. నా కంచంలో భోంచేస్తూ నంటుంటే అడ్డు చెబు తామెనుకన్నాడు. నుబ్బమ్మ కొడుకుని ఉరిమిచూచి అప్పుడే వెనకేనుకు చావాలిటా) నాయనా! నన్ను తెలిసి తక్కువదాని కింద కట్టేకావంది. "మనిషి నాకు పనికొచ్చి ఎంగిలి పెగటవుతుందా! అత్తగారూ! అ కంచంలో పెట్టండంది" కమల. సరే నాకెందుకొచ్చిందని ఏదో గొణిగింది నుబ్బమ్మ.

గదంతా శుభ్రంచేసి ఫోనుమీద కమంతలానాటకం రికార్డులుపాడిస్తూ పడక వర్షివోకూర్చుని నవమనృథుడిలాగాతోచుబడి అవుతున్నాడు అంటి. రికార్డు పాటయిపోయి ఉరికే తిరుగుతున్నదికూడా గమనించకుండా మానరాగం తీస్తున్నాడు.

కమలమ్మ తన భర్తగారి మానరాగాలు అలకిస్తూ భోజనానికి కూర్చున్నట్టే మరిచిపోయింది. ఒక క్రమానికి ఫోను అగింది. కమలా లేచింది. ఇంతలో నుబ్బమ్మగారి స్నేహితురా లాకావిడ సంతోషవార్తతో తీసుకొచ్చి నుబ్బమ్మగారిని మేడమీది గదిలోకి తీసుకెళ్ళింది.

ఈ సందట్లో కమలమ్మ ప్రక్కగదిలోకి దారి పట్టింది.

అంజనేయులు నాకుకు మోపున్నట్టు ఇంత వక్కవాడి కమలచేతిలో పోకాడు. దంపతు లిద్దరూ తారమార్త పోయారు. మెల్లమీది చప్పుడువిని కమల ఒక్కమాత్రం వంటయింట్లోకి పోయింది. ఆ రోజు గడిచింది.

మరుటిరోజు సాయంత్రం కమలా! పదమీ యింట్లో దింపివస్తానంది నుబ్బమ్మ. నిన్ననేగా వచ్చింది. ఇళ్ళ బుద్ధికావబల్లే దంది కమల. మళ్ళీ రేపు పండుగకు తీసుకువస్తారే పదమని నిష్క్రమించేసింది అత్త. నాకు ఇళ్ళటానికి ఇవ్వలేదంది కొడలు. అయితే ఏమంటావది అత్త.

"ఉంటానంటుంది గాయమ్మ గొడన, సరే ఉండని. దాని పనినే చెప్తారే

నవ్వురుకో మన్నాడు కొడుకు గదిలోంచి. ముబ్బమ్మగారు కోపంతో చరచరా క్రిందకు పోయింది. కమల బరబరా గదిలోకి పోయింది.

అదిగో యిదిగోనని నెల గడిచింది. జబ్బుపడి లేచిన మనిషికి మరచియ్యం పెట్టకూడదట చూచారా! ఈ సత్రికలో ఉంది. ఇక దంపుడుచియ్యం తెప్పించమని అత్తతో మారాచేసింది కమల. ముబ్బమ్మగారు “చాల్లే పడ్డికూడు తినేజాతంది”- పోనీలేవే కొన్నిరోజులు అని తిని చూద్దా మన్నాడు అంజి. ఒకపూటయినా అవకాయి వెయ్యమంటాడు అంజి. కమల ఒకరోజు మధ్యాహ్నం అటకమీది జాడీలోంచి అవకాయితిన్నూ “అయ్యో అత్తయ్యా! జాడీలో ఎలికపిల్లపడి చచ్చిందండి బాబోయ్” అని అరిచింది. ముబ్బమ్మగారు గుండెకాడుకుంటూ చూత పెట్టటం మరచిపోయాను లాగుండే, నా తెలివి తగలబడా. సంవత్సరం గ్రాసం గోతిపాలయిందే, యింకేం చేతునే. జాడీ దించవే అని చచ్చిన పాడిబర్రెను ముందు పెట్టకుని ఏడ్చి నల్లేడ్చి యీ సంవత్సరం ఎట్లా గడుస్తుందే ఎవరిని దేవిరించనే అని ఏడ్చి వాళ్లకి పిళ్ళకి పంజారం చేసింది. కమల లోపల సంతోషించింది.

ఒకరోజు నిమ్మ ఊరకాయబాన ఉత్త పుణ్యానికి అలమరలోది అలమరలో ఎవరోచేచేతులా పగలగొట్టినట్టే విచ్చిపోయి ఊటంతా పలామ లయింది. ముబ్బమ్మ కొంపకేదో అనర్థకం పుట్టిందని ఏడ్చింది.

కమలం అంజనేయుల్ని పిచ్చి ప్రతికల్ని ఆపేసి ఆరోగ్యాన్ని బోధించే ప్రతిక తెప్పించమంది. రానురాను వంటలోకూడా జోక్యం కలుగ చేసుకుని అట్లా చేయండని ఇట్లా చేయండని అత్తగారికి అడ్డం తగలటం మొదలెట్టింది. రెండుపూట్లా ఏదో కూరవేసిపెట్టుతూ పచ్చర్ని వేయటం చూసెయ్యండి, మీ కొడుక్కు జబ్బు నిశ్శేషంగా పోతుందని కమల నిక్కచ్చి చేసింది. అంజనేయులు కమలయొక్క నడితతో చాలా సంతోషించి కమల వచ్చి నప్పటినుంచీ తనకు గలిగిన ఆరోగ్యానికి ఆమెయందు విశ్వాసంతో వర్తించాలనుకున్నాడు.

ఒక రోజున ముబ్బమ్మగారు “కమలా! నావంట మీకు పనికిరాకపోతే అవంట పనిమేయంనే వదులుకుంటున్నా. నువ్వే చేసుకున్నావరే. నాకు కావలసినవి మాత్రం నాకు చేసిపెట్టమంది.

౬

కమలం అత్తింటి కొచ్చి సంవత్సర మైంది.

ఒకరాత్రి సాగర్ ఫిలింవారి 360 రోజుల సినిమాజూబి కులాసాగా అంజనేయులు కమలం నడిచి వస్తున్నారు. కథానాయకుడు బాగా నటించాడంది కమల. ఏమీ నాకు కథానాయికే బాగా అభినయించి నట్టుంది. మన కథలోలాగా అంటూ నవ్వాడు.

ఏమంటారూ! అంది కమల. ఆ! ఏమీ లేదులే, నిజంగా ఆ డాక్టరుగారు జమీందారు అరోగ్యానికి ఎంతో తోడ్పడ్డాడు సువ్రా నాకు ఏర్పడినట్టుగా. మన కథకు ఆ కథలో ఛాయలున్నయిననుమీ అన్నాడు అంజనేయులు.

అ! నేనుచేసిం దే మందండీ - నేనేం డాక్టరులా! “మనమిద్దరం ప్రకృతి మాతకు కృతిజ్ఞులమై యుండాలి” అంది కమల. అనేకదా ఆ ప్రకృతి జైద్యులు చెప్పింది అన్నాడు అంజ.

నాకు చెప్పారులేండి, చెప్పినట్టు నడుచుకున్న మీ పై మనోబలాన్ని చెప్పుకోవద్దూ అంది కమలం. అదికూడా నీసమర్థతవల్లనే నాకు గలిగిందంటే సువ్రా విశ్వసించాలి అన్నాడు అంజ. చాల్లండిగాని వచ్చిన మొదట్లో మీతో ఎట్లా నిర్భాగంనలనా అని భయపడ్డాను కుమండి అంది కమల. కాదూమరీ నీనిగ్రహమే నన్ను కట్టింపిందనుకో - ఎట్లాగైనా చెడువుకున్న దానివిగా, కమలా! నీనిమా కథలో జమీందారు అడాక్టరును సత్కరించి బహుమతి యిచ్చినట్టుగా నీకేం బహుమతిచేద్దామని అలోచిస్తున్నావన్నాడు అంజ.

బహుమతి యిదికంటే చేకూరుగా ఇంకేం చేయాలంది కమల సిగ్గుతో.

ఓహో అందుకనా! సంతోషంతో అన్నంతింటం మానీసి వారులు సాగించావ్ కమలా! అన్నాడు అంజ.

ఊరకుండురూ ఎవరన్నా వింటారు. నాకోక కిసుకోషణి పుస్తకం తెచ్చి యిచ్చురూ! ఈ సంవత్సరములో నేను మీకోక బహుమతి చేస్తాను. ఎవరిది విలువగలదో మార్దామని కమల నవ్వింది. మీదా సమాపించింది.

12. ఆడ తోడు

పుజు పాదఘట్టములతో నలిగి చూడమైన ఆ బాటలోని ధూళి కేసని

వాటి మధ్యాన్నపు సుడిగాలి నూతగొని భూమ్యాకాశముల మధ్యకులేచి అందరి నెత్తిమీదా రాలి కూర్చుండి. కళ్లలో దూరి కళ్లు తెరచి తేరిమాడ లేకుండా చేసింది.

ఏ మహాతల్లి తన ఏ మహాకీర్తి తన గర్భంలోంచి వేండాన్ని కమ్మరించి జంతుజాలాన్ని తనాతిహలాడించి స్తంభింపచేసిందో; ఆ తల్లీ ఆ వేడిని పొద్దు తిరిగేవేళ్లకు తన లోనికి మ్రింగుకొని చల్లని పిల్లనాయువుల్ని ప్రజల మీదను నడిపించింది. దేశాని చల్లబడ్డాయి. అందరూ ఆ ప్రకృతిమాత దోసిలిలో సోలిపోయారు. వేగుచుక్క పొడిచింది. ఉషఃకాంత గగన పీఠులలో రంగు రంగు ముగ్గులు పెట్టింది. తెల్లవారింది.

బ్రహ్మవధానులు ఊళ్ళోకి వచ్చేటప్పటికి కాశలు కూన్సినై. ఇల్లాళ్లు కనువులు చిమ్మి కళ్ళాపులు చల్లుతున్నారు. సుందరమ్మగారు బతుటపరి పూర్తి చేసుకుని దొడ్లోపనికి వెళ్ళింది.

ఆవధాన్లు “సుందరమ్మక్కా! సుందరమ్మక్కా!” అంటూ దొడ్లోకి వెళ్ళి ములగచెట్టుకిందనేన మంచంమీద కూర్చున్నాడు. “తలవటంతోనే తలగడపక్కనంచున్నట్లు” అనుకుంటుండగానే వచ్చావు. ఇవిగో కాళ్లు కదుల్కోరా బుల్లడా! మరిదలూ పిల్లలూ కులాసాగా ఉన్నారా! మొన్న చంటివాడు అంతా అన్నాడు. కులాసాగా ఉన్నాడా!” మొదలయిన ప్రశ్న పరంపరలు కురిపించింది సుందరమ్మ.

ఆవధానులు అన్నటికి సమాధానం చెప్పి “అక్కా! బావడీ! ఊళ్ళో ఉన్నాడా! ఆని పశువుల పాకవేపుకు చూచాడు. “ఏవో వ్యవహారం జూటగట్టుకు వచ్చావులాగుండే” నాకు చెప్పుదూ! అంది అక్క. నీకు చెప్పకపోతే ఎట్లాగుగానీ ముందు బావడీ! అన్నాడు ఆవధాన్లు.

ఈమధ్య మేము పాడికి బహు ఇబ్బందిపడ్డాంలే! ఎరుగుదువుగా మీ బావ పనులు, ఊళ్ళో తూరుపువాడికగ్గర గేదె ఉంటే బాద్మినదలుతుని పాలెంలో కమ్మాయనదగ్గర గేదె ఉంది. అది పావపుష్టి కురిపిస్తుందని నలహ సంత్రు దింపులేకుండ 80 రూపాయలకు కొనుక్కునివచ్చాడు. ఆ బ్రత వచ్చినవూట ఏం పాలిచ్చిందో అంతే. మరువూట తన్ని ఎగచేసింది. బాబూ! ఈబట్టె నా కక్కరలేదు. తిరిగి తొలిపెడతా నంటారీయన. ఏంతోలి కళ్ళతో అంతే యింకా తిరిగి తీసుకోనంటాడు ఆ కమ్మాయన. దాని విషయంలో

పంచాయితీ చేయిస్తానని చెబ్బారు. “ ఎరుగుదువుగా చేసి పస్తాయిస్తూ ఉంటారు. మీ బావో అంది నుండరమ్మ. సరే బాగానే ఉందిగాని ప్రస్తుత విషయమేమిటంటే శివుడుకి సంబంధాలు వస్తున్నాయి. బుధవారం నాడు ఒక పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు తన పిల్లను వచ్చి చూచిపోవ్వని వర్తమానం చేశాడు. ఇంకా ఏవో రెండు మూడు సంబంధాలు తిరిగిపోతున్నాయి. ఒత్తికి కూడా చేస్తున్నారు. మీకు చెప్పకుండా అకలంక ఏమీ ఆనటానికి సావకాశం లేదుకదా! అక్కయ్యజంటలో తప్ప తరువాత అగ్నాలు లేవు గదా! మీ మరదలు కూడా ఏదో సెలవు చేయండి అంటోంది. బావ ఉంటాడేమో అన్న మాటల్లాడుకుంటున్నాను కచ్చు. మీరూ పిల్లని ఆనటానికి పిలువలేదుగదా! అయినా రావటంతో మీరు గంపిరించుకుని అయిన్ని అక్క-దత్త పంపించు. నేను వెళ్ళివస్తా. అగ్రహారములో ఇంకొక పనికూడా ఉంది, అని ఆవధానం లేచాడు.

“ ఏమిటా నాయి నా ఒక కాలం బయటా మరొక కాలం ఇంట్లో, ఉండగానే ప్రయాణం ప్రయాణం అంటావు. అగ్రహారంతో నీకప్పుడు పనిలేకుండా ఉంది. బావికి దూరములో ఉండిపోతే పోవులే. బావరానీ! మాట్లాడే పోతుగాని. అయితే శివుడు ఈ సంతకత్వం ప్యాసయినాడా!”

అగ—ఒట్టి ప్యాసు కాదు. పన్నుకాదు ప్యాసయినాడు. స్కూలు మొత్తం మీదే పన్ను మార్కు వచ్చిందట.

నుండరమ్మ—పైచదువు గుంటూరులో చదివినారా?

అగ—మనయిష్ట మేమందే - వాడు ఏం చదువుకున్నా చెప్పించవలసిందే. మొన్న కొత్తగా వచ్చిన మా మరదలల్లుడూ మనవాడు కలసి బి. ఏ. పట్టాలో చదువుకుందామని అనుకున్నారట. ఏమో వాళ్ళిద్దం. మన మల్లా డబ్బువాళ్ళేమోగా! పైన వాళ్ళయిద్దం.

నుంద—అయితే శివుడి మీద నీ ఆదవు లేదా ఏమిటిరా? మొన్న రాజ్యం పెళ్ళిలో ఆ అటకాయతన మేమిటి! అసలే మా భ్రమరము ఒకళ్ళచేత నూటపడేది కాదు తనలో ఇంతయినా తప్పు ఉంచుకోదు. ఎంత మేనత్త కూతురైనా ఆమెమాషీకి వాద్దుండాలి. ఎప్పుడో పెళ్ళా మగుతుందని యిప్పటినుంచీ ముగడితనం చూపాలా? పెళ్ళినుంచి వచ్చిన తరువాత నాల్గోజులు అన్నం సరిగ్గా తినలా. మాట్లాడితే పెళ్ళికి

నన్నెందుకు పంపావంటుంది. శివుడూ చిన్నవాడే అనుకో! తను నలుగురిలో దాన్ని వానపామనీ - తారఅనీ - మొగుడితో కాపరం చేసేట్టు కనబడదనీ - తానే అంటే నలుగురికీ - నవ్వుకామా నువ్వే చెప్పు;

అన—ఇది నీదాకా వచ్చిందీ? నలుగురు పిల్లకాయలు చేరినప్పుడు ఇట్లాగే ఆల్లరిగా ఉంటారు. అందులో పెళ్ళిపాడా విడిది. పెళ్ళికొడుకు వాళ్ళమీదనే పోట్లాడుతుంటే వేసే సర్ది కూక లేకానుకూడా!

అంటూఉండగా భ్రమరం గదిలోనుంచి దేగ పిట్టలాగా రయ్యిన వచ్చి ఆవధాన్లు పక్కగా నిలబడి కొరమాపు వాచింది.

“అదిగో మేనకోడలు పిల్ల” అని చెప్పి అమ్మాయ్! “మామయ్యని చూచావుటే” అంది నుందరమ్మ - భ్రమరం మామమీది చూపు మెరపమడి మీదికి తిప్పి చూడకేం చూస్తూనే ఉన్నా. అంటూ ముఖం కడుక్కునేందుకు నాతిమీదికి వెళ్ళి కూర్చుంది. తల్లి తాటానూ నీళ్లు ఇచ్చి వచ్చింది. ఆవధాన్లు లేస్తూ “పొద్దున్నే ఆధ్వంతరం పెట్టకే అక్కా!” లేపు తప్పక తానను పంపించు. వస్తే యిద్దరం కలిసి మల్లీ కస్తాంలే అంటూ బయలుదేరాడు.

బ్రహ్మకథాన్లు మధ్యాహ్నంపూట శంకటేశం ఇంటికితల్లి “నాయనా! శంకటేశం! మన శివుడు నాయుడుట మాట్లాడటానికి భయంపడతాడు. కాని ఇంతకింటి మంచి సంబంధం రాదు-అక్కడ మగపిల్లలా లేరు. మంచి సుశ్లేశ్రమైన పొలం. ఆ పిల్లవంతు 4 ఎకరాలు వస్తే దగ్గరలో పని. బంధుత్వంలో బంధుత్వం. అపిల్లని అంత అస్తితో మంపిస్తేపిల్లమంతులే చేసుకుంటారు. అది మనవాడి కవటం అదృష్ట మన్నమాటే. ఆ పిల్ల తను కొరినట్లు లేదంటాడు. ఏమన్నా తెలివితక్కువదా? అంగైకల్య మేమన్నా ఉందా? నల్లగా ఉంటే యింకా పనికిరానిదేనా? మయ్యు వచ్చినకొద్దీ అదే అందంగా ఉంటుంది. నవ్వు నిజంగా వాడి స్నేహితుడైతే తప్పక ఈసంబంధం చేయించ గలగుతావు. చేతకాకపోతే వాడి స్నేహితుడనే కాకని నిష్ఠూరాలాడాడు. శంకటేశం తన శక్తివంచన లేకుండా ప్రయత్నం చేస్తానన్నాడు.

3

మందువాలో రామయ్యగారూ సుందరమ్మగారూ కూర్చుని సంబంధ విషయం సంప్రదించుకుంటున్నారు. భ్రమరాంబ మంచమీద పొటల పుస్తకం తెరిచి పాటలు చదువుతున్నట్టు కూర్చుంది. క్రమంగా కిల్లముఖం ఎత్తి బాధతోంది. సుందరమ్మగారు చివరకు “దానికేంలేబడి మన కయిన సంబంధం - గుమ్మంలోకి వచ్చిన సంబంధం - చేతికి నోటికి అంటు లేని వాళ్ళు. కట్టు కానుకల్లో ఇబ్బంది పెట్టేవారు కూడా కారు, అయినా పొటం బట్టి అడపిల్లలదే నని వారికి మాత్రం తెలియకుండా ఉంది కనుకనా!” అంది.

“కాదుమరీ! ఎంతకట్టుం ఇస్తే మాత్రం అయిన సంబంధం వంటి దవు తుందా! కుర్రవాడు బుద్ధిమంతుడూ - తెలివైనవాడు... అంటూ ఉండగా భ్రమరం, భ్రమరం మాదిరిగా చంగునలేచి “అదే మీకు తెలియండి” అంటూ మంచదిగింది. రామయ్య “ఏమిటే తల్లీ! తెలియక పోవటమేమిటే పిచ్చితల్లీ!” అంటూ చిక్కు రుమని చూచాడు. భ్రమరం “తల్లీలేమీ! నిల్లీ లేదు! అంటూ నూతిదగ్గరకు వెళ్లి తొట్టెడు నీళ్ళలో కాళ్ళుముంచుకు గట్టు మీద కూర్చుంది.

సుందరమ్మ “యేదో చిన్నకొరివి - వాడూ చిన్నకొరివిగాడేగా! యిన్ని పెళ్ళిలో దీని నేదో అన్నట్టు. పెద్దపిల్ల వాజమ్యగాని, దీనిది కతమ పొరువం. మాటవస్తే నరుక్కు ని చావాలిసిందే.

రామయ్య—వా డెవడూ?

సుంద—ఇంకెవడూ! కాబోయే అల్లుడు కవుడు గాడే!

రామయ్య— ఏమన్నాట్టా!

సుంద—వాడిముఖం “ఎవరో అదిగో నీకెళ్ళామంటే మేనల్ల కూతురు కాబట్టి చనువుగా, “ఛీ! దీనిని చేసుకోను, నల్లగా ఎలికగొడ్డిలాగా ఉంది. అంతగా బలవంతంగా కట్టారంటే కృష్ణకంఠం పాకవేసి అందులో ఉంచుతా, అంటే ఈ నల్లదాని ఖగ్గం” అన్నట్టు. ఇక చూచుకోండి! మీ కూతురు ప్రతాపం. పెళ్ళికూతురు దగ్గరనుంచి బ్రతిమాలుచుకుని అనాల్గు రోజులూ ఉండేటప్పటికి వాళ్ళ పెద్దలు దిగివచ్చారట.

రామ—అయితే వాడంత ఎఱ్ఱగా పుఱ్ఱగా ఉన్నాడని గర్వమా? ఎక్కిరించటానికి. నా పిల్లకు సంబంధం రానప్పుడు చూస్తానులే.

మందః— ఏమిటి వాడికంటే చిన్నవాడవుకున్నాడు. కాబోయో పెళ్లాం గదా నని సరాగం మాట్లాడాడేమో! అందరి పిల్లల్ని అనబోయాడా? ఆ మాటలూ నాకు మచ్చటగానే ఉన్నై.

రామః— సరే! వాటికేంగాని, శత్రు ప్రోద్బుత మేనల్లుడు సత్యసారాయణను పీనుకుకల్లి తథామూ అని తాంబూలాలు పుచ్చుకొని వస్తాం. మందెప్పుడో పిల్లకు ఇచ్చుకునేది పెట్టుకునేది యిప్పుడు చెప్పటమొదలుకా! కట్నం వెయ్యిపాటపదబోర్లూ, 2 వందల లాంఛనాలూ, 5 రోజులూ పెళ్లి అని స్థిరం చేసుకొని వస్తాం.

మందః—అంత యింకేమీ మాట్లాడకండి— ఆన్నీ మేనల్లుడు సారాయణకు తెలుసుగా. తరువాతి ఆన్నీ సంప్రదించుకుందాం అని సంప్రదింపు ముగించారు.

౪

విందుభోజనావయివై. తాంబూలాలు పుచ్చుకునే గమయానికి నలుగురు పెద్దల్ని ప్రోగుచేకొడు బ్రహ్మవధాన్లు. మేనమామ మేనల్లుడు ఆరుగుమీద ఏదో మాట్లాడుకుంటున్నారు.

లోడల శివుడు కిక్కితో తగవు పెట్టకొని “నా కీ పెళ్లి వద్దంటంటే చేస్తూ వ్నారగాదూ జరగాలిసిందేదో కరుగుతుందిలే” అంటున్నాడు. సత్యసారాయణ చివాటన లోడలికి వెళ్ళి చనవుగా “కాంతం పిన్నీ! ఏమిటి శివుడి గడచిది! కట్నం చూడంటున్నాడా ఏమిటి! నాతోచెప్పుమో నే తీరుస్తాగా” అన్నాడు. శివుడు విషపు బుగ్గతో “మిత్ర ఆ పిల్ల గుళంగా కాపురిం చెయ్యాలని ఉంటే ఈ పెళ్లి మానుకోండి— యింతకంటే ఉపన్యాసం అనవసరమని” వీరువాచచాటుకు వెళ్లాడు. “ఇట్లా అంటాడేమిటి! పిన్నీ! అసో తెల్లబోయినాడు సత్యసారాయణ.

“మరేం లేదక్కాయ్— ఊహ వచ్చి రాని ఏదన్న, బి. ఎ పాసయి పెళ్లి చేసుకొంటానంటాడు. అంతకంటే అనుభవ సంబంధాలు కూర్చుంటాయో!

తన పెత్తందీగోడుకు అక్షణంగా పెల్లిచేసుకుని బి. ఏ. ప్యాసయి నూరు నూటసాతిక తెచ్చుకోవట్లా! వాడి ముఖం లెద్దూ! ఎద్దునడిగి బండి కడ తానూ ఏమిటి? చిన్న సస్యాసిలెద్దూ!" అంది. "బాను ఎద్దునడిగి ఎందుకు కడతావు బండిని? తల్లికిందుగా బోల్తాకొట్టిస్తే లభాయి లెత్తుతావుగానీ!" అంటూ శివుడు దొడ్లోకి దూకాడు.

సత్యనారాయణ తప్పుడు దోపలో పడ్డాడు. "పిన్నీ - మనవాడు పెల్లి ఎప్పుడు చెయ్యమంటే అప్పుడే చేద్దాం. కట్నంవిషయంలో గూడా వాడు గునకక్కరలేదు. ఇంకా ఏమన్నా ఉంటేమూడా చెప్పమన్నాడు.

కాంతమ్మగారు నవ్వుకుంటూ "మరేంలేదు గానీ కట్నమే 15 వంద అనిపించు. లాంఛనాలూ, వప్పగింతలూ, వేరేవేరేనే నువ్వు! అట్లా చేయించు" వాడికి గుతుపు లేకుండా పోతుంది నారాయణా! అంది.

రామయ్యగారు మేనల్లుడిని పిలిచి-"ఏరా! నారాయణా! కుర్రవాడు అట్లా అంటుంటే మన మేమీ తొందర పడటల్లేవుగదా! అన్నాడు. నారాయణ "ఏమిటి మామా! అట్లా ఇదవుతావేం మేమంతా లేమా! కట్నం లాంఛనాలు కాకుండా 15 వంద అనేద్దాం. ఇక గొడవ లేకుండా పోతుంది. అని మేనమామని వప్పించాడు. పెద్దలు తథాస్తు అని అగ్నునిశ్చయంచేశారు.

౨

శివుడు అగ్నుం తప్పించి పారిపోతానని వెంకటేశంలో చెప్పాడు. వెంకటేశం నెమ్మదిగా అవధానాలుగారి తెలిసేగా దీపంగతి. అవధాన్లు తారా మండలాన లేచి శివుడిని కూర్చోపెట్టి "నేను సంపాదించిన అస్త్రీ నీకు రానియ్యవనీ - చదువుకునేందుకు డబ్బులంపవనీ ఏదైనామీ లేచిపోయి- బ్రతకాలినిండేవనీ - నాలుగు ఎకరాలతో వచ్చేపిల్లని చేస్తుంటే నీకు దీపరం వచ్చిందనీ - నీ బ్రతుకు కుక్కలగుడా పడవనీ యిళి మేమూ తెదరించాడు" తల్లికూడా తెదరించేట్టు చేశాడు. ప్రతిమాటలూనూ 4 ఎకరాలను చూపిస్తాడు.

పైన తెల్లనునీ కప్పుకొని లోపల కణకణలాడే చింతనెవ్వ కణులూగాముఖం వెలవెలబోతూ మార్చున్నాడు శివుడు. "ఇదిగో ఈడబ్బుతో చక్కటి

చొక్కాలూ, ధోవతులూ. కోట్లూ కొనుక్కొనుని 10 అయిదురూపాయల నోట్లూ అవధాన్లు శివుడు ముందుకు విశిరాడు. శివుడు లేచివెళ్లి స్టాండ్డురు బట్టల రక్కాల్లో 4 చొక్కాలు 2 ధోవతులూ, 2 కుట్లూ, కొనుక్కొని తక్కింది తండ్రికి ముందు పెట్టాడు. తండ్రి సంతోషించాడు.

౬

భ్రమరాన్ని పెల్లికూతుర్ని చేశారు. బొట్టుపెట్టుకుందామని అడ్డంమీద పెట్టుకున్న వెండి కుంకుమధరణిని పారపాటున క్రింద పడతొనుసుని ఒలికి పోయినకుండాన్ని గుట్టుచప్పుకుకాకుండా భరణిలో నింపుకుంటుంది భ్రమరం.

—“ఎడుస్తూ ఏరువాక సాగితే కాడిమాయలు దొంగలు దోచేకారట”. అంటూ కొడుకుని కోపపడుతూ రమణయ్య బజారులోకి వచ్చాడు.

పెళ్ళి జరంగోనూ, మేరకాలాంతోనూ ఊరు శోభాయమానంగా ఉంది. అగ్గం వేర అందరూచేరారు. తెరపెల్లాటినీ కుర్చుకొని “శివయ్య! అమ్మాయి ముఖం ఒకసారి చూడు” అన్నాడు. శివుడు విషపు నవ్వుతో “ముఖం చూడటమేగా! ఒకసారేం పదిసార్లు చూస్తూ, త్వరగా నీవాడావిడి కూడా ముగించు” అన్నాడు. ఆమాటలు వింటున్న భ్రమరం నిస్తరంగ మహాదధి లాగా క్యాసలు విగజట్టుకు దేహంమరచి ఒకక్షణం కూర్చుంది. పెళ్ళికర ఫెరఫెరలాడిపోతోంది. ఊలేగింపుకు పల్లకి ఎత్తారు. వెండి కూతురూ వెండికొడుమూ ఉరయూద్రి పచ్చియాయలు లాగా కూర్చున్నారు. కన్నెపడుచులు పెల్లికూతుర్ని ఎకసక్కాలు పొరంభించారు. ఊలేగింపై వచ్చారు. పిల్లలు తలుపుదగ్గర పాటలు పాడారు, ముక్తయి దువలు పేర్లు చెప్పుకొండేని హామీమాషీలు ప్రారంభించానుకుంటున్నారు. శివుడు గవ్వనలేచి విగ్గరగా “భ్రమరాంబా నేనూవచ్చాము. ఇక లోపలికి పోనియ్యండన్నాడు. భ్రమరాంబాకూడా నెమ్మదిగాలేచి శివుడు గారూ నేనూవచ్చాం పోనియ్యండని” వసంతకోకిల లాగా స్థాయిపెంచి పేర్లు చెప్పింది. ఆ తనూ కొండరి అర్థమై మొగంమొర్తింది. పేర్లు కొనరి చెప్పించాననుకున్న చాల్కీకు నిరుత్సాహం కలిగింది. కొండరు మల్లి చెప్ప

మన్నారు. ఎన్నిసార్లు చెప్పుకున్నా ఈ పేదగా! మల్లీ రేపు చెప్పుకుంటూ
లెండి అంటూ శివుడు కదిలాడు. భ్రమరంకూడా కదిలింది.

భ్రమరానికి అత్తవారు అందమైన రాళ్ళ నగిషీ వాగవత్తు, రాళ్ళ చేమంచి
పువ్వు, చంద్రహారం పెట్టారు.

సదస్యంకోజుకు శివుడి స్నేహితు కిద్దరు వారికి అహ్వనం లేకపోయినా
గుంటూరునుంచి వచ్చి పిలవకపోయినా నీ పెళ్ళికి వచ్చాం చూచావా?
అని స్మారాలాడి శివుడికి ఒక పార్కూర్ కలం, ఒక వెండి పూలబుట్ట
భ్రమరానికి బహుమతి చేశాడు. ఇట్టిపెళ్ళికి ఎట్లా అహ్వనించాలో తెలియక
పోయినందుకు తుమించమని స్నేహితుల్ని కోరాడు.

—“పిల్ల అనాకారి అన్నావే! నీకు దృష్టి మాంద్యం వచ్చినట్టు ఇప్పుడు
తెలుస్తోందని యింకో స్నేహితుడన్నాడు.

2

శివుడు బి. ఏ. లో చేరాడు. మామగారు వెల్లి దీపావళికి రమ్మని బ్రతి
మాతగా, తండ్రి ఎంతో కసరగా శివుడు ఆ ఒక్కరోజు అత్తగారిట్లో
ఉన్నాడు. కుండరమ్మ చనువుతో ఎన్నిమాటలన్నా వాటి కన్నీటికి సమా
ధానంగా “మీరు చెయ్యాలిసింది చేశారుగా” అన్నాడు. తెల్లవారి
పోద్దున్నే చెప్పుకుంటానే గుంటూరుకి వెళ్ళాడు. పరీక్షలు కావటంతో
ఇంటికి వచ్చాడు. మల్లీ రామయ్యగారు వెళ్ళి మాయింట్లో నాల్గరోజులు
ఉండి పోమ్మని కోరాడు. అల్లుడు అడిగో యిదిగో నని కలవలు కాస్తా
అయిపోవటంతో సరాసరి గుంటూరు వెళ్ళి నాల్గో సంవత్సరంలో చేరాడు.
ఒకరోజు భోజనాంతయిన తరువాత భర్తతో ఆ ఖుమ్మా ఈ ఖుమ్మా
చెప్తుకూ కాంతమ్మగారు, “మీ వియ్యపురాలు ఏక నెల గర్బిణిట; మీ
కొడుకు పాదం వృద్ధిగల పాదమే” అని ఊరకుంది. “వియ్యపురాలా!
కుండరమ్మేనా! ఎవరు చెప్పారా” అంటూ అవధాన్లు ఉలిక్కిపడి
లేచాడు. “నిన్ను ఆ దాకర్లకు చూపించారుట. అవిడ కడుపేనని చెప్పి
దటకూడా” అంది కాంతమ్మ. “మంచిదేకా” అంటూ వెల్లికింతలుగా వదు
కున్నాడు అవధాన్లు.

నెలలు తుదిలో గడచినై, తనకు బావమణి కలిగాడనీ 10 వ శోభా భారసాలకు తప్పక రావలసిందనీ శివుడికి ఇంగ్లీషు పరిక్షనాడే సుగ్రతేభ వచ్చింది. శివుడు చాల సంతోషించి స్నేహితు లొకరికి ఈ వర్తమానం వినిపించాడు.

అవధాన్లు ఏవో పనిమీద గుంటూరువస్తే “ఏకయ్య 4 ఎకరాలు వస్తుంది; 4 ఎకరాలు వస్తుంది అన్నావ్, అంతా నీచేతుల్లోనే ఉన్నట్టు మాట్లాడావు ఏదీ ఎక్కడనుంచి తెస్తావో తీసుకరా! అని అవహేళన చేశాడు శివుడు. అవధాన్లు చిందులేస్తూ “మొకటనుంచి ఒకటే ఏమథ; నీ ఏమటే నీకు కొట్టిందిలే పో; దుందృష్టపు ముండాకొడకా - అని” లేచిపోయాడు.

౮

శివుడు గుంటూరులో ఉండగానే వర్ణదోషమున్నా మంచి నక్షత్రము గా భృమరాంబ రజస్వలయింది గనుక పెంటనే వచ్చి కాంతి చేతుకు పొక్కుని మామగారి దగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. శివుడు ఆ ఉత్తరం చూస్తూనే కార్డును పెండుగా చించి లాంతరుకు అంటించి కాల్యాడు.

పదిశోభలుగడచిన తరువాత శివుడు ఇంటికి వచ్చాడు. తండ్రి కొడుకులు ఎడమభం పెడముఖంగా ఉన్నారు. తల్లి మాత్రం “ఏరా! శివుడా! ఈ నెలలోపల ఆ కాంతి మొక్కుకూడా తీర్చుకొద్దాం. ఏమంటా” వని అడిగింది. “కాంతి లేదు వాంతి లేదు. ఆ ప్రస్తావన యిక ఎత్తావంటే నే నొప్పుకో” నన్నాడు శివుడు. “కాంతి చేసుకోకపోతే నలుగురూ ఉమ్మేస్తా” రన్నాడు అవధాన్లు. పెంటనే వచ్చి కాంతిచేతుకు పెళ్ళిమంటు న్నాడు విమర్శించుడు. శివుడికి ఒత్తిడి ఎక్కువగుతోంది. ఇట్లా లాభంలేదని తెల్లవార కట్ట ఎవరితో చెప్పకుండా కాళహస్తిలో ఉద్యోగంలో ఉన్న పెద బావగారి యింటికి వెళ్ళి అక్కగారితో ఈ గొడవేమీ చెప్పకుండా నెలశోభలున్నాడు,

వి. ఏ. బాల్ల పరీక్షలు తెలిసినై. శివుడు భువనాదులో స్వ్యాసయినాడు. శివుడికి రోజువిడిచి రోజూ జ్వరంవస్తోంది. చాలా నీరసించాడు. రజస్వలా దోమనిక పెంటనే కాంతి చేతుకొనక పోయినందుకు ఇట్లా ముడిగిందని

అవధాన్లు గ్రహజపాలు చేయించాడు, జపాల సమారాధనకు శివుడి మామ గారు కుటుంబముతో సహా వచ్చాడు.

శివుడికి కొంచెం కలసాగానే ఉంది. కాంతి చేసుకోకలసినదని మామ గారు వచ్చిన బంధుగులందరితోనూ చెప్పించాడు. శివుడు సమాధాన మియ్యాలా. అర్థకు ఆంతులేని అగ్రహం వచ్చింది. అందరూ భోజనాలు చేస్తూఉండగా వచ్చి “ఏమర్థా! మేమూ సాయంకాలంనంచి యింటికి వెళ్ళాలి. కాంతి చేసుకోకుండా వాయిదాలు వేయటంలో మీ కిది మా కర్మం కావటం, లేళ్ళి చెప్పండి, మేము సిద్ధంగా ఉంటా”మని నుండ రిమ్మగారు గట్టిగా అడిగింది. వెంటనే శివుడు అందుకుని “మా కిథలూ కిథలూ మీ కనకనరం. మా యిష్టం వచ్చి నప్పుడు కాంతిచేసుకుని తెచ్చుకుంటే తెచ్చుకుంటాం, మానుకుంటే మానుకుంటాం. మళ్ళీ ఆ విషయం గురించి ప్రస్తావన లేకుండా ఉంటే. అందరికీ మర్యాద అన్నాడు. “అయితే మానుకోకుంటే మేమిటి.....” అని నుండరమ్మ అంటూఉండగా కాంతిమ్మగారు అడ్డువచ్చి “వాడితోనేనా ఏమిటి! నావ్వు మాట్లాడాలిసింది: నలుగురూ నవ్విపోతారు; చాలై యిక ఊరుకో అంది. “నవ్వుతూనే ఉన్నాను; ఎవరిచేష్టలు వారికి బాగానే ఉంటై” అంటూ నుండరమ్మ వేళ్ళిపోయింది. “అత్తా అల్లుడికి చిటపటలు పార్శరథింబివై” అంటూ వారూ వీరూ చెవులు కొరుక్కొట్టం పార్శరథించారు. శివుడికి ఫస్టుక్లాస్ మర్కులు రావడంచేత అడిగిన కాలేజీలోఅల్లు సీటువచ్చింది. యం. ఏ. చదువుదామా - డాక్టరు చదువుదామా అని అలోచనలో ఉన్నాడు. తన జబ్బు నయంచేసిన వైద్యుడు 5, 6 మాసాలు విశ్రాంతి తీసుకోవ్వని సలహా యిచ్చాడు. “నేను ఇక డబ్బుపెట్టలేను. ఏ రైల్వే యిలాకానో ఉద్యోగం చేసుకుని నీ బ్రతుకేదో నువ్వేడు; లేకపోతే మీ అత్తగారినైనా యెవరినైనా ఆశ్రయించి చదువుకో” అని అవధాన్లు నున్నాడ పన్నం పార్శరథించాడు. “ఇప్పుడైనా అత్తగారిని పుంచిచేసు కోకుండా ఎవరిచంక నాకుతాడో చూస్తామని” నారాయణ అన్నట్ట. అది విని శివుడు చాలా మనోవేదనను పొందాడు.

“అందరి చంకలూ నాకటానికి నాకేం పార్శరథుపట్టలా! నా బ్రతుకు నే బ్రతికి నా జీవితాన్ని నే గడుపుకోకటానికి ఏదో ఒక దిగ్గి ఏదీచిందిలే;

అత్తవారి ఆశ్రయింపుటా ఉండాలని ఈ సంబంధం చేకారా! నాకు స్వయంగా నిర్ణయించుకునేక్రిత్యం ఉంది" అని తల్లి మీదా తండ్రిమీదా లేచాడు శివుడు.

దబ్బు లేకుంటేనేం, దాక్టరు సలహాతోనేలేనేం, ఆ సంవత్సరం మేన మావల యిళ్ళకద్దా ఆక్కగారి యింటికద్దా గడిపాడేగాని మామ గారింటిని తొలగైతా చూడాలా. రామయ్యగారు శివుణ్ణి కలసుకుని "నీ చదువుకు ఎంతదబ్బు కావాలా చెప్పుమన్నాడు. శివుడు వికటంగా నవ్వి, "అయ్యో! యింతకంటే మీరు చాలా నష్టపడ్డారు. ఇంకా ఎందుకు బొందను పడతారు. మీ కిల్లా నాకక్కరలేదు, మీ డబ్బు అంతకంటే ఆక్కర లేదు. ఇంక దయచేయండన్నాడు." రామయ్య యింటికి వెళ్ళి భార్యతో ఈ సంగతి చెప్పాడు. నుందరిమ్మ దుఃఖపడితొంది. భృమరాంబ కత్తులు సానపట్టేవాడిని కలుచుకునివచ్చి "అమ్మా! కత్తిపీట సానపట్టించునే. బండగా ఉంది. సానపట్టేవాడిని తీసుకువచ్చా" నంది. నుందరిమ్మలేచి వెళ్ళింది.

శివుడికి యూనివర్సిటీ ఫస్టుమార్కు రావడంచేత స్కూలు మాస్టరు ట్రయినింగుకు నీటూ వచ్చింది. ప్రియివేటు స్కూలరుషివ్ కూడా యిప్పిసా. వచ్చి చదువులే నని ప్రిన్సిపాలు కూడా వాదానం చేశాడు. తల్లితో మాత్రం చెప్పి శివుడు రాజమండ్రి వెళ్ళి కాలేజీలో చేరాడు. డిజేటులో మంచివక్త అనిపించుకున్నాడు. డి. యి. ఓ, ఆల్బుడితో మంచి స్నేహంతుడింది. చదవరంగంలో మంచిఅటాడవటంచేత క్లబ్ లో పెద్ద ఉద్యోగులతో పరిచయం కలిగింది.

శివుడు పరీక్షల్లో ప్యాసయినాడు. డి. ఇ. ఓ. సిఫార్సుమీద గుంటూరు కాలేజి ప్రొఫెసరులలో పర్మనెంటులీమలో మాస్టరుగాచేరాడు. కాలేజీలో ప్రిఫెసరుగా వెళ్ళే ఛాన్సులకూడా కనుపిస్తున్నై. మాస్టరుగా చేరిన మూడోమాసంలో శివుడు అమ్మవారి వూరిచేసి స్నేహితులకు విందు చేశాడు. తల్లి దండ్రులకు టబ్బలు పెట్టాడు. అందరూ శిలిపోయినవారవారిత ఆనభాస్త్వం శివుణ్ణివీటి "కార్యం ఎప్పుడు చేసుకుంటా" అని అడిగాడు.

శివుడు కనుబొమ్మలు ముడిపెట్టి “నాలుగకరాల మాట నువ్వేం చెప్పగలవో చెప్పమన్నాడు.” అనధాన్లు శివుణ్ణి తిట్టటం పొరంభించాడు. కాంతమ్మ గారు లోపలినుంచి వచ్చి భర్తను అడమాయించి కొడుకును లోపలికి తీసుకు వెళ్ళింది. ఆ మాటలూ ఈ మాటలూ చెప్పింది. ఆ మాటల సందర్భంలో నాయనా! మీ నాయన అడగటంలో అర్థమంది. నీకు కార్యం చేసి కోడలిని తీసుకురాలేదని అయినాగ్లా కానివాగ్లా మమ్మల్ని పొడిచి చంపు తున్నారు. ఇదిగో పరీక్ష అయిన తరువాత అనీ- ఉద్యోగంలో చేరింకరవాత చేసుకుంటాడనీ చెప్పకుంటూ వస్తున్నాం. మా మర్యాదలు కాపాడి మమ్మల్ని ఇకరలు తిట్టకుండా చెయ్యమని బ్రతిమాలింది.

శివుడు వినివిని నిష్కర్ష గా “అమ్మా! ఈ విషయంలో నువ్వేమీ నాకు చెప్పవద్దు. నాకు అపిల్ల వద్దని గోలపెడుతున్నా ఉహరాని చిన్న పాడకట్టై అని నవ్వు. నాలుగకరాలు వస్తవని అయినా, అ పిల్లని నాకు కట్టారు. మీరెంత చెప్పినా, అ పిల్ల నాకు నచ్చనూ నచ్చరు. అవసరమాలేదు. ఇంకా కంతలోపడడంకని ఓదార్చాడు.

తల్లి బెగడుపడి “నాయనా! నవ్వుట్లా అంటే మేమేం చెయ్యాలిరా! అంది. “అమ్మా! అ పిల్లకు రెండోపెళ్ళి ప్రియత్నం చెయ్యండి. వాళ్ళనికూడా పోతానాం చెయ్యండి. నేను కూడా సంబంధం పెరిగిపెట్టి పెళ్ళికి హాజ రవుతా. తీసుకన్న కట్టుకానుకలు తిరిగి వారికిచ్చివేద్దాం. ఇది నామనః పూర్తి అయిన ఉద్దేశం. నీకు కోడలికోసం తరువాత విచారించుకుందాం” అన్నాడు. “ఇది ఎక్కడన్నా ఉంటా” అని! తల్లి గట్టుకొన్న విడిచింది. “ఇది చాలా జాతుల్లో ఉంది. అది తప్పు కాదు కూడాను” అన్నాడు శివుడు. తల్లి ఏడుస్తూ నాయనా! మనకుటుంబ మర్యాదల్ని అలోచించు కొని మరీ ఏడున్నా చెయ్యి. ఇక నేను వెళుతున్నానని కాంతమ్మ లేచింది.

౧౦

సుందరరావు హిస్టరీమాస్టరు. శివుడికి మంచి స్నేహితుడు. శివుడి సుసారత్వ గొడవలతా విని చాలా విచారపడతాడు.

ఒక అదివారంనాడు సాయంకాలం వజ్రా చదరంగం ఆడుకని పి. కారుకు తెచ్చారు, ఎన్నో ముచ్చటయిన తరువాత “శివా! ఇటువంటి నీ జీవితం

నాకేం నవ్వుటల్లా. సంసారంలేకుండా ఎంతకాలముండానీ, ఏమిటి నీ ఉద్దేశమని? అడిగాడు.

శివుడి కళ్ళల్లా నీర్లు మ్మిస్తే, తలపంకింది నెమ్మదిగా మా నాళ్ళూ, దాని నాళ్ళూ కూడా పలకుతున్నామని మా యిద్దరి జీవితాలూ పొడుచేశారు. అభింశుధిం ఎరుగని ఆ పిల్లను దుఃఖపెట్టి నేనునుభించా అనుకునేటంత సమయము గానని నీ జరుపుచువు. కాని నేనేం చెయ్యను? ఆ పిల్లను కలవటమే నా కయివ్వంగా ఉంటుంది, అబద్ధి నేను మార్పుకోలేక పోతున్నా; పైగా నాకు మా నాళ్ళు కలిగించే ఒత్తిడితో ఆ పిల్లమీదనే కాకుండా సంసారం మీదనే మిక్కిలి కలుగుతోందని వ్యసన పడ్డాడు.

రావు:— ఆ పిల్లలో లోపమేమిటనీ;

శివుడు:— అదే చిత్రం, నా పూర్వజన్మం మేమిటోగాని సుందరమైన విగ్రహాలూ, బొమ్మలూ, ప్రకృతి దృశ్యాలూ, కమృటి సంగీతాలూ, సన్యాసిత్వమైన నా భావాలు అట్లాగే వెలిగి మంచి రూపురేఖలూ కలిగి ఉన్నాయి. పిల్లను పెండ్లాడానని, బుద్ధివచ్చి నవ్వుటనుంది కోరిక. పిల్లని నేనే స్వయంగా చూచి చేసుకుంటానని కూడా చెప్పేవాడిని, కాని ఏం చేస్తానూ! ఈ పిల్లలో నేను భావించే ఒక్క సంపద కూడా లేదు.

రావు:— పోనీ అప్పుడే చెప్పియ్యక పోయినావా!

శివుడు:— వద్దని చెప్పకపోవటమేమిటి! వద్దని ఏడిచా కూడాను.

రావు:— అయితే యంతకంటే కట్టుకాసుకొనిపోవచ్చేపిల్ల మీ నాళ్ళకు కనపడలేదేమో!

శివుడు:— నాళ్ళకు ముగిసంతి ఆప్పటివఱకూ లేకపోవటంచేత ఆ స్త్రీవస్తుం దని మా నాళ్ళు భ్రమికారు. కాని నా పెళ్ళయిన రెండు సంవత్సరాలకు నాళ్ళకు ఒక మగ పిల్లవాడు కలిగిగాడు. మా నాయన నిరాశ పొందాడు. నేను మొదటినుంచీ ఆ పిల్లమీద విచారుచున్నాగానే ఉన్నా. ఎంత ప్రయత్నించినా నా మనస్సే నా స్వాధీనం కాకుండా ఉండి, మా ఆత్మ్య ఎంతో బలిమూలకుంటుంది. నేనేం చెయ్యను! మనసు రాయితయింది నాలోలు.

రావు:— అయితే ఆ పిల్లమీద నుర్రాం నీకు ఇష్టంలేదా?

శివుడు:—భగవత్సాక్షిగా లేదు. ఆ పిల్ల మళ్ళి పెళ్ళిచేసుకుంటే గూడ చాలా సంతోషిస్తా.

రావు:—సరే. ఆ పిల్ల సంసారముమాట విచారించావు. బుద్ధిమంతుడవే. ఇక నీ సంసారం విషయమే?

శివుడు:—నే కోరినపిల్ల అభిన్నే చేసుకుందామనే ఉంది. వారిట్లా మాట్లాడుకుంటుండగా దుమారంరేగి కన్న చిన్నాం ఆగుపించటం, స్నేహితు లిద్దరూ ఇల్లకు వెళ్ళటం తటస్థించింది.

౧౧

వారంకోసాలు గడిచింది. ఒకరోజు ప్రొద్దుటితూట నుండర రావు 40-45 సంవత్సరాల ముత్తయిదువను వెంట పెట్టుకుని శివుడియింటికి వచ్చి “వీరు మాయింట్లో కాపురమున్నాడు. సాంప్రదాయములు, వీరి ఆన్న గారు పెద్ద కుటింబీకులు, బందరులో సంగీతం పాఠాలు చెప్పుకుంటున్నాడు. అయిన గారి పెద్దకుమార్తె రత్నంలాగా ఉంటుందట. కట్న కానుకలిచ్చి వివాహం చెయ్యలేక తిరుగుతున్నట్టు. “నీసంగతి మాయింట్లో అనుకుంటుండగా వినీ” ఆ పిల్లవాడిని చూచి, నాకు నచ్చితే నా అన్నయ్యతో మాట్లాడి ఆ పిల్ల నిప్పిస్తానని “వీరు నిన్ను చూడటానికి వచ్చారు”. ఆ విషయం మీ యిద్దరూ మాట్లాడుకొనవచ్చు నన్నాడు రావు.

శివుడు నవ్వుతూ “ఆమెగారిని చూచుకోనీ మాట్లాడు కుందాం” అన్నాడు. “నాయనా! పెళ్ళి సంప్రదింపులు మీవాళ్ళతో చెయ్యాలా? లేక నీతోనే సరిపోతుందా? కట్నంమీద ఆశ ఏమన్నా ఉందా?” అని అడిగింది. శివుడు “అన్నీ మన నుండరరావుకు తెలుసులెండి”. “సరే పిల్లలకూడా చూచుకుంటావు గాదూ” అంది. శివుడు అట్లాగే నన్నాడు. ఆవిడ బయట నుంచుంది. రావు “మాయింట్లోవాళ్ళు చెప్పారగా పిల్ల స్ఫూరదూ)పిట. మంచి తెలివిగలదిటా కూడానూ. ఏదైనా ఉద్యోగములో ఉన్నవాడి కిచ్చి చెయ్యాలని తండ్రిచూస్తున్నట్టు. నీకీమటానికేమీ అభ్యంతరం ఉండదు,” ఇక చూచుకో అన్నాడు. “సరే నాసంగతి చూచి పెట్టావుగదా తేడిలో నేడి నూ నల్లపిల్లకుకూడా నువ్వే ఎకరినో చూచిపెట్ట”మని శివుడునవ్వాడు. “అది నాచేతగాదు. దానికి నువ్వే ఉన్నానంటూ” నుండరరావు. శివు షోయినాడు

౧౨

నుందరమ్మ కుడితి తొట్లోకి నీళ్లు తోడుకుంటూంది. రామయ్య చీట్లాటకు క్లబ్ పాకలోనికి వెళ్ళాడు. భ్రమరం శ్రీకృష్ణతులాభాగం చతువు కుంటోంది. నుబ్బక్క పెత్తిమీద మునుగు నడ్డుకుంటూ, నుందరం! నుందరం! అని ఎలుమకుంటూ దొడ్లోకివచ్చి నూతిపళ్ళెమీద కూలబడింది.

నుంద:—రావే అక్కా! నుబ్బిగాడి పెల్లి నిళ్ళయం చేశారుటే!

అక్క:—అయ్యో! ఏం పెళ్ళి ఏం లోకమా! చేసినవి యితవక్కగా అఘోరించిస్తే గదా! ఇక కొత్తవి.

నుంద:—అదేమిటి?

అక్క:—అదేమిటే తల్లీ! భ్రమరాంబ తల్లిసంసారం భగ్గయిందే నాయనా! ఏంచెప్పను.....

నుంద:—అయ్యో! అయ్యో! అదేమిటే! శివుడు కలాసేనా?

అక్క:—అయ్యో! వాడికేం మాయకోగటే! పోతులాగా ఉన్నాడు.

నుంద:—అయితే అదేమిటో! త్వరితగా రేల్వా.

అక్క:—వాళ్ళు అడటల్లేదే! వాడమ్మకడు అక్కలా. రెండోపెల్లి చేసుకు తగలడాడే! భ్రమరం కొంప తీశాడే తల్లీ!

అంటూ కోకం పొరంభించింది. నుందరమ్మ ఎద గుండెపడి “అయ్యో తల్లీ! చేతులారా నీగొంతు కోశామే భ్రమరమ్మ తల్లీ! అంటూ పాకలోనికి వచ్చి భ్రమరాంబపక్క చుట్టికబడింది. కూతుర్ని ఒడిలోకి తీసుకుంది. భ్రమరం దిగాలపడి ఇదేమిటో నని గృహించటానికి ప్రయత్నిస్తోంది. “అయ్యో! ఎంతవని చేశావురా శివుడూ!” కూతురు కొంపతీశారదరా! రెండోపెల్లి చేసుకోకలసినంత విషం ఏం వాశారురా! నాయనా!” అంటూ నుబ్బక్క దొడ్లోంచి యింట్లోకి వచ్చింది. భ్రమరం గదిలోకిపోయి ఏడ్చు పొరంభి చింద! రామయ్యకు ఈసంగతి నూయ్య చెప్పాడు. ఇంట్లోలి పాది దుఃఖపడ్డాడు. కొంతసేపటికి “అక్కా! ఈ సంగతి ఎవరుచెప్పారే!” అని నుందరమ్మ అడిగింది.

నుందరమ్మ “తల్లీ! నేనే కల్లారా చూచానే. సముద్రాన్ని వానికి మొన్న అందరు పెళ్ళా, మన మామకొడుకు రామణ్ణి బందరు బదలాయించారుగా -

సరాసరి అక్కడికే వెళ్ళా, వాడి పెళ్ళాం మాదావిడిగా ముస్తాను చేసుకొని వెండి చెంబులూ పీటలూ పక్కవారింటికి చేరేస్తుంటే “వాళ్ళింట్లో యినాళ్ళో ఏమిటే? నని ఎరక్కపోయి అడిగా. అది అనుని అందకుండ పోకను పొందకుండా “పెళ్ళి మాదావిడిలే - వాళ్ళు మాకు స్నేహితులు. వాళ్ళు పెద్దపిల్ల పెళ్ళి” అంది. “లోకమో పాడో నని ఏ ఊరిస్తున్నారని” అడిగా. “గుంటూరి స్తున్నారు - కాలేజీ మాస్టరు చిన్నవాడే” అంది. అనేప్పటికే నాగుండే దడదడలాడి శివుడుగాడు “కాను గదా! నమశ్శా. రామడు పెళ్ళాం ఒకనినిచ్చ మాగి “ఆ సంబంధం చాలా తిరువైందే కానీ పెళ్ళి మీద పెళ్ళి. ఆదే వం” అంది. “ఇక నాకు కాదు చిల్లపడ్డము. ఇట్టే అగ్నం వేళ కల్లిమాతును గదా శివుడుగాడే ప్రత్యక్షమై స్నేహితులూ నవ్వుకూ పేల్తూ పీటలమీద కూర్చుని ఆర్థరాత్రి ఆరంభాత్రి దొంగ పెళ్ళి కాస్తా డూ-డూ- అనిపించుకు వెళ్ళాడు. పిల్లనాత్రి చింపను చారిత్రం కన్ను అపి బాగానే ఉంది. ఈ కటికిముండాకొడుకు హలవ పిడి. పీటల మీద కూర్చుంటే శోభన పెళ్ళిమాతుకులాగుంది. సమర్థలాడిన పొందపాప లాగానే ఉంది” అంది. నుండరమ్మ ఏనుస్తూ “అక్కా! యింకా చెప్పిస్తే నేను వినలేనంటూ” ఏడిచింది.

ఆ యూరి కరణంగారూ- మహాకారు అంతయ్యా నుండరమ్మను ఓ దారికి శివుడి దుంపజెంపి దొంగపెళ్ళి రద్దుచేయించి బ్రహ్మాండభాండాలు బద్దతి కొడతా మని శివుడికి కర్తమానం పంపారు.

స్నేహితుల హితోపదేశముతోనైతేనే - అంతరాత్మ ప్రబోధంతోనైతేనే తనకు అప్రియం తలచని భ్రమరాంబను ఏదోవిధంగా ఒకకంట కని పెట్టుకుంటానని నిశ్చయించుకున్న శివుడు ఈ మైనాళ్ళ దాష్ట్యంతోనూ అత మామల మాదావిళ్ళతోనూ మనసు విరుముకుని కట్నం దిబ్బుతో తండ్రి కొనియిచ్చిన యకరం భ్రమరాంబపేర సర్వకామ్యులతో రిజిస్టరుచేసి “మీరేం చేయదలచినానరే నా సమాధానమిదే నని ఆ దాత్యమెంటు ఒక స్నేహితుడి చేతికిచ్చి పంపాడు.

“మాచారా! యింతచేస్తే ఆ ఎకరం రాలిందని కరణం ప్రగల్భాలు కొట్టాడు. నన్నా ఎకరం ఉద్ధరిస్తుందా? ఈ ఒక్కపొట్టును తిమ్మదైనా పోషిస్తాడు. ఎట్లా కావాలో అట్లాగే అవుతుంది. ఆ కాలికాలు తిప్పి పంప మని భ్రమరం తల్లిని నొక్కింది.

౧౩

రోజులూ పెరిగిపోయినా, భీమరం పొట్టన్నీ లేచి పనిపాటలు చేసి పన్నెం చేసి తులకమ్మ దగ్గర కట్ల మూడుకు కూర్చుంటుంది. పని చలాకీగానే చేస్తుంది. గాని ఎప్పుడూ మానంగానే ఉంటుంది. పేరంటానికి కూడా పొరుగింటికిపోదు.

భీమరం పెత్తండిగ్రామం చిట్టక్క కలకలాదుంచి వచ్చింది. భీమరాన్ని ఓ దార్చింది. నవ్వు పెట్టి నాడు చేసినట్టు గాకుండా ఈ నాడు పేరీమ స్వయాపంగా గౌరీ పూజచెయ్యి. నీకు న్యాయం జరుగుతుంది. సామాసంగూడా వినియోగించు. నేను తోడుగా ఉంటా నని ఉత్తమిచ్చింది. మధ్యాహ్నం గుంటూరుపైల్లి మనుషటిరోజు సాయంత్రంబండిలో తిరిగివచ్చి భీమరంతో గదిలో ఒక గంటసేపు మాట్లాడి వెళ్లిపోయింది.

భీమరం రెండు పెద్దచీరలు తోలుపెట్టేలో సద్దశాని తల్లిని నగలూ పాతికదూపాయిలూ యివ్వండి. సుందరమ్మ “అయ్యో! అదేమిటే ఏ మన్నా అప్రతిష్ఠ తెస్తారేమిటే! ఇక్కడికే తలెత్తుకోలేమంటా నే చచ్చి పోతుంటే” అంది. భీమరం శాంతంగా “అమ్మా! కలుంబానిశేమీ అప్రతిష్ఠ రానియ్యకు, మీరు సాపం” నాకు మళ్ళీ కట్టారేగాని అతణ్ణి తీసుకరాలోక పోయారు. నేను అపని తంటాలుపడి పూర్తి చేసుకుందామని చూస్తున్నా, నాపని సఫలమవుతుందా అందరికీ సంతోషమే. లేకపోతుందా అదైవిషయం నే చెప్పలేను. నగలకు వచ్చిన ఘరవాలేదు. చిట్టక్కయ్య పెంటానే ఉంటుంది. దిగులుపడకండని తులసికీ తల్లికీ నమస్కారం చేసింది.

౧౪

శివుడికి బండరునుంచి పిన్నత్త కొడుకు వివాహానికి ఆహ్వానం వచ్చింది. పరిశ్రులు జరుగుతూ ఉండటంచేత శివుడికి శలవుదొంకలా. అందుచేత రెండో పెళ్లం పద్మావతిని ఏళ్లార్థం కొడుకుని గుంటూరులో తెల్లవారకట్ట బండిలో అడవాళ్ళ పట్టిలో ఎక్కించి బండరు పంపుతున్నాడు. బెజవాడ స్టేషనులో రైలు ఆగటంతోనే భీమరాంతా చిట్టక్కయ్య అడవాళ్ళ పెట్టేలోనే ఎక్కి పద్మావతికి చెరిబకై పుణా కూర్చున్నారు.

విశ్వేశ్వర భాగ్యవంతులని పద్మం ఒదిగి కూర్చుంది. పద్మావతి చేతిలో ఉన్న తుర్రవాడిని చూచి బిక్కమొఖంతోంది భ్రమరం. చిట్టక్కయ్య ముఖం చిట్టించి కన్ను మలిపింది. భ్రమరం గొంతు నవ్వుకుని కళ్లు తడుచుకుంది.

ఒకటి రెండు ప్రేషకాలు దాటినతరువాత పద్మావతికి భ్రమరానికి మాటలు కలిసినై. బెజవాడలో కొన్న మల్లెపూలచెట్లు తానూ చిట్టక్కా చెరి ఒకటి పెట్టుకొని పద్మావతికూడా ఒకటిచ్చింది. భ్రమరం చిన్న మాల ఒకటి తుర్రవాడి మెడలో వేసింది. పెట్టుతా మల్లెపూవు నాననతో పరిమ లించింది. పద్మిని యిద్దరిమధ్యా విస్తరించి కూర్చుంది.

రైలుసాగింది. పద్మావతి “అక్క గారూ! ఆ నాగవత్తు ఎంతయింకని?” అడిగింది. భ్రమరం నవ్వుతూ “బాగాఉందా? మూడువందలయింది. పచ్చటి మీచేతికి ఇది ఎంతో బాగుంటుందని చుచకా తన చేతనుంచి బార్చి పద్మావతి దండచేతికి తొడిగింది. పద్మావతి మొగమాటంపడికూడా నగమీద ఉండే మోజుతో ఊరుకుంది. చిట్టక్క పద్మావతిని చూచి “బాగున్నావమ్మా” నిన్నుబట్టి ఆనస్తువుకు అందమొచ్చిందిగాని దానివల్ల నీకు రాలేదంది. పద్మిని నవ్వి ఊరుకుని ఆ నగను చూచుకుని మురుస్తూ, “అక్క గారూ మీపేరేమీటన” పద్మిని అడిగింది.

నాపేరు తుమ్మెద, అని భ్రమరం నవ్వి మీ పేరేమంది. తుమ్మెద ఏమిటి? నేనెప్పుడూ ఈపేరు వికలా, మామమాషీ లాడుతున్నారగాబోలు, నా పేరు పద్మిని అంది. చిట్టక్కయ్య నవ్వుతూ సరే రెంటికీ జరిమానా నాలుగుస్తుంది. ఇంకేం. నవ్వు పద్మానిని, అది తుమ్మెద. రంగులుకూడా లేదా లేదంది, ముగ్గురూ నవ్వుకున్నారు.

పద్మిని అల్లుసంతోషి. నిష్కపట హృదయం, దేహమంత ప్రకాశమా మనసంత వికాసం. ఆ రెండు మూడు గంటల్లో భ్రమరానికి పద్మానికి ఎంత సంబంధమో అంత సన్నిహితం వాటిద్దరికీ కలిగింది. భ్రమరం నవ్వుతూ “ఈ నాగవత్తు చంద్రహారం ఇస్తాగానీ” నీకొడుకుని ఎప్పుడూ నన్ను ఎత్తుకొనిస్తా?” వని పద్మిని అడిగింది. చిట్టక్క నవ్వుతూ “నవ్వుకూడా తిప్పుణ్ణి పార్థివమా, నీకు ఒక కొడుకునిస్తాడు, అంతకంటా ఈ పిల్లాడిని ఎత్తుకొనిస్తుంది. బానా! చెల్లెలా!” గంగా పార్వతుల్లాగా మీ యిద్దరికీ తగువస్తుందా!” అంది పద్మిని. కిటికీలోంచి పచ్చని చెట్లవంక కానీవు

చూచి ఏమో మీమాటలు నాకర్థం కావట్లేదంది. ఇంతలో రైలు బందరు చేరింది. పద్మావతి తమ్ముడు బండీ మాట్లాడుకు నుంచున్నాడు. “మీరూ పేటకి రావాలిగా, మీ రామమూర్తిగారి యిల్లు మా యింటి పక్కనే, బండిలో ఎక్కండండి” పట్టిన. నలుగురు ఎక్కారు. రామమూర్తిగారూ ఆయనభార్యా మారు తల్లి తోడుగా ఉంటారు అంది పట్టిన. “నాళ్ళ బంధవులంగాబట్టి ఇకమందు నువ్వు మాకు తల్లి తోడు లాగా ఉండాలి” అని చిట్టక్కయ్య అంది. పద్మం కాన్సేపేదో అలోచించి “మీమాటలు నాకర్థంకావు” అని అంది. ఏదో పునంగం ప్రారంభించారు.

బండి బగింది. రామమూర్తి యింట్లోకి భ్రమరం వాళ్ళూ వెళ్లారు. పక్క గుమ్మంలోకి పద్మావతి వెళ్ళింది. రామమూర్తి అఫీసు గదిలోంచిచ్చి “సమతుల్యర్నీ కలిపి తీసుకొచ్చావేమిటే? చిట్టక్కా! “అంటూ నానా మీదకు తీసుకువెళ్ళాడు.” “భ్రమరం సంసారం పొత్తుపడుతుందని నమ్మకం కలుగుతోందంది చిట్టక్క.” “సంకయంలేదన్నాడు రామమూర్తి.” రామమూర్తి భార్య భక్తులు ఏర్పడుస్తోంది.

౧౫

పద్మిని భోజనం చేసినచ్చి రామమూర్తిభార్య దగ్గర కూర్చుంది. భ్రమరం వచ్చి పద్మినిపక్క కూర్చుంది. రామమూర్తిభార్య యిప్పుడే వస్తానని లేచి వెళ్ళింది. పద్మిని భ్రమరాంబలు లోకాభిరామానుజం ప్రారంభించారు. సంసార తాపత్రయాల్లోకి దిగారు. “ఓల్లవాడికి మంచి మలాపట్టూ, తమకు నిలిచిగా కూరలు దొరిక్క ఒహా ఇబ్బంది పడుతున్నాం వెధవ రోజులంది పద్మిని. భ్రమరం తలవంచుకొని “నా కా బాధలేమీ తెలియ వంది” ఔను భాగ్యవంతులు గనుక మీకేం బాధలు తెలుస్తే? అంది పద్మిని. “కాదు నేనసలు సంసారం చేస్తుంటేగా అబాధలు తెలియటానికి మాత్రంలే చూసుకొంటా ఉంది” భ్రమరం.

పద్మిని అశ్చర్యంగా ఏమిటక్కగారూ! రైలు ఎక్కినప్పటినుంచి మీ మాటలు తమాషాగా ఉంటున్నై. పేరేమో తుమ్మదా; మీకు సంసారం లేదు. నాకర్థం కావట్లేదు, నాకేదో యింకొక భారం తోస్తోంది కాని అడగటానికి భయపడుతున్నా. పోనీగానీ మీ ఆశ్రవారేయూరు చెప్పయా” అని

నోక్కినోక్కి అడిగింది పద్మిని. భ్రమరంతలవంచుకొని చెయ్యి అడ్డం పెట్టుకుని కుడిచేత్తో పమిటచెంగు మెలిపెడుతోంది.

పద్మిని బాలిగా ఏమిటదీ అక్కగారూ! ఆందులోగూడ దాపరిక మేముంటుందీ! అని యింకా దగ్గరిగా వచ్చింది. భ్రమరం పెద్దనిట్టూర్పు విడుస్తూ పమిటలోనుంచి పసుపురాచిన పాతకాగితపు చుడతను తెలవంచుకుని కుడిచేత్తో పద్మిని కందించింది. పద్మిని అందుకుని వినాచా లగ్నపత్రిక అని చదివి మిగతాది లోపల లోపల చదువుకుంది. రక్తంతో ఎఱ్ఱగా ఉన్న ముఖం తెలతెలబారింది. 5.6 నిమిషాలాగి “నువ్వు భ్రమరాంటవా! — నల్లనిపిచ్చి దంటారేం — మాయలోకం — తుమ్మెద అంటేనూ భ్రమరం అంటేనూ ఒకటేగా” అని పద్మిని అగి అగి మాట్లాడుతుంది. భ్రమరానికి అపుకోలేనంత దుఃఖం వచ్చింది.

పద్మిని; భ్రమరాంటను సముదాయించాలనుకుంటుంది. కాని ఎట్లాగో తెలియటల్లా. ఎవరూ యింట్లో ఉన్నట్టు అలికిడిలేదు. తానక్కడనుండి లేచిపోవటానికి బుద్ధి పుట్టటల్లా. ఇంతకుముందు స్నేహితురాలు, కాగితం చూచిన తరువాత సవతి. పద్మిని ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతోంది. సావుగంటగిడించింది. భ్రమరం; ముఖం తుడుచుకుని హీనస్వరంతో “అమ్మాయి! నువ్వు అనుర్థానడకు. ఎవరికర్థం వారిది. ఆయన మగరాజు. ఇంకోపెళ్ళి చేసుకుంటే మాత్రం ఎవరేమన గలరు? దానికేంగాని; నామీద తనకంతస్వర్థం ఎందుకు? నేను తమకేం అప్రతిష్ట తెచ్చానని? పేరన్నా చెవిని బడకుండా ఉండాలో! చెప్పు. భర్త కొట్టినీ తిట్టినీ అడది ఆతనితోనే ఉంటేనే గౌరవంగాని పుట్టింట్లో ఉండవచ్చా? నాకు తన వస్తువాహనాలిచ్చినా ఎవరాలు పోనీయిచ్చినా తన ఒక్కమాట మాట్లాడి సరసంగా ఒక్కనవ్వు నవ్వినట్లువుతుందా? మగడి పరామర్శలేని అడదానిజీవితం ఎంత హైన్స్సామో నీకు తెలియదుగాని మానవంతురాలు అజీవితం గడవలేదు. అడతోడువుగనుక చెపుతున్నా. ఆయన తగిన కారణం చూపి నన్ను వదిలేస్తే ఈ పాదుబ్రతుకు బ్రతకను. నాదోషం లేకపోతే ఇంట్లో ఉండి మీ పిల్లల్ని ఎక్కువంటూ మీద నుండి పెడుతూ అపఖ్యాతిలేని జీవితాన్ని గడిపేటట్టుచెయ్యి. ఇది నీచేత అవుతుందో కాదో చెప్పును” పద్మిని రెండుచేతులూ పట్టుకొని ఎక్కి ఎక్కి ఏడవటం ప్రారంభించింది. పద్మినికూడా నవతితో దీను

రాల్లె వ్యసనపడి భీమరాన్ని ఒదార్చలేకపోయింది. చిట్టక్క పల్లెంలో అనాసముక్కలూ, చక్కెర కలుపుకువచ్చి “ఒసి పిచ్చిపిల్లారా! ఏడిచి సంసారాలు ముఖంతం చేసుకోగలరే! ముఖసంసారానికి సిమెంటు బాట లున్నై. ఆ రోడ్లమీద మీ ముగ్గురూ చెట్టాపట్టాలు పట్టుకు తిరగండి. అది దుమారం రేగనిచోటు. దానికి ప్రయత్నం చెయ్యండి, లేండి, రెం డని పళ్ళు తినిపించి పార్కుకు వీసుకు వెళ్ళింది.

౧౬

శివుడు పద్మినిని విడిచి ఉండడు. అతన్ని ఆమె రూపమెంత అకర్షించిందో అంతకంటే అపిల్ల త్యాగశీలం ఎక్కువగా అకర్షించింది.

బందరునుంచి చెప్పిన కోజులోపలనే వచ్చేసింది పద్మిని. వచ్చినప్పుడీసుంటి యథోచితంగా ఉంటోంది. పూర్వపు ప్రేమాభిళాషలు ఎక్కువగా కన పరచు. పద్మినిలోని మార్పును గ్రహించటానికి శివుడు ప్రయత్నిస్తాడు గాని అంతు దొరకను. ఎందుకో “నువ్వు వట్టి అబద్ధాలరాయుడ వేరున్నా వేమని” శివుడు పద్మినితో సరాగ మార్చాడు. పద్మిని లేనినవ్వును తెచ్చు కొని “అయ్యా! అడవాల్లు అబద్ధమాడితే బ్రతుకు తెరువుంటుందా? పరమ పురుషులకు సర్దుకుపోతోంది. కాని మేము తమ దాసురాండ్రుమాయె. తమ కటాక్షంతో ఉంటై మా జీవితాలు” అంటూ మీద చెయ్యవేసుకుని ప్రక్కన కూర్చుంది. వికాలమైన పద్మిని కళ్ళు ఒక్కసారిగా తెరుచు కొని సగం మూతపడ్డయ్యే. శివుడు ఆ రెప్పపాటాలోనే ఒక్కకంట్లో వచ్చుతే చూపునూ యింకో కంట్లో ప్రియమైన ప్రేమమృక్కునూ చూచాడు. ముముఖురాలను చేసుకోవాలని ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు.

ఆ రాత్రి డి, ఏ ముచ్చరావుగారి చిత్రనరీయ నాటకం. పద్మిని నాట కానికి వెళ్దానుని మగడ్చి ప్రోత్సాహము చేసింది. శివుడు భార్యను నాట కానికి తీసికొనిపో అడవాళ్ళచోట కుర్చీలో కూర్చోపెట్టాడు. నలుడు దమయంతిని అడవిలో విడిచిపెట్టి పోతున్నాడు. శివుడు పద్మిని వేళు చూచాడు. పద్మిని తనకు ఇరుప్రక్కగా ఉన్న యిద్దరు అడవాళ్ళతో ఏదో ప్రసంగిస్తోంది. దమయంతి తండ్రియిల్లు చేరిందని సంతోషించి రెండో వివాహం చేసుకుంటుందని ఆశేదన పడుతున్నాడు నలుడు,

పద్మిని; తన ప్రక్కనున్న యిద్దరు స్త్రీలతో కలిసి సోదాలూ చెరుకురసం త్రాగతోంది. శివుడు తన భార్య ఆ ప్రక్కవాళ్ళతో కలిసిమెలిసి మెలగటం చూస్తూ సంతోషించాడు.

ఇ హుకుడుగా ఉన్న నలుడు దమయంతిచే గురింపబడ్డాడు. దమయంతి నలుడికి నమస్కారం చేస్తుంటే నలుడు సిగ్గుతో తల ప్రక్కకు తిప్పుకుని నమస్కారం అందుకోలేకపోతున్నాడు. ద్వితీయ స్వయంవరమంటే యిదేనని దమయంతి తండ్రి చెబుతున్నాడు.

పవుడికి అనలదమయంతుల సమాగమానికి అనందాశ్రువులు కమ్మినై. పద్మినికొక చూస్తున్నాడు. పద్మిని ప్రక్కనున్న పిల్ల నికొడి శివుడువంక తిరిగి నమస్కారం చేస్తున్నట్టు కనపించింది. ముఖం తేరిచూచాడు. “ఆ పిల్ల భగ్గమరంలాగుండే” అనుకుంటున్నాడు. పద్మినినిూద చెయ్యిలేనుకు ముట్లాడుతోంది. భగ్గమరమని నిశ్చయమయింది. శివుడికి, హర్షర్యగ్గ, అదుర్దాలతో గుండె గబగబలాడింది.

నాటకంయింది. శివుడు అడవాళ్ళ గేటువద్ద పద్మినికోసం నిలబడ్డాడు, పద్మిని- భగ్గమరం చిట్టకయ్యలు కలిసివస్తున్నారు. శివుడు స్తంభపు ప్రక్కకు తప్పుకుని “యిటూరా! యిటూరా!” అని, పద్మిన్ని పిలిచాడు. పద్మిని హేళనగా అంత అదుర్దాగా పిలుస్తారెందుకూ? ఈ పిచ్చిపిల్ల కరుస్తుందని భయమా? అంటూ స్తంభం దగ్గరకు వచ్చింది. భగ్గమరం స్తంభం వైపుకు తిరిగి నమస్కారంచేసి వెళ్లింది.

శివుడు సిగ్గుపడ్డాడు. ఎట్లాగో యిల్లుచేరారు. పద్మిని మాట్లాడిస్తుంటే వృద్ధయం విచ్చి మాట్లాడలేక పోతున్నాడు. నిద్రపట్టుక లేచివచ్చుని విదో చదువుకోటం పొగ్గింభించాడు. పద్మిని అతని చేతులో పుస్తకంలాక్కుని “పడుకోండి నిద్రలేకపోతే భారం చేస్తుంది” అని పడుకోబెట్టబోతుంది. శివుడు పద్మిన్ని దగ్గరకు తీసుకుని- “అది భగ్గమరమేనా!” అని అడిగాడు. పద్మిని నవ్వుతూ ఆ నాటకం దగ్గర పిల్లనా? భగ్గమరం కాదట ఈ మృదట. ఆ పిల్లకు పెళ్ళికావటంతో పిచ్చెక్కిందట- ఆ పిచ్చిపిల్ల నాకోద్దని ఒక ఎకరం ఆ అమ్మాయికిచ్చి మొగుడు రెండోపెళ్ళి చేసుకున్నట్టు. ఇప్పుడు పిచ్చి నయమైందట, ఆ మొకరం మొగుడికిచ్చి అయన్ని చూచు

కుందామని వచ్చిందిట. రిజిస్ట్రీ కారితాలు నాదగ్గర దాచయిచ్చింది. చూడండిని పడుపుక్కింది కారితాలు తీసి చూపించింది.

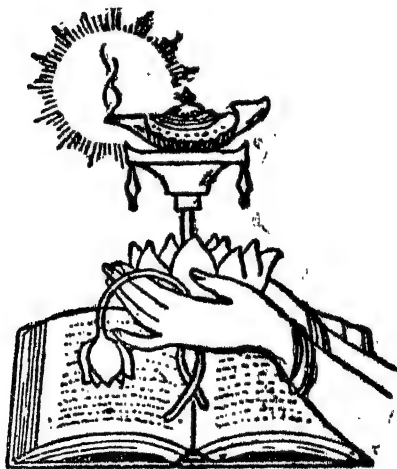
శివుడు హిమాద్రిలాగా కూర్చున్నాడు. పద్మిని వెటకారంగా ఆ రెండో పెళ్లాం ఎఱిగా పురగా ఉందని ఉంచుకున్నాడేమో గాని కర్మం చాలక ఏ హిస్టోరియా యో ఏ మకూదియో వచ్చి పాడయి పోయిందంటే దానిని నూడా వదలి ఇంకొక పిల్లను చూచుకునే ప్రబుద్ధుడేమో అనుగడు అంది.

శివుడు మంచి నీరు త్రాగాడు. చేతిలో కారితాలు పద్మిని చేతులో పెట్టి “అరడెంత ప్రబుద్ధుడైనా అవిడదగ్గరకు వచ్చి లాలించేటప్పటికి కరిగిపోయి యిగిరిపోకుండా ఉండగలదూ! ఎవడో పాపాచిత్తప్ప. పురుషుడెప్పుడూ పరమ పురుషుడే. శ్రీ కాలికాశక్తిగాని, ఎంతమంది మగవాళ్ళయినా కలుస్తారుగాని మూడుకొప్పలు కూడవట అనేభయం” అన్నాడు. పద్మిని నవ్వుతూ “శ్రీ కృష్ణభగవానుడు ఎంతమంది శ్రీలనో కలుపుకోలా! ప్రేమ వృద్ధయం తిరిస్తే చాలుఅంది. భర్తను తెల్లవారింది. వారంకోజాలు గడిచింది. దిల్లమాస్థరు, సుందరరావు ఇంటికివచ్చి “ఏమాయ్! మీ స్నేహితుడు శివుడు ప్రభవపత్నితో ఈ బండలో దిగాడే. స్టేషన్ కు అహ్వనించటానికి రాలేదేం” అన్నాడు సుందరరావు సంతోషంగా. నాబతులు నువ్వెళ్లావుగా ఏంజరిగిందో చెపుమా అన్నాడు. ఆ పిల్లవంట మామూలు కుర్రవాడొకడు వచ్చాడు. వాడుచెప్పాడు.

మీ శివుడు తెల్లవారేప్పటికి ఆ ఊరు వెళ్ళటంచూచి ఆ ఊరివారందరూ అశ్చర్యః డ్డారుట. అత్తగారు పలకరించకుండా లోపలికి వెళ్ళిపోయిందట, పెళ్లామీ వచ్చి కాళ్ళు కడుక్కునేందుకు నీల్లిచ్చి గదిలోకి సరాసరి తీసుకు వెళ్లిందట. ఇంతలో నూమవచ్చాట్ట. “పిల్లని పంపమని” యితను అడిగేప్పటికి నాకు తెలియదు మీ అత్తను కనుక్కోమన్నాట్ట. అవుడు అవిడది గర్గగా పిల్లను తీసుకు వెళ్లి ఆ ఎకరం నగలూ ఊడలాక్కుని పంపిస్తే దానికి దిక్కిమిటి! గనుక మీ నాన్న చేత మామీ యిప్పించి తీసుకు వెళ్ళితే. మా అభ్యంతరం లేదందిట. కరణం, సాహుకారు అంబయ్య అందుకు సుదృఢు చేశారుట.

అపిల్ల అంతనుండిని తోసేసి నామగడువచ్చి రమ్మంటుంటే మీ అంగీకారా
లెవరికి కావాలి? అని మగడికంటే ముందు నడిచి వచ్చిందిట.”

నుందరరావు సైకిల్‌కి “గంగాపతే - గారిపతే - కైలాసనాగు శివా!
గరభభత్తు కా!” అంటూ శివుడి యింటికి వెళ్లి “శివా! శివా! కైలాసపత్రి”
అంటూ శివుణ్ణి పలకరించాడు. శివుడు సంతోషంగా నుందరరావును లోప
లికి తీసుకువెళ్లి గ్లాసెడు పాలిచ్చి చదరంగం బల్ల పరిచాడు.

క మ్మ ని వ ల పు

౧

నరసింహం బాదరి, బాదరిలో "పిత్రియ"మంతా పోయి తనూ, భార్య, యిద్దరు అడవిల్లులు, ఒక కొడుకు మిగిలారు. నీకమ్మ భార్య. నరసింహాన్ని

బాదపు కృష్ణసమూహానుంచి తప్పించాలని ప్రయత్నించి విఫలమయింది. నీతమ్మ చివరకు నరసింహం బాదమాడేందుకు అమ్మటానికి ఏదీకనపడలా. ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. “నాన్నా! ఆలపుతోంది, నిన్న ప్రార్థన తిన్న తిండి. బియ్యం పట్టుకురానా?” అంటూ ఎదురుగా నిలబడ్డ పెద్ద కూతురు నువ్వాలు కనపడింది. బాగుంది. దీన్ని అమ్మదామని ఊహ గలిగింది నరసింహానికి.

నైజామునుంచి ఎవరో ఒకాయన పిల్లకానాలని వచ్చాడని విన్నాడు. సాయిం కాలానికి ఆయన్ని కలుసుకుని, భాగ్యవంతుడైన ఒక కుంటి ముసలాయనకు తెయ్యరూపాయిలు తీసుకుని పిల్లనియ్యటానికి స్థిరం చేసుకుని పెళ్లితో తనకు నిమిత్తం లేకుండా ప్రార్థిద్దటి బండిలో పిల్లని తీసుకెళ్లి దిగిద్దీ తెయ్యరూపాయిలు తెచ్చుకుని జూబంలో పెట్టాడు నరసింహం.

మళ్ళీ ఏదయినా అమ్మదామని ఆలోచించగా రెండో చిన్నపిల్ల కాంత కన బడింది. ఈ చిన్న పిల్లని ఎవరు కొంటా? రని దిగులుకుడి చివరకు తరువాత హక్కుతో తాకట్టుపెడదా మని ఆలోచించాడు. మళ్ళీ నైజాం వెళ్ళాడు. ఒకాయన తన దత్తపుత్రుడికిస్తే మూడువందల రూపాయిలు ఇస్తామన్నాడు, ఆ కుర్రవాడు అడంగి లేకివాడని ఆ ఊరినాళ్ళు ఎంతచెప్పినా వినక మూడువందలూ పుచ్చుకుని కాంతని వాళ్లవశం చేసి వచ్చాడు.

అక్బీ చంచలం గనక అమూడువందలూ రెండు, మూడు కితాలో జువ్వాలూ ఓడి యింకా మిగిలిఉన్న కొడుకుని దత్తత అనే పేరుతో అమ్మదామా, భార్యని అమ్మదామా ఆనుకుంటుండగా మాయిధారిమిత్తవచ్చి నరసింహాన్ని ఎత్తుకు చక్కాపోయింది.

౨

పసితనంలో కాంత ఆర్తగారియింటికి పంపబడటంచేత “మగడు, అత్త, మామ అనే జ్ఞానం లేకుండా తాతయ్య అమ్మమ్మ అనే గుంబంధములో పెరిగింది. అప్పుడప్పుడు గారాబం చేయటం మొదలుపెట్టింది. అల్లరిచేసేది. మద్దుగా బల్బోకి పంపారు. పెంకిపిల్లయినా మంచి తెలివి లేకుంయిన పిల్ల”. అని మామయ్య మెచ్చుకున్నారు.

అటల్లో తోటివాళ్ళల్లో మేటిగా ఉండేది. బొమ్మల పెల్లిళ్ళు చేసేది అత్తమ్మ నేడిపించి ఫలహారాలు తెచ్చి పిల్లలకు వంచేది.

నూరీడు దత్తపుత్రుడు. కాంతకు కాబోయే మగడు. పెంపుడుతండ్రి ఎన్ని బడుల్లోకి తిప్పినా అక్షరం అంటకపోగా అడపిల్లలతో అటలవల్ల అడంగి రేకితన మబ్బింది. కాలం గడుస్తూ నూరిగాడికి 20 ఏళ్ళు వచ్చినై. కాంతకు 12 ఏళ్ళు వచ్చినై. నూరిగాడి అడంగితనానికి కాంత సిగ్గుపడుతూ వాడిని అసహ్యించుకుని తన చుట్టుపట్లకు రానిచ్చేదేకాదు.

ఎవరైనా “కాంతకు పెల్లి చేసుకుంటావురా? నూరిగా!” అంటే పెద్ద పెట్టున గోలపెట్టి “నువ్వే చేసుకో నాకొద్దు” అనేవాడు.

ఎవరైనా కాంతని “నీ మొగుడు నూరిగాడంటే” పైకి నోరుముయ్యి. అనలేకపోయేదిగాని పత్తి కాయల్లాగా కత్తెక్కిచేసి మల్లీ అట్లా అన్నావా అంటే చంపేస్తానని భావం చూపేది.

కాంత- నూరిగాడికింటి కొన్నిరెట్లు తెలివిగలపిల్ల అమ్మగు. కాంత ఉన్న పొంతాల్లోకే పోయేవాడు కాదు నూరిడు. ఇట్లా కొంతకాలం గడిచింది.

“నాకు పెల్లి వద్దు మొక్కో” అని నూరిగాడు ఏడుస్తుండగా- “నాకీ అడంగిరేకివాడు మొగుడేమిటి దేయడా!” అని కాంత ఏడుస్తుండగా అదత్త పితరులు ఒకానొక శుభ ముహూర్తమున ఆ ఉభయకు వివాహం చేశారు. ఆ సంఘ పెద్దలు- బంధుమిత్రపరివారం యావన్నుండి ఆ శుభ ముహూర్తమునకు విచ్చేసి 5 రోజులు విందులారగించి ఆ విధువరల్ని అనేకములుగా కీర్తించి ఎవరితోనూ వారు చక్కా పోయారే కాని-

3

కాంత రజస్వలయింది. అది ఘోరమైన వార్తగా చెవిని బడగానే నూరిగాడు రాత్రిరాత్రే) పలాకునమై 2 సం॥ ఎక్కడున్నదీ కనపడకుండా చివరకు మోవరాబాదులో ఎరింటోనో వంటలవాడుగా ఉన్నట్లు తెలిసినది.

నూరి పెళ్ళిటాతో కాంత పడగ విప్పింది. కాంత ధాటికి అత్తమామలు అగతపోయారు. చివరకు పుట్టింటికి పంపారు. అప్పట్లో కాంత తల్లి -

నీరమ్మ చాలా హైన్యంగా ఉండి ఒక ఉద్యోగి యింటో వంటకత్తెగా ఉండి జీవిస్తోంది. అసితీలో కాంతను భరించటం చాలా కష్టమయింది. వయస్సులో ఉన్న కాంతమీద ఉద్యోగి కన్నుపడింది, నీరమ్మ గిరిగిల లాడింది. కాంత హుంకరించింది. ఉద్యోగి పట్టుపట్టాడు. ఆ ఉద్యోగి స్నేహితు డొకాయన ఈ గ్రంథంచూచి “కాంత చాలా తెలివిగలపిల్ల. గనుక స్కూల్లో చదివించి విజ్ఞానవంతురాలిని చేసి ఆనందించమని” మధ్య పెట్టాడు.

వందరూపాయలు ఖర్చుచేసి అనాధ శరణాలయంలో విద్య నభ్యసించ టానికి చేర్చారు. సంవత్సరం గడిచింది. తన జీవితంమీద వీరిన ప్రచండ వాయువు విద్యావ్యాసంగం మీద నడిచింది. సంస్కృత భాషలో ఆభిరుచి గలిగింది. కొంత సంగీతజ్ఞానం సంపాదించింది. తి సంవత్సరాలలో కావ్యాలు కొన్ని చదివి విదుషీమణి అవుతామని తలచింది.

కళాకాలాధికారి కాంతయొక్క విద్యాపిపాసకు సంతోషించి ఉచితంగా విద్య చెప్పించి కూతురులాగా చూచుకుంటూ పరీక్షలు దరఖాస్తు పెట్టించి విదుషీమణిని చేయాలని సంకల్పించాడు.

౪

కళాకాలాధికారి స్నేహితు లొకాయన కాంతకు దుస్తులకు పైఖర్చుకు ఆర్థికంగా సహాయం చేద్దామని తన కూతురు ప్రేమిణికు సంస్కృతం పాఠం చెప్పేందుకు జీతంమీద నియమించాడు. రోజూ తోచినంతకాలం పాఠం చెప్తుతూ ప్రేమిణిని అభ్యయంగా చూచుకొని కాలంగడుపుతోంది కాంత.

ఎప్పుడూ తన జీవితాన్ని గురించి కలపోస్తుంది. ఈ పదునెనిమిది సంవత్సరాలు ఇట్లా గడచినై, ఇకముందు జీవిత పెట్టాగనికీ దుఃఖిస్తుంది. వివాహ బంధం దిక్కుమాలిం దని తిట్టుకుంటుంది. సంఘం కపాయివార్లకూట మేమీ ననుకుంటుంది. జీవితం చాలిస్తే బాగుండు ననుకుంటుంది,

ఒక్కొక్కప్పుడు ఆక పెల్లుబుగ్గా వచ్చి తాను విద్యల సరస్వతి ననుకుంటుంది. కిన్నెరాలి దగ్గరకూర్చోపెట్టుకుని అష్టపదులు పాడి అర్థం చెప్తు ఉంది. పూలతోటలో విహరిస్తుంది.

ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు తన జీవితాన్ని గురించి ప్రశ్నితరంతరాలు వుట్టి సమాధాన మిచ్చుకోలేక కటకట పడుతుంది. సంఘం వివాహాంధ్వరా తనను జరిపిన పరాధవానికి కోపించుకుని జీవితంలో పునవ పునగుని తలచ కూడ నశనకంబుంది.

ఇందిర యజ్ఞము చేయాలని మితాహారం, ఉన్నత పదార్థాలను తినటం మానింది. ఉదయం శీతలాదకన్నానం పారంభించింది. మనసు కలతర పాటుపడని మార్గమేనని పరిశీలిస్తుంది. కాని ఆరోజు కాగోజు యావనం మీదకు తోసుకు వచ్చి కాంత హృదయానికి కాంతిలేకుండా చేస్తోంది. దానికితోడు పక్కయింటి దంపతుల సయ్యాటలు కర్ణరంధ్రముల ద్వారా లోనికి ప్రవేశించి కాంత హృదయాన్ని ఉయ్యాల లాగిస్తాయి. అప్పు డప్పుడు కాంత అర్థరాత్రులందు ఎవరూ చూడకుండా కన్నీరు కాల్యలు కట్టేట్లు ఏడుస్తుంది.

దుర్గతిలాల చిత్రలేఖకుడికి సంతోషం గలిగించినట్లు కాళ్ళకీలకం సంఘానికి మర్యాద తెచ్చినా, నే నెందుకు ఆ సంఘాన్ని అమోదించా! అనుకుంటుంది. తన కుఖాన్ని, దుఃఖాన్ని గుర్తించని ఆ సంఘం నాది కాదు, ఈ వ్యక్తిజీవితం నే నెందుకు గడపా అనుకుంటుంది కాంత. పరీక్షకు కావంబో (పూర్వభాగం) ఒక పతనీకు గ్రంథం. ప్రమీలని కన్నట్లో కూర్చోపెట్టుకుని చంద్రావీరుడు మహాశ్వేతకు దర్శించటం, ఆమె తల చిన పుండరీకుడు తనకు దక్కక పోవుటచే దేహమును విడుదల నిచ్చునచే విరాగిణిగానున్న కథచెప్పి గర్లడఃఖంతో చెప్పలేక అసంపూర్తిగా అపించి కాంత.

తరువాత కథేమిటని? ప్రమీల అడిగింది. కాంత ఒక్క నవ్వు నవ్వి “మహా శ్వేత తాను స్వయంగా సంసారంచేసి కుఖించిపోయినా తన చెలి కాదంటానో చంద్రావీరుడికి వివాహసంబంధ మేర్పరచి వారి సాహ చర్యలతో అనందించండిని కథ పూర్తిచేసింది.

౨౪

శ్రీధరుడు ప్రమీల అన్నగారు. బి. ఏ. ప్యాషయి యం. బి. టి. యన్. చతువుకు శిలపులకింటి కొచ్చాడు. కాంత ప్రమీలకు పాపం చెబుతోంది. ప్రమీల తన తేలులో నుండి ఫ్రెష్ బెన్ కలం తీసి “మాచారా!

యిన అన్నయ్య యిచ్చా"కండి. కాంత; అన్నయ్య ఎప్పుడొచ్చా"రని అడిగింది.
రాత్రి నిచ్చా రని పుమిల చెప్పింది.

సాక్షుంకాలం ప్రావిలా - శాంతా ఏవో చదువు గంటున్నాడు. ఆక్కడికి
కీర్తనగీతం (తండ్రి) తీసుకొచ్చాడు. ప్రావిలాని కీర్తనకు సరికొచ్చేదామ.
తండ్రి శాంతకు మంచి యోగ్యతలని, బుద్ధిమతురా లని పోత ను చేశాడు.
కీర్తనకు మంచి చే నవ్వుట్టు తల డొచాడు. శాంత ఈ పుణ్యం పొగ
డలు - నీచాలు - నేల నింజిస్తున్నాడు. చిన్నప్పుడు నవ్వించి. రోజూ
ప్రావిలాకు శాంత పాఠం చెప్పటనే వేళ. కీర్తనం ఆక్కడే పత్రిక చదివు
తానే వేళ ఒకటయింది.

కోజులు జరగుతున్న కొద్దీ జరిచయ్య వృద్ధి పొందుతోంది. కాంత-పర్వతాల-
 శ్రీధరం కలసాగా కలుగు చున్నట్లుగా తోచును. లోక దొంగలం ఏర్పడింది.
 అప్పుడప్పుడు కాంతయ భూమి తరస్కార భవం, ఉదాసీనభావం- శ్రీధరానికి
 కనబడటం మొదలుపెట్టింది. ఒకవారి నమ్మతిగా దానికి కాణి మేమిటని!
 అడిగాడు. కాంత కఠింకా నేను చెప్పేది కటికండుకగ్గంకు బోయి
 కూర్చుంది. ఒకకోట శ్రీధరం నమస్కరగా మీకు వివాహమైందా! అని
 అడిగాడు. 'అ' 'నెద్దల దియకల్లు ఈ జీవితానికి తగిన పెళ్ళి అయ్యిందని
 కంటవుగా సమాధానం చెప్పి కళ్ళెరుచుచేసింది. శ్రీధరం- 'మనకు కష్ట
 పరిచాలాగుంది. శ్రీమించన్నాడు. జరిగిన 'అయ్యో! యిటుకంటి సమ్మద
 యిట్టి ధిక్కరించానే' అని కాంత 'శ్రీమించండి' 'నా జీవితం ఒకటి
 చెండు పూటతో పూరికా'దని విన్నబోయింది.

సాయంకాలం వర్షం కుంభసాతంగా పొంగివెల్లిచింది, ప్రమీల తండ్రి
కాంతని ఆ రాత్రికి తిరియిల్ట్లో జరిగిన భోజనానంతరం భాగవత పురాణం
కానిచ్చి వేదాంతసోప్తిలోకిదిగారు. సంసారం దుఃఖహేతువని, యింద్రియ
జయం శుభప్రదమని, కాంత పొంగివెల్లిచింది. ప్రమీల తండ్రి - ఆహార,
నిద్రా, మైథున, భయ, భ్రాంతులు దేవధర్మా లని. యింకా నిశ్చయించి
చెప్పాలంటే వాటి స్వరూపమే శరీరమని, దేహ అక్షణం వేసిన చెప్పాడు.
శ్రీధరం-సంసారం దుఃఖహేతువని వానికేమే గాని, ఎవరు సంసారమును
శరీరాచారని, తియ్యార్లు సంసారు లని, ఆద్యైత గురువు - బుద్ధులు
రామానుజులు సంసారులే అని, శుక బ్రహ్మకూడా సంసారం చేకాడని,
భాగవత భక్తాగ్రసరుడు ప్రహ్లాదుకూడా సంసారి అని, వ్యాసుడు సంసారి

అని వాదించి విరమించాడు. తండ్రి వాస్తవ మన్నాడు. కాంత శ్రీధరుని వాగ్ధోషిగా స్త్రీచింది. తనకు తెలియకుండానే తన మనస్సు శ్రీధరం చేతిల్లో అడుకున్నట్టు తోచింది. ఆ మాటలమీద తనకు తాహాళమనం అయినట్టు తోచింది. తెల్లవాళ్లు అనే కలతో గడిపింది కాంత.

కాంత- శ్రీధరంతో చనువుగా మాట్లాడా అనుకుంటుంది. మళ్ళీ అంతలా మగవాడికి చనువయ్యకూడదని తన అస్మగౌరవానికి లోబని అనుకుంటుంది. శ్రీధరం చాలా విశాలహృదయుడని, అటువంటివాడిని మలకనగా చూడం అవ్వాలని అనుకుంటుంది.

ఒకరోజున శ్రీధరం, కాంతా, ప)మీలా కూర్చుని చనువుకంటుండగా ఒక చైనావాడు రెండు చిలకలు "కొమ్మనిద కూర్చుని వాటి అనందాన్ని కళ్ళవ్యాసా చూపుకుంటున్నా" అని బొమ్మని మాపి కొంటారా? అని అడిగాడు. కాంత "చాలా బాగా ఉన్న బొమ్మ" అంది. "అవి ప్రకృతి అనుగుణంగా ఉన్నవి. కాబట్టి చిత్రం చాల రమ్యంగా ఉంటుందన్నాడు" శ్రీధరం. "అట్లా ఉంటేనే అందంగా ఉంటుందంది" కాంత. "తప్పక అట్లాగే ఉండాలన్నాడు" శ్రీధరం.

ఒకరి విడివిడి యింకొకరు ఉండి లేనట్టు గడుపుతున్నారు. కాంత "పురుషుడు ఎట్లాగలా చెల్లుబడి బోలాడు. నేనూ చదువుపన్నదాన్నే; నా గొప్పతనం నాది. పురుషుడికి నేనెందుకు లొంగా?" అనుకుంటుంది. పెంటనే శ్రీధరుడు చాలా ఉదారుడని, అందరి పురుషులతో లెక్కలేముబడినవాడు కాడని సమాధానం పడుతుంది.

తనకు తెలియకుండానే తన మనస్సు అతనినిగతించి కలలు కంటుంది. తనకు తెలియకుండానే అది అతని కళమయిం దని తెలుసుకొని దుఃఖించింది.

ఒకరోజులాటి పెన్సిల్తో శ్రీధరం, ప)మీలా, కాంతా కూర్చునిమాట్లాడుకుంటున్నారు. ప)మీలా నిద్రపోయింది. శ్రీధరం తన వృద్ధయ కమలాన్ని కాంత అంజలిలో ఉంచాడు.

ఓ

శేలపు అయిపోయినై, శ్రీధరం పెల్లిపోయాడు. కాంతా వియోగబాధతో శుక్లించింది. కి మానాలు గడచినై. ఆ బాధకంటే పెద్దబాధ - గర్భం భరించింది. తన్ను అడకించే తల్లి దగ్గరేడు. తనదిక్కు మార్చేవాళ్లు లేరు.

కోటలు గడవినకొద్దీ దుఃఖం పెరిగిపోతోంది. మానశ్యాగం కంటే పాత్ర త్యాగం మేలనుకుంది. ముఖ దుఃఖాల్లో తనతో భాగస్వామి నన్ను శ్రీధరం ఈ దుఃఖాన్ని ఏకధంగా పంచుకుంటాడో అడగా అనుకుంది. అంతటా పాత్రాల్ని నిలపా అనుకుంది.

మనస్సు పరిశీలిద్దామోతుంది. గర్భపాతంకావించుకోవాలని నిశ్చయించింది బుజ్జగించేవాళ్లు లేకపోయారు తెను మహాపాపాద్ర మధ్యంలో ఉన్నట్టు కనపడింది. మనస్సు ఘోరంగా బాధ పడుతోంది.

తనపరీక్షలుదగ్గరకు వస్తున్నా.

సాయం నంద్యవేళ తోటలో మల్లెపండిరి నీడలో పడుకుంది. ప్రమీలని తెలిపామృంది. కొంగునుంచి కి మాట్రలు తీసింది. దీనితో తన తీవ్రం కూడా ఆఖరు కావ చ్చుకుకుంది. మనస్సు రాయి అయింది. ఆనేక ఊహా పరంపరలు మీదికొచ్చినై. కన్ను మూసి స్వప్నావస్థ పొందింది. మాట్రలు చేతిలోనే ఉన్నాయి.

ఒక చిన్ని తెలుగు తోచింది. ఆ తెలుగులో మాడ్లు మూటకల్లే కనువు తన చిన్ని తెత్తనిచేతులు చాచి నన్ననివేళ్ళతో గడ్డపట్టుకుని “అమ్మా! నన్ను చంపుతావులే, అల్లరి చెయ్యకు, నా కడుపులో దాక్కుంటానే, చంపకే అమ్మా! అని కంకం రెండుచేతులతో చిగించినట్టు ఒక దృశ్యం తోచింది. “తండ్రి! నేను చంపలేనురా! నాయనా!” అని తెక్కితెక్కి ఏడుస్తూ గుండె చెరువు చేసుకుని “రా! నాయనా” అని చేతులు చాచి ఏడుస్తూ కళ్లువిప్పి జాగ్రత్తలోకి వచ్చేటప్పటికి ఎదురుగా-ప్రమీలతండ్రి, ప్రక్కన ప్రమీల నిలబడి ఉన్నాడు. కాంతి తల వంచింది. ప్రమీల తండ్రి కాంతని తన రెండుచేతుల్లోకి తీసుకుని “కాంతా! నా కన్నీవిషయాలు తెలుసుకు. ఇదిగో శ్రీధరడు వాగినవాలు, భయపడనలసిన కారణము లేను. ఈ సంతోష సమయాన్ని, సంతోషమువలన దుఃఖమయముగా భావిస్తున్నావు లాగుంది. శ్రీధరడు దుర్మార్గుడు కాడు!” అన్నాడు.

౭

శ్రీధరం తన సైద్యవృత్తి బెజవాడలో స్థాపించుకొన్నాడు. తన సైద్యవృత్తి కి సలకాలో నడిపాలో నని విచారిస్తుండగా కాంత మంచి సలహాలిచ్చింది. కాంతి కృతార్థం తనకు వృత్తిలో మంచి అనుకూలత ఏర్పడినందుకు కాంతకు

మనస్సులనే గాకుండా పైకినూడా బాగాపరీక్షించాడు. తనకున్న మెదడుకంటే ఆ మెదన్న వృద్ధుడును ౭౫దాదరణీయమని విశ్వసించాడు. “గృహవిషయాల్లో మంత్రీలాగా సలహాయిస్తుంది. ఆనాలోగ్యం ఎక్కడ కలుగుతుందో ఆకు భయంతో తల్లిలాగా బోషిస్తుంది. తుదంతా చూపు మార్చి రంభను మరపించి స్వర్గంచూపిస్తుంది. నా మనోభావాన్ని కనిపెట్టిన నన్నాచుంటుంది. ఈ కారంతా నైకరించిన భాగ్యదేవతా ఏమి చెప్పా” అని శ్రీధరం అలాచిస్తాడు.

కారంత కలకలగ్నంలో ఒక మగశిశువుకుకంది. వీడు శ్రీరామచంద్రుడని శ్రీధరుడు పేరుపెట్టుకున్నాడు. తనకేది యిష్టమో అది నాకు పరమానంద మన్నది కారంత. నీ బౌదాధ్యానికి లొంగిపోయానన్నాడు శ్రీధరం.

కారంత విద్యాన పరీక్ష పాత్రసయి విదాపీఠానువాంది యుండుటచేతనూ, మంచి నివేశం గలిగి స్వయంభుశురాలై యుండుటచేతనూ, తన పుత్రికగా చూచుకుని సంస్కృతవిద్య నేర్పించిన సంస్కృత కళాకాల ప్రిన్సిపాలు తన పలుకుబడిని గుంపు మెంటులో వియోగించి కారంతకు అడపిల్లల కంజి యినపెక్కినపింగా ఉద్యోగం నేయించుకుని అర్థరు తీసుకు చక్కాచిచ్చాడు. గురువు గారియందు కారంత, తిండికంటే ఎక్కువ ప్రేమత్యంతమాపి - తమ మాట నే కాదనలేనుగాని - నా అధికారి ఎట్లానియమిస్తే అట్లా ఆ అజ్ఞను పాలిస్తాను. గనుక దాక్కరుగాఁతో ఈ విషయం మనవిచేసి నిర్ణయించం డంది కారంత. శ్రీధరం నివృత్తకూ నీకెప్పించిన ఉద్యోగం నీ జీవనోపాధి కంటే నీ విద్యావ్యాసంగానికీ, విద్యా నేరకూ నీతోటి స్త్రీలోకానికి నేరచేయటానికీ ఉపకరిస్తుందికదా - నాసలహా తినుకొమ్మనటం నన్నత మానించడమేమో! అన్నాడు.

కారంత నివృత్తకూ తమను అవమానించాననే వ్యాజంతో మీమ్మనువృద్ధులం అందరికీ పనిపించాలని తలచా నంటూ ఉద్యోగం స్వీకరించి స్త్రీ విద్యకు పాటుపడుతోంది.

౮

శ్రీధరం ప్రాక్టీసు దినదిగాభివృద్ధి అయి జల్లా అంతా న్యాయమయింది. కారంత మహాకామండలిలో కీర్తి గడిచింది. కారంత తనకు వచ్చిన జీతం శ్రీధరం చేతుల్లో పెట్టి నామధేవు కిరిందం. “నీకక్కడ భజనాల్లో నీ

దృష్టం నీ కొడుక్కిచ్చుకో” అన్నాడు శ్రీధరం, అట్లాగాడు. మీరు నాకు అధికారులు. నాకృతంగా వచ్చిన ప్రతిలాభ నష్టా కీ మీరే కర్తలు. నేను వాడికొడుక్కియ్యాలి! “వెనిమిడి రాజ్యం తనరాజ్యం - బిడ్డల రాజ్యం పర రాజ్యం” నా పోషకులు మీరు. మీకు నేను దానీనాని. అట్లా అంటే తనకు అవమానమన్నాడు శ్రీధరం. నాది హిందూమతాళల వ్యాదయం. దానిని మీరంగీకరించకపోతే శ్రీ లోకాన్నే అన్యాయం చేసినట్టవుతుందంది. ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

శ్రీధరం ఒక మేడ తానుంచుకుని ఇంకొక బాట్లో హస్తల్ తెరిచాడు. బంధులూ స్నేహితులూ వైనారూ ఒకటి విరామం లేకుండా తమ యింటికి అతిథులవుతున్నారు. భోజనాల విషయంలో పెంట బ్రాహ్మణు శివరామయ్య మా చుకుంటున్నాడు. ఆయన అద్దంకి నా స్వస్థులు. ఆయన పాపం నలభీసుపాకం. యున్న వల్లినాడు. ఆయన కూతురు కింబలీలో కొత్తరం చేస్తోంది. ఆయన డాక్టరు కుటుంబంతో మరేకంగా ఉన్నాడు. డాక్టరుని నాయనా! ఆనీ కాంతను అమ్మయ్యా! ఆని పిలుస్తాడు.

ఎకరో ఒక సారి పాతబియ్యముని ముక్క బియ్యం పంపితే శివరామయ్య డాక్టరుని పిలిచి, నాయనా! చూడకండా యిట్లా తెప్పిస్తే ఎట్లా? తినని కదా నలుగురూ! తిని సంతోషించుకోరలా! ఆని మందలించాడు. డాక్టరు సంతోషించాడు.

ఒకరోజు ఉదయం శివరామయ్య కూతురు ప్రసవించినట్లా ఏదో అన్వేష తగా నున్నందున పెంటనే రావణసిందిగాను డాక్టరు పేం శివరామయ్యను బాబు వచ్చింది - కాంత పెంటనే పల్లి కిల్లకు తీసుకురమ్మంగి. శ్రీధరం పెల్లిన పెంటనే ఎట్లా ఉండో ఉత్తరం వ్రాయి. ఆనసంపైలే నేనే వస్తా నన్నాడు. శివరామయ్య సంతోషించి మనకు ఇచ్చింది లేకుండా యింతో వంటాతడిని వప్పించి వెళ్ళతానన్నాడు.

శ్రీధరం మధ్యహాల్లో పేపరుచదువుతూ కూర్చున్నాడు. శివరామయ్య ఒక వంటమనిషిని తీసుకొచ్చి యితను మంచివాడు, నేనచ్చే అను ఉంచండినచెప్పి రైలుకు వెళ్ళాడు. శ్రీధరం వచ్చిన బ్రాహ్మణిని కూర్చోపెట్టి “మీ దేశం... ఇంతకంటా ఎక్కువ వదిలేకొనినా” అడిగాడు. “అయ్యో! చూడ గైకాం -

హామమకొండ - ఇంతవఱకు ఒక గజగారు హోటల్లోఉన్నాడు. ఈ హోటల్లో
హాదావిల్లూ మా యజమాన్లు హోటలు ఎన్నివేసిపోతే నేను ఇట్లా
వచ్చా: ఇట్టిదగ్గర కొద్దిగా ఉండితిరిగి; ఈ విద్య చేతిలో యుంటుంది
చేత నమనోటికొని మెచ్చించి బేమున్నా నా సంగతి శివరామయ్యకు
తెలుసు. “నీ చేత ఇది” అన్నాడు! “నాపేరు ముగ్ధమండి” అన్నాడు.
సరే అనినది విన్న అమ్మగారికి సంతోషమవ్వచ్చు.

కాంతి: ఘనస్థితి తీసుకొని పోయింది. ముగ్ధం ఎదురు
చూడడు. కాంతి నిర్భయతనడి ఎదురుడి మీదని పలకరించింది. ముగ్ధం క్రింద
చూస్తూ నన్ను ఇక్కడ కంటకు శివరామయ్యకు దిద్దాడు. అయ్యగారు
లోపలికి వెళ్ళుచున్నారన్నాడు. అదిగో వంటయిల్లు ఉన్న అమర్చిఉన్నా.
మర్నానని దెప్ప గొరకు, వ వెనక్కు తిరిగి కాంతి తనగదిలో వదిలకట్టిలో
కూర్చుని అలోచనలో పడింది.

౦౦

రాత్రి) భోజనాలమందు శీఘ్రం వంట పదార్థాలను మెచ్చుకుంటూ
ఏమయ్యమార్గం! శత్రు మైత్రులపాకం చేస్తానా? అని అడిగాడు.
“చిక్క” అన్నాడు ముగ్ధం. దాక్తుకు విసురుతూ కూర్చున్నకాంత -
“చేరమిటి?” అంది. మైత్రులపాకం అన్నాడు దాక్తురు.
తెల్లవారింది. ముగ్ధం కాఫీ తీసుకుని దాక్తురు బల్లమిడిపెట్టి, యింకొక
కప్పు కాంతిగదిలోకి తీసుకువెళ్ళాడు, కాంతి నెమ్మదిగా నేనే వస్తున్నా.
వంటి ట్లోనే ఉంచడం చూచి. మధ్యాహ్నం భోజనాలమందు “ఏమయ్యా
ముగ్ధం. నువ్వురాత్రి” యిటికి వెళ్లలేదే? నీ భార్యగిల్లలు ఇక్కడ
నేరమిటి? అనిఅడిగాడు శ్రీధరం. మార్గం ఏమిచూట్టావని అడగివున్నాడు.
ఏమయ్యా! మాట్లాడడం! పుట్టింట్లో దిండివచ్చానా? ఏమిటి? అన్నాడు.
ముగ్ధం నెమ్మదిగా నాని వివరాలనుకొని అయింది అన్నాడు. “అయితే
భార్యకొరెరానికి రాశిదేయిటని?” దాక్తురు అడిగాడు. బాబూ అట్లా
అడుగుతారేమిటో; అయినా వంటవాడికి భార్యయిటని ముగ్ధం విన్న
బోగాడు. కాంతి ముఖం బట్టింతుకుంది. భోజనాలయినై తక్కిన
విషయతో పాటు కాంతి తన విషయమూడ ఎత్తిపాడయ్యటానికి ముగ్ధం
వచ్చాడు. కాంతి ముగ్ధాన్ని అది నావిస్తరి తియ్యనక్కరలేదన్నది.
మధ్యాహ్నం మార్గం ఉయ్యాలలో ఉన్న శ్రీరామచంద్రుడిని ఎత్తుకుని

మద్ద పెట్టుకుంటున్నాడు. పనిమనిషి పిల్లనాడిని లేపవద్దని అడ్డు పెట్టు తోంది. కాంత గరండాలోకి వచ్చి పనిమనిషిని అదమాయించి నీ పని నవ్వు పొమ్మని గదిమింది. మూర్ఖం నవ్వుకూ “నేనెందుకు పిల్లనాడిని లేపుతానే - లేచే ఉన్నాడు. ఎవరి పిల్లనాడిలేనే? ముద్దాడితే తిన్నా! మత్స్యం భయపడకు, నేనేమీ బుజాన వేసుకోవాలే అని పని మనిషి తో అంటున్నాడు. కాంత నవ్వుకుంటూ లోకానికి వెళ్లింది. శ్రీధరం కాంతను పిలిచి - “అ బంటుమనిషిని నా మీదకు తోలతావేమిటి? - ప్రతిదానికీ నోచ్చి అడుగుతున్నాడు. అయిన పని బాగులేక పేలే యింకొక్కరి పిలిచిస్తా - కాకపోయినా మత్స్యమీ చెప్పకపోతే అసేం చేస్తాడన్నాడు. మూర్ఖం నవ్వుకూ లోపలికివచ్చి “కాంతమ్మగారూ! నేనంటే మీ కెందుకు అయిష్టమందాలండీ! నేనప్పుడు బాధ పెట్టాను గనుక నా! యిప్పుడు బాధ కలిగింటానీ? నా అయ్యగారిని నేనే గృహించుకుని నేనే తోలిగి పోయినట్లు మీరు గృహించుకునే యంటా రనుకుంటున్నా నన్నాడు. కాంత దీనంగా; మబ్బన్నతాతా మంగమ్మతా తేమమేనా! అని అడిగింది. మూర్ఖం కళ్లల్లో కళ్లు నిలిచిస్తే, ఇద్దరూ గతించారన్నాడు. కాంత నిట్టూర్పు విడిచింది.

శ్రీధరం కాంతను తనవైపు తిప్పి, మబ్బయ్యతాతా కారూ మీ మామకు కొండ బండుగులేగాదూ - నాపం... ఇద్దరూ! గతించారూ! “నాకు మీకు బండుగులేనా? ఏమిటి? మూర్ఖం! అని డాక్టరడిగాడు. మూర్ఖం తిలవంచుకొని “చిత్తం నా కలిగిందేమిటా” అని చెప్పకున్నాడు.

కాంత వినయంతో “ఇంకా యేం దైవయోగం ఇట్లా సుఖభాగయింది. మా ఇద్దరి సేవా మీరు చేయించుకొండి. నేను మీకు గృహిణిని. ఈయన మీకు అనుచరులుగా యే టాం” - అంది డాక్టరుతో.

మూర్ఖం డాక్టరు ముఖము చూచి “యూ కాంతమ్మకు నేను మొదటి నుంచి యోగ్యురాలాగానే చూచుకొన్నాను. కాని ఆ సంబంధాన్ని మా తల్లి దండ్రులు అట్లా చేశారు” అని యూహించుకున్నాడు.

అంత శివరామయ్య వచ్చి వంటచేసి పెట్టుచున్నాడు.

తరువాత మూర్ఖం, కాంత, డాక్టరు కలిసి మెలిసి ముఖంగా ఉంటున్నారట.

